

સુખ દુઃખનો સાથી.

એમાં

દુનયાનાં સુખદુઃખમાંથી પસાર થતાં જાણુવા
અને ધ્યાનમાં રાખવા જોગ પરચુટણુ
ખામતો, સાદુચેતીઓ, સલાહો,
ઉપાયો અને નુસખાઓનો
મોટો અને કીંમતી સંગ્રહ
કરવામાં આવ્યો છે.

પુસ્તક ૭મું.

મે ૧૮૮૪થી એપ્રિલ ૧૮૮૫ સુધી.

મુંબઈ,

મુંબઈ સમાચાર છાપખાનામાં

માણેકજી બરબોરજી મીનોચેહર હામજીનાએ
છાપ્યું છે.

સને ૧૮૮૫.

સાંકલીયું—પુસ્તક ૭ માંનું.

અ.

નંબર.

સંકે.

૨૬૮૫ અમેરીકાના પરેસીડંટ આરથરનો બાલકો તરફ અતી પથાર...	૯
૨૬૯૨ અનાજ સરખા રોપનારૂં યંત્ર	૧૩
૨૭૦૮ અમેરીકાની સ્ત્રી શોભ કરનારો	૨૩
૨૭૧૦ અવાજ સુધારનારૂં યંત્ર	૨૫
૨૭૪૬ અમેરીકાનામાં લગન વેલા થતી બેટ સોગાદ ..	૫૨
૨૭૬૭ અમેરીકામાં અંગરેજ નાટકકારોને પડતો નડાકો	૬૧
૨૭૭૫ અસહી સંમત લોકોનો મોતીનો શોખ	૬૬
૨૭૮૬ અમેરીકાના માછ પરેસીડંટ લોનકનનો એક વેલાનો ગરીબાઈ	૭૭
૨૮૦૬ અમેરીકામાં ડાકટરની વધ	૯૨
૨૮૨૪ અમેરીકન મારોનો એક નવી યુકતી	૧૦૪
૨૮૨૭ અસલ જમાનાનાં એક ગંજાવર પ્રાણીનું મલી આવેલું	
હાડપી જર	૧૬૦
૨૮૬૮ અઝો સોજો રહેવાને માટે જોઈતો સંભાલ	૧૩૬
૨૮૭૧ અજયબ જેવા પોપટો	૧૩૮
૨૮૭૨ અલાસકાનાં ઇનવોટસ લોકોની કેટલોક રીતભાનો	૧૪૦
૨૮૭૩ અજયબ જેવો સવપનો	૧૪૧
૨૮૯૯ અસહી અંગરેજોના બીલાડી વીશે કેટલાક વેહુમો	૧૬૭
૨૯૩૦ અમેરીકાની સ્ત્રી ધંધાદારો	૧૯૦
૨૯૪૩ અમર હંદગી વીશે ચીનાઓના પોચાર	૨૦૩
૨૯૪૪ અજબ જેવી સહનશકી	૨૦૫
૨૯૬૮ અમેરીકામાં જાણાયલો એક નવી ભાવનો રૂ	૨૨૨
૨૯૮૬ અજયબ જેવી મેલાની	૨૩૭
૨૯૯૫ અજયબોમ્બો ભરપુર એક પરવત	૨૪૫
૩૦૧૫ આતી ક્રાંતેલ સવસાવનો એક નમુનો	૨૬૬
૩૦૩૬ અમેરીકામાં મોટાં રેલ્વે કેટલાં જલદી ઊભાં થાય છે	૨૮૬
૨૯૫૨ અસહી યુરોપયનોનો વચાજે નાણાં ધોરનાં રાખેતરફ ધોકાર	૨૧૦
૨૯૭૩ અંગરેજ ડાકટરોના ગાડી વોડા	૨૨૭

નંબર.	મર્ક.
૩૦૦૭ અમેરિકન સોમિતો એક વીચોત્ર આદત.....	૨૫૭
૨૭૨૭ આગથી બચવા માટેની એક નીસરણી	૩૫
૨૭૭૪ આંધલાપણાનો ઇંગલાંડમાં થયેલો ઘટાડો	૬૬
૨૭૬૭ ચામડોને જેર ભરેલી હુદ સુધી નરમ કરવાની સરકાતી શકતી	૮૬
૨૮૯૨ આદ્યમ પરવત ઉપર બંધેલાં ગાડો ઘોડાના રસના	૧૬૨
૨૮૨૩ આગલા વખતના અંગરેજ ડાકટરોની લાકડી	૧૮૭
૨૮૭૮ આમની સભાનો સરવથી બુદ્ધિ સભાસદ	૨૩૨
૩૦૧૬ આપણાં શરીરમાં સમાયેલો અદ્યક્ષ	૨૬૮
૨૮૮૧ આબોમીનોઆના સવરેશીઓની જીંદગી	૨૩૩
૩૦૩૭ આગ વેલા કામ લાગે એવો એક નીસરણી	૨૮૬
૨૬૬૩ એક કુતરાની સમયસુચકા	૧૮
૨૬૮૨ એક નવાઈ સરખું પ્રદરશન	૭
૨૭૦૫ એક હાસ્યરસ નાટકકારની ખોપરી	૨૧
૨૭૦૯ એક એકમ ગયાસની અવાજ ઉપર થતી અમર	૨૪
૨૭૩૪ એક હીચકારા પુરૂષની પોતાની સ્ત્રી સામેની નવાઈ સરખી કુરીયાદી	૪૧
૨૭૫૧ એક ગાળીત શાઓની રમુજી ભુલ	૫૩
૨૭૫૬ એક નવાઈ સરખું જાડ	૫૬
૨૭૬૬ એક મલામતી ભરેલો “ બાઈમીકલ ”	૬૧
૨૭૭૭ એક સો નાટકકારે બળવેલો અમરકારક ભાગ	૬૭
૨૭૮૧ એક સુખડપેન બનાવનાર લક્ષાપતી	૭૧
૨૭૮૮ એક ફ્રેનચમેનનો સંસારો હોસામ	૭૬
૨૭૯૨ એક જુરીમાં ખેશનાર ગરહસથનાં આથાં સામે લેવાયેલો ન વાઈ સરખો વાંધો	૮૨
૨૭૯૫ એક અભયમ ખવાસનો એકરો	૮૪
૨૮૦૩ એક નવાઈસરખી અમેરિકન જાહેર ખખર	૯૦
૨૮૦૯ એક વખણાયેલા બારીસ્ટરની હોકમત	૯૪
૨૮૧૨ એક વકીલની કહાણી	૯૭
૨૮૩૫ એક નાની સરખી ગણતરી	૧૧૦
૨૮૪૬ એક ઇટાલીયન નાટક જોડનાર ઉપર વીતેલો રમુજી ખનાવ ..	૧૧૭
૨૮૪૮ એક ગાયણકારની હોકમત	૧૧૯
૨૮૫૭ એક ઇંગરેજ ઉમરાવનાં લગનને માટે પરીનસ ખોસમારકની પરવાનગી	૧૨૪
૨૯૦૦ એક રેલવે ટરેનમાં એક ઘોડાએ કરેલો ગમત	૧૬૮
૨૯૧૭ એક ચોનારાની કાહાણી	૧૭૩

(૫)

નંબર.	સં.કે.
૨૯૧૬ એક ઉદરની કહાણી	૧૭૯
૨૯૩૫ એક હોલી નાટકકારને ઉકાણે લાવવા માટે એક ફોટોગ્રાફરે વાપરેલી હીકમત	૧૮૫
૨૯૩૬ એક ક્રાટેલ રાજાનો ઊસાદ તખોબ	૧૮૬
૨૯૪૯ એક ચોચીતર શોખ	૨૦૮
૨૯૫૦ એખીખીનીયન લોકોનો લગન સંબંધો રીતમાત	૨૦૯
૨૯૫૬ એક તોફાનો સરોવર	૨૧૫
૨૯૬૫ એક સકાચ સ્ત્રીનો બહાદુરી	૨૨૧
૨૯૬૬ એક રેલને અમલદારની તારોફ લાયક સમય સુચકા	૨૨૨
૨૯૬૯ એક નાપમંદ ગડમડ દુર કરવાનો સરેલા રસનો	૨૨૪
૨૯૯૯ એક તેલના સુકાઈ ગયેલા કુવાને તાલો કરવાનો અખતરો	૨૪૭
૩૦૦૦ એક લુટાયેલા પોસ્ટ માસ્ટરની કાહણી	૨૪૯
૩૦૦૨ એક આંત્રી સગવડ ભરેલી ગાડી	૧૨૫
૩૦૩૩ એક જંગલી અમેરિકન ટોલાનો યુરોપયત સરદાર	૨૮૨
૨૯૩૯ એક ઠગ કુતો	૧૯૯
૨૮૩૪ એક સા વરસની સ્ત્રી	૧૧૦
૨૮૮૪ આખીસોનીયાના રાજાના બાવરચી	૧૫૩
૨૮૫૩ આકચીજન ગાસ પ્રવાહી રૂપ કરવાની રીત	૧૨૮
૩૦૧૪ આબોનાસ જાનાં લોકોનો કેટલોક જાણવાનોગ હવાલ	૨૬૫

છ.

૨૭૯૪ ઇંગલંડ, સકાટલ ડ, અને આયરલંડના ધરસંસારી ખરચનો સુમાર	૮૩
૨૮૩૦ ઇંગલંડની ફોલત	૧૦૭
૨૯૯૦ ઇજીપ્તના લોકોએ અસલ વાપરેલું લોખંડ	૨૪૧
૨૯૯૪ ઇજીપ્તનો અસલી વેપાર	૨૪૪
૩૦૨૩ ઇંગલંડની ગાદીનો એક દાવાદાર !	૨૭૩
૨૯૭૫ ઇંગ્લંડની વસતો અને લેટફલ	૨૨૮
૩૦૦૬ ઇંગ્લેન્ડ નીશાલયાઓનાં પરીક્ષા પત્રોના કેટલાકે રમુજ નમૂના	૨૫૫

ગી.

૨૭૨૬ ગિધાઈ, માકડ ઇતિયાદોનો નાશ કરવાને માટે વપરાતો ધમણો	૩૫
૩૦૨૮ ગિલારુએને રેલવેમાં મુકત બરફનું પાણી પાવાની ગેડવાણ	૨૦૮
૩૦૩૦ ગિંચી કોસમનુ ઉત બનાવવાની રીત	૨૭૮

ક.

૨૯૩૨ કલોરોફોરમની કેફી અસરનો નવાઇ સરળો દાખલો	૧૯૨
૩૦૨૪ કરકમર	૨૭૪
૨૯૯૬ કપડાં બનાવવાની ઝડપ	૧૫
૨૭૭૧ કમલાના છલાયો	૬૩
૨૭૮૩ કરમના છલાયો	૭૩
૨૮૮૩ કલોલીયાઓનો કેટલોક હુકીકત	૧૧૫
૨૯૯૫ કલોફુ હરત અલરશાદનું 'અભયબ જેવું' ઘડીઆલ	૧૬૪
૨૮૦૭ કપડાં સફેદ કરવાનો સોડા ઉપાય	૯૩
૨૮૯૮ કરજદારને ઊડાવવાની એક સરસ હોકમત	૧૬૬
૨૮૨૬ કલોરોફોરમથી નોપચેલું મરણ	૧૦૫
૨૭૮૪ કેટલાક કાનીઓના કૂટા	૭૫
૩૦૨૫ કેરો શોહરતા ફરીયાદો	૨૭૫
૨૬૭૫ કાલેરાના ઉપાય તરીકે કપુરનો ઉપયોગ	૨
૨૭૦૧ કાચો કાલુ માછલી ખાવાની ભલામણ	૧૯
૨૭૩૬ કાગળના તુવાલ	૪૩
૨૭૪૦ કાચે ઊપર કોરકામ કરવા માટે વાપરનાની સાહી	૪૬
૨૭૦૦ કાન ઊપર દબાવે થવાથી નોપચેલું 'મેહરાપણું'	૧૮
૨૮૫૪ કાલેરાનો ફેલાયે કરનારાં સાધનો	૧૨૬
૨૮૭૪ કાલેરાને આગમનથી અટકાવવાને માટે લેનો જોઈતો ઉપાય	૧૪૩
૨૮૮૦ કાફીની રોધ કેમ થઈ	૧૫૦
૨૮૪૦ કારજ કરવાનો શોકાત એક રાજકરના	૨૦૦
૩૦૨૦ કામઆનું કોટલું	૨૭૧
૨૮૯૪ કોઈથી બીજને પથરરૂપી કરવાનો ગુણ ધરાવનારા પાણીના ઝરા	૧૬૩
૨૬૬૪ કુશર અને બોલાડોની આંગ પર થતી રોશનોની અસર	૧૪
૨૭૮૫ કુશરોએ કપડાં પેહરાવવાનો ફરેંઓનો રીખ	૭૬

ખ.

૨૬૮૪ ખરા હાથને લગભગ મલતી એક બનાવટ	૨૩૬
૨૮૧૭ ખરી પરીણાગત કેવી હોય ?	૧૦૧
૨૬૦૮ ખાવા પીવા પાણલ પઈસા કોણ વધારે ખર્યે છે ?	૧૭૫
૨૬૧૩ ખાણું ઊપર હાડ પોતી વેલા લેવાતો સલામતી	૧૭૮
૨૬૮૩ ખરૂં સુખ કેમ મળે છે	૨૩૪
૨૮૧૬ ખોરાક તરીકે તાલીયરનો ઉપયોગ	૧૦૦

(૭)

નંબર.

સંકે.

૨૮૫૦ ખોરાક ઉપયોગી ચીનાઈ સોપાએની અમેરિકામાં સોપાણી	૧૨૧
૨૯૫૩ ખુદરતી વોદ્યાતા અભયાસ સાથે અસલી ખરીસતી ધરમ	
ગુરુએનો અનગમો	૨૧૨

ગ.

૨૭૧૩ ગજવામાં રાખવા લાયક શમેદાની	૨૬
૨૭૬૦ ગરમ કરેલાં દુધમાં થાક ઊભરવાની ખુબી	૫૮
૨૭૬૮ ગરમ પાણીમાં બાણી ખાવાની મજા	૫૯
૨૮૨૮ ગરમ પાણીનો એક નવો ઉપયોગ	૧૯૦
૨૮૪૧ ગરીબો માટે એસકા પેશાક પેહુરવાનો રોંક પુરો પાડવાની	
એક જાળના	૨૦૧
૨૮૮૦ ગરેટ ખરીદત તથા આચરણ ડના જડ્યો	૨૩૩
૨૮૮૬ ગરીબ દરદીએને મુકા ખોરાક આપવાની ગોઠવણ	૨૪૬
૩૦૧૨ ગાયતના રાગ વગાડતું બોખાણું	૨૬૩
૨૬૭૯ ગાયતો જલ વીશે સકાટલંડના લોકોનો એક નેહુમ	૫
૨૬૧૮ ગાયતી સમજ શકીનો એક દાખલો	૧૮૨
૨૯૦૨ ગોધા સાથે લડાઈ કરવા નીકલેલી સ્ત્રીએ	૧૬૯
૨૮૦૧ ગોધરાંતા રોગનો ફેલાવો કેમ થાય છે ?	૮૮
૨૭૨૨ ગુમડાંતા છલાંગે	૩૧
૨૮૪૨ ગુલાબનાં આરતી શોધ કેમ થઈ ?	૧૧૫

ધ.

૨૮૨૨ ઘર સંસારો કામકાજની ફેલવણી	૧૦૩
૨૯૨૪ ઘરો કેવાં હોવા જોઈએ ?	૧૮૮
૨૯૫૪ થોડા ખરીદનારાએને સુચના	૨૧૩
૨૯૬૩ થોડાગાડાંમાં વીજલોના દોવા	૨૪૩
૨૯૧૧ થોડાએ વીશે યુરોપયનોમાં ચાલતા કેટલાક નેહુમે	૧૭૭

ચ.

૨૮૧૩ ચહુડતે દરજેનો સ્ત્રી ફેલવણીને વખોડનારા અંગરેજો	૯૮
૨૯૫૭ અંદર વીશે અસલી જઈમનોનો એક રમુજ નેહુમ	૨૧૫
૨૯૫૮ અંદર ઉપરનાં ઘાભાં વીશે સોસાનનાં લોકોની એક દંતકથા	૨૧૬
૨૭૧૧ ચાતરો છાપવાનું ચંત્ર	૨૫
૨૮૩૭ ચીનાએમાં ઘેર લેવાની નવાઈ એવી રીત	૧૧૧

(૮)

નંબર.

સંદે.

૨૮૬૭ ચીનાઓની કેટલોક કેફેવો	૧૩૪
૩૦૩૪ ચીનના શાહનશાહથી એકવાર યુરોપયનો કેટલા ડરતા હતા	૨૮૩
૨૭૩૧ ચીનાઓમાં માઆપનો બચાઓ બેપર ચાલતો સતા	૩૯
૩૦૦૪ ચીનાઓના લુટારાઓનું રક્ષણ કરનાર દેવતા	૨૫૩
૩૦૧૧ ચીનાઈ નાટકો	૨૬૨
૨૯૧૭ ચીનમાં અપ્રાધીઓને થતી કર્મ સજા	૧૮૦
૨૬૭૭ ચુલાપર મેલવા વાના પાણી ગરમ કરવાની એક નવો યુકતી	૪

૬૭.

૩૦૧૩ છતરીથી જાંતવશે બેપર થતી અસર	૨૬૩
૨૭૬૧ છાકરો વાંદરો	૮૧
૨૯૦૯ છાકટપણીથી થતી લયકર ખરાબાઓનો એક સરવાલો	૧૭૫
૨૭૭૩ છુટા છેડા કરો આપવાનો ઠેંગા લઈ મેઢલો એક અમેરીકન ધુવારો	૬૫
૩૦૦૮ છુપા ખજાનાનો શોધમાં જનાર કાફલો	૨૫૮

૬૮.

૨૬૮૮ જ્યોરજન લોકોમાં છાકટપણું	૧૦
૨૭૩૭ જમીનમાં દવાઈ રહેતાં પ્રાણીઓ	૪૪
૨૯૦૧ જરમનીમાં લગનવેલા થતી એક રમુજ કીરયા	૧૬૯
૩૦૩૨ જરમન રાજકુવરોને કેવો રીતે બેઝેરવામાં આવે છે	૨૮૧
૩૦૨૧ જમવા આગમજ બંદગી કરતા કુતરા !	૨૭૨
૨૭૮૯ જરમનીમાં સોલેનતા હાથીઓનો બાઈર દેખાવ	૮૦
૨૭૯૩ જીવતાં જીવત પોવાનો પોપરી વેચવાનું સાકું	૮૩
૨૮૩૬ જંદગીની લંબાઈ વોશે એક વાંદવાનનું મત	૧૧૦
૨૯૦૬ જંદગી વોશે કાલજી રાખવાનો ખરો વખત	૧૭૨
૨૯૪૬ જુદા જુદા અવાગેનો નકલ કરવાથી થતું નુકશાન	૨૦૬
૨૮૧૪ જોપાનીસ લોકોના વેહુગા	૯૮
૨૮૪૯ જોપાનીસ ફેરોયાઓ	૧૨૧
૨૮૮૩ જોપાનમાં પરીની સ્વીકારવાની રીત	૧૫૩
૨૭૭૬ જોપાનીસ લોકોમાં ગાજાતું સુખી મોત	૬૭
૨૭૨૫ જોપાન દેશમાં કુતરાને મલતું માન	૩૪

૬૯.

૨૭૪૬ સુનો જાના લોકોની સ્ત્રીઓનું છુટાપણું	૫૦
---	----

(૯)

નંબર.

સં.કે.

૮.

૨૬૭૩ ટેલોફોનની મદદથી ગુનાહ કબુલાવવાનો એક રમુજી અપતરો.	૧
૨૭૭૨ ટેલોફોન વીશે જંગલીઓનો વીચાર.	૬૫
૨૯૨૬ ટેલોગ્રાફના અંબધમાં એક નવો શોધ.	૧૮૯
૩૦૧૦ ટેલોફોનનો એક નવો ઉપયોગ.	૨૬૧
૨૭૬૫ ટેલોફોનના ઘેરા નેલા એક અંગરજ અમલદારે ખતાવેલી બહાદુરી.	૬૦
૨૯૩૩ ટારપેડો અને ડીનેમાઈટનો શોધથી માતખર થયલું કુટુંબ.	૧૬૩

૩.

૨૮૬૦ ડાકણ કહેવાતો એક સ્ત્રીનાં પ્રાક્રમે.	૧૩૦
---	-----

૧૧.

૨૭૫૪ તમાકુમાં શાકરતું તતવ.	૫૫
૨૮૮૫ તખોખનો લવાજમ.	૧૫૪
૨૯૫૯ તરબુજનું તેલ.	૨૧૬
૨૬૮૯ તપકીર સુધનારાઓ માટે કેટલીક ગણતરી.	૧૧
૨૭૮૨ તન ઊપર મનની અસર.	૭૨
૨૯૩૧ તારતાર લોકો.	૧૯૧
૨૯૭૦ તાલક પડવાનાં કારણો.	૨૨૫
૨૭૧૨ તોફાનો સમુદરમાં તરતારને કામે લાગી શકે એવી એક ટોપી તથા પટાની શોધ.	૨૫
૨૭૪૫ તુરકો ઝેરતો.	૪૯
૨૭૫૩ તુરકો માન લોકોનો કેહવતો.	૫૪
૨૮૬૧ તેરમી સદીમાં મગરમછનો ખોરાક.	૧૩૧
૨૮૬૪ તેલથી તોફાનો દરીઓ તરમ કાં પડે છે.	૧૩૨
૨૯૮૯ તુરકો સાહીત્ય.	૨૪૧
૨૯૮૨ તંદરસી સાથે કુલનો સંબંધ.	૨૭૪

૧૪.

૨૮૨૧ થંડા પગમાં ગરમી લાવવાનો સેહલ હલાજ.	૧૦૨
---	-----

૧૬.

૨૭૦૬ દરીઓમાં થતી જાનની ખુહારી.	૨૨
૨૮૭૬ દરીઓમાં ક્યારે અને કેવી રીતે નાહવું ?	૧૪૬
૨૮૮૧ દરીઓ આફ્રીકાના કેટલાક તહો જણાવતા જંગલી માણસો.	૧૫૧

નંબર.

મર્ક.

૨૮૮૨ દશોણ આક્રોશના લોકોનો સીંહને મારવાને હોંમત ભરેલી રોત.....	૧૫૨
૩૦૩૫ દરદીની આવજત કરનારાંમાં માટે એક સુચના.....	૨૮૫
૨૮૯૭ દરોઆમાં નાહાવાનું યુરોપમાં કયારે શરૂ થયું ?.....	૧૬૫
૨૮૭૯ દવાની ગોઠી કેવી રીતે ગણાયી	૧૪૯
૨૭૧૯ દયાના મોજ શાંત કરનાર તોષનો ગોસો.....	૨૮
૨૮૫૬ દશોણ આક્રોશનો મોટો હોરો.....	૧૨૭
૨૭૫૮ દાહમેલાંના ઇલાજ તરો કે સોડા ખાર.....	૫૭
૨૯૮૮ દાંતનો મજબુતી જાલવવા વોરો કેટલીક સુચના.....	૨૪૯
૨૯૬૦ દીવાસલોતી શોધ કરનાર	૨૧૭
૨૮૮૮ કુનીઆમાં સંઘિથી મોટો કરોડપતી	૧૫૮
૨૮૮૯ કુખનાં આની આગતનો ઉપાય આશા છે.....	૧૬૧
૨૮૯૧ કુનીઆ કૃતા થવાની એક આગાહી.....	૧૬૪
૨૮૧૮ કુખનાં માથાંના સંહુલ ઇલાજ	૧૦૧
૨૬૪૨ દેવાનશાલાઆની ભેટ સેવાનો એક આખમ ..	૨૦૨

ધ.

૨૭૦૭ ઘરનીકંપનો વખત નોંધનારું યંત્ર.....	૨૩
૨૮૫૨ ઘડથી છુટાં પડ્યા પછી ડોકાંમાં રહેતો લાગણી.....	૧૨૩
૨૬૯૦ ધાસતીથી દૂર રહેવું એ કુખ દૂર રાખવાનો ઇલાજ છે.....	૧૧

ન.

૨૭૧૬ નવી જાતના તરામરેના પાટા	૨૭
૨૮૦૦ નવાઈ જેવાં તાલાં અને કુંઓમાં વોરો.....	૮૭
૨૮૧૯ નખલાં બાલકો માટે કવતીદાર ખોરાક.....	૧૦૨
૨૮૨૯ નજલા અને સધોવાથી પીડાતા બીમારો.....	૧૦૭
૨૮૪૭ નખ રંગવાનો રાખ	૧૧૮
૨૮૬૯ નવાઈ સરખાં લગત	૧૩૬
૨૯૫૫ નવાઈ જેવી રીતે ખસે પડેલા એક સપનો	૨૬૪
૨૯૭૨ નકામી મેહનત	૨૨૬
૨૯૯૨ નવી શોધોથી ધનાઢય થયેલા દેશ	૨૪૩
૨૮૭૭ નયુરોરકમાં વીધવાપણું	૧૪૭
૨૯૦૩ નામદાર મહારાણીની ચીત્રકલાની કાબેલીયત	૧૭૦
૨૬૧૨ નાટકનો હુન્નર પેહુસો હુમતીમાં કોણે આણ્યો.....	૧૭૭
૨૬૮૩ નાટકકારોના પોશાક તથા ઘરેણામાં વીજ્ઞાનિક સંશતીનો ઉપયોગ ..	૮

(૧૧)

નંબર.	સંદે.
૨૭૩૩ નાના સીકાએમાં મલી આવતાં એપોરેગનાં બીચાં.....	૪૦
૨૭૫૭ નીમક તથા રાઈના વર્ધક ગુણ.....	૫૬
૩૦૩૮ નામદાર પરીતર આફ વેલસ તથા તેની આગમજના પાટવી કુવરોની આવક.....	૨૮૬
૨૭૩૦ નાજુક કારોગીરોનો એક અંગ્રેજી નમો.....	૩૮
૨૭૪૮ નાયગરાના ધોધનો મદદથી વીજલીક રેશનોનું એક ગાંજા વર કારખાનું ચલાવવાનો યોજના.....	૫૧

૫.

૨૧૮૦ પનોરના ઊદ્યોગને સંબંધિત રાંડમાં મલતું માત.....	૬
૨૭૬૯ પગઈ ભાષાએ સમજવા વાના તેમની નોંધ લેવાનો અખતરો.....	૬૩
૨૭૪૪ પરણેલી ઇંદગોનું પેહલું વરસ.....	૪૯
૨૬૨૭ પદોના માલનો સરચો.....	૧૮૯
૩૦૦૫ પદા રમનારો ઓએ.....	૨૫૫
૨૭૩૫ પદોની માફક માણસે ઉડવાનો અખતરો.....	૪૨
૨૮૪૧ પદસા મેલવવાનો જુદો જુદો રીતો વચેનો તફાવત.....	૧૧૪
૨૮૪૫ પારીસની શોકોન બાનુએને થયેલી એક અફજ.....	૧૧૭
૨૯૧૪ પાણી ગાલવાનું એક વોજલીક ફીલ્ટર.....	૧૭૮
૨૭૮૦ પુનર જનમ વોરો સ્ત્રીનાએમાં બેઠેલા મજબુત વોશવાસ.....	૭૦
૨૮૩૧ પુરવ વરફાત હુતરકામનો સાંગરહ.....	૧૦૮
૨૮૦૮ પેહલ પેહલી દીવાદાંડો.....	૬૩
૩૦૨૬ પોલાદની તખતી ઉપર લખવાની રીત.....	૨૭૮
૨૭૪૧ પોતાનાં બચાંને ખાઈ જતી સાંપની માદા.....	૪૭

૬.

૨૮૨૩ ફરાનસ ખાતે થયેલાં નવાઈ એવાં લગન.....	૧૦૩
૨૮૩૨ ફરાનસનો વેપાર.....	૧૦૯
૩૦૦૯ ફરાનસના વડા જોશાએ કહાડેલા કેટલાક જાણવાયોગ વ રતારા.....	૨૬૦
૨૯૯૭ ફોટોગ્રાફ લેવાની એક નવી યુકો.....	૨૪૬
૨૮૭૭ ફીટુરીએ પોતાનાં બાલકોને આપવા માંડેલાં નામો.....	૧૪૭

૭.

૨૬૯૭ બરીટીશ સરકારના આશર હેઠળ પલાતી શારક માજીલો ..	૧૬
૨૭૫૫ બંદુકની નીશાન તાંકાની વેલા બંને આખ ખુલી રાખવાની જરૂર.....	૫૫

(૧૨)

નંબર.

સર્કે.

૨૭૫૨ બોડોઈન આરંભે.....	૫૪
૨૭૭૩ બેરેન્જગાર હાલત.....	૨૦
૨૮૬૨ બનાવટના કુલોનો ક્રાનસમાં ખીલતો ઉદ્યોગ.....	૧૩૧
૨૮૬૩ બની સલગાવવાની કાંડો બનાવનારું કુનયામાં સળીયો મોટું કારખાણું.....	૧૩૨
૨૮૪૪ બરોટીશ વાહાણોનાં નામ	૧૧૬
૨૬૧૦ બરોટીશ શાહાનશાહાવનાં વીસતાર, વસતી વગેરેનો ગણતરી	૧૭૬
૨૮૬૦ બરમાનાં ધરમ ઉપાધ્યાયોની લુચ્ચાઈ.....	૧૬૦
૨૭૨૧ બટનોતું સંગરહસયાન	૩૦
૨૮૭૮ બરોટીશ બિમરાંગે અને તેમની વચને લગતી કેટલીક હુકીકા.....	૨૩૧
૨૬૮૪ બાલકોતું પ્રદરશન.....	૮
૨૮૦૨ બાકુંતો ગરજ હુવાથી પાર પાડવાની ગોડવાણ.....	૮૯
૨૮૧૦ બાધોમાર અને કેદખાનાની સજાતું જે ગાહીમાં થતું તેલ.....	૫૯
૨૮૦૫ બીરનાં અથવા બોટેલાં લાહુડાંને પાણી પાવાની રીત.....	૯૨
૨૬૩૭ બોડોઈન આરંભેમાં સોંબાને મલતું માત.....	૧૯૭
૨૭૬૨ બુટ સાફ કરવામાં કેરોમીન તેલના ઊપયોગ.....	૫૯
૨૬૬૧ બે હબ્બર વરસે ઊપરની એક આંગડી.....	૨૧૮
૨૭૯૦ બે તેંહીઆંબાનાં લગન.....	૮૦
૩૦૦૩ બેહાંમી વરશતા એક ડોશા ઉપર મંડાયલો લગન નોકોલ તોડવાની ફરયાદી.....	૨૫૨

ભ.

૨૭૯૯ ભથ ભરેલો શકતો ધરાવનાર એક ખડક.....	૮૭
૨૯૯૮ ભુમોત્તીનો ગણતરીને લગતી એક નવો યુકતી	૨૪૭

મ.

૨૭૬૮ મગરૂરીની વાજખી શોક્ષા.....	૬૨
૨૮૩૯ મજબુત અને સમતું લાકડું મેલવવાની મેહુલી રીત.....	૧૧૩
૨૯૪૮ મલતા એહુરાનો એક મુશકેલી	૨૦૭
૨૯૭૭ મલતા દેખાવથી વોના કારણે ખીરાયલા માણસો.....	૨૩૦
૨૬૮૬ માખાણની કૃપ બનાવનારું હુથોયાર	૧૦
૨૭૮૭ માકડનો નાશ કરવાનો ઉપાય.....	૭૯
૨૮૩૮ માહારાણીની જેલી સાલગરેહ.....	૧૧૨
૨૮૪૦ માણસને ધોકારનાર એક ફરેનચ તખીઅનું વાંધામાં પડેલું વોલ.....	૧૧૩
૨૭૩૯ માટેલાં માણસોને કસરાની જરૂર	૪૫

નંબર.

સં.કે.

૨૭૬૪ માણસોને ચાર પગે ચાલવાની બલા મણ !	૫૯
૨૮૬૬ માણસનાં બાલનો ગેપાર	૧૩૩
૨૮૭૦ માખીએનો ત્રાસ દુર કરવાનો ઉપાય	૧૩૭
૨૨૯૩ માણસાઈ મરથો	૧૬૨
૨૯૦૫ માણસના સ્વભાવ ઉપર ગાયનની અસર	૧૭૧
૨૯૬૭ માછલી ખાવાનો હી માયત્ કરનારી એક મંડલો	૨૨૩
૨૯૭૧ માણસનું બરાબર વર્ણન	૨૨૫
૩૦૩૧ માછલીનો ખોરાક	૨૭૯
૨૯૮૫ “મેસમેરીઝમ” ની મદદથી હેરત ભર્યા ખેલો કરનાર એક ક્ષ રંચમેન	૨૩૬
૨૮૮૬ મુસાફરી કરતી વેલાએ અપસગણ મલયા વીરોના હીંદુએ ના રમુજ વીચારો	૧૫૫
૨૮૬૫ મોરનાં પોછાં સંબંધો યુરોપ્યનોમાં ચાલતો વેજેમ	૧૩૨
૨૯૭૬ મોટી ઉમર સુધી ખુબસુરતી જાલવો રાખનાર સ્ત્રીએ	૨૨૯
૨૯૯૫ મેકરોફોમાં મલી આવેલા પીરેમોડ	૧૫
૨૯૧૯ મોતને મલતી ખેલાની	૧૮૩

૫.

૨૭૧૮ યાંત્રીક ટેલોફોન	૨૮
૩૦૨૬ ચાદ્ધશત	૨૭૬
૨૭૨૯ યુરોપની અસલી આરતોનો સંસારી દરજ્જો	૩૭
૨૯૬૪ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની તોચેરીમાં નકામાં પડેલાં જવેરાતો	૨૨૦
૨૯૬૩ યુરોપમાં ચાલતી “ડયુએલ” યાને લડીને વાંધાનો નોકાલ આણ વાનો રીત	૨૧૯
૨૯૨૯ યુરોપની મુસાફરીએ નીકળેલી અમેરીકન કનયાઓનો એક ટોલકો	૧૯૦

૨.

૨૭૫૯ રમકડાંથી થતો ઊડતા રોગનો ફેલાવો	૫૮
૨૬૯૧ રાતે સુવા આગમજ ખોરાક લેવાની અગત	૧૨
૨૭૪૨ ફેલવે તરેન પકડવાને માટે દોડવાનો ગેરફાયદો	૪૮
૨૭૫૦ ફેલવેનો સીગનલ દેખાડવાનું કામ બજાવનાર એક વાંદરો ..	૫૨
૨૮૦૪ ફેશમની ઉત્પત્તિ અને તેને વીશે ચાલતી હંત કથાએ	૯૦
૨૮૫૮ ફેલવેનો ગાડીએમાં વોજલોક બતી	૧૨૮

નંબર.

સફે.

૨૯૦૪ રેલવેના વેહવાર સામે શુરૂઆતમાં દેખાડવામાં આવેલા ફેટ લાક વેહમો	૧૭૦
૨૭૭૮ રૂશીઆન લોકો થોડા વખત ઉપર ફેટલા વેહમો હતા તેના દાખલા	૬૮
૨૭૭૯ રૂશીઆના શેહનશાહ પીટર ધી ગરેટનો ભરણ તરફનો અભાવ	૬૯
૨૯૨૨ રૂશિયાના શેહનશાહનો મોભો જાલવવા માટે લેવાતા વીચીત્ર ઉપાય	૧૮૬

લ.

૨૮૭૮ લગનનો ગંભીર દરજ્જો અમેરીકામાં કેમ જાળાય છે ?	૧૪૮
૨૮૨૫ લંડનમાં સ્થાપન થયેલી કોકરીઓનો કેમરતશાસી	૧૦૪
૨૬૮૭ લાકડાં છીંતાદો પાલીમ કરવાનું હથોડીઆર	૧૦
૨૭૦૨ લોભ વગરની છંદગી નકામી	૧૯
૨૭૧૭ લોખંડનો વસતુઓનો લોહચુંબક શક્તી વધાવનારું યંત્ર ..	૨૮
૨૯૧૫ લોખંડની વસતુઓને કાટથી બચાવવાનો નવો ઇલાજ	૧૭૯

વ.

૨૭૨૪ વગર ઊંચે રહેવાની શક્તી ધરાવનાર એક અમેરીકન	૭૩
૨૬૭૮ વાદલાંને સફેદ બનાવવાની રીત	૫
૨૭૭૮ વાદલાંને જ્યો વધારીને તેને સસતું કરવાની ક્રાંતિસમાં ગોઠવણ ..	૪૪
૨૯૪૫ વાહડકાપની વીદ્યા ઉપર ધરમ સંબંધો વેહમોને લીધે પડેલાં વીધનો ..	૨૦૫
૨૭૧૪ વીજ્જીક રોશનીનાં ઘરેણાં વેહરનારોઓના ઊપયોગ માટે એક નાની વીજ્જીક બેટરી	૨૬
૨૭૨૩ વીજ્જીક તારની શક્તીનો એક અજો દાખલો	૭૨
૨૭૨૮ વીજ્જીક સુક્ષ્મ દરશક યંત્ર	૭૬
૨૭૪૭ વીજ્જીક રોશની સામે ક્રિયાદ	૫૧
૨૭૭૦ વીજ્જીક રોશનીના દીવા સલગાવા માટે એક નાનું વરાલયંત્ર	૬૭
૭૦૨૨ વીચીત્ર ઝરાઓ	૨૭૨
૭૦૨૭ વીચીત્રને લગતા ફેટલાએક જાણવાઓ વેહમો	૨૭૬
૨૯૭૪ વીલાયત ખાતે ઇમારતી લાકડાંની આયાત	૨૨૮
૨૯૪૭ વીજ્જીના વયવહારીક ઊપયોગમાં રહેલો જોખમ	૨૦૬
૨૮૨૮ વીજ્જીથી ઝાડો કાપવાની કલા	૧૦૭
૨૮૫૫ વીદ્યા દેવીને મનુષ્યને લોગ	૧૨૭
૨૯૨૦ વીજ્જીક માછલી ..	૧૮

(૧૫)

નંબર.

સં.કે.

૧૧.

૨૭૬૧ શરીર વોદ્યાની એક અભ્યયી	૫૮
૨૬૯૩ શરીર રંગવાની આબીસોનયામાં ચાલતો રીત	૧૩
૨૭૯૬ શરીરમાંથી કાપો લોપેલી આમડોની જીવન શક્તી કાંહાં સુધી ટકે છે ?	૮૫
૨૮૫૯ શરીરની શોભા વધારવાની કોશિશ કરવામાં હુદથી બાજેર જવાનાં કુખદાયક પરોણાઓ	૧૨૮
૨૬૬૧ શાહનશાહ નેપોલીયનનાં નયાથીપણાનો એક દાખલો	૨૪૨
૨૮૧૫ શેરને મારે સવાશેર	૯૯
૩૦૧૮ શેહર સુધરાઈને લગતી ગોડવણી ઊપર મરણોનો આધાર ..	૨૬૬

૧૨.

૨૬૭૬ સલામ કરવાની જુદી જુદી રીત	૩
૨૬૮૧ સવોટઝરલાંડમાં મરણ ટાંકણે થતો નવાઈ સરખી કોર્યા ..	૬
૨૬૯૮ સકાર્ કેમ ઊડ્યું ?	૧૭
૨૭૦૪ સકાર્ધનાં ટાપુનાં લોકમાં થતી લગત વખતનો પેહુરામણી ..	૨૧
૨૮૨૦ સદાની માંદગી દુર કરવાનો એક સેહુલ રસતો	૧૦૨
૩૦૦૧ સ્વયંનો રીતે એકમલતા જોડ્યા ભાઈઓ	૨૫૧
૩૦૧૭ સસલાં વોરો અંગરેજ સેલસેનો ગેહમ	૨૬૮
૨૭૪૩ સંગેમરમર ઊપર ચીતો પાડવાનો નવો હુનર	૪૮
૨૮૮૭ સીકાઓની કીમતમાં વપરાસથી થતો ઘટાડો	૧૫૭
૨૬૨૧ સુખમાં જીંદગી ગુજરવાનો એક નવો રસતો	૧૮૬
૨૬૩૮ સાપના ડંખના કેટલાક નવા જણાયલા ઇલાઓ	૧૯૭
૨૬૯૮ સાંચાકામથી ચાલતી બંદગી	૧૬
૨૭૧૫ સેહુલથી જમીનપર લાવી શકાય એવો એક સટીમર	૨૭
૨૭૩૨ સેતાનને લાંચ આપવાની ચીનાઓની રીત	૩૯
૨૮૩૩ સેતાનો જુદો જુદો ઊપયોગ	૧૦૯
૨૬૫૧ સ્ત્રી શોધ કરતાઓ	૨૧૦
૨૬૬૨ સ્ત્રીઓની નીનો સુધારવાનો એક વીચીત્ર ઉપાય	૨૧૮

૧૩.

૨૮૧૧ હડખાંનો ઊપાય શું ?	૯૬
૨૮૫૧ હડખાંના ઇલાજના સંબંધમાં થતા અખત્રાઓ	૧૨૨
૨૮૭૫ હવાઈ મેજાના	૧૪૫
૩૦૧૯ હડીલાઈ ટંકાણે લાવવાનો સેહુલ રસતો	૨૭૦

નંબર.

સંકે

૨૭૨૦ હાથઆલાકોનો એક નવાઇસરખો ખેલ	૨૯
૨૮૯૬ હાથ'ડ દેશના એકસ સોકાઓના ધાપને લગતી જાણવા લા યક તવારીખ	૧૬૪
૨૯૨૫ હાથે રંગેલાં ચીતરોનો ફોટોગ્રાફથી નકલ ..	૧૮૮
૨૬૭૪ હીંદુસાનનો એક નવો નકરો	૨
૨૯૩૪ હીંમાલય તરફના લોકોનો એક નવાઇ સરખો રશમ	૧૯૪
૨૯૮૭ જોડલના ઉતારાઓનો સગવડ માટે એક નવી ગોઠવણ	૨૩૯
૩૦૩૯ હુતરની શુરઆત	૨૮૭

સુખ દુઃખનો સાથી.

પુસ્તક ૭મું.

૨૬૭૩ ટેલીફોનની મદદથી યુનાહ કબુલાવવાનો એક રમુજ અખતરો-રશ્યાના ઓડેસા શહેરના એક પોલીસ ઇન્સપેક્ટરે ટેલીફોનનો એક નવો ઉપયોગને શોધી કાઢાડ્યો છે. ગયા માર્ચની આખેરીએ એક યાહુદીને ચોરીનો માલ રાખવાના શક ઉપરથી તેનો આગલ લઈ આવવામાં આવ્યો હતો. ચોરીનો માલ કેટલાક રૂપાનાં સીકા હતા, જેઓ પીગલેલી હાલતમાં હોવાથી, તેના પોતાના કે ચોરેલા હતા તે ચોક્કસ કરી શકાયું નહીં. ઘણીખી હાલત પાલત તપાસ છતાં યાહુદીએ પોતાના વાંક માન્યો નહીં. અંતે ઇનસપેક્ટરને એક વીચાર સુઝ્યો. પાસેના ચોરડામાં જઈને તેણે ટેલીફોનની મારફતે પોલીસના વડાને પોતાની મુશ્કેલી વીશે ખબર કીધી, અને તેને સજાદ આપી કે, એક ચોક્કસ નીશાની મલતમાં તેણે નીચલા શબ્દો ઘણી ગંભીરામથી બોલવા:-“એ યાહુદી, તેં ક્રાઇને લુટ્યો છે તે કબુલ કરી દેશે તો સાઈ, નહીં તો તારી સજા ઘણી સખ્ત થશે.” તે પછી ઇન્સપેક્ટરે યાહુદીને ટેલીફોન વાલા ચોરડામાં બોલાવ્યો, અને ટેલીફોન તરફ આંગળી કરીને કહ્યું, “તારે ગમે તો તું તારો વાંક છુપાવજે, પણ

ખબરદાર ! પેલું યંત્ર છે તે બધું તારૂં ભાપાલું ફાડી આપશે.” યાહુદીને આથી ખુબ હસવું આવ્યું, પણ ઇન્સપેક્ટરે ધાંધલમાં એક કાગળનો કકડો લીધો અને લખવાની તકવારીમાં ગમ્યા. તે બોલ્યો, “હજીબી, તારી ખાતરી કરવી હોય, તો આ નલી છે તે તારા કાન સાથે પકડ, અને કહેકે તુંજ તારો વાંક કચ્છલ કરેછે, કે આ યંત્ર પાસે કરાવે છે. યાહુદી નલી પકડીને ગમ્યા, અને ઇન્સપેક્ટરે પોતાની નીસાની કીધી. જે પત્રમાં ગળણો પુની નેવો થઇને, ટેલીફોનના ભુતની શીખામણને અનુસરીને તે ચોર પોતાનો અપરાધ કચ્છલ કરી દીધો. અલખતાં, આ યુક્તીની ખુબી એ હતી કે, યાહુદીને ટેલીફોનની હસ્તી વીશે કાંઇ પણ ખ્યાલ નહી હતો.

૨૬૭૪ હીંદુસતાનનો એક નવો નકશો—હીંદુસતાનની રેલવેઓના સંબંધમાં ખેંટલી ઇંગિલંડ વાલી કમીટીએ પોતાને માટે એક નવો મોટાં કદનો હીંદુસતાનનો નકસો પડાવ્યો છે. તેમાં હંમેશની માફક રેલવેની સઘલી સડકોની લીટીઓ આપેલી છે; પણ તેમાં સુધારો એ દાખલ કીધોછે, કે જે જે પ્રગણાઓમાંથી જુદી જુદી સડકો પસાર થાયછે, તેમની વસતીનાં પ્રમાણો દેખાડવાને માટે વધતા ઓછા ઘેરા રંગની લીટીઓ તેમાં દોરાવી છે.

૨૬૭૫ કાલેરાના ઉપાય તરીકે કયુરનો ઉપયોગ—૧૮૩૧નાં વરસમાં નામાંકીત વીદવાન હાનેમને યુરોપ ખંડમાં એક ચોપાનધું કાલેરાના દરદના સંબંધમાં બહાર પાડ્યું હતું. તેમાં તે એવું સુચવેછે કે, કાલેરાના ચેપમાં ચોક્કસ ધણાજ ખારીક જીવડાઓ રહેછે, અને તેમને મારી નાખવાથી કાલેરાના દરદો સાજાં થાયછે. યુરોપમાં કાલેરા ફાટી નાકલવાના દરેક પ્રસંગે બપર, આ જીવડાને મારી નાખવાનો પોતાનો ઉપાય હાનેમને ધણી ક્તેહમંદી સાથે વાપડ્યો

હતો. તે ઉપાય કપુર છે, જ્ઞેને હાનેમન આ જીવડાનો શતર ગણેછે. દરદીને દર પાંચપાંચ મીનીટે કપુરના અરકનું એક ટીપું આપવું; તેની આમડીમાં કપુરનો અરક સારીપેઠે મસલવો; એ ચમચા કપુરનો અરક અને અરધી પેંટ ગરમ પાણીનું મીશ્ર તેને પાવું; અને એક ગરમ લોઢાંના સલીઆ ઉપર કપુરના ગાંઝડા મુકીને તેમના ધુમાડો ઓરડામાં કરવો;—એ ઉપાયો હાનેમન ઘણાજ અસરકારક કહેછે. ઉપર કહ્યા પ્રમાણેના બારોક જીવડા કાલેરાનાં ચેપમાં હોયછે એવું હાનેમનનું મત હાલ અહીં પડ્યું છે, તે જાણીતા જરમન ડાકટર કાકની શોધ પરથી આપણે જાણ્યે છીએ. ચેપમાં બાસીલી નામના ઝીણા જીવડા છે, અને તેટલા માટે કાલેરાના રોગનું કારણ લગભગ ચોકસ જણાયું છે. ડાકટર કાકે હજી તેના ઉપાય ઉપર પોતાનું ધ્યાન પોંડ્યાડયું નથી, પણ ઉપર જણાવેલા હાનેમનના કપુરના ઉપાયનો શોધ થઈ ચુકીછે, અને આપણને તેની અસર વીશે શક રહેતો નથી. કારણ કે યુરોપમાં ફાટી નીકલેલા દરેક કાલેરાના પ્રસંગ ઉપર તે ક્રિતેહમંદ નીવડ્યો હતો, એવા પુરાવા ત્યાંના રીપોર્ટમાં મોજુદ છે.

૨૬૭૬ સલામ કરવાની જુદી જુદી રીત—અસલી ગ્રીક લોકો એકમેકને સામા મલે, તે વેલા સલામ કરતાં તેઓ પુછતા કે, “તમે ખુશી છો?” રોમનોની સલામ કરવાની રીત વલો જુદીજ હતી. તેઓ પુછતા કે, “તમે તંદરોસ્તી તથા સલામતી ભરી હાલતમાં છો?”

તેમના પોતપોતાના સ્વભાવ અને હાલતને અનુસરતી તેમની એ સલામ કરવાની રીત હતી. ગ્રીક લોકો રંગીલા સ્વભાવના હતા, એટલે તેઓ એકમેકને સામે મલતાં, તેમના સ્વભાવ અને ખુશ મીજાજની વાત પુછતાં. તેમની

સલામ કરવાની એ રીત તેમના રંગીલા સવભાવને અર-
નીજ હતી.

બીજા હાથ પર, રોમનો ઘણી સરદ અને ઘેરાયલી
હવામાં રહેતા, એટલે તેઓ પેહેલો વીચાર તંદરોસતીનો કરી
તે વીશે પુછતા. વલી તેઓ લડાઈની જંગલમાં રોકાયલા
અને વારંવાર તેમની શાફાન શાફાતપર એક યા બીજા દુશ
મનનો ધસારો આવવાની વકીમાં રહેતા, એટલે તંદરોસતી
ભોગો સલામતીનો બી વીચાર તેમને કરવો પડતો.

ચીનાઓની સલામ અચીત રમુજ છે. તેઓ પુછેછે,
“તમો ભાત જમ્યા, અને તમારી હોજરી સારી હાલતમાં
છે?” આ સવાલ જો કે રમુજ છે, તોપણ તેની મતલબ
તંદરોસતીની ખરેખરીયત પુછવા માટે ઘણી અંધમેશતી
છે. હોજરીની સારી હાલત પર તંદરોસતીનો મોટો આધાર
છે; એટલે હોજરીની સારી હાલત વીશે પુછવું તે તંદરોસતી
માટે પુછવા અપરજન છે.

૨૬૭૭ ચુલાપર મેલવા વીના પાણી ગરમ કરવાની
એક નવી યુકતી-ચુલાપર મેલવા વીના પાણી ગરમ કરવાની
એક નવી યુકતી હાલ શોધી કાઢાડવામાં આવીછે. એક
ધાતુનું વાસણ અનાવવામાં આવ્યું છે, અને તેમાં પેટરો-
લીયમ અથવા કેરોસીન તેલનો એક નાનો ડોઝો મુકવામાં
આવે છે. એ ડોઝોમાંનું તેલ સલગાવીને જ પાણી ગરમ
કરવાનું હોય તે પેલા વાસણમાં મુકી દેવાથી ઘણીજ જલડપ
થી તે ગરમ થાય છે. એ વાસણ તદ્દન અંધખસત હોય છે,
અને તેમાંનો કુમાડો બહાર જવા તથા બહારની હવા તે
માં લાવવા માટે કેટલીક નવીઓ તેની સાથે જોડવામાં
આવી છે.

અંક ૧૯૦.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૫

૨૬૭૮ વાદલાંને સફેદ બનવાની રીત-વાદલાં અથવા સપંજને સફેદ રંગ આપવા માટે નીચલી રીત ઘણી સેહતી છે.

વાદલાંને પેલેલાં ગરમ પાણીથી સારી પેઠે ઘોઘ નાખવું. તે પછી એક ભાગ “પરમેંગનેટ આફ પોટાશને” (Permanganate of Potash) એકસો ભાગ પાણીમાં પીગલાવીને તેમાં તે સપંજને ઘોવું. એવી રીતે ઘોવા પછી સોજાં પાણી વતે તેને ફરીથી ઘોઘ નાખવું; અને જુદીને સાફ તથા સુકું કરવું. તે પછી આઠ આઉસ “હાઇપોસલ્ફ ફાઇટ આફ સોડીયમ” (Hyposulphite of sodium) અને એક આઉસ “ઓક્સાલીક આસીડ” (Oxalic acid) ને એક ગાલન ગરમ પાણીમાં પીગલાવીને એ મેલવણીમાં પંદરથી વીસ મીનીટ સુધી સપંજને ઘોલી રાખવું. એ મેલવણીમાંથી બહાર કાઢાડવા પછી તેને સોજાં પાણી વતે સારી પેઠે ઘોઘ નાખવું; એટલે તેના રંગ તદ્દન સફેદ થઈ ગયેલા માલમ પડશે.

૨૬૭૯ ગાયની જીભ વીશે સકાટલંડના લોકોનો એક વેહુમ-ગાયની જીભ વીશે સકાટલંડનાં લોકોમાં એક નવાઘ સરખો વેહુમ ચાલે છે. તેઓ ગાયની જીભની અનીને ઘણા સારા ભાગ્યની નીશાની ગણે છે, અને જમતી વેલા કે ધના ભાણામાં તે આવી ગઈ હોય, તો તે પોતાને ભાગ્યશાહી માને છે. એક અંગરેજ ગ્રંથસ્થ કહે છે કે, મારે એક સારે કેલવણી પામેલો સક્રામ મીત્ર એક દીવસે મારે ત્યાં જમવા આજ્યો હતો. જમતાં જમતાં તેનાં ભાણામાં ગાયની જીભની અનીનો કકડો આવી જવાથી, તે તેણે લાગલી ભાણામાંથી જીંચકી લેઈ સાફ કરીને પોતાના ગજવામાં મેલી દીધી. એમ કરવાનું મેં કારણ પૂછતાં, તેણે પોતાનાં ગજ-

વામાંથી બીજા તેવા ત્રણ ચાર કકડા કાઢી બતાવયા, અને તે રાખવાનું કારણ જણાવ્યું.

૨૬૮૦ પનીરના ઊદયોગને સર્વીટઝરલાંડમાં મલતું માન-પનીર બતાવવાના ધંધાને સર્વીટઝરલાંડમાં બહુ માન મળે છે. એ દેશના ફેટલાક બાગમાં તો પનીર-પરથી એક માણસની દોલતની ગણતરી થાય છે. જમ એક જણ પાસે ધણું પનીર હોય, તેમ તે ધણો માતખર ગણાય છે. વહી તેઓમાં એવો ધારો છે કે, દરેક માણસ જનમે તે વેલા તેનાં મા બાપ એક પનીર બતાવીને ઘરમાં રાખી મેલે છે. એ પનીર તે મરણ પામે ત્યાં સુધી રાખી મેલવામાં આવે છે, પછી ગમે તો તે એકસોથીબી વધુ વરસ જીવે. તે માણસ મરણ પામે તે પછીજ પનીર કાપીને, તેની મરણ કીરયામાં સામેલ થનારાઓ ખાય છે. આથી સર્વીટઝરલાંડમાં એક માણસની જીંદગી જોટલા લાંબા વખતનાં અને જુના પનીર સાધારણ રીતે મલી આવે છે.

૨૬૮૧ સર્વીટઝરલાંડમાં મરણ ઠાકણે થતી નવાઈ સરખી કીરયા-સર્વીટઝરલાંડમાં એક માણસ મરણ પામે તો તે વેલા તેની લાશને બાહાર કાઢાડવા આગમજ તેના મીતરો તથા સગાવાહલાંને જ્યાફત આપવામાં આવે છે. એ જ્યાફતમાં માત્ર પનીર અને વાઇન દારૂ હોય છે. દરેક માતખર માણસ, પોતાના દરજ્જાને શોભા લગાડવા માટે પોતાથી બની શકે એવાં સરસ પનીર તથા દારૂ પોતાની હાથપાતીમાં લેઈ રાખે છે. એ દારૂને “ મુએલો દારૂ ” અને પનીરને “ મુએલું પનીર ” કરી કહે છે. દારૂ હાથમાં મરનારના કફનપર મેલવામાં આવે છે. મરનારનાં મીત્રો તથા સગાવાહલાં, એકેક પછી એકેક કફન આગલ આ-

વીને તે દારૂમાંથી થોડા થોડા પીએ છે. એ દારૂ પીવા આગમજ તેઓ દારૂનું ગલાસ કફન સાથે અડડાવે છે, અને તેને સલામ કરે છે. તેમ કરવાની મતલબ એવી છે કે, તેઓ મરનારથી છુટા પડતી વખતે તેને સલામ કરીને એવી કબુલાત આપે છે કે, અમો તને પેલી દુનયામાં આવી મલશું.

જ્યારે સવીઝરલાંડમાં એક બાલક મરણ પામે છે, ત્યારે તેની લાશને બાલકોજ અવલ મંજલ પોંડ્યાડે છે. એ લાશને અવલ મંજલ લેઈ જતી વેલા હંમેશાં ખુલાં કફનમાં મેલવામાં આવે છે. મરણ પામેલાં બાલકનાં કપડાં હંમેશાં ગરીબ વરગનાં બાલકોને વેંહ્યી આપવામાં આવે છે.

૨૬૮૨ એક નવાઈ સરખું પ્રદરશન-વીયેના ખાતે એક નવાઈ સરખું પ્રદરશન ઊઘાડવામાં આવ્યું છે. તેમાં કાંઈજ નહી, પણ આસ્ત્રીયાની એક જાણીતી નાટકકાર જો થોડા વખતપર મરણ પામી છે, તેનો તરેહવાર સરસામન જોવા માટે મેલ્યો છે. તેણીના જુદા જુદા કીમતી પોશાકો ધરેણાં, મોટા માણસો તરફથી તેણીને મલેલાં ધનામે, જુદા જુદા ભાગો બજાવતી વેલા તેણીએ પેહેરેલા પોશાકો, વગેરે તેમાં જોવા માટે મેલયા છે. તેણીથી કલાથી ખુશ થઈને લોકોએ તેણી પર જુદે જુદે પ્રસંગે નાખેલાં હસત કરત કુલો પણ તેમાં દેખાડવામાં આવે છે. જુદા જુદા અમેરીક ન વરતમાન પત્રોએ તેણીની ખેલાડી તરીકેની શક્તીપર કરૂંલા ટીકાની કાપલીઓ તે વરતમાન પત્રોમાંથી કાપી લેઈને તે તેણીએ એક સુંદર અને નકશીદાર આલખમમાં વલગાવી હતી, તેઓ આ પ્રદરશનમાં જોવામાં આવે છે. તેણીનું ઝવેરાત ઘણું કીમતી છે, અને તેમાં સરવેથી સરસ એક હીર

૮

સુખ દુઃખનો સાથી.

[પુસ્તક ૭મું-

જડેલી બાંગડી છે, જે આસ્ત્રીયાના શાહનશાહ જોસફે તેણીને બેઠા આપી હતી. સઘલી મજી ૧,૩૮૭ ચીજોનો સંગ્રહ એ પ્રદર્શનમાં છે. એ સઘલી વસતુઓ જાહેર લીલાઉથી વેચી નાખવામાં આવશે, પણ તેટલાં થોડીક મુદત સુધી તેમને આ પ્રદર્શનના આકારમાં જોલી મેલવામાં આવી છે.

૨૬૮૩ નાટકકારોના પોશાક તથા ઘરેણામાં વીજલીક રોશનીનો ઉપયોગ-એક ફરેંચ નાટક કંપનીવાલાએ પોતાના ખેલો તરફ લોકોને ખેંચવા માટે ઘણી સરસ ધુકતી શોધી કહાડી છે. પોતાની કંપનીની સ્ત્રી ખેલાડીઓના પોશાક તથા ઘરેણાઓમાં વીજલીક રોશનીના સંખ્યાબંધ નાનાં ફાણસો તેણે ગોઠવ્યાં છે; અને તે નવાઈને લીધે તેને ઘણી સરસ કમાણી થાય છે. વીજલીક પોશાકવાળી ખેલાડીઓ તખ્તપર આવવા આગમજ તે તદ્દન અંધારું કરે છે, અને તેવાં અંધારામાં તખ્તપતની સઘલી બાજુએથી સંખ્યાબંધ વીજલીક પોશાકમાં સીનગારાયલી ગાનારી તથા નાચનારીઓ નીકલી આવવાથી, ઘણો મનહરણ દેખાવ થઈ રહે છે. એ નાટકવાલો થોડીક મુદતપર પોતાના વીજલીક પોશાક તથા તેમાં રોશની ઊત્પન્ન કરવાને લગતા સંચાઓ લેઈ ઇંગ્લંડ આવ્યો હતો. એ વેલા પોલીસે અજાણપણામાં તેને ડીનેમાઈટના યંત્રો લેઈ આવેલા એક ફીતુરી તરીકે સમજીને, તેને ચેરીંગ ક્રાસના સેટેશન પર પકડી પરહજ કર્યો હતો. પાછલથી તેના ઓલખાણવાલાઓએ આવીને તેને છોડવો હતો.

૨૬૮૪ બાલકોનું પ્રદર્શન-પારીસના કેટલાક તખ્તપો એ, આવતા જુલાઈ માસમાં બાલકોનું એક પ્રદર્શન ભરવા નો વીચાર રાખ્યો છે. પ્રખ્યાત ફરેંચ કવી વીકટર હ્યુગો, જે બાલકો તરફના પોતાના શોકને માટે જાણીતો છે, તેને

આ પ્રદરશનની કમીટીનો પ્રમુખ નેમવામાં આવનાર છે. સરવેથી તંદરેસત બાલકોને માટે ચાનો તથા ધનામો આપવામાં આવનાર છે.

૨૬૮૫ અમેરીકાના પરેસીડંટ આરથરનો બાલકો તરફ અતી પયાર-અમેરીકાનો પ્રેસીડંટ આરથર બાલકો તરફ અતી ઘણો પ્રેમ ધરાવે છે. તેની એક નેલી નામે નાની બેઠી છે, તે તેનો અતીયંત માનીતી છે. તેણીને પોતાનાં બાલક મીત્રોની મુલાકાત લેવા માટે એક ખાસ એરડો મીં. આરથરે આપ્યો છે, અને તે એરડો સીનગારવા તથા નેલી અને તેણીની સહીઓ અને દોસતોને માટે તેમને ગમતો બનાવવાને મીં. આરથર બહુ મહેનત લેય છે. બાલકોની ગમતનાં બની શકે એટલાં સાધનો તેણે એ એરડામાં ભેગાં કર્યાં છે. રાજદવારી કામકાજોના કંટાલાની થાક ઉતારવા માટે પરેસીડંટ આરથર હંમેશ આ એરડામાં આવે છે. જ-રાખી કંટાલો અથવા બેચેની ઊપજે એટલે આ બાલકો આગલ આવી, તેમની રમત ગમતમાં તે મજાહ મેલવે છે. નેલી એ એરડામાં દરબાર બરવાની રમત રમે છે, અને પોતે પ્રેસીડંટ થઈને પોતાના મીત્રોને દરબારીઓ બનાવે છે. પ્રેસીડંટ આરથર તે એરડામાં આવે ત્યારે બાલકો બહુ મધન થાય છે, ક્રેમકે તે તેમની રમતને ઊતેજન આપે છે, તથા નવી રમતો શીખવે છે. તરેહવાર નાની વારતાઓ જાડી કાઢીને તે તેઓને રીઝવે છે. વારતા જાડી કાઢાડવાની પરેસીડંટ આરથરમાં ઘણી શક્તી છે; અને કહે છે કે રાજદવારી જીંદગીથી જા તે એકાંતવાસ થાય તો વારતા કાળનાર તરીકેથી તે ઘણી સારી દોલત મેલવી શકે. તેનો વારતાઓથી તેનાં નાનકડાં સનેહીઓ બહુજ ગમત મેલવે છે, અને તે તેમના એરડામાં આવે એટલે તેઓ તેની આ-

સપાસ ભિગા યઇને એકાદ વારતા કહી સંબલાવવાને તેને અરજ કરે છે.

૨૬૮૬ માખણની કુપ ખનાવનારું હથીયાર-અ-મેરીકાનાં ન્યુ યૉર્કમાં શેહેરમાં ઊપલું હથીઆર ખનાવવામાં આવ્યું છે. તે વડે ઘણી સેહેલાઇ સાથે વાસણમાંથી માખણ નેટલાં નોઠાયે તેટલાં કદની કુપમાં કાણડી શકાય છે. સારૂ નરસું માખણ તપાસવા તથા વધેલું માખણ વાસણમાં પાછું નાખવામાં પણ તે હથીયાર ઊપયોગી છે.

૨૬૮૭ લાકડાં ઇત્યાદી પાલીસ કરવાનું હથીઆર-લાકડું, પથર, ઇત્યાદી વસતુઓ વણી સારી રીતે પાલીસ કરવાનું એક હથિઆર અમેરીકનાએ શોધી કાઢાડ્યું છે તે હથીઆરમાં એક પડાંના ધસારાથી કામ થાય છે. અ. પૈડાંને નેવી નોઠાએ તેવી રીતે ગોઠવી મકાય એટલુંજ નહીં, પણ વહી તેનાં કામનું પણ માપ લઇ શકાય છે. આ પૈડું ચોક્કસ કમાનની મદદથી પાલીસ થતી વસતુ પર દબાય છે, અને એક પૈડું ઘસાઇ ગયું, કે બીજું તેની જગ્યાએ લેવામાં આવે છે.

૨૬૮૮ જયોરજન લોકોમાં છાકટપણું-જયોરજન લોકો જેમ સીપાલ તરફે પોતાની બાહાદુરીને માટે, તેમજ અતીશય છાકટપણુંની ટેવ ધરાવવાને વાસતે પંકાયલા છે. દીફલીસની પુરવનાં એક પ્રગણામાં વાઢન દારૂ ખનાવવામાં આવે છે તે એટલા ઘેરા લાલ રંગનો હોય છે, કે જાણે તેને ચોક્કસ મદારથી રંગવામાં આવ્યો હોય એવો દેખાય છે. આ દારૂ જયારે જયોરજન લોકો પીવા માંડે છે, તયારે માત્ર એકજ કલાક અથવા એકજ દીવસ નહીં, પણ લાગત કેટલાએક દીવસો અને શત્રો સુધી પીવા જાય છે. તે પીવાનાં વાસણ તરીકે, એક ઘણું લાખું ગાયનું સીંગડું વપરાય છે અને એકજ દમે તે ખાલી કરવામાં માન ગણાય છે.

૨૬૮૯ તપકીર સુંઘનારાઓ માટે કેટલીક ગણતરી-
એક ઉમરાવે ગણતરી કરીને તપકીર સુંઘનારાના સંખ્યામાં
કેટલીક જાણવાજોગ હકીકતો જાણી કાઢી છે. તે કહે
છે કે, સાદી ગણતરી ઊપરથી માલમ પડશે કે, જે માણસને
તપકીર સુંઘવાની આદત જનમ સુધીની માથે પડી હોય
તેને દશ દશ મીનીટ એકેક ચપટી તપકીર સુંઘવી પડે છે.
દરેક ચપટી લેતી વેલા નાક ગુધ્રવાળી અને બીજી કોર્યા-
ઓ કરતાં દોહોડ મીનીટ થાય છે. જે દીવસના સોલ કલાક
તપકીર લેવાતી હોય અને દર દશ મીનીટ દોહોડ મીનીટ
એકેક ચપટી લેવામાં જાય, તો આખી દીવસમાં જે કલાક
અને ચોવીસ મીનીટ જાય અથવા દશ દીવસોમાં એક દીવસ
તપકીર લેવા પર ગુજરે. દશ દીવસમાં એક, તો વરસમાં સા
ડી છત્રીસ દીવસો તેવા થાય. તેટલા માટે એમ સમજાયે
કે ચાલીસ વરસ સુધી આ ટેવ ચાલુ રહે તો બધાં મલીને
એક માણસનાં ચાર વરસ તપકીર સુંઘવામાંજ જોડવાય.
વર્ષ તપકીર, દાખડી, અને રૂમાલનો ખર્ચ અને તેમના પર
ગુજરતા વખતની નોંધ લખ્યે તો માલમ પડશે કે, તેટલા
ખર્ચ અને તેટલા વખતમાં બીજાં ઘણાં સારાં કામો
થઈ શકે.

૨૬૯૦ ધાસતીથી દુર રહેવું એ દુખ દુર રાખવાનો
ઈલાજ છે.—દક્ષીણ અમેરીકાના બ્યુનોસએયેરોસ શહેરમાં થો
ડા વખતપર મરકી ફાટી નીકલી હતી, તે વેલા ત્રણસો
માંણસો ઘોર ખોડુનુ કામ કરતા હતા, અને તો પણ તેમના-
માંનો એક પણ તે રોગથી મરણ પામ્યો ન હતો. એજ
પ્રમાણે વારંવાર રોગો ફાટી નીકલતી વેલાએ, ડાક્ટરો,
ખાંધીઆઓ, ઘોરખોડુઓ, અને જે સઘલાઓને પોતાના
કામના સબબથી રોગના અતજગના સમાગમમાં આવવું પ-

૧૨ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

ડહે તેઓમાંના ઘણાજ થોડા માણસો મરકીને શરણુ થાયછે. આ બનાવનું મોટું અને ઘણુંજ અગત્યનું કારણ એ કે, તેઓ ધાસતી રાખતા નથી. ધાસતી માતનો જખરો મીઠ છે. જ્યો રોગની બીકમાં હિંમત કંઈ છે, તેઓ તેને હાથે કરીને તેડું કરે છે. બીડીબીડીને તેઓ નહીં રોગનો રોગ કરે છે. એવી રીતે હીચકારા માણસો હજાર માટે મરે છે, પણ બહાદુરો એકજ માટે મરે છે. ખરું છે કે, સરવ જણ રોગ અને માતને આધીન છે, તો પણ જો હિંમત પકડીને મન શાંત રાખું હોય, તો શરીર અને મનનાં દરદોષો આપણે બી હવાનો અગત નથી.

૨૬૯૨ રાતે સુવા આગમજ ખોરાક લેવાની અગત-મોડી રાત સુધી જમને જગવું પડતું હોય તેઓએ સુવા આગમજ કાંઈપો “મોહડામાં મુકવું”જ જોઈએ, એ તંદ-રસતીના બાળમાં, અને ગુપ્ત કરીને નાજુક બાંધાનાં માણસોની તંદસ્તીના બાળમાં, ઘણું અગત્યનું છે. પેહલી નનજરે આ બોના કઢંગી લાગશે, પણ તેનાં કારણ જણાવાથી તે બીચાર ફેરવાશે. માણસ જમવા પછી ઊંઘરેતું થાયછે, એ સાધારણ રીતે જણાયલું છે. એમ થવાનું કારણ શું? કારણ એજ કે, ખોરાક હજમ થતી વખતે હોજરીને પોતાનાં કામમાં લોડીની મદદ ઘણી લેવી પડેછે; તેટલાં મોટે ભિજાંને બીજા વખત કરતાં ઓછું લોહી મલેછે, અને તેથી તેની કામ કરવાની શક્તી સુસ્ત થઈ જાય છે. તેમ થઈને ઊંઘ આવે છે. જગરત હાલતનું કારણ બુખછે, તે હાજત પુરી પાડો, એટલે તમને ઊંઘ આવશે. ત્યારે ઊંઘ લાવવા મોટે ખોરાકની મદદ આપોઆપ સામેત થાય છે. જો નબલું માણસ સુવા અગાઉ ખોરાક લેશે, તો તેને સવારમાં તેનાં અંગમાં કંઈ અત વધેલું માત્રમ પડશે. બચાંઓ રાતના જાગે

તયારે તેમને ઓરાક આપવાથી તેઓ પાછાં ઉંઘાય છે. સર-
વ કરતાં વધતી જરૂર ખીમાર માણસોએ રાતે ખાવાની છે.
તેઓના સંબંધમાં રાતનો ઓરાક તદ્દન અવશ્યનો છે. અ-
લખતાં, સરવ ચીજમાં અંદાજો હોય છે, તે ધ્યાનમાં
રાખવું.

૨૬૯૨ અનાજ સરખા રોપનાઈં યંત્ર-અનાજ ખ
રાખર રોપવા માટેનું એક હથવાર હાલ શેઠધવામાં આવ્યું
છે. તે સાદી ખનાવતનું, હલકુ, અને ટકાગી છે. તેવડે નો
ધતા તફાવતે અનાજ નાખી શકાય છે, અને અનાજ ફેણી
ગમ નખાણું તે દેખાડવાને માટે એકસ જાતની ગોઠવણુ તે
માં કરવામાં આવી છે. આથી કરીને અનાજને સીધી હારમાં
રોપવાનું, ઇતયાદી, ઘણું સેહલ થઈ પડે છે. આ હથીઆર
અમેરીકામાં હાલ ખનાવવામાં આવ્યું છે.

૨૬૯૩ શરીર રંગવાની આખીસીનયામાં ચાલતી રીત-
શરીરને એક હથવાર વતે તરેહવાર નકશીથી આખીસીન-
યાના લોક રંગે છે. પુરૂષો ખભાંની નજદીક એક ધરે-
ણાંનો આકાર પડાવ્યા સીવાય વધારે કરતા નથી; પણ સ્ત્રી-
ઓ લગભગ આખાં શરીર ઊપર મેતારા, લીટીઓ ઇત્યાદીના
છાપો મરાવે છે, અને વારે ઘડીએ તેમની રચનામાં સારી
શોભા હોય છે. ગરદન, ખભાં, છાતી, અને હાથ ઉપર
છેક આંગલીઓ સુધી, ચીત્રો પાડવામાં આવે છે. આંગલીઓ
ઊપર લીટીઓ પાડીને તેમને વીતીનો આકાર આપવામાં
આવે છે, અને વલી દાંતના પારાને પણ બહુ રંગના કર-
વામાં આવે છે. તેમની એ રીત વીશે એક મુસાફર નીચે
પ્રમાણે લખે છે:-હું એક વેલા એક ધરડી સ્ત્રી, જે શરીર
રંગવાનો ધંધો કરતી હતી, તેણી પાસે મારે હાથ રંગાવા
ગયો હતો. તેણીનાં હથયારોમાં એક મોટી ઠાંચની, એક બે

પોકલ નેતરના કકડાઓ, અને એક પીછી હતી. રંગ દાખલ ભાજપાલામાંથી બનાવેલા ચોક્કસ કાલો પદારથ હતો. ચક્રરડાં પાડવાં હોય ત્યારે જોઇતાં કદની ઉપલી એક નેતર લઇને, તેને રંગમાં તેણી બોલતી અને પછી આ મડી ઉપર તેનો છાપ મારતી હતી. બીજા આકારે પાડવાને માટે તેણી પીછી વાપડતી હતી. આ પ્રમાણે રંગથી પેડલાં આકાર પાડીને, તે ઉપર ટાંચનીએ ભોક પાડવામાં આવતા હતા. એવા બે ત્રણ હાથ મારવા સાથે પુરતો રંગ વાપડ્યો, એટલે કામ પુરું થયું. પેડલી વાર બેસતાં આ કામથી માણસને તાવ ચઢી આવે છે. તેમાં મુખ્યકરીને સ્ત્રી એને તો જરૂરજ. તાવ અટકાવવાને માટે ભાજપાલાની એક જાતની પોલટીસ થોડા દીવસો સુધી બાંધવી પડે છે. રંગયા પછી, આમડી ઉપર પોપડી બાંધાય છે, તેને પોતાની મેલ ખરીને પડવા દેવી જોઈએ. એ પછી નકશી બરાબર દીપી નીકળે છે.

૨૬૯૪ કુતરા અને બીલાડીની આંખ પર થતી રોશનીની અસર-ચોક્કસ ૯૬ સુધી કુતરા અને બીલાડીના બાંધો લગભગ સરખા છે. બંને જંગલી હાલતમાં માંસનો આ હાર કરે છે, અને બંને પોતાના શીકાર જાતી કોશિશથી મેલ પેછે. પણ જે રીતે તેઓ શીકાર કરે છે, તે રીત તદ્દનજ જુદી જુદી પ્રકારની છે. કુતરો દીવસમાં પોતાના શીકારની પુઠ પકડે છે, અને બીલાડીઓ ધણુંકરીને રાતે બાહર નીકળે છે. આ કારણને માટે તેઓની આંખો પણ જુદી જુદી જાતની છે. દીવસમાં જોઈશું તો કુતરાની આંખનો ડોલો માણસના જેવો તદ્દન ગોલ પણ નાનો દેખાશે, અને અંધારું થયા પછી મલમ પડશે કે, તે દીવસમાં દેખાતો હતો તેના કરતાં ઘણો વધારે મોટો, પણ હજી ગોલાકારજ છે. બીલાડીની આંખનો

ડોલો દીવસમાં માત્ર એક જણા ચીરા ન્યેા દેખાય છે, અંધારું પડવા આવતાં તે ચીરા ધણે પોહિલો થઈ જાય છે, અને મંથરાતે કુતરાના ડોલાની માફક ગોલાકાર થાય છે, પણ તેના શરીરનાં કદના પ્રમાણમાં ધણે વધારે મોટો હોય છે. ઉપલા ફેરફારનું કારણ તેમની જુદી જુદી બનાવટની આંખો પર પડતી રોશની છે. ઊપલી વીગતો સરવ બીલાડીઓને લાગુ પડે છે, અને વાંચનાર ચાહશે તો તેઓનો સમાધ વીશે પોતાની ખાતરી કરી શકશે.

૨૬૯૫ મેકસીકોમાં મલી આવેલો પીરેમીડ-ઊતર અમેરીકાના મેક્સિકો દેશમાં આજ સુધી ઘણી વસતુઓ હાથ લાગી છે, જે ઊપરથી એવું અનુમાન કરવામાં આવે છે કે, ત્યાં અસલના વખતમાં કોઈ સુધરેલું રાજ્ય થઈ ગયલું હશે. હમણાંજ ત્યાંના એક જંગલમાં ધજપટના ન્યેા એક પીરેમીડ હાથ લાગે છે. તેનાં તલીઆંના ઘેરવો ૪,૩૫૦ ફીટનો અને તેની જાંચાઈ ૭૫૦ ફીટની છે. તેને તલીએથી તે ટોચ સુધી એક સરપના આકારની સડક કરવામાં આવેલી છે, કે જે ઊપરથી ગાડીઓ પીરેમીડની આખી જાંચાઈએ મુસાફરી કરી શકે છે.

૨૬૯૬ કપડાં બનાવવાની ઝડપ-મેંદાના શરીરપરથી બિન ઊતારવું અને તેને વણાંને કપડાં કરવાં, એ કામ ઇંગ્લેન્ડ અને અમેરીકામાં કેટલી બધી ઝડપથી થઈ શકે છે, તેના નીચલા દાખલાઓ જાણવા જાગ છે:-એક ઇંગ્લેન્ડ પેહેડી તેર કલાક અને વીસ મીનીટના અરસામાં મેંદાનું બેન ઊતારી, તેનું કપડું વણી, અને તે કપડાંને ડગલો બનાવી શકી હતી. આ સાહસનો હેવાલ વાંચીને, અમેરીકાનો એક પેહેડીએ તે કામ તેરથી પણ ઓછા કલાકમાં કરવાનું બીડું ઝડક્યું. તેઓએ પાંચસો ડાહરની

૧૬ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

સરત મારી, કે તેઓએ તે કામ બાર કલાકમાં કરવું. બિનને તેની ખુદરતી હાલતમાં લખને, તે પેહેડીએ બરાબર નવ કલાક અને પંદર મીનીટમાં એક દગલો તદ્દપાર કીધો. કપડું કાંઈ ઘણી જીણી વણતનું નહીં હતું, પણ ઘણું શાબઘનું હતું, અને તે શાખસે પેહડયું તેને ઘણી સારી રીતે બેસતું હતું.

૨૬૯૭ બરીટીશ સરકારના આશરા હેઠલ પલાતી શારક માછલી-સીલિનમાં આવેલાં ત્રીકોમાલી શેહરનાં બંદરમાં જખરી માટી શારક માછલીઓ ફરતી ફરેછે, અને અજાયબ જેવું છે કે, તેઓ ઇંગરેજ સરકારના આશરાતલે છે; અને તો કોઈપણ માણસ તેમને હરકત કરતો માલમ પડેછે, તો તેને રૂ. ૧૦૦ના દંડની અથવા બંદીખાનાંની સજા થાય છે! આ હસવા જેવી રસમ કેમ ઉત્પત્ત થઈ, તેનું કારણ નીચે પ્રમાણે જણાવવામાં આવે છે:-જ્યારે ઇંગરેજો હીંદુસ્તાન જીતવા પેહલવેહલા આવયા, ત્યારે તેમનાં વહાણોના ખલાસીઓ ચાકરી દોડી નાહસી જતા હતા; અને જ્યારે સીલિનનાં બારાં સાથે વેપાર કરવાને બીજી પ્રજાઓનાં વહાણો આવવાં લાગ્યાં, ત્યારે ત્રીકોમાલી ખાતે રાખેલા સીપાઈઓ વારે ઘડીએ દરીઆમાં તરીને અમેરીકન અથવા બીજાં પારકી પ્રજાનાં વહાણો ઉપર ચઢી બેસતા; અને તે એવી મતલબથી કે તેઓ પોતાનાં વહાણો અને લશ્કરમાં ચાલતી સખ તાઈથી છુટકારો મેલવે, આવી રીતે ખલાસીઓ અને સીપાઈઓને નાહસી જતા અટકાવવા માટે શારક માછલીઓ રાખવામાં આવીછે, કે તેમના ઉરથી દરીયો તરો નાહસી જતાં માણસો અટકે.

૨૬૯૮ સાંચાકામથી ચાલતી બંદગી-મીઠ સુકાફટ નામી એક સુસાકર કહે છે કે, ટીબેટના ઉડેઝ નામના એક પ્રગણમાં લોકો બંદગી કરવાની એક આશચર્યકારક રીત

વાપડે છે. એક પરધમનાં જ્યાં મોટાં ગોલાકાર વાસણમાં ગમે તેટલાં લોહિા કાગજ ઉપર લખેલી અંદગીઓ નાખે છે. અને પછી તે વાસણને બાફ, હવા, અથવા પાણી ના જારે ફેરવે છે. આવી યુક્તીથી મોડાંને તસદી આપવાની અગત રહેતી નથી.

૨૬૯૮ સકાર્થ કેમ ઊઠવું ?—જ્યારે જિંધ પુરી થાય છે, ત્યારે ઊઠવાનો વખત આવે છે. જનગવા પછી જીંધ, એ અકલ અને તંદરસતી ખેડના સંબંધમાં નાપસંદ કરવા જોગ છે. કારણકે, જ્યારે આપણી જીંધવાની ઈચ્છા થાય છે, ત્યારે માત્ર ભેજી જીંધવાની હાલતમાં હોય છે, અને બાકીના શરીરના અવયવો સર્વ તેની હાલતમાં હોતા નથી. ખરેખરી જિંધ, જીંધી જીંધી જાતની ઉંઘાનો સમુદાય છે. બીજા ખોલોમાં કહીએ તો જિંધ એક એવી હાલત છે, કે જ્યાં આપણા શરીરના દરેક છુટા ભાગ જિંધવાને આસાએસ મેળવે છે. જો એવું બને કે શરીરના એક ભાગ ઉપર ઘણું જ થોડું કામ પડવું હોય, અને બીજાએ ઘણું થાકવી નાખવું કામ કીધું હોય, તો તેમને દરેક જોઈતી જિંધ યાને આસાએસનું પ્રમાણ એકેકથી ઘણું જીંધું રેડવું જોઈએ; યાને એક ભાગ ઘણો જલદી જાં ગરમ થવો જોઈએ અને બીજા ભાગને સજગર કરતાં બહુ વાર લાગવો જોઈએ. તેટલા માટે સારી જિંધ લાવવાને માટે એટલું જ કરવું જોઈએ કે, શરીરના દરેક ભાગ ઉપર એવી રીતે કામ નાખવું, કે તેમની આસાએસનો વખત અને પ્રમાણ એક સરખાં રહે. મનની ઈંદ્રી, લાગણીની ઈંદ્રીઓ, જ્ઞાન તંત્રીઓ, અને આંતરડાં, એ સરવ ઉપર બને ત્યાં સુધી સરખાં પ્રમાણમાં કામ પડવું જોઈએ, કે જ્યાં તેઓ એકજ વેળા સાથે જિંધાવાને અને સાથેજ

જાગરત થવાને તબયાર થાય. આ ચેતવણી ઉપર અમલ કરવા પછી કોઈ પણ માણસ સકાર જાણ્યા વગર રહે શે નહીં.

૨૬૯૯ એક કુતરાની સમયસુચકતા-ગયા જાનેવારી માસમાં અમેરીકાના માસાચુસેટ્સ શહેરમાં, એક દસ વરષની ઉમરનો છોકરો પછડાંવાલા જોડા પેહેડીને એક બરફથી ખં ધાયલા તલાવ ઉપરથી સરકી જવાની રમત કરતો હતો. ધણી હીંમત કરવા જતાં તે બરફની પટલી પોપરી ઉપર આવી જઈને તેમાંથી તલાવના જોરાવર ધોધમાં પડી ગયો. એક નયુકાઉનલંડ કુતરો, જે તે છોકરાની પાછલ ગયો હતો, તે તેની ધાસતી ચેતી જઈને તરત મદદે દોડ્યો. તેટલા વખતમાં છોકરો બરફ તલે ધસડાધ ગયો હતો. કુતરાએ જલદીથી બરફની પટલી પોપરી જોડી કાઢાડી, અને તાબડોતોબ ડુબકી મારીને છોકરાને સપાટી ઉપર લાવ્યો, અને ત્યાંથી તેને ધસડતો ધસડતો કીનારે લઈ ગયો. થોડાં માણસોએ આ અકસ્માત થતો જોયો હતો. પણ બરફ ધણું પટલું હોવાથી તેની તરફ જવાને તેઓ અશક્ત હતા. તે કુતરો નધણીયાતો હોવાથી, પેંજા છોકરાનાજ ઘરમાં તેને રાખવામાં આવ્યો છે.

૨૭૦૦ કાન ઉપર દબાણ થવાથી નીપજતું બેહ-રાપણું-બેહરાપણું સાધારણ રીતે અપાતું કારણ એ છે કે, એકસ સખખોથી કાનની બહારની બુંગલી સાંકડી થઈ જાય છે, અને તેથી અવાજ બરાબર આવજાય કરી શકતો નથી. ઉપલાજ એકસ સખખોને લીધે કાનમાં મેલ એકઠો થવાનો પણ સંભવ રહે છે. હાલ એવી વાત બહાર આવી છે કે, કાન ઉપર રમાલ અથવા પોટો મળ્યુત ખાંધવાથી જે દબાણ થાય છે, તેથી કરીને પણ કાનની

મુંગલી સાંકડી થાય છે. અને તે કારણથી ઘણા માણસો ખેડરાં થવાના દાખલાઓ જણાયલા છે.

૨૭૦૧ કાચી કાલુ માછલી પાવાની ભલામણુ-એ વું કહેછે કે, સરવ ખોરાકને લાયકની ચીજોમાં કાચી કાલુ-તદનજ તાજુ અને કોઈપણ રીતે પકાવયા વગરની-આવી ધણી પુષ્ટીકારક છે. વગર પકાવેલી કાલુમાં એવો એક ગુણ છે, કે જે હજમયતને ધણી મદદ કરે છે. તોપણ આ માછલી કેટલી હદ સુધી કાચીજ ખોરાક દાખલ વાપડવી તંદરસ્તીને અનુસરતી છે, એ એક સવાલ છે. નીચલા એક ફરે નચ તખીમના આપેલા દાખલા ઊપરથી, આ સવાલનો જ વાખ સેહજો જણાશે. તે કહેછે કે, વરસાલસ શહેરમાં તેને કોઈ મોઠા લાપરટ નામના પુરુષ સાથે ઓલખાણ પડી. તે કાલુનો અતીશય શોકીન હતો, અને હંમેશ ફરીવાદ કરતો, કે કદી તેને પોતાની મરજી પુરતો, તે માછલીનો જથ્થો મલતો નહી હતો. આ શોક તદન પુરો પાડવાની મતલબથી, તે તખીમ લાપરટને પોતાને ત્યાં જમવા તેડ્યો. “એક કલાક સુધી તે તખીમ કહેછે, “તેણે કાલુનો આહાર કીધો, અને તેટલા વખતમાં તેણે બત્રીસ દજન કાલુનો જથ્થો ખપાવ્યો તે હજીયો વધારે ખપાવતે, પણ તેની ઈચ્છા પુરી પાડવાને મારી પાસે વધુ કાલુ રહી નહતી. તે પછી લાપરટે મારી સાથે જમવા માંડ્યું, અને જે બુખ સાથે તેણે ખાનાંને ઇનસાફ આપ્યો, તે ઊપરથી કોઈ તરાહેત ધણી એવુંજ વીચારતે, કે તેણે લાંબા વખતનો અપવાસ કર્યો છે.”

૨૭૦૨ લોભ વગરની હંદગી નકામી-હંદગીમાં ફતેહ મેલવવી, એ લોભ વગર-એટલે, દરેક કામમાં સારો દેખાવ કરવાની ઇચ્છા વગર-તદન અશક્ય છે, એવું દરેક

જવાન પુરૂષે પ્તાતરીથી માનવું. માણસ શા માટે જિંયા પરવત ઊપર મેહનત લઘને એકે, જ્યારે તેને આશા નહી હોય કે પોતાની મેહનતનાં પરીણામમાં રહીઆમ છા ખુદરતી દેખાવોની તે મઝા ભોગવશે, અને શીતલ હવાની લેહેકીથી પોતાનું ગરમ મગજ તર કરશે ? લોભ-થીજ તેને આગલ વધવાનું શુર આવે છે. ગમે તેવા શોકે તેના મારગમાં આડા પડે, તે સરવને વઢાવીને, લોભ આગલ વધવાના રસ્તા ઉપર રોશની ફેંકે છે. અને લોભે રસ્તો કોણ કોણને દેખાડયો છે, તે જણાવવાની જરૂર નથી. આપણી આસપાસના હજારો પુરૂષો લોભથી કીરતી અને મોઢાધમે પોંડ્યા છે. માત્ર લડાઇનીજ કીરતી નહી, પણ તન અને મનની હજારો શક્તીઓની, કે જોમાંની એક પણ દરેક માણસના સ્વાધીનમાં છેજ.

૨૭૦૩ ખેરોજગાર હાલત-મેહનતનું પરીણામ જિંધ અને ભુખ, અને તેટલાં માટે તંદરસ્તી અને સુખ છે. ખુદરતે માણસની સરવ જરૂરીઆતો તેના પોતાના તખવાર કરવા ઉપર રાખી છે, અને તેમ કરવાથી તેની ખુદરતી આલસાઇ બાંછને મેહનત કરવાની તેના ઉપર કુરજ નાખી છે. આખી દુનયામાં સેહજ પણ કાંટો કચરો એવો નથી, કે જે વગર ખુદરત પોતાનું કામ ચલાવી શકતે. ઊજડ જમીનો પુરૂથવીપર એટલાજ વાસતે મુકાઇ છે, કે તે ઊપર માણસને મેહનત કરવી પડે, અને મેહનતનાં સુખો જોઇને આપણે વીચારી શકયે છીએ, કે જો સરવે દેશો સરવ રીતે આપ્પાદ અને ફલદરૂપ હોતે તો, આજ માણસ હાલ જેટલો સુખી હોતે નહી. જે મેહનતથી તન અને મન ધસાય છે, તેજ મેહનતથી તેઓ સુધરે પણ છે, અને તેજ મેહનતથી આપણને હજારગણી મોજ મલે છે,

કે જો કોઈપણ દોલતથી ખરીદાય નહીં, અને કોઈપણ વ્યાલસાહથી ચમ્પાય નહીં. તે માત્ર મહેનતનું જ ફલ છે, અને મહેનતુને જ મળે છે.

૨૭૦૪ સકાર્થનાં ટાપુનાં લોકમાં થતી લગન વખતની પેહરામણી-સકાર્થલાંડની પથ્થરીમે આવેલા આ ટાપુમાં, લગનનો અવસર ઘણો ધામધુમનો હોય છે. તેઓમાં એવો રેવાજ છે કે, વરરાજ્યે કન્યાને કપડાં કરવાં જોઈએ, તેમજ કન્યાએ બરાબર તેવાંજ કપડાં વરરાજ્યને કરવાં જોઈએ; અને તે સાથે સામસામા કુટુંબના બીજાં માણસોને બી ભિટ સોગાદો આપવી પડે છે. બંધે બાજુઓએ વીડસકી દા રૂનો મોટા જથ્થો પુરો પાડવો જોઈએ, અને તેમ નહીં કરવું એ આખરે જાંખ લગાડવા જેવું છે. તેઓમાં પરણેલાં માણસો હંમેશા બચ્ચાંના સંબંધમાં ઘણાં સુખી હોય છે. એક જાણે આઠ અને દશ છોકરાંની સંખ્યા તો તયાં સાધારણ છે, અને કોઈને તો છેક પંદર જોડલાં હોય છે. તંદર સતીના બાળમાં બચ્ચાંએ ઘણાં સુખી હોય છે, અને તેમના માં મોંત ઘણાં થોડાંજ થાય છે. તેમનાં માતાં ઘણાં ખરાંજો આસુદાં અને રવાંનીવાલા હોય છે. અને ચઢિદ વરસ પછી તેમની વધ ઘણી ઝડપવાલી થાય છે, જેથી કરીને જવાનીમાં તેઓ ઘણાં સુખીઆરાં દેખાય છે. કુટુંબની જાજા માથે લીધા પછી, સ્ત્રીઓની ખુબસુરતી જાંખ મારી જાય છે, તોપણ સારા પોષાકમાં તેઓ ઘણી દીપી નીકળે છે.

૨૭૦૫ એક હાસ્યરસ નાટકકારની જાપરી-આસરે ત્રણ સદીની વાત ઉપર આયરલાંડમાં કલેપસેનસ નામે એક હાસ્યરસ નાટકકાર થઈ ગયો હતો. તેનો ચેહરો ખુબસુરતી રીતેજ એટલો હસવા જેવો અને રમુજી હતો કે ગમે તેવી દલગીરી અથવા દુખની અસર તલે દબાયેલી

શામસ તેની તરફ પેહેલીજ નજર નાખતાં હસ્યા વગર રહે નહી. તેનાં મરણ પછી ફેટલીક મુદતે, તેની દતાવાની જગ્યા ઉપર એક વેલા એક ઘોરખોડુને બીજાં મડદાંની જગ્યા કરવા માટે ઘોર ખોડતાં તેની ખોપરી હાથ લાગી. તેણે તે બેદરકારીથી એક પથર ઉપર નાખી. તેટલાં કાષ્ઠ બલતા રાહદારીઓ તે પથર આગલ આવ્યા, અને ઘોર-ખોડુની અજાયબી વચ્ચે બેઅખતયાર રીતે હસવા લાગ્યા. તેઓની હસાહસનું કારણ શોધતાં તેને માલમ પડ્યું કે તે ક્લેપસેનસની ખોપરી હતી, અને તે જાણતાંજ તેને પણ હસવાનું શુર છુટ્યું, અને ખોડવાનું કામ ઠેકાણે રહ્યું. થોડા વારમાં, જે મડદાંને માટે ઘોર ખોડાતી હતી તે ધંબીર દેખાવ સાથે આસપાસનાઓની કલાપીત વચ્ચે આવી લાગ્યું. મડદું એક આધરીશમેનનું હતું, અને આધરીશ લોકોની કલાપીતમાં ચોક્કસ જાતના શોકકારક પોકારોનું તતવ બલિયું હોય છે કે જે આજ સુધી ચાલુ છે. ઠેડવેલી જગ્યાએ આવી પુગતાં, જેવી શોક કરનારાઓની નજર ક્લેપસેનસની ખોપરી ઉપર પડી, તેવાજ તેઓના રડવાના પોકારો બદલાઈને જખરી હસાહસ થઈ રહી. આ પ્રમાણે ક્લેપસેનસની હાસ્યરસ શક્તી તેની જીંદગીમાંજ રમુજ ઉપજવનાર થઈ નહી, પણ તેના મુવા પછી તેની ખોપરીએ પણ ઉપલા હાસ્યરસ દેખાવને કારણ આપ્યું.

૨૭૦૬ દરીઆમાં થતી જાનની ખુદારી-દરયામાં થતી જાનની ખુદારીનો પારલામેન્ટનો દશ વરસનો હીસાબ બહાર પડ્યો છે. તેમાં ઇંગ્રેજ વહાણો અને તેમના માણસોની ખુદારીના આંકડા દુઃખદાયક રીતે મોટા માલમ પડે છે. મી. એમખરલેન કહે છે, કે આ આંકડા વધતા જાય છે, અને હજીબી વધશે એવું સંભવે છે, હીસાબમાં

જાણવ્યા પ્રમાણે, ૧૮૭૪માં ૨૪૪ વહાણો, અને ૨,૦૨૭ માણસોની ખુદારી થઇ હતી; ૧૮૮૨માં ૨૪૨ વહાણો અને ૧,૮૩૪ માણસો, અને ૧૮૮૩માં ૧૯૭ વહાણો અને ૧,૩૦૯ માણસો નાશ પામ્યાં.

૨૭૦૭ ધરતીકંપનો વખત નોંધનારું યંત્ર-સક્રાટલાંડનાં ગલાસગો શેહેરમાં, આ યંત્ર, મી૦ જીમ્સ વાહીટ નામના જાણીતા કારીગરે બનાવ્યું છે. જોપાન દેશમાં જે વારંવારના ધરતીકંપો થાય છે, તેમનાં સંબંધમાં શોધ જાણ ચલાવવાને માટે ત્યાંની રાજધાની ટોકીઓમાં એક ઈન્સ્ટિટ્યુટ મંડલી નેમાઈ છે, અને તેના ઊપયોગને માટે આ યંત્ર બનાવવામાં આવ્યું છે. જે વખતે ધરતીકંપ શરૂ થાય તે વખત, જ્યાં સુધી તે ટકે તે વખત, અને તેના આંચકાના કારણ અને અસર, એ સરવ આ યંત્રથી નોંધવાને બની આવશે. સાધારણ રીતે ધરતીકંપના આંચકા પૃથ્વીની સપાટીના થોડા ભાગ ઊપરજ લાગે છે, અને તેનો દરેક આંચકો એકદમ ચાલુ હોતો નથી, પણ સેજસેજ અંતરે એકેક પછી હીલચાલો થયા કરે છે. આ અંતરે પણ સરાં આ લાંબા હોતા નથી, અને જુદા જુદા ધરતીકંપોમાં આંચકાં લાગવાનો અને તેમનો ટકવાનો વખત તથા તેમની અસર જુદી જુદી હોય છે.

૨૭૦૮ અમેરીકાની સ્ત્રી શોધકરતાઓ-અમેરીકા-ખંડ, આખી પૃથ્વીમાં વીદ્યા હુનરની બાબદમાં સરવથી આગલ પડેલો કબુલ કરવામાં આવે છે. માત્ર પુરૂષોએ જ નહીં, પણ સ્ત્રીઓએ પણ તેમને લગતી અગતની શોધો કરીને નામ કાઝાડ્યું છે. અમેરીકામાં થોડા વખત ઊપર પ્રગટ થયેલાં ચોપાનીઆમાં ત્યાંની સ્ત્રીઓએ કરેલી શોધો અને મેલવેલાં પેટંટોની લાંબી નોંધ આપી છે. તેમાં-

થી માત્ર એકજ આહીંઆ આપેલી પુરતી થશે. તે એ છે કે, મોસીસ મેઘરસ નામે એક અમેરીકન ઓરત અને તેની છોકરીએ સાથે મલીને એક અગત્યું દુરબીન બનાવ્યું છે, જેથી કરીને વાહાણોને કીનારા ઉપર લાવવા વગર તેમનાં તલીઆની ચીજો ઘણી સ્પષ્ટ રીતે દેખાઈ શકાય છે. વલો તેની મદદથી ખરાબાપર ભાંગેલાં વાહાણોની તપાસ થઈ શકે છે, વાહાણુ હુંકારતાં નડતી દરીઆની અડઅણો દુર કરાય છે, વાહાણો ડુમાડી નાખનારી નાશકારક ટાર્પીડો ખોટ ચોકસાઈથી પકડી કહડાય છે, અને તે પ્રમાણે દરીઆતરથી ધંધાદારીઓના લખો રૂપીઆ વરસા વરસ બચે છે.

૨૭૦૬ એક ચોકસ ગયાસની અવાજ ઊપર થતી અસર-ગલાસગો શેલેરમાં, થોડો વખત ઉપર, મોફાટ નામના ઇંગ્લેન્ડ વીદવાને ભાષાણુ આપતાં, એવું જણાવ્યું હતું કે, રસાયન શાસ્ત્રના સાંધનોથી અવાજ ખીલવી શકાય છે. તેણે જણાવ્યું કે છટાલીઅન લેક્ટિનો ગાયનનો અવાજ મધુર હોવાનું કારણ એ છે કે, તેમના દેશની હવામાં ચોકસ જાતની ગયાસ, જેને “પરઓક્સાઇડ આવ હાઇડ્રોજન” (Peroxide of Hydrogen) કહે છે, તે ભલેલી હોય છે. પોતાના વીચારની શાહુદતમાં તેણે ઊપલી ગયાસ રસાયન સંલોગોથી બનાવીને, તે ચોકસ ગ્રહસથાને દમમાં લેવા કહી, અને તેનાં પરીણામમાં તેમના અવાજો ઘણા સાફ, ઊંચાં શુરતા, અને મધુર થયલા જણાયા હતા. હાજર રહેલા ઘણા પુરૂષોએ ડાકટર મોફાટની એ શોધની તરફેણમાં બીચાર આપવા છે. જો આ શોધ પુરતી રીતે ખીલવવામાં આવે તો, ઘણી ઊપયોગી થઈ પડશે, એમાં કશો શક નથી.

૨૭૧૦ અવાજ સુધારનારું યંત્ર-જાણે જાણે બાપણ કરતાં જો, જાનારાં જો અને નાટકકારો વગેરેને ધણું ઉપયોગી થઈ પડે એવું એક યંત્ર, ડાકટર કારટર મોકાટ નામે પુરો પચન તબીબે શોધી કાઢાડ્યું છે. તે યંત્રમાં માણસનો અવાજ ખુલો અને મધુર કરવાની શક્તી છે. ડાકટર કારટર મોકાટ જણાવે છે કે, ઇટાલીયન લોકોના અવાજ ઘણા મધુર હોય છે; અને તેનું કારણ એકે, તેમના દેશની હવામાં “આમોનીયા” અને “ પરઆક્ષાઈડ આફ હાઈડ્રોજન નામનાં તત્ત્વોનો ભેલ ઘણો હોય છે, જે તત્ત્વો અવાજ પર ઘણી સારી અસર કરે છે. આ ઉપરથી તે તત્ત્વો ઊત્પન્ન કરનારું એક યંત્ર તેણે બનાવ્યું છે, અને તેને “આમોનીયાફોન” કરી નામ આપ્યું છે. એ યંત્રની અજમાયશ લેવામાં આવી છે, અને તે ધારેલી અસર કરવામાં ફતેહમંદ ઉતરેલું ફેહવાય છે.

૨૭૧૧ ચીત્રો છાપવાનું યંત્ર-ચીત્રો છાપવાનો એક નાનો સંચો હાલમાં શોધી કાઢાડવામાં આવ્યો છે. તેની મદદથી, રંગેલાં ચીત્રો, ફોટોગ્રાફો, તથા ફોટોગ્રાફોની નકલ ચોપડીઓ તથા વરતમાન પત્રો મોટે છાપી શકાય છે. એટલું જ નહીં, પણ એક અસંખ્ય ચીત્રનું ચીત્ર પણ તેની મદદથી લઈ શકાય છે.

૨૭૧૨ તોફાની સમુદ્રમાં તરનારને કામે લાગી શકે એવી એક ટોપી તથા પટાની શોધ-ગમે એવો સુનંદો તરનાર બી, તોફાની સમુદ્રમાં મોજાઓની છોલ પોતાનાં મોહડાં સાથે ચાલુ અથડતી રેહવાથી યુગલાઈને ડુબી જવાના ભયમાં રહે છે. આવા અકસમાતનો અટકાવ કરી શકે એવી એક કીમતી સોધ, મી૦ વીલયમ વીલકીનસ નામે ઈંગ્લેન્ડે કરી છે. તેણે તોફાની સમુદ્રમાં કામે લાગી શકે

૨૬ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

એવી એક ટોપી તથા પટો શાધી કાઢવાં છે. એ ટોપી પેહ-
રવા પછી પાણીમાં માથું રાખવા છતાં, વગર હરકતે બાહાર
જોઈ તથા દમ લેવાઈ શકાય છે. તે ટોપી તથા પટો બંનેને
બધે ભાગમાં વેંટચી નાખ્યાં છે, અને તે અકેકો ભાગ
ગમે એવા તોફાની માન્યો વચે માણસને તરતો રાખી
શકે છે. એવી ગણતરી કરવામાં આવે છે કે, સઘણાં કપડાં
સુધાં તરતાં એક માણસનું વજન પાણીપર ઘણામાં ઘણું
છે રતલ પડે છે; અને આ ટોપી તથા પટો બંને સાથે મલી
તેથી દશ ગણું વાને સાહાઈ રતલ વજન ખમી શકે છે.
પટામાં આલીશ રતલ અને ટોપીમાં વીશ રતલ જોડેલો બોજો
ખમવાની શક્તી છે. બરાહટન આતેના દરવામાં એક જ-
બરાં તોફાન વેલા એ પટા અને ટોપીની અજમાયશ લેવા-
માં આવી હતી, અને તે તદન મનમાનતી ઊતરી હતી.

૨૭૧૩ ગજવાંમાં રાખવા લાયક શમેદાની-મીનબ-
તી મુકવાની ગજવામાં રાખવા લાયક એક નાની શમેદાની
હાલ અમેરીકા આતે શાધી કાઢાડવામાં આવી છે. અમે-
રીકનો સાધારણ ઉપયોગને બરની તરેહવાર શાધો હાલ
કર્યાજ જાય છે, અને તેમાં આ એક નવો વધારો છે.
અધારા ઓરડામાં તથા ખાણોમાં કામ કરતા મજૂરોને
માટે આ શાધ ઘણી ઉપયોગી થઈ પડશે.

૨૭૧૪ વીજલીક રોશનીનાં ઘરેણું પેહરનારાંઓના
ઉપયોગ માટે એક નાની વીજલીક બેટરી-વીજલીક રો-
શનીનાં ઘરેણું પેહરનારાંઓની સગવડ માટે એક નાની
વીજલીક બેટરી બનાવવામાં આવી છે. એ બેટરી ગજવા-
માં અથવા પોશાકના કોણી સગવડ બરેલા ભાગમાં
રાખી શકાય છે, અને બે ત્રણ નાનાં વીજલીક ફાણસે
થોડાક કલાક ચાલુ રાખવાની તેનામાં શક્તી છે. એક ના-

ની અપનુસનાં લાકડાંની દાખડીમાં એ બેઠરી ગોઠવેલી હોય છે, અને તે દાખડી ગજવામાં અથવા પોશાકના ખીજા કોઈ ભાગમાં મેલવામાં આવે છે. કમરે ખાંધવાના પટાનાં બકલમાં તે ઠીક રીતે ગોઠવી શકાય છે. એક નાટકશાલામાં થોડીક મુદતપર થયેલા એક બેલ વેલા તે અજમાયશ કરવામાં આવી હતી. એક નાટકકારે માથાંપર વોજલીક રોશનીનો એક મુગટ પેહરી તે સાથે સંબંધ રાખતી બેઠરી પોતાની કમરના પટાના બકલમાં છુપાવી હતી. બકલની બાહાર નીકળી આવેલી તેની એક સાંપ દાખતાં, મુગટમાંની રોશની વધતી ઓછી કરી શકાતી હતી.

૨૭૧૫ સેહલથી જમીનપર લાવી શકાય એવી એક સદીમર-સેહલથી જમીનપર લાવી શકાય એવી એક સદીમર, આફ્રીકામાં કાંગો નદી તરફ શોધ કરવા ગયેલા મુસાફર મીં સટાનલોના ખાસ ઊપયોગ માટે બનાવવામાં આવી છે. તેને મીં સટાનલોનું જ નામ આપવામાં આવ્યું છે. આફ્રીકા અને એવાજ ખીજા મુલકો, જ્યાં મુસાફરોને શોધ કરવાને અરથે જવું પડે છે, અને પાણી તેમજ જમીનના મારગની મુસાફરીઓ થોડે થોડે વખતે ચાલુ કરવી પડે છે, તેવા મુલકોમાં ફરતા મુસાફરો માટે આ સદીમર ઘણી ઊપયોગી છે. તેને દરયામાં ને દરયામાં ઘણાક નાના કકડાઓમાં છુટી પાડી શકાય છે, જેથી તેને જમીન પર લાવવામાં કસી અગવડ પડતી નથી. વલી જ્યારે તે દરયામાં ઊતારવી હોય ત્યારેથી એજ રીતે પાછી જોડી શકાય છે.

૨૭૧૬ નવી જાતના ટરામવેના પાટા-ટરામવેની લાઇનો માટે હાલ જે પાટા વપરાય છે, તે જુના થઈ જતાં સાંધામાંથી ઘણા ઢીલા થઈ જમીનમાંથી ઉપર નીકળી

આવે છે. આથી ગાડીઓને ઘણા આચકા આવે છે, તેમનાં પદ્ડિં ભાગી જાય છે, તથા ઘોડાઓનેથી ઘણી ઇજા થાય છે. એ અગવડ મટાડવા માટે હમણાં નવી જતના પાટા બનાવવામાં આવયા છે. એ પાટાઓ જરાબી અલગ થાય તયારે તેમને ઊઘડવા વીના ટાઇટ કરી શકાય છે. વહી ઘણા જલદીથી જમીનમાં ગોઠવી પણ શકાય છે.

૨૭૨૭ લોખંડની વસતુઓની લોહચુંબક શક્તી તપાસનારૂં યંત્ર-લોખંડ અને પોલાદની બનેલી વસતુઓની વધતી ઓછી શક્તી તપાસનારૂં એક ત્રાજવાને મલતુ યંત્ર હાલ બનાવવામાં આવ્યું છે. એ યંત્ર, પોલાદના તારના બે વીંટાઓનો લોહચુંબક શક્તીથી પોતાનું કામ બજાવે છે. તેની મદદથી એવું શોધી કાઢાડવામાં આવ્યું છે કે, જેમ એક લોખંડ અથવા પોલાદનો કકડો વધારે ભારી, તેમ તેની લોહચુંબક શક્તી વધારે હોય છે. પ્રોફેસર હ્યુઝ નામે વીદવાને એ યંત્ર શોધી કાઢાડ્યું છે, અને તેણે સાહજ જતના લોખંડ તથા પોલાદના કકડા તપાસી જોયા છે, અને એ ધાતુઓના સંબંધમાં ઘણીક જાણવા જોગ હકીકતો તેણે શોધી કાઢી છે.

૨૭૧૮ યાંત્રીક ટેલીફોન-હાલમાં જે ટેલીફોન વપરાય છે, તે વીજલીની મદદથી ચાલે છે, પણ થોડો વખત થયો અમેરીકામાં એક જતનું ટેલીફોન શોધી કાઢાડવામાં આવ્યું છે, જે વીજલીને બદલે યાંત્રીક શક્તીની મદદથી ચાલે છે. એ ટેલીફોનથી ઘણા લાંબા તકાવત સુધી કામે લાગે છે.

૨૭૧૯ દરયાના મોજા શાંત કરનાર તોપનો ઝાલો-દરયાના મોજા શાંત કરવા માટે તેલ ખાતરી ભરેલા ઈલાજ માલમ પડવાથી, તેનો ઊપયોગ હવે છુટથી થવા

લાગે છે. તેનો લાલ લેખ મીઠા ગારડન નામે ઇંગ્લેન્ડ તેલથી બરેલા તોપના ગોલાઓ બનાવવા છે, જે એક નાની તોપમાં મેલીને ઊરાડવાથી પાણીમાં જઈને ફુટે છે, અને તેમાંનું તેલ બાહાર નીકળીને મોજ શાંત કરે છે. એ ગોલાઓ, દરેક સદીમરોએ પોતા સાથે રાખી ફરવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે, અને તે ભલામણ વાજી છે. દરયામાં થોડે થોડે છેટે પડેલાં બે વાહણો વચ્ચે એક ખોટને આવળવ કરવાની સગવડ કરી આપવા માટે એ અખતરો અજમાવી જોવામાં આવ્યો હતો. તે બેમાંનાં એક વાહણ ઉપર એ ગોલા રાખવામાં આવવા હતા, અને એક નાની તોપમાં એક ગોલા મેલી તે ફેડાડાંજ, થોડા વારમાં દરયાના મોજ શાંત થઈ ગયા હતા; અને ખોટ પસાર થઈ શકી હતી.

૨૭૨૦ હાથચાલાકીનો એક નવાઈ સરખો જિલડાકર લીન નામે એક જાણીતો ખેડાડી, થોડાં વરસપર અતરે આવી નવાઈ સરખા હાથચાલાકીના ખેલો ખતાવતો હતો, તે ઘણકોને યાદ હશે. તે ઇંગ્લેન્ડમાં હાલ એક નવાઈ સરખો ખેલ કરી ખતાવે છે, જેનો કશો ખાલાસો મળી શકતો નથી. તે એક સ્ત્રીનું માથાંથી કમર સુધીનું અરધું શરીર તખ્તા ઉપર અતરંગ લટકતું દેખાડે છે. આ શરીર તદ્દન જીવતાં માણસ જેવું લાગે છે. તે પોતાનાં અરધાં શરીરથી ખની શકે એટલી હીલચાલ કરે છે, હસે છે અને વાતચીત કરે છે. નાટકશાલાનાં છાપરાંમાંથી લટકતી બે સાંકળોપર એક પાટીયું ગોઠવી તેપર આ ધડ મુકેલું દેશે છે. તેની સાથે નીચેથી લટકાવેલી એક નાગી તલવાર આસપાસ ફરીને જોનારની ખાતરી કરે છે કે, તે અડધાં ધડની નીચે કાંઈખી ચીજ હીકમતથી છુપાવેલી નથી. ની-

શાની થતાંજ, આ વીચીત્ર શરીર પોતાની નીચેનાં પાટી-
યાંથી અતરંગ થઈને સાંકળો પકડી જાયે ચઢી બેસેછે.
તે પછી તે પાટીયું સાંકળોમાંથી થોડોવાર કાઢી લેવામાં
આવેછે, અને જ્યારે તે પાછું મેલવામાં આવે, ત્યારે તે
શરીર નીચે જતરો આવેછે. જોનારને તદ્દન એમજ લાગે
છે, કે એક જીવતાં માણસનું અરધું શરીરજ આ સંધ મેલ
કરી બતાવેછે. તેમાં સાંચાકામ અથવા ખીજ કોઈ હીકમત
વપરાતી હશે, પણ તેની કશી નીશાની નજરે પડતી નથી.

૨૭૨૧ બઠનોનું સંગ્રહસ્થાન-એક અમેરીકન ગ્ર-
હસ્થને જાત જાતનાં બઠનો ભિગાં કરવાનો શોખ લાગે
છે. આજ કેટલીક મુદત થઈ તે પદસા આપીને લોકો પા-
સેથી નવી નવી તરેહનાં બઠનો ખરીદે છે. જુદી જુદી
પચાસસો જાતનાં બઠનના નમુના, જે કોઈ તેને લાવી
આપે તેને તે પચાસ ડાહરનું ધનામ આપેછે. એવી રી-
તનાં ધનામમાં તે એક હજાર ડાહર ખરચી ચુકેછે, અને
ખીજ સંખ્યાબંધ નમુનાઓ તેનાપર આવતાજ જાયછે.
એ બઠનો તેણે એક ખાસ ઓરડામાં લોકોને જોવા માટે
ખુલાં મેલ્યાં છે. તે નવાઈ સરખું સંગ્રહસ્થાન ખચીત
જોવા લાયક માલમ પડેછે. તરેહવાર આકાર, રંગ, અને
કદનાં બઠનો તેમાં નજરે પડેછે. સંકડો નવી જાતનાં તેમજ
અસલી બઠનો તેમાં ભિગાં થયાંછે. ગમે એવાં જુનાં અને
ધસાઈ ગયલાં બઠનોના નમુના માટેખી તે ધનામ આપે
છે, માત્ર તે એટલીજ શરત કરેછે કે, દરેક બઠનનો નમુનો
ખુલા દેખાઈ આવવો જોઈયે. એ સંગ્રહસ્થાનની ભિટ લ-
વાને પુષ્કલ લોકો આવે છે. તેમજી નજરે, તે જોઈું મે-
લનાર ઘણી બઠનોની ગણતરી કરતો બેઠેલો દીસે છે. તે
પોતા જીપર આવતા સઘલા નમુનાની જાતે તપાસ લેછે;

અને તપાસી જાય છે કે, નમુના મોકલનાર ધણીએ બરાબર પચીસસો નમુના મોકલ્યા છે, તથા ઇનામની સઘલી શરતો બજાવી છે કે નહીં. આ કામમાં તેને ધણું રોકાણ નીકળતું રહે છે. કદાચ પાસે પુરતાં નાણાં હશે, અને કાંઈ આકરી ધંધાની ચીંતા નહીં હશે, તેથી પોતાનો વખત પસાર કરવાને તેણે આ કામ શોધી કાઢ્યું હશે.

૨૭૨૨ ગુમડાંના ઈલાજે-ગુમડાં બચાંને તેમજ મોટાં માણસોને ગરમીની મોહસમમાં ધણુંકરીને ધણાં થાય છે, અને તેથી બહુ ઇજા પેઠવી પડે છે. ગુમડાં થવા માંડે કે તુરત હલકો જીલાબ આવી પેટ સાફ લાવવાં, અને નીચે લખેલા ઈલાજો કરવા:-

પેહલો-સુંઠ અને મરી પાણીમાં ધસીને ગુમડાં ઉપર લગાડવું, જેથી તે ખેસી જશે.

બીજે-“કેમફરેટ આલકોહોલ ” ગુમડાં નીકલતાં શરૂઆતમાજ જો લગાડીએ હોય તો, ગુમડાં ખેસી જઈને ધણે ગુણ કરશે.

ત્રીજે-શુષ્ક પાણીમાં ધસીને તે, યા કાલી મેટાડી પાણીમાં પીગલાવીને જો ગુમડાં ઉપર મુકે તો ધણે ફાયદો થાય.

ચોથો-“એકસ્ટ્રેક્ટ આવ ઓપીઅમ ” પાણીમાં દોહાવીને તે જડું જડું ગુમડાં ઉપર દર તરણ તરણ કલાકે લગાડે તો ગુમડાંનો સોજો ઊતરી જાય.

પાંચમો-પારો, અશાણ, અને સાચુ, એ તરણે સરખે બાગે મેલવીને તેની આગરી બનાવી ગુમડાં ઉપર મુકવી.

છઠો-“ ટીકઅર આવ આઇઓડાઇન ” ગુમડાં ઉપર લગાડવું.

સાતમો-કાલા મલમળી ઇઆ “બેજલીકન આઇન્ટ મેન્ટ ”ની આગરી બનાવીને તે ગુમડાં ઉપર મુકવી.

આઠમો-જો ગુમડું ઘણું મોટું થયું હોય ને ઘણો અકરસાટ અને દુખાવો થતો હોય, તો તે ઊપર જલો સુકાવવી; અને પછી પાંચિની, આંટાની, કે અલશીની પોલટીસ બનાવીને તે ઉપર મુકવી. એથી તે પાકશે, અને પછી તેને નસતરે ચીરાવીને તે ઊપર કાલા મલમની પટ્ટી મારવી, જોયો રૂઝી જશે.

નવમો-જો ગુમડું અવારનવાર થયાજ કરે, તો “લાઈ કર પોઠાસી”નાં ૧૦ ટીપાં થોડાં દુધમાં નાખીને દહાડામાં બે વાર પાવું. અથવા ધાણા, સુખડનો પેહેર, હરડાં, ખેહિડાં, ને આમરા એ સઘલાંને સરખે વજને લેઈ તેમાં તે દુધે તેટલું મીઠું પાણી નાખી ભીજવી મુકવું. કલાક તરણ ચાર પછી તેને ગાલી તે પાણીમાંથી પાથેર જોટલું દીવસમાં તરણ વાર પીવું. તેથી ગુમડું નીકળતાં બંધ પડશે.

૨૭૨૩ વીજલીક તારની શક્તીનો એક અણો દાખલો-લંડનથી તે ઈરાનની રાજધાની તેહરાન સુધીનો તફાવત ૩,૮૦૦ માઈલનો છે, અને તે આખે તફાવતે એક બીજલીક તાર ફરી વલ્યોછે. ગાંધ તા. ૧૩મી એપ્રિલને દને રાતે સાત વાગે, આ તારનો મારફતે તરેહવાર દેશે સાથે અજમાયશને આતર વાતચીત કરવામાં આવી હતી. પેહેલાં જરમનીમાં આવેલાં એમડન શેહેર સાથે લંડનને વાત શરૂ થઈ. તે પછી ઓડેસા, જે કાલા સમુદ્ર ઊપર આવેલું રશ્યન બંદર છે, ત્યાંના તાર માસતર સાથે તેટલીજ સેહેલાઈથી વાત થઈ શકી. થોડી સેકંડ નહીં થઈ તેટલાં તેહરાન સાથે સંધેસો ચાલ્યો. આ વખતે બીજા કોઈ અગતના સંધેસો ચાલતા નહોં હોવાથી, વખત ઘણો અનુકુલ હતો. જુદા જુદા દેશના આડતીઆઓ આ તારની શક્તી તપાસવાને આગુર હતા. તેહરાને કરાંચીને લંડન સાથે મેલવી આપ્યું,

અને વાતચીત એટલી ઝડપથી ચાલતી હતી, કે દર મીનાટે પંદર શબ્દો જણાઈ રહેતા હતા. કરાંચીએ લાંડન સાથે આગ્રાને મેલવી આપ્યું, અને થોડા વખત સુધી આગ્રાના આડતીઆ મીંઠ માલકમખાન સાથે વાત ચાલી. આ ક્રમે સંપૂર્ણ કરવા આગ્રાએ કલકત્તાને લાંડન સાથે જોડ્યું, અને કલકત્તાનો દેશી આડતીઆ વાતે ઊતર્યો. પેહલાં તેણે માન્યું નહીં, કે તે ખરેખર ઇંગ્લેન્ડ પાવતખત સાથે વાત કરતો હશે, તેટલાં માટે તેણે પુછ્યું “ખરેખર તમે લાંડનમાંજ છેઓ કે ?” આવી રીતે કલકત્તાથી લાંડન સુધી વાતચીત થાય, ૭૦૦૦ માઇલ લાંબા તારની મારફતે એક મીનીટમાં યોદ્ધ શબ્દો જણાય, એ ખચીત વીજલીક તારની હેરત ભરેલી ક્રતેહ છે.

૨૭૨૪ વગર ઊંધે રહેવાની શક્તી ધરાવનાર એક અમેરીકન-યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સનાં વરજીનીઆનાં રાજ્યમાં રહેનાર એક વહાણનો સુધાર, વગર ઊંધે રહેવાની શક્તીથી લોકોનું ધ્યાન ખેંચનાર થઇ પડ્યો છે. તેનું નામ જોસફ સાલસબરી છે. કહે છે કે, ગઇ પેહલી જાનેવારી પછીથી મારચની આખરી સુધીમાં તેણે સરવ મલીને દશ કલાક કરતાં વધારે વખત ઊંધ કાઢાડી નથી, અને તે છતાં કાંઈ જોર જોડ્યા વગર તે પોતાનો ધંધો બેઘડક ચલાવ્યો જાય છે. પેહલાં એવું ધારવામાં આવ્યું હતું કે ફક્ત જાહેર ધ્યાન ખેંચવાની મક્સદથી તે ઢોંગ માંડી બેઠો હશે. તેટલાં માટે દર રાતે તેનું કામ ખલાસ થયા પછી, બે માણસોએ તેની ઊપર જાતે તકેદારી રાખવાનું ઠરાવ્યું. તેઓના હેવાલ ઉપરથી ખાતરી પુરવક જણાય છે, કે તે ઊંધવાની કાંઈ પણ ઈચ્છા દેખાડતો નથી; પણ આખી રાત વાંચવામાં તથા બીડી પીવામાં ગુજરે છે, અને જાણે કે રાતે કેવી

એક બર જિંદગી જિંદગી હોય, તેવી રીતે સવારના પાંછા હુશીઆર દેખાય છે. ઘણા તખીબોએ પણ જાતે વારા ફરતી જાગીને તેની હીલચાલ તપાસી, પણ એ સીવાએ કાંઈ બીજું પરીણામ જોયું નહીં. આ અન્યથા બતાવી નું કારણ તેઓ આપી શકતા નથી. સાલસખરી નેવું કરતાં વધારે દીવસ થયા જિંદગી નથી. તે પોતે કહે છે કે તેને જિંદગીવાની ઇચ્છા મુદ્દલ થતી નથી, અને ઘણી સારી તંદરસ્તી તે હાલ ભોગવે છે. આ અન્યથા દાખલા ઉપરથી આપણને વીચાર આવે છે કે, કદાચ એવો પણ વખત આવે, કે જ્યારે તખીબો આપણને કહે કે જિંદગી માણસનું જિંદગીને માટે ખસુસ કરીને જોઈતી નથી.

૨૭૨૫ જાપાન દેશમાં કુતરાંને મલતું માન-જે પ્રમાણે કોનસ્ટેનટીનોપલ અને ટરકીનાં બીજાં શહેરોમાં કુતરાંઓ પીડાકારક હોય છે, તેજ પ્રમાણે જાપાન દેશમાં પણ છે. તેઓ અતીશય સંખ્યામાં વધી પડવાનું કારણ ત્યાંના એક વેલમો અને અન્યથા જેવાં શેહનશાહી ફરમાનથી મલતું છે. કહેછે કે, ગાંધ સદીમાં ત્યાં થઈ ગયેલા એક શેહનશાહ જે વેલા જન્મ્યો, તે વેલા સુરજ કુતરાની રાશીમાં દાખલ થયો હતો. જાપાનીસ લોકો રાસી ચકરની એક રાશીને કુતરાનું નામ આપે છે. આ કારણથી તે શેહનશાહને કુતરાને માટે ઘણું જિંદગી મત પેદા થયું, અને જ્યારે તે ગાડીએ બેઠો, ત્યારે તેણે એવો હુકમ કાઢ્યો કે કુતરાને એક પવીત્ર પ્રાણી તરીકે ગણવું. આ કારણથી જાપાનમાં જોઈતી કુતરાની વસ્તી છે, તેટલી ટરકી સીવાય બીજાં કોઈ દેશમાં ન હોય. આ કુતરાંઓ ઘણું કરીને ન ઘણી આતાં હોય છે, અને તેઓ સારા વખત મોહલાઓમાં બંધ કરતાં અને ભુકતાં ફરે છે. પારકા મુસાફરો અથવા ખ્રીસ્તી

પોષાકવાલાએને તેઓ ઘણીજ હેરાનગતી પુગાડે છે. જો તેઓ ટોલાંબંધ એકજાણની આસપાસ એકઠાં થાય, અથવા તેની તરફ ભસે, અથવા કરડવા પણ આવે, તોપણ તેને કોઈપણ રીતે આંગણી લગાડી શકાય નહીં. તેણે કાંઈપણ ઇન્જ કરવા છતાં, તેને મારી નાખનાર સજ્જને પાત્ર થાય છે. જો તેનો સામે કાંઈ ફરીઆદ હોય, તો તેમના નેમી આપેલા વાલીઓ આગલ જવું પડેછે, જેઓનેજ તે કુતરાંને શિક્ષા કરવાની સત્તા હોય છે. દેશમાં જગેજગ કુતરાંએને માટે ઊભી કીધેલી હાસપીટલો હોય છે, જ્યાં તેઓને માંદગીના ખનાવમાં લઈ જવામાં આવેછે. કુતરાંની લાશને માણસોનો લાશની સાથે પહોડો અને ટેકડીઓ ઊપર દાટવામાં આવેછે.

૨૭૨૬ ઉધાઈ, માકડ ઈત્યાદીનો નાશ કરવાને માટે વપડાતી ધમણો-ઊપલાં અને ખીજાં ત્રીણાં જીવ-જંત મારી નાખનાર તરીકે કેરોસીન તેલ સહયી સરસ ઉપાયછે; અને ગંધક તથા ખીજાં જોડરી ચીજો પણ ઘણી ક્રીમતી માલમ પડીછે. પણ તેઓ સવને વાપડવાની રીતમાં એક જાતની ધમણો ઘણી સેહલાઈ કરી આવેછે. આ ધમણો ન્યુયાર્ક શહેરમાં પેહલો વેહલી વાપરવાનો વીચાર સુઝયો હતો. તેઓ તરેહવાર કદની હોયછે, અને દેખાવમાં બહુતું ટુંકવાની ધમણો જેવીજ હોયછે. તેઓની મુખ્ય ખુખી એ છે, કે જ્યાંખી તે ટુંકી હોય ત્યાંની દરેક ફાટ અને ખાંચામાં તેમની પીચકારી ફરી વલેછે, જેથી થોડું કેરોસીન ખપીને, કામ ઘણું ઊતાવલમાં અને અસરકારક રીતે થાયછે.

૨૭૨૭ આગથી બચવા માટેની એક નીસરણી-આગથી બચવાને કામ લાગે એવી સરસ એક નીસરણી હાલ શોધી કાઢાડવામાં આવી છે. તેની ગોઠવણ નીચે મુ-

જ્ય છે:-મીઠગરાં ઊપર ફરતું એક લોખંડના સલીઆ-
ઓનું જલીદાર ચોકડું ચોરડાઓની ખારીની નીચે દેવાલ
સાથે જડી લેવામાં આવે છે. આ ચોકડું જ્યારે જોઈએ ત્યારે
ઊતાર મેલ થઈ શકે છે. જ્યારે તે ઊતારવામાં આવે છે, ત્યારે દી-
વાલ સાથે જડેલી સાંકલો ઊપર તે અભરાઈની માફક જુલા-
ય છે, અને તેની ઊપર ઊભા રહેનારની સલામતીને માટે તેની
ખાંદેરની ટોર ઉપર તેને વાત્રી લીધેલી હોય છે. આ ચોકડાં
સાથે સાંકલ અથવા દોરડાંની એક નીસરણી બાંધેલી હોય છે.
જ્યારે ચોકડું ચડાવી મેલવામાં આવે, ત્યારે નીસરણી
અંદરની અંદર ઘડી વલીને રહે છે, અને જ્યારે ચોકડું
ઊતરતું કે નીસરણી છુટી થઈને જમીન ઊપર જઈ પડે છે.
જો ઘર એકથી વધારે માલનું હોય છે, તો સર્વ માલની
ખારીઓની નીચે આ ગોઠવણ રચવામાં આવે છે, જ્યાં
દરેક ચોકડાંની નીસરણી તેની નીચેનાં ચોકડાંપર પડે છે,
અને પેહેલે માલની નીસરણી બિંચ ઊપર ઊતરે છે. જો
માણસ આગથી બચવા માગતું હોય, તે ખારીમાંથી ચોકડું
ઊતારી, તેની ઉપર પગ મેલીને નીસરણી વટે જમીન ઉ-
પર પુગે છે. આ ગોઠવણની શોધ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સનાં જ-
કરસન સીટી નામે શહેરમાં કરવામાં આવી છે.

૨૭૨૮ વીજલીક સુક્ષ્મ દરશક યંત્ર-આ યંત્ર, સા-
ધારણ સુક્ષ્મદરશક યંત્ર સાથે વીજલીક રોશની જોડવાથી બ-
ને છે. તેમાંથી ઝીણી વસ્તુઓ દેખાડવાના અખત્રા લંડનમાં
થોડો વખત ઉપર કરવામાં આવ્યા હતા. આ યંત્રની શક્તી
એટલી બધી છે, કે જો મોટાં દીવાનખાનાંમાં આ અખત્રા
બજાવવામાં આવ્યા હતા, તેનો પડદો જોઈતાં કદ કરતાં
ઘણો નાનો માલમ પડ્યો હોતો. દાખલા તરીકે, એક પતંગી
આંની પાંખ એટલાં મોટાં પ્રમાણ ઊપર વધે છે, કે તે થોડે

થોડે ભાગેજ દેખાડી શકાય છે, અને પાણીનાં એક ટીપાંનાં જીવજંતો અને પનીરની ઝીણી કરચો એટલાં તો માટાં કદની દેખાય છે, કે પોચી છાતીનો કોઈ પુરૂષ તેને જોઈને હે ખતી જ્યા વગર રહે નહીં. આ યંત્રની શક્તીનો ખ્યાલ માત્ર એટલાંપરથીજ આવશે, કે એક માખની આંખ તેનાં ખુદ-રતી કદ કરતાં ચાલીસ લાખ ગણી વધારે જણાય છે.

૨૭૨૯ યુરોપની અસલી ઓરતોનો સંસારી દર-જજો-રામનું શેહનશાહત ભાગી પડવાના વખતથી તે ૧૪મી કે ૧૫મી સદી સુધી યુરોપીઅન સ્ત્રીઓ પોતા-નો હાલનો સંસારી દરજજો ભોગવતી નહીં હતી. તેઓ પોતાનો વખત એકાંતમાંજ ગુજારતી હતી, એટલુંજ નહીં પણ જ્યારે તેઓ બાહાર નીકળતી હતી, જેમ કદાચજ ખનનું, તે વેલા લોકો તેઓની મજાક મશકેરી કરતા હતા. છેક સોલમી સદીમાં ફરાનસના રાજા પેરુલા ફરાન-સીસે જાહેર દીવસો ઊપર તેમને દરબારમાં બેસવા દેવાનો આજ પાડયો. તે વખત અગાઉ યુરોપની સઘલી દર-બારોમાં બુઢા રાજદવારીઓ અને હુથીઆરખંધ જોવંધાઓ સીવાય બીજું કોઈ પણ નજરે પડતું નહીં હતું. તેરમી અ-ને ચઊદમી સદીઓમાં પોષાકની શોભા જુવું કાંઈ હતું નહીં, અને સુઘડાઈ રાખવી, એ કાંઈ વખાણુ લાયક ગ-ણાતું નહીં હતું. તે વેલાએ સત કે સુતરનું કપડું જણાય-લું ન હતું, અને નાજુકમાં નાજુક ઓરત પણ ઊતનાં-કપડાં પેહરતી હતી. પારીસમાં સ્ત્રીઓથી અથવાડીઆમાં ત્રણથી વધતા દીવસોપર ગોસ ખવાતું ન હતું. એક જ-વાન સ્ત્રી પચાસ રૂપોઆની રીત લાવે એ એક ઊકમાઈ-ની વાત હતી. મીનખતી સલગાવવાનો આજ તે દીવસો માં ન હતો. લાંકડાંની ઝીણી સઝીઓને ચીથડાં વીંતાલીને

તેમને તેલ સાથે બાલવામાં આવતી હતી. વાઇન દારૂ માત્ર ગાંધીઓની દુકાનો પર દવા દાખલ વેચાતો હતો. તે વખતના કાદવવાલા, ખાડા ખખોચીઆવાલા રસ્તાઓ ઉપર ખેં પછડાંની ગાડીઓમાં શેઠાણીઓ ફરતી, તો તેઓની અદેખાઇ કરવામાં આવતી હતી. ઇંગલાંડના હેનરી આઠ માના રાજ્યમાં ઊમરાવો પોતાની સ્ત્રીઓને પોતાની પાછલ ઘોડા ઉપર બેસાડી લઈ જતા હતા, અને તે સ્ત્રીઓનો પોષાક પણ બહુ સાદો બલકે ખેડૂનો જોવા હતા.

૨૭૩૦ નાશ્ચુક કારીગરીનો એક અણો નમુનો-હાલના વખતનાં નાશ્ચુક સાંચાકામા ફેટલી બારીક સીજો બનાવી શકે છે, તે નોચલો દાખલો ઘણી સારી રીતે દેખાડે છે. થોડા વખત ઉપર જરમનીનાં એક મોઠાં સોય બનાવવાનાં કારખાનાની તયાનાં શેહેનશાહે ભેટ લીધી હતી તે બેલાએ ઉંચી જતની સોયોનું એક પડીકું તેની આગલ મુકવામાં આવ્યું. આ સોયો એટલો બારીક હતી, કે તેવી હજારનું વજણ અરધા આંગિસ કરતાં વધારે ન હતું. આવી બારીક સીજોમાં છીદરો કેમ પાડી શકાય, તે વીશે શેહેનશાહે પોતાની અજ્ઞયખી જણાવવાથી, છીદર પાડનારાં ખાતાંના વડાએ તેની દહાડીનો એક બાલ માંગી લીધો, તેમાં એક આંધરું પાડ્યું, અને દોરો પોછને, શેહેનશાહે તેના બાલની સોય બનાવી આપી !

આ બનાવની ખબર અમેરીકાનાં નયુયારક શહેરમાં એક કારીગરને પડ્યાથી, તેણે તે અખત્રો અજ્ઞમાવવાનો ડેડાવ કીધો. પોતાનીજ દહાડીનો એક બાલ લઈને, પેહેલીજ કોશેશે તેમાં છીદર પાડ્યું, અને તેમાં રેશમ પોછને જે વરતમાન પત્રમાં તેણે ઊપલી ખબર વાંચી હતી, તેના અધોપતી ઉપર તે મોકલી આપ્યો.

૨૭૩૧ ચીનાઓમાં માઆપની બચાંઓ ઉપર ચાલની સતા-ઘણી ખરી સઘની પ્રજાઓમાં બચાં તરફનો પ્યાર માઆપ તરફના પ્યારના કરતાં વધારે ઘાડો હોય છે. પણ ચીનમાં ખુદરતી પ્યારનો ઝરો માઆપની બાળુએ વધારે ધલે છે. તે એટલે સુધી કે, બાપને પોતાનાં બચાં ઉપર મરણ જીવનની સતા હોય છે. થોડાં વરવની વાત ઉપર, ચીનમાં એક પુરૂષે પોતાની સ્ત્રીને કહ્યું કે, “આપણે આપણા નાના છોકરાનું શું કરમે ? તે આપણે ધાક કરતો નથી, અને તેથી કરીને કોઈ દીવસે તે આપણાં નામને ખરાબ લગાડશે. આપણે તેની જીંદગીના અંત લાવવો જોઈએ.” આ વીચારને અનુસરીને, છોકરાની ગર દનની આસપાસ દોરડું બાંધીને, બાપે એક છેડો, અને માએ બીજો છેડો પકડ્યો, અને પોતાના દીકરાને યુગ લાવીને મારી નાખ્યો. નયાયધીસોએ આ બનાવ ઉપર કંઈ ધયાન આપ્યું નહીં. એજ પ્રમાણે બીજા પુરૂષે પોતાની છોકરીને બુએ મારી નાખી હતી. એક ત્રીજા દાખલામાં એક બાપે પોતાના એક દીકરાને દરીઆમાં ડુબાડી દીધો, અને તેના બાઇને તેમાં મદદ કરવાની ફરજ પાડી હતી. આ સઘણું સતાવાલાએને જણાયા છતાં, તે એક બનવા જોઈતા બનાવ તરીકે પસાર થયું.

૨૭૩૨ સેતાનને લાંચ આપવાની ચીનાઓની રીત !-ચીનમાં જ્યારે કોઈ તાલેવંત પુરૂષનું મરણ થાયછે, ત્યારે તેની પાવદસતની કીરયાપર અસાધારણ જપોક્કા કરવામાં આવે છે. જેટલા બને તેટલા દોસ્ત આસનાવોને તે ડાવીને, તેઓ એક દબદબા બરેલો વરઘોડો કાઢાડે છે, અને તેઓ સરવના વીલાપના પોષાકો મરનારનાં કુટુંબને ખરચે પુરા પાડવામાં આવે છે. તેઓનેજ ખરચે મરનારને આન

આપનારા પરોણાઓને કેટલાક દીવસ સુધી આનાપીનાં આપવામાં આવે છે. સંખ્યાબંધ ભાડુતી વાજા વજાડનારાઓ અને રડન કુટણ કરનારાઓ હાજર થાય છે. સાધારણ રીતે સ્ત્રીનાઓ આંસુ પાડવાના હુનરમાં ઠીક રીતે માહેર હોય છે, પણ ઊપલા ધંધાદારી રડન કુટણ કરનારાઓએ તેને સંપુરણ રીતે ખીલવેલો હોય છે, અને તેમના ડચ્છાં અને પોકારની નકલ કરવી, એ વીચારજ બેહુદા છે. તેમના વીલાપ સાથે વાજાં વાગે છે અને ફટાકા ઇત્યાદીના જેવા દારૂના ધડાકા થાય છે. તેમ કરવામાં સ્ત્રીનાઓ માને છે કે, દારૂનો વાસ અને તેના એકાએકના ધડાકા સેતાનને હાંકી કાઢાડે છે, અને મરનારનો આતમા, જે તેના કફનની પુકે પુક ચાલતો મનાય છે, તેને પકડતો અટકાવે છે. પણ સ્ત્રીનાઇ સેતાનનો નખલી બાજુ તેનો પહસાનો લાભ છે. તેની આ નખલાઇનો લાભ લઇને, મરનારના એશીઓ ખેંક નોટને મલતા કાગળના કકડા રસ્તામાં વેરતા વેરતા ચાલે છે; અને સમજે છે કે, સેતાન તેમના જેટલો પકા નહીં હોવાથી, તે ઠગાઇને ખાલી કાગળના કટકા પાછલ પણ દોડે છે. તેટલા વારમાં મરનારનું રૂ હેલેશત વગર પોતાના કફન પાછલ ચાલ્યું જાય છે.

૨૭૩૩ નાના સીકાઓમાં મલી આવતાં ચીપીરો ગનાં બી-રાઈનશ નામના એક વીદવાને લાંબી તપાસ પછી છ પેનસના પચાસ સીકા એકઠા કીધા છે, જેમની સપાતી ઊપર બાકટીરીઆ નામનાં ઘણાં ખારીક જીવજંત અને ફંગસ નામે બાજીપાલાનું ઝેર માલમ પડ્યાં છે. આ સીકાઓ ઘણા ફેલાયલા હોય એવું જણાયું છે, અને ઊપલા વીદવાનનું મત છે કે દરેક પ્રજામાં ચાલતા નાના સીકાઓ લાંબા વયડાસ અને ફેલાવાથી મજબૂર એપનાં બી બ

રાવવાને લાયકના થાય છે. ડાકટર રાધનશે અખત્રાને આ તર થોડાક નાના સીકાઓની સપાતી ઊપરથી મેલની પો પડી ઓખવી કાઢાડી, અને તેના ભુકો કરીને તે રસાયન ની મદદથી સ્વચ્છ થયલાં પાણીમાં પીગલાવી નાખ્યો. તે પછી આ પાણીને ઘણાં જાંઝાં બલના શુદ્ધમદરષકમાંથી જોતાં, તેમાં બાકટીરીઆ અને ફંગસ ઘણાં સ્પષ્ટ રીતે દેખાયાં હતાં. આ બાબદ તંદરસ્તીના સંબંધમાં જોતાં ઘણી અગતની છે. હાલ એટલું તો ખાતરી પુરવક નકી થયું છે, કે ઊડતા રોગનો ફેલાવો કરવામાં બાકટીરીઆ ઘણાં મોટાં સાધણો છે. અને તે સાથે ડાકટર રાધનશની શોધ મેલતાં, આપણે એવાં અનુમાન ઊપર આવીએ છીએ, કે બાકટીરીઆ એપી રોગને ફેલાવવામાં મોટી મદદ કરે છે, અને તેમનું રહેથાણુ ઘણા વપડાયલા અને ફેલામલા નાના સીકાઓ ઊપર થવાનાં બણે સંભવ રહે છે. તોપણ આવા સીકાઓની સામે એક ઊપાય દેખાડવામાં આવે છે. તે એ છે, કે કાસટીક પોતાશને ઊકલતાં પાણીમાં પીગલાવીને તેમાં જીનનાં સીકાઓને સાફ કરવાથી, તેમની ઊપરની ઝેરી પોપડી નીકલી જશે.

૨૭૩૪ એક હીચદ્રારા પુરૂષની પોતાની સ્ત્રી સામે ની નવાઈ સરખી ફરીયાદી-બુનાઘટેડ સ્ટેટસના નોરથ કે-રોલીના નામે પ્રગણામાં, એક પુરૂષ પોતાની સ્ત્રીથી છુટા છેડા કરવાને લગતી ફરીઆદી માંડી છે, અને તેના કારણ-માં તે તેણીની પોતા તરફની ઘાટકી અને હેવાનીઅત ભ-રેલી વરતણુક જણાવે છે. પોતાનાં ફરીઆદનામાં તે મુખ્ય બાબદ એ લાવે છે કે, તેણીએ એક પ્રસંગ ઊપર પોતાના હાથમાં કુહાડી લઈને તેને એક ઝાડ ઊપર ચડાડી જવાની ફરજ પાડી હતી. તે પછી તેણીએ તેને એવી

ધમકી આપી કે, “જો તું નીચે ઊતરશે, તો તારા પગ કાપી નાખીશ;” અને એવું કહીને તેણીએ ઝાડને, થડમાંથી કાપવા માંડ્યું. થોડા વખતમાં ઝાડ ટુટી પડ્યું, અને ફરયાદીને ઘણી ઇજા થઈ. તેણીનાં આ કામનો પાયો લઈને, તેણે ઉપલી ફરીયાદી રમી છે. અમેરીકાનું એક પત્ર આ વાત આપતાં કહે છે કે, “પોતાનો અંચાવ પણ કરવાને અશક્ત દેખાતો આ પુરૂષ ખરેખર હીનકારો હોવો જોઈએ. જ્યારે તેની સ્ત્રીએ ઝાડ કાપવા માંડ્યું ત્યારે દેખી તોજ ઊપાય હતો કે, તેણે એકાએક તેણીના બરડા ઉપર નખાવી દેવું હતું. તેથી કરીને તેને ઇજા થતી અટકતે એટલુંજ નહીં, પણ તેણી ઉપર એકાએક ભાર આવ્યાથી કુહાડી વાપડવાને તેણી અશક્ત થતે. પુરૂષજ એવો બોહીકનો, એટલે સ્ત્રી તેને ધીકારે તેમાં નવાઈ નથી; અને બધી બાબદ તરફ જોતાં તેણીને ઊલટી શાખાશી ઘટે છે!”

૨૭૩૫ પક્ષીની માફક માણસે ઉડવાનો અખતરો !-અમેરીકાનાં ફીલાદેલફીયા શહેરમાં વસતા એક છોકરાને એવો વીચાર આવ્યો, કે જો જોઈતાં સાધણો વાપડ્યાં હોય તો માણસ પણ પક્ષીની માફક ઊડી શકે. તેણે પોતાની કલપનાઓ બાંધી હતી, અને તેમને અમલમાં મુકવાને પોતાની નાની બેઠનને ઉરાડવાનો અખતરો તેણે અજમાવ્યો. બેઠનને પોતાના બાઈની હુશયારી ઉપર વીશ્વાસ હતો, અને તેણીએ પોતાની પેહલી કોશિશ કરવાનું કબુલ કરીયું. તેઓ ધરને ખીજે માલે ગયાં, જ્યાં ટરકો પક્ષીની બે પાંખ, એક જીની ધત્રી, અને એક મજબુત દોરડું ઉડવાની સામગરી તરીકે તૈયાર રાખવામાં આવ્યાં હતાં. પેલાએ ટરકીની પાંખ પોતાની બેનના દરેક હાથ ઉપર બહારની બાજુએ બાંધી અને જીની ધત્રી બાંધાડીને

તેણીના શરીર સાથે પાછલથી દોરડાં વતી સીકડી. જુની છત્રીની મતજખ છોકરીને એવી સમજાવવામાં આવી, કે તેથી ઉતરતાં સેહલાઈથી અને કાંઈખી ઝડપ વગર નીચે આવ્યા. આવી રીતે હથયારખંધ થયા પછી, તે છોકરા એ કહ્યું કે ખસ, પાંખ પોહલી કરીને પક્ષીની માફક ઉડવા નુંજ રહ્યું છે. જાઈની સલાહ પ્રમાણે બેહને ઉડવા માટે ખારીએથી ઝાકાવડું અને પાંચ મીનીટમાં કુટુંબના ડાકરને દોડાદોડ કરીને તેડાવવામાં આવ્યો, કારણ કે છોકરીનો પગ લચકાઈ ગયો હતો. તે છતાં છોકરાએ હથ લીધી કે તેની બેહનને ખરાખર ઊડતાં આવડ્યું નહીં, ખાકી તેણીને કશી ઇચ્છા થતે નહીં !

૨૭૩૬ કાગજના તુવાલ-જેપાનમાં એક જાતના કાગજના તુવાલ બનાવવામાં આવે છે. તેઓ જો કે સાધારણ તુવાલોનું કામ સેહલથી સારી થકે નહીં, તોપણ જખમ ઉપરથી લોહી સાફ કરવાનાં કામ માટે તેઓ ઘણા સસતા અને ઊપયોગી માલમ પડ્યા છે. જખમો સાફ કરવાને માટે વાદળું અને સાધારણ રૂના અથવા સુતરાળી તુવાલો વપડાય છે ખરા, પણ તેઓને વાપડવામાં હરકત અને ખરચ બેહ ખમવાં પડે છે. વાડળું એકવાર વાપડ્યા પછી તેને સાફ કરવાની પીડા ઘણી હોય છે, અને જો મેહું વાડળુંજ વાપડ્યું, તો જખમને ઊલટું જુકસાન થવાની ધાસ્તી રહે છે. કાગજના ઊપલા તુવાલો એકવાર વાપડીને નાખી દીધા હોય, તોપણ મોંઘા પડે નહીં. સાધારણ ઉપયોગને માટે આ તુવાલો એટલાં માટે કામના નથી કે, તેમાં પાણી જલદી સોસાયાથી ઘણા તુવાલો એકીવારે સાથે વાપડવા પડે છે. ધા સાફ કરતો વખતે આ કાગજના તુવાલોના ડુઆ કરીને તેમને ધા ઉપર ફેરવવા હોય, તો લોહી ઘણું જલદીથી સુસાઈ જાય છે.

૨૭૩૭ જમીનમાં દતાઈ રેહતાં પ્રાણીઓ-શીઆ-
લામાં ફેટલીક જાતનાં જનાવરો જમીનમાં ખાડો ખોડીને
આખી મોસમ બુખ્યાં તરસીઆં પડી રેહ છે, તેનું કારણ
જેમ સાધારણ રીતે ધારવામાં આવે છે તેમ, ઠંડી નથી,
પણ શીઆલામાં પડતી ખોરાકની તાણ છે. ઘણાં જનાવ
રો ઠંડી રતુ ખેસે તેની અગાધ જમીનની અંદર જઈ
રહે છે. આ જાતનાં ઘણા ખરાં પ્રાણીઓ પોતાના શરીરમાં
આગમચથી ચરખીના જથ્થો સંગરી રાખે છે, અને વસંત
ખેસે તયાં સુધી તે ચલાવે છે. એ પ્રાણીઓ જ્યારે પા-
છાં બાહાર આવે છે, ત્યારે ઘણી વખતે કદમાં સેંકડે
ચાલીસ ટકા ઓસરી ગયલાં હોય છે. જમીનની અંદર
જ્યારે તેઓ વસતાં હોય છે, ત્યારે તેમનો શ્વાસ તદન
બંધ થઈ જાય છે અને તેમની લાગણીની શક્તિ સુમ મારી
જાય છે, અને તેમની નસોનું લોડીજ માત્ર ફરતું હોય
છે. વધારે નીચી પંકતીના જનવરો, જેવા કે ઝીણાં જીવ
જંતોની જમીનમાં દતાઈ રેહતી વખતની હાલત વધારે
બેદ ભરેલી છે. હંગલંડમાં જમોનમાં દતાઈ રેહતાં જન-
વરોના દાખલાઓ સાધારણ છે. તયાં શીઆલામાં વાગલાં-
ઓ ગુફાઓ અને જુના ખંડીઓમાં જઈને ટીંગાઈ રહે
છે, અને કોઈકોઈ પોતાની પાંખો વડે એક બીજાની લ-
ગાલગ સાથે વલગી રહે છે; સાંપો ગુફાનું થઈને ટાઢથી
પોતાનો બંધાવ કરે છે; અને દેડકાઓ તલાવો અને
ખાહીઓના કાદવની નીચે જઈ ખેસે છે, જ્યાં તેઓ દવ
થી પોતાનો બંધાવ કરી શકે છે.

૨૭૩૮ વાદલાંનો જથ્થો વધારીને તેને સસવું કર
વાની ફરાનસમાં થનારી ગોઠવણ-વાદલાંનાં સંબંધમાં
ફરાનસ અને આલજીરીઆના કીનારા ઉપર ચોક્કસ અખ-

ત્રા કરવામાં આવનાર છે. આરમ્પેલેગોના સમુદ્રમાં અ-
ને સીરીઆના કીનારા આગલ વાદલાં ઘણા જથ્થામાં મલી
આવે છે. આ વાદલાં ઘણી ઊંચી જાતનાં નથી, તેટલાં
મોટે તેમને ફરાનસના કીનારા આગલ લાવીને ફરાનસની
હવા અને પાણીથી તેમની બાંધણીમાં સુધારો કરવાની ગો
ઠવણ થાય છે. વાદલાંનાં સંબંધમાં આ વાત જાણવી
જોઈએ, કે જેમ આપણે ઊતર તરફ જઈએ, તેમ વધારે કુ
માસદાર બાંધણીનાં વાદલાં મળે છે. તેટલાં મોટે ઊપલાં
વાદલાંએ જો ફરાનસ અને આલજીરીઆના કીનારા આ-
ગલ મુકવામાં આવે, તો તેમની જાતમાં સુધારો થાય એવી
વકી છે. મુશકિલી માત્ર એજ જણાય છે, કે સીરીઆનાં વા-
દલાં ફરાનસ આગલનાં પાણીમાં કેવી રીતે લાવવાં. પણ
ડુબકી મારવાના ઘંટ અને દરીઆ નીચે ફરી શકે તેવો
ખનાવટની હોડીએથી આ મુશકિલી સેડલાઈથી દૂર કરી
શકાશે. આ હોડીનાં માણસો પાણીમાં લાંબો વખત સુધી
રહી જોઈતાં વાદલાં કાપી લેઈ શકશે. અથવા જો ખડકો
ને વાદલાં વલગી રહે છે તે ખડકોજ ખસાડી લેશે. કાપે
લાં વાદલાંને પેટીમાં મુકીને અને પેટીમાં છીદ્ર પાડીને
તેને દોરડાં વતી જોઈતી જગાએ ઝિંચી લઈ જવામાં આ-
વશે. આવતે વરશથી આ કામ શરૂ થનાર છે, અને જો
ફતેહ મલી તો ત્રણેક વરશના વખતમાં વાદલું ઘણું સસતું
થઈ જશે.

૨૭૩૯ માનેલાં માણસોને કસરતની જરૂર-શરીર-
ની અંદર જ્યારે જરૂર કરતાં વધારે ચરખી બંધાય છે,
ત્યારે તે દૂર કરવાનાં સાધનો જાણવાની ખાલેશ સરવ
કોઈ રાખે છે. નકર ઝોરાક કયા અને કેવી રીતે ખાવા
જોઈએ તે વીશે પૂરતું જોલાઈ ચુકું છે, અને તેમના સં

ખંધમાં પહોરેજી રાખનારા ઘણાં જણ મલથે. પ્રવાહી ખોરાક લેવામાં સંભાલ રાખવાની જરૂર થોડાંઓજ સમજે છે. આપણા સાધારણ ઊપયોગમાં આવતાં પ્રવાહીઓ સીંધી કે આડકતરી રીતે ચરબી બનાવવાને કામ લાગેછે. કેફી, કાફી, અને કેટલેક દ્રવ્યો આડ પણ ચરબી બનાવનારાં તત્ત્વો ધરાવે છે. ખીર, વાદન, અને ખીજ દારૂ સંઘળા ચરબી વધારનારા હોય છે, તેનું એક કારણ એ કે, તેઓમાં સાકર અને હારનાં તત્ત્વો હોય છે, અને ખીજનું એ કે ખોરાક જરૂર પડે ત્યાં પછી જે ભાગ નીરુપયોગી પદાર્થ તરીકે શરીરમાંથી દૂર થવો જોઈએ તેને દૂર થવાની હાલતમાં આવતાં તેઓ અટકાવે છે. લોહિયું સાધારણ અને ખરી રીતે બાંધેલું મત છે, કે જ્યારે નકર ખોરાક મધ્યમ જથ્થામાં અને જરૂર પડે ત્યાં શકે તેવો હોય છે, ત્યારે પાણી અને આડ જેવી ચરબી નહીં ધરાવતી પ્રવાહીઓ ગમે તેવી છુટથી વાપરવા છતાં માણસનું શરીર વધારી મુકતી નથી. અને તેજ રીત માટેલાં માણસોએ પણ પકડવી જોઈએ અને નહીં કે નકર ખોરાકના ઘટાડાથી, કારણ કે તેથી ઊલટું શરીરને નુકસાન થાય છે. ચરબી ઓસારવાનો સરવથી સરસ ઇલાજ કસરત છે.

૨૭૪૦ કાચ ઊપર કોતરકામ કરવા માટે વાપરવાની સાહી-સાધારણ સ્ટીલપેનથી કાચ ઊપર લખવાને કામ લાગે એવી સાહી, ડાકટર મુલર નામના જર્મન વીદવાને બનાવી છે. તેમાં ફ્લુઓરોઇન (Fluorine) નામનો એક તત્ત્વ પદાર્થ વપરાયો છે. આ પદાર્થ સાથે બીજાઓની રસાયણ મેલવણીથી સાહી બને છે, અને તે કાચને માટે એટલી તો જોરાવર છે, કે તેને રાખવાને માટે પ્લાટીનમ, સીસું, અથવા ગટા પરચાનું વાસણ લે-

વામાં આવે છે. વહી આ વાસણને બુચથી બંધ કરવું પડે છે અને તે બેપર લાખનું ધાંકણ રાખવામાં આવે છે. સાહી વાપરતાં ચામડીને નહીં લાગે તેની પણ ધણી સંભાલ લેવામાં આવે છે, કેમકે નહીં તો ચામડી ઉપર અગન બે છે અને કોઈ વાર ફાફા આ પણ બે છે. તે સાહીનું લખાણ કાચ ઉપર એટલું ઉંડું થાય છે, કે તેની લીટીઓ ઉપર કોઈ ધાતુનો કટકો ધસડવામાં આવે છે તો તે ધાતુનો રંગ અને ચલકાટ કાચપર રહી જાય છે. દાખલા તરીકે, કાચ ઉપર ઉપલો સાહીએ લખીને તે લખાણ બેપર જાડો પીતલનો તાર ધસેડયો હોય, તો સોનેરી દસકતો પ્રગતી નીકળે છે. આ દસકતો બેપર પાર દરશક રંગનું વારનીચ મારવું હોય તો તેઓ ધણે વખત સુધી ટકી રહે છે.

૨૭૪૧ પોતાનાં બચાંને ખાઈ જતી સાંપની માદા-મી. રેટકલીક નામનો એક અમેરીકન ગ્રહસ્થ કહે છે કે, સાંપની માદા પોતાનાં બચાંને ખાઈ જવાની વાત અસાધારણ નથી. તે એક અમેરીકન સાપનો દાખલો આપે છે. તે કહે છે કે, થોડાં વરસની વાત ઉપર શીકાર કરતાં મારા મારગમાં એક ત્રણ ફીટની લંબાઈની સાંપની માદા મેં જોઈ. તેનાં માહડાંમાંથી બે નાના સાંપો બે ઇંચ જેટલા જુલાતા હતા. તે જેહરી જાતની નહીં હતી, તેટલા માટે મેં આગલ જાહેર જોયું, તો બીજા પાંચ સાંપો પાંચ પાંચ ફીટ લંબા તેનાં માંથાં આગલ પડેલા જણાયા. હું વધારે નજદીક ગયો ત્યારે તેણી પોતાના માહડાંમાંથી જુલાતા સાંપો ગલી ગઈ, અને બીજા પાંચ સાંપો જે તેણીની આગલ પડેલા હતા, તેમને પણ લઈને ગલવા લાગી. દરેક વખતે તેણી બે ગલતો હતી. છેલ્લા બે બં-

ચાંતાં માથાં આગલ મેં એક રોપો નાખવાથી તેઓએ ગુસાથી પોતાની નાની લાલ જીભો બાહર કાઢાડી, અને હલવે હલવે તેઓની માનાં ગલામાં ઊતરી ગયાં. તે માદાને મારવા પછી તેણીનાં ગલાં અને હોજરીમાં આસરે બાર બચાં જણાયાં હતાં.

૨૭૪૨ રેલવે તરેન પકડવાને માટે દોડવાનો ઝરફા યદો-એક વહદક ચોપાનીઉં કહે છે કે, જોઓએ પોતાના જીવની સંભાલ લેવી હોય, તેઓએ આગગાડીપર વખતસર જવાને માટે દોડવું નહીં. જો માણસને દોડવાની ટેવ નહીં હોય, તેનું દીલ ગમે એવું મજબુત હોય, તે છતાં તેનાં દીલની નાજુક દોરીઓ અને ખાનાંઓને તે ઘણું જુકસાનકારક છે; અને જોવું દીલને કાંઈ જુકસાન થયું, કે તે ફનાકારક થઈ પડે છે. મજબુર લખનાર કહે છે કે, મારા પોતાના જાણવામાં કેટલાએક દાખલાઓ આવેલા છે, જોમાં મજબુત ખાંધાના માણસો આગગાડીને માટે દોડ્યા હતા, અને જો એક તેઓએ ગાડીમાં લીધી હતી તે ઉપરથી તેઓ કદી ફરીથી ઊઠવા પામ્યા ન હતા.

૨૭૪૩ સંગેમરમર ઊપર ચીતરો પાડવાનો નવો હુનર-કેટલાંક વરથ થયાં ડાકટર હેનડ સ્મીથ નામના એક કારીગરે સંગેમરમર, હાથીદાંત, અને એવી બીજી પદારથોમાં રહેલી ચોક્કસ જાતની રંગ બેરંગી રજકણોનો ખાસ અભ્યાસ કરીધો છે. તેના પરીણામમાં તેણે સંગેમરમરની સપાટીની તલે ચીતરો પાડવાનો એક હુનર મેલવયો છે, કે જો રંગવાના અને કોતરકામના બે હુનરોનું એક મીશ્ર છે. એકસીજનની ચોક્કસ ખનીજ મેલવણીઓની મદદથી તે સંગેમરમરનો અંદર ઘણી ચોક્કસાઈવાળા ચીતરો પાડવાને શક્તીવાન થયો છે. આ નવા હુનરના કેટલાક નમુનાઓ તેણે લંડનમાં ખુલા મુક્યા છે.

૨૭૪૪ પરણેલી જીંદગીનું પેહલું વરસ-નવાં પરણીને સંસારમાં પડતાં જાડાંઓ, ઘણું કરી પેહલી જીભુલ કરે છે, તે તેમનાં ધરનો ખરચ ચલાવવાને લગતી હોય છે. પેહલે વરસ જરા છુટે હાથ ખરચ કરવાનું તેમને મન થાય છે, અને કરકસરનો વીચાર તેઓ ભવીષ્ય પર રાખે છે. પણ એ જીભુલ જીભુલ ઘણી જીભુલોનો પાયો નાખનાર થઈ પડે છે, માટે તેને પેહલેથીજ દુર કરવી જોઈએ. ખનતાં સુધી ખંને ધણી ધણીવાણીએ પરણેલી જીંદગીનાં પેહલાં વરસથીજ કરકસરનું મુહુરત કરવું જોઈએ. પેહલે વરસે જ નાણું ખચશે, તે તેમને વધુ કરકસર કરવાને ઉલટ આવશે, અને એ રીતે એક વાર તેનો પાયો પડતાં, વખતના જવા સાથે નહીં ધારેલી રકમ તેઓ પોતાના પાછલ-વખતના ટેકા તરીકે તથ્યાર કરી શકશે. વખત જતાં આવક વધશે ત્યારે કરકસર કરીશું એવો વીચાર રાખીને ખેઠાં તો તે વખત કદાચજ આવશે. અજખતાં વખત જતાં આવક વધશે ખરી, પણ તે સાથે ખરચખી વધશે; અને કરકસરનો વીચાર મુલતવી રહ્યાજ કરશે.

૨૭૪૫ તુરકી ઓરતો-તુરકી ઓરતો નવ વરસની વયે પરણવા લાયક ઊમરની ગણાય છે. એ ઊમરે, એક તુરકી સ્ત્રી, જો પરણેલી હોય તો પોતાની ખાનગી મીલકતનો વહીવટ ચલાવી શકે છે; અને પોતાની સઘલી મીલકતનો એક ત્રતયાંશિ ભાગ ગમે તેનાં નામ પર ચલાવી આપવાની વઠીક તેને સતા હોય છે. જો તેણીને કાંઈ વાજખી કરણુ મળે, તો તે પોતાના વરને છોડી જઈ શકે છે, અને કાયદાથી તેણીને તેમાં ટેકો મળે છે. તેણીનું યુજરાણુ કરવાની તેના ધણીને કાયદાથી ફરજ પડે છે. જો તે તેણી સાથે જરાખી ધાતકીપણે વરતે અથવા તેણીને અપમાન કરે, તો

તેને કાયદાથી સજા કરાવી શકાય છે. જો તે તેણી સામે કંઈની ફરિયાદ કરે, અને તે વેલા તેણી અદાલતમાં કસમ લેઈ તે તોહમત ના પાડે, તો તેણીની વાત કબુલ કરવામાં આવે છે. જો તેણીનો ભરથાર તેણીને પુરતા પછસા ન આવે, તો તેણી કરજ કરે છે, અને તે કરજ કરવાની તેણીને કાયદાથી સતા મલેલી હોય છે. તેણી કરજ કરીનેજ અટકતી નથી, પણ ચાહે તો તેની મીલકત વેચવાનીથી તેણીને સતા છે. તેણીની પોતાની મિલકતને તેના ભરથારથી જરા હાથ લગડાતો નથી.

૨૭૪૬ યુની જાતના લોકોની સ્ત્રીઓનું છુટાપણું અમેરીકાના યુની નામે જંગલી જાતના લોકોની સ્ત્રીઓ જાપરું છુટાપણું ભાગવે છે. તેઓ મરદો જોવા સધલા હુકા ભાગવે છે, બલકે મરદોપર હાકમી ચલાવે છે. તેઓમાં છોકરાઓ નહીં, પણ છોકરીઓ પોતા માટે મનગમતું જોડું શોધવા નીકલે છે. એક કન્યાને એક જવાન પસંદ પડે, એટલે તેણી પોતાનાં માઆપને તેના વીથે જણાવે છે. તેઓ તે છોકરાને પોતાને ધેર તેડે છે. એ વેલા બંનેને એક મેકની મુલાકાત લેવા દીધામાં આવે છે. તેઓ બંને સમજ્યાં, એટલે પછી માઆપની પરવાનગીથી અદરાય છે. અદરાવા પછી, છોકરો છોકરીને માટે કેટલાંક કપડાં સીવીને તૈયાર કરે છે. તે કપડાં તે છોકરી પાસે લેઈ જાય છે. તેણીને તે પસંદ પડે, તો પછી તેઓનાં લગન થાય છે, અને છોકરીનો બાપ પોતાના જમાઇને પોતાનો દીકરો કરી લેઈ પોતાનાં ઘરમાંજ રાખે છે. સ્ત્રીઓને કદી સાસરે જવાની ધાસ્તી રહેતો નથી, પણ તેવી ચીંતા તો તેમના ધણીઓને માથે રહે છે. લગન પછી વાંધે પડતાં, છુટા છેડા કરવાની સતાથી છોકરીના હાથમાં હોય છે. પણ તે સતાનો લાભ

છોકરીઓ કદાચ જ લેય છે. છુટા છેડા થવા પછી છોકરો અલખતાં પોતાને મહોરે જાય છે, અને છોકરી પોતાનાં ખાપોકાં ઘરમાં સાહેબી ભાગવે છે. સ્ત્રીઓ જ હુમેશાં ઘરનું સમ્મલું વડપણ ભાગવે છે. જે કાંઈ કામકાજ તેઓ કરે, તે માત્ર તેમની પોતાની મરજીનું જ હોય છે, અને તેમને તે કરવાની કરી ફરજ પાડવામાં આવતી નથી. એક કુટુંબની મીલકતની મલિકખી સ્ત્રીઓ જ ગણાય છે; અને એક કુટુંબના વડા વારસોખી સ્ત્રીઓમાંથી જ ઠરાવવામાં આવે છે. એ રીતે છુની લોકોમાં સ્ત્રીઓનું રાજ છે.

૨૭૪૭ વીજલીક રોશની સામે ફર્યાદ-વીજલીક રોશની આંખને થંડક બક્ષનારી છે એમ આપણે જાણતા હતા, પણ હાલ તેથી ઊલટીજ એક વાત બાહરે આવી છે. સરઠગાઠ ખાતેની નાટકશાલામાં ખેંડવાલાઓની ખેઠક-આગલ, પેહલાં તેલની બતીઓ બલતી હતી તે કાહડી નાખી હાલ વીજલીક રોશની દાખલ કરવામાં આવી છે. પણ કહે છે કે, સરવ વાળંવાલાઓએ નાટકના મેનેજરને અરજી કરી છે કે, એ રોશની કાહડી નાખી તેને બદલે પાછી તેલની બતીઓ ત્યાં મેલવી. તેઓ તે અરજનાં કારણમાં જણાવે છે કે, વીજલીક રોશની તેમની આંખને માફક આવતી નથી, અને તેથી તેઓનાં મગજ પર ઘણીજ નાખુશ અસર થાય છે, અને તેઓ પોતાનાં વંજત્રો વળડ-તાં એક સરખું સુર જાલવી શકતા નથી. આ ફર્યાદનું કારણ બરાબર તપાસવા માટે, નાટકશાલાના સતાવાલાઓ-એ કેટલાક નેત્રવહો તથા અપક્ષપાત વળંવવાલાઓની એક કમીટી ઠરાવી છે.

૨૭૪૮ નાયગરાના ધોધની મદદથી વીજલીક રોશનીનું એક ગંજવર કારખાનું ચલાવવાની યોજના-ના-

૫૨ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

યગરાના ધોધનાં જોરને, એક વીજલીક રોશનીનું કારખાનું ચલાવવાનાં કામમાં વાપરવાની યોજના, એક અમેરીકન ખતાવે છે. એ કામ માટે તે ચાર કરોડ રૂપયાને આશરેની થાપણુ ઊભી કરવાની બલામણુ કરે છે. તે કહે છે કે, આ ધોધની મદદથી એટલું મોટું કારખાનું ચલાવી શકાશે, કે જે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ અને કેનેડાનાં પાંસઠ શેડરોને તેમાંનો વીજલીક રોશની પુરો પાડશે. આ યોજના જો પાર પડે તો, અરવાચીન કારીગરીની તે એક માહબારત ક્ષેત્ર ગણાશે.

૨૭૪૬ અમેરીકનોમાં લગન વેલા થતી ભેટ સોગાદ-અમેરીકનો સરવ વાતે નવાઈ જરૈલા છે, તેમજ તેઓની લગનની ભેટ સોગાદખી નવાઈ સરખી છે. હમણું તેઓમાં પરણતાં જોડાં અરસપરસ ઘણી વીચીત્ર તરૈહની ભેટ સોગાદ કરે છે. દાખલા તરીકે, થોડા વખતપર થયલાં એક લગન વેલા વરરાજાએ પોતાની કનયાને રૂપાના તારની બનાવેલી એક સાવરણી ભેટ આપી હતી, જેનો હાથો હીરા જડીત હતો. કનયાએ તેના બદલામાં જો ભેટ આપી તેખી તેવીજ વીચીત્ર હતી. તે એક મોટી સોનાની આવી હતી. એ આવોપર વરરાજાનું નામ કોતરી તે જવાહેરોથી જડી લીધું હતું.

૨૭૫૦ રેલવેની સીગનલ દેખાડવાનું કામ બજાવનાર એક વાંદરો-દક્ષીણ આફ્રીકાની એક રેલવે લાઇન પર એક વાંદરો સીગનલ દેખાડવાનું કામ બજાવે છે. તે વાંદરો રેલવે કંપનીના એક સીગનલરે પાલેલા છે. સીગનલર બંને પગે લંગડો હોવાથી, તેણે પોતાના પાલેલા એક બચ્ચન જાતના વાંદરાને પોતાનું કામ શીખવ્યું છે. પોતાના શેઠને તે એક ગાડીમાં ધસડીને રોજ સીગનલવાલી

જગાપર લાવે છે, અને તેની દેખરેખ હેઠળ જુદી જુદી સીગનલો બરાબર સફાઈથી ચઢાવ ઊતાર કરે છે. સીગન-લનું હથયાર દાખવા પછી ગંભીર દેખાવે તે સીગનલ તરફ જાય છે કે તે બરાબર પડી છે કે નહીં. જો તેનાથી ભુલચુક થાય, તો તેનો શેઠ તે તરત સુધારે છે. માણસ જેવી ગંભીર ઠપછપથી તેને આ કામ બજાવતો જોઈ લોકોને બહુ રમુજ ઊપજે છે.

૨૭૫૧ એક ગણીતશાસ્ત્રીની રમુજ ભુલ-પ્રોત્સ-ર ફેલપસ નામે એક વીદવાન, પોતાના એક ગણીતશાસ્ત્રી શીક્ષકની એક રમુજ ભુલ વીશે નીચલી વાત કહી જાય છે;—હું જે વેલા કાલેજમાં હતો, ત્યારે એક દીને અમારા ગણીતના શીક્ષાગુરૂ મીં નયુટન સાથે હું ફરવા નીકળ્યો હતો. મીં નયુટનનું ધ્યાન સદા ગણીતમાં ને ગણીતમાં રમતું હતું, અને બીજી ચીજો પાછલ તે કદાચજ ધ્યાન આપતો હતો. મારી સાથે ફરતાંબી તે ગણીતને લગતીજ વાતચીત કરવા લાગો અને એક ગુચવણુ બરચો હીસાખ મોહડેથી કરવા મંડી ગયો. ગણીતનો મીં નયુટનને જોઈ લો આહ હતો તેટલો મને કંટાળો હતો, તેથી તેના હીસાખ પર બીલકુલ ધ્યાન ન રાખતાં હું આસપાસની રચના નીડાલતો ફરતો હતો. મીં નયુટને પોતાનો હીસાખ પુરો કરી તેના ખરાપણું વીશે માઈ મત પુછ્યું. માઈ તો તે પર બીલકુલ ધ્યાન ન હતું, પણ તેમ કહું તો મીં નયુટન પોતાના મનમાં મારી ખેદરકારીથી અપમાન માની લે તેથી મેં અટકલે જવાખ દેઈ દીધો કે, એ હીસાખનાં ખરાપણું વીશે મને શક છે. તુરતજ મીં નયુટને નવેસરથી તે હીસાખ કરવા માંડ્યો. ધીરજથી તેમ કરતાં તેને પોતાની ભુલ માલમ પડી. ગણીતમાં તે પેકા ઉસ્તાદ હતો, અને

તેની બુલ કોઈથીજ નીકળતી નહીં હતી, પણ મારો અટકલે લગાવી દીધેલો ટોલો ખરો પડી જઈ તેને પોતાની બુલ માલમ પડી, તેથી તે દીવસથી તેને મારાં ગણીતનાં માન વીશે બહુ ઊંચું મન બેઠું. એ રીતે જ ચીજ તરફ મારી ખીલકુલ વલણ નહીં, તેજ ચીજમાં કુશલ ગણાવાનું અ-ચીતું માન મને મળ્યું; અને દુનયામાં એવી રીતે અકસમા તથા ઘણાં જોડાં માન મેલવી જાય છે.

૨૭૫૨ ખીડોઈન આરખો-ખીડોઈન આરખો લડાઈ અને મારામારીજ મરદને લાયકનું કામ સમજે છે. સ્વારી અને નીશાનખાજ એ તેમની મુખ્ય કેલવણી છે. ઘોડાપર બેસીને તથા હાથમાં ભાલો પકડીને લડાઈપર જતી વેલા એક આરખનું મન ખુશીમાં હોય છે. એવી હાલત વીના તેને એન પડતું નથી, અને શાંતી તથા નચીંતાઈ ભરી હાલત તે મરદને લાયકની ગણતો નથી. છુટારાનો ધંધો તેઓ માન ભરેલો ગણે છે. એક માણસ એ કામમાં માર્યો જાય, તે ખરો શુરવીર ગણાય છે. ખીડોઈનો ઘોડે સ્વારીમાં એકકા છે, પણ નીશાનખાજમાં કાંઈ તેઓ સારો દેખાવ કરતા નથી.

૨૭૫૩ તુરકોમાન લોકોની કેલવણો-દરેક પ્રજાની વરતણકનું તોલ તેમની કેલવણો પરથી સારી રીતે થઈ શકે છે. દાખલા તરીકે, તુરકોમાન લોકો જખરા લડાયક છે. અને તેમની ઘણીખરી કેલવણોમાં તેમની તે આશીયત જાહેર થાય છે. તેઓમાં એક કેલવણ છે, “તલવારની મુઠપર હાથ નાંખ્યો, એટલે કાંઈ ખાહનાં મોટે થોભવાનું કામ નહીં.” બીજી કેલવણ એવી છે કે, “એક તુરકોમાને હથ-યાર સજ્યાં એટલે તે માખાપનેખી આલખતો નથી.” ત્રીજી, કેલવણમાં જણાવે છે, “જ્યાં તુરકોમાનો હોય ત્યાં સુલેહનું નામ નહીં.” તુરકોમાનો ઈશીનીઓના જખરા દુશ્મન છે,

અને તે બનાવની સામેતીબી તેમની ડેઠલોક કેલવતોમાં મલી આવે છે. તેમાંની એકજ અતરે આપેલી બસ થશે, જેમાં જાણાય છે કે, “ પોતાનાં ગલામાં ફાંસો નાખ્યા વીનાં કોઈ ધરાની તુરકોમાનોના મુલકમાં પગ મેલવાનો વીચાર કરશે નહીં.”

૨૭૫૪ તમાકુમાં શાકરનું તતવ-તમાકુની બીડી-ઓની બનાવટમાં ગોલ અથવા મધ નાખીને તેને મીઠો બનાવવામાં આવે છે તે ઘણાઓ જાણતા હશે. પણ ખુદ તમાકુની અંદર મીઠાસ અને શાકરનું તત્વ હોય છે, તે વાત માનવાને કોઈજ તકવાર થશે. પ્રેક્ષિસર આરટકીલડ નામે તબીબે હાલ એવી શાધ કીધી છે કે, તમાકુમાં સેંકડે છથી વાર ટકા સુધી શાકરનું તત્વ રહે છે. તેણે જાત જાતના તમાકુના નમુનાઓનું પૃથક્કરણ કરીને આ વાત જાહેર કીધી છે. જેમ વધારે સારી જમીનમાં પાછેલા તમાકુ હોય તેમ તેમાં મીઠાસ વધારે હોય છે.

૨૭૫૫ અંદુકની નીશાન તાંકતી વેલા બંને આંખ ખુલી રાખવાની જરૂર-મી. ડુગાલ નામે એક જાણી-તો અંદુક બનાવનાર, જે એક અઘ્ઘા શીકારી તરીકેબી જાણાયેલો છે, તે લંડન ટાઇમસની મારફતે લશ્કરી સતાવાલાઓને બલામણુ કરે છે કે, લશ્કરનાં માણસોને અંદુક મારતી વેલા બંને આંખ ખોલી રાખીને નેમ તાંકવાની ફરજ પાડવી. તે જાણાયે છે કે, નેમ તાંકતી વેલા ડાખી આંખ બંધ કરીને જમણી આંખે નેમ લેવામાં આવે છે તે રીત ખોટી છે; કેમકે તેથી ઘણીવાર નેમ લેવા પછી અંદુકની આંખ દાખવામાં આવે તેટલાં નેમ ખેમાલમ રીતે છટકી જાય છે. જો ડાખી આંખ ખુલી રાખીનેજ ટાંકી હોય, તો જરાબી નેમ છટકેલી માલમ પડી આવે છે. આથી જમણી

૫૬ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

આંખે લીધેલી નેમ ટકાવી રાખવા માટે ડાખી આંખની મદદ અવશ્યનીજ છે. અકસર કરી ઊડતાં પક્ષીઓ, અને એવીજ બીજી હીલતી ચીજો સામે નેમ ટાંકતી વેલા ખંને આંખ ઉઘાડી રાખવાથી ઘણી સરસ નેમ લેવાય છે. મીઠુ ડુગલની જલામણ ધણા વીદવાનો વાજબી વીચારે છે.

૨૭૫૬ એક નવાઈ સરખું ઝાડ-ખાઓખાખ નામે એક જાતનું ઝાડ થાય છે તેને માટે જણાવવામાં આવે છે કે, તે હજારો વરસની મુદત સુધી ટકી રહે છે. તેની જગ્યાઈ ચાલીસ ફીટની હોય છે, પણ પોહલાઈ બહુ જામી હોય છે. તેનો વચાસ ઓછાંમાં ઓછો ત્રીસ ફીટ જેટલો હોય છે, અને ત્રીસ માણસો સારી સગવડથી સમાઈ શકે એવા મોટા એક એરડો તેનાં થડમાં બનાવી શકાય છે. તેનું ફલ એક કુવતમંદ એરડાકે તરીકે કામે લાગે છે. તે આશરે એક ફુટ જેટલું લાંબું હોય છે. તેનો ઉધરભાવ અતીઅંત ધીમો હોય છે. ઈંગ્લંડના એક ખાગમાં તેનું એક ઝાડ છે, જે હેંસી વરસમાં માત્ર દોહડ ફુટ જેટલું વધ્યું છે. એ જાતનાં ફેટલાંક જીનનાં ઝાડો પાંચ હજાર વરસની વયનાં જણાવવામાં આવે છે.

૨૭૫૭ નીમક તથા રાઈના વઈદક ગુણુ-નીમક અ ને રાઈ જેવી ઘર સંસારનાં કામકાજમાં આવતી સાધારણ ચીજોમાં ઘણીક વઈદક ખુબીઓ સમાયલી છે. અરધી ચમચી જેટલું નીમક થોડાંક થંડાં પાણીમાં પીગલાવીને પીવાથી છાતીમાં બલતી ગમે એવી સખત દાહે નરમ પડી જાય છે. બદલુંજમી માટે પણ તે અકસીર છે. જેઓનો કોઠો ખરાબ હોય, તેઓએ થોડા દીવસ સુધી રોજ અરધી ચમચી નીમક એક ટંબલર ભરી થંડા પાણીમાં નાસતો કરવા આગમજ પીવું. નીમકનો જથો સેજ સેજ

વધારીને અરધી ચમચી પરથી એક ચમચી પર લાવી મેલવો. ઘણા દુકંદ અરસામાં એ ઇલાજથી ટોણા સુધરશે. પેટ સાફ આવતાં ન હોય તેમને માટેબી એ સારો ઇલાજ છે. ગલું સુજી આવેલું હોય તે વેલા એ પાણીનાં કોંગલા કરવાથી બહુ ફાયદો થાય છે. કોંગલા કરતી વેલા સેજ સેજ પાણી ગલી જ્યા કરવું. તેમ કરવાથી દરદ ઘણું નરમ પડશે. કુકાં પાણીમાં નીમક એકથી ચાર ચમચી સુધી નાંખીને પીવાથી, વામીત લાવવામાં તે ઘણું ઉપયોગી થઈ પડશે. અકસર કરી ઝેર ઊતારતી વેલા વામીટ કરાવવામાં તે ઘણું કામ લાગશે. જનવરો અને જીવડાઓના ડંખના ઇલાજ તરીકે પણ નીમક ઉપયોગી છે. જખ્મોમાંથી લોહી વેહતું અટકાવવાનાખી તે એક સરસ ઇલાજ છે. દાંત તોડી પાડ્યા પછી લોહી જતું અટકાવામાં તે બહુ કામ લાગશે.

રાઈ પણ એવીજ એક ઉપયોગી વસ્તુ છે. દરેક ઘરમાં તે હંમેશ તબ્યાર રહેવી જોઈએ. અરધી પેટ પાણીમાં નાખેલી બીથી જણ ચમચી દલેલી રાઈ, વામીટ લાવવાનો એક અછો ઇલાજ છે. પેટમાં ચુકો થતો હોય તે વેલા રાઈ અને આટો મેલવીને તેનું એક પલાસટર દુંટી ઉપર ચુકી દેવાથી તરત આરામ થશે. શરીરના અંદરખાનેના ભાગોમાં થતા સોજા અને દુખારા વખતે રાઈનું પલાસટર ઘણું ફાયદાકારક છે. લોહીને શરીરની સપાટીપર ખેંચીને તે દરદ નરમ પાડે છે. માથું દુખતું નરમ પાડવા માટે તથા આંકરાં માટેબી રાઈ ઘણી સરસ છે.

૨૭૫૮ દાહજેલાંના ઇલાજ તરીકે સોડાખાર-દાહજેલાં અથવા બલેલાંના ઇલાજ તરીકે સોડાખાર અકસીર છે, જે જગા દાજી હોય ત્યાં તુરત એ ખારની સુકી અથ-

૫૮ મુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

વા પાણીમાં પીગલાવેલી જુકી લગાડવાથી ચમતકારીક અસર થયેલી માન્ય પડશે. તે ગરમીને બાહાર ખેંચી દાહાડે છે અને તે સાથે દરદ પણ નરમ પડી જાય છે. જનવરોના ડંખની અસરથી બનતી અગન નરમ પાડવાનેથી સોડા સારી રીતે કામ લાગે છે.

૨૭૫૯ રમકડાંથી થતો ઊડતા રોગનો ફેલાવો-નહી ધારેલી ચોળા, એક ઊડતો રોગ ફેલાવાનાં સાધન થઈ પડે છે. બાલકોનાં રમવાનાં રમકડાં એ સાધણ પુરાં પાડે છે, એમ કોણને ખ્યાલ આવશે? થોડા દીવસ પર નયુ-યારક ખાતે એક નાની છોડીની ઢીંગલી “ડીપથીરયા” નામનો એક જાતનો ઊડતો રોગ ફેલાવવાનું સાધણ થઈ પડી હતી. ડીપથીરયાથી પીડાઈને મરણ પામેલી એક બાલકીની ઢીંગલી બીજી બાલકીના હાથમાં જવાથી તેણીનેથી તે લાગુ પડ્યો અને તેણી મરણ પામી. ત્રીજાં એક બાલકના હાથમાં તે જવા પછી તેનેથી તે રોગ લાગુ પડ્યો પણ સારા બાયગે તે સાચું થવા પામ્યું.

૨૭૬૦ ગરમ કરેલાં દુધમાં થાક ઊતારવાની ખુબી-અલબલતું ગરમ કરેલું દુધ સેજ થંડું પાડીને પીવાથી, તે શરીરની તેમજ મગજની થાક ઊતારવામાં અકસીર થઈ પડે છે. અલબતાં તેવી હાલતમાં તે ઘણાંકાને સવાદ આપનાર થઈ પડશે નહીં, પણ પીવા પછીજ તેની ખુબી માન્ય પડશે. ફેટલાકા થાક ઊતારવા માટે દારૂ પીયે છે, પણ તેઓ દુધ અજમાવી જોશે તો તેમને જણાશે કે, દારૂ કરતાં દુધ વધારે સારી રીતે થાક ઊતારશે, અને વધી શરીરને પુશ્ટી આપશે તે જુદી.

૨૭૬૧ શરીર વીદ્યાની એક અજાયબી-માણસનું અંતરણુ યાને દીલ ગુરદો હૃદયેશાં છાતીની ડાબી બાજુ-

એ હોય છે, પણ ફીલાડેલફીયામાં હાલ એક માણસ છે, જેનો દીક્રા ગુરદો છાતીની જમણી બાજુમાં માલમ પડ્યો છે. એ નવાઇ સરખા ફેરફારથી તેની છાંદગીને કશી હરકત પુગવાનો સંભવ નથી, તેમજ તેને અત્યાર સુધીમાં કાંઇ રીતનું નુકશાનથી ખમવું પડ્યું નથી. માત્ર તેને બુખ ઘણી લાગે છે, અને તેના દીક્રાના ધપકારાનું જોર સેજ વધારે રહે છે. છેલ્લા પાંચ વરસમાં આખી દુનયામાં એવા નવ માણસો માલમ પડ્યા છે.

૨૭૬૨ બુટ સાફ કરવામાં ફેરોસીન તેલનો ઉપયોગ ગ-બુટ પાણીથી બીજાંધને કઠણ થઇ ગયાં હોય, તેને ફેરોસીન તેલ લગાડવાથી તે પાછાં નરમ થઇને અસલ જેવાં બને છે.

૨૭૬૩ ગરમ પાણીમાં બાલી મારવાની સજ્જ-ઈ ગલંડમાં એક વેત્રા એવો વખત હતો, જ્યારે અપરાધી-ઓને ગરમ પાણીમાં બાલી મારવાની સજ્જ કાયદાસરની ગણાતી હતી. એ સજ્જનો કાયદો ૧૫૪૧માં સાલમાં પેહલા અમલમાં આવ્યો હતો. રાએસ્ટરના બીશપનાં કુટુંબને સેરવામાં જોર આપવાની કોશિશ કરવાનો વાંક. એ કુટુંબને લગતા એક નોકર પર ૧૫૩૧ નાં સાલમાં મેલબામાં આઠ્ઠો હતો. એવા માઠા અપ્રાધ માટે તરાસ બેસાડે એવી માઠી સજ્જ કરવાની જરૂર જણાવાથી, તેને ગરમ પાણીમાં બાલી મારવાનો હુકમ થયો, અને તે વખતથી એ સજ્જ ચાલુ કરવામાં આવી હતી, જે પાછલથી બીજાં જંગલોપણાંમાં સાથ નાશુદ થઇ હતી.

૨૭૬૪ માણસોને ચાર પગે ચાલવાની ભલામણ !- એક અમેરીકન જાહેર બાષણકરતા કહે છે કે, માણસો જનવરો માફક ચાલે તો, તેઓ ઘણી સુખાકારી બરો છ'

૬૦ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

દગી ભાગવે. તે કહે છે કે, આપણી હાલની ચાલવાની ઢપ આપણાં શરીરનાં લોહીનાં ફરવાને જુકસાન કરે છે, અને તેથી વારંવાર આપણે તરેહવાર દરદોનાં ભાગ થઈ પડયે છીએ.

૨૭૬૫ ટોકરના ઘેરા વેલા એક અંગરેજ અમલદારે ખતાવેલી બહાદુરી-ટોકરનો ઘેરા છોડવા જતાં મારગમાં જનરલ ગરેહામને આરખ લશકર સાથે દેખ આતે જો લડાઈ થઈ હતી, તેમાં કેપ્ટન હીવીટ નામે ખરીદીશ અમલદારે નવાઈ સરખું શુરાતન ખતાવ્યું હતું. એ લડાઈ વેલા ખરીદીશ લશકર ચોરસ આકારમાં ભિયું થઈને લડતું હતું. આરખો પોતાના લાંબા ભાલાની મદદથી એ ચોરસમાં બંગાણ પાડવાને તપતા હતા, તેવામાં ચોરસમાં એક કેકાણેથી કેટલાક માણસો ખસી જવાથી નાનુ ગાખડું પડ્યું. એ ગાખડાં તરફ કેટલાક આરખોનું ધવાન ખિંચાતાંજ તેઓ તે તરફ ધસ્યા. જો એ ગાખડાંમાં આરખો દાખલ થઈ શક્યા હોત, તો ખરીદીશ લશકરનો ધણે ઘાણ નીકલી જતે, પણ કેપ્ટન હીવીટની બાહુદુરીથી તે મોઢા ખનાવ અટક્યો. આરખોને તે ગાખડાં તરફ ધસતા જોઈને, તે એકલો તેમની સામે આવી ઉભો. જો પેહલો આરખ તયાં આવી લાગો, તે તરતજ કેપ્ટન હીવીટની તલવારનો જરખ ખાઈ ભિંચે પડ્યો. પણ તેનું માથું એટલું સખત હતું, કે તેમાં પેસ્તાંજ તલવાર ભાગી ગઈ. કેપ્ટન હીવીટ હથીયાર વીનાનો થઈ પડ્યો, અને તેવામાં ખીજત છ આરખો તેની ઉપર ધસી આવ્યા. વીના હથીયારે છ દુશમનો સામે લડીને પોતાનો જીવ બચાવવા તથા ખરીદીશ લશકરમાં બંગાણ પડતું અટકાવવાની ખેવડી ફરજ તેના પર આવી પડી, પણ તે તેણે તારીફ લાયક રીતે બજાવી. છ

અકં ડભે.]

સુખ દુઃખનો સાથી.

૬૧

કદાચર આરખો પર તેણે એકલાએ ધસારો કીધો, અને લા-
ત મુકીથી તેમના લાંબા બાલાઓના હુમલા છટકાવી તેણે
તેઓને જમીન દાસત કીધા. એટલામાં લશ્કરમાં પડેલું
ગાબડું પુરાડું અને સમ્રાટી ધાસતી મટી ગઈ.

કેપટન હીવીટને તેની આ બાહાદુરીના બદલામાં
વીક્ટોરયા ક્રાસનો ખેતાબ અને આન મલયા છે.

૨૭૬૬ એક સલામતી ભરેલી “બાઈસીકલ”-“બા-
ઈસીકલ” નામની બે પછડાંની પગે ચલાવવાની ગાડી,
ઝાઝી સજામતી ભરેલી હોતી નથી, અને તે ચલાવનાર
અંચાતો તુટી પડવાનો બહુ સંભવ રહે છે. તે ગાડીમાં કે-
ટલોક સુધારો કરીને, તેવીજ એક તદ્દન સલામતી ભરી બા-
ઈસીકલ હાલમાં બનાવવામાં આવી છે. તેને બાઈસીકલ
જેવુંજ એક મોટું પછડું રહે છે, પણ તેની સાથે બોજાં
નાનાં નાનાં ચાર પછડાં જોડેલાં હોવાથી, મોટાં પછડાંને
બહુ ટેકો મળે છે. એ ચાર પછડાંમાંનાં બે આગલ અને બે
પાછલ રહે છે. મરજી પડે ત્યારે વલી આ નવી બાઈસીક-
લને સાધારણ બાઈસીકલનું રૂપ પણ આપી શકાય છે. એ
ગાડીને “સેનટર સાઈકલ” નું નામ આપવામાં આવ્યું છે.

૨૭૬૭ અમેરીકામાં અંગરેજ નાટકકારોને પડતો
તડાકો-અંગ્રેજ નાટકકારોને પોતાના વતન કરતાં અમેરી-
કામાં જખરો તડાકા પડે છે. ગયા વરસમાં અમેરીકા જઈ
આવેલાં કેટલાંક વખણાયેલાં સ્ત્રી તથા પુરૂષ નાટકકારોને
ઘણી સારી રકમ તેમની મેહનતના બદલામાં મળી છે. મેડમ
નીકલસન નામે ગાનારીએ, માત્ર બેજ રાત ફોલાડેલફીયામાં
ખેલ કરીને ત્રીશ હજાર રૂપયાથીબી વધુ રકમ મેલવી છે.
મી૦ હેનરી આઈરવીંગ નામે ખેલાડી પણ તેવોજ બાગ્યશા-
લી નીવડ્યો હતો. તેણે ચાર રાતમાં લગભગ પોણો લાખ-

ની રકમ એકઠી કરી છે. મી० ચારલસ વીનડહામ નામે નાટકકારખી તેવીજ કૃતેહ સાથે અમેરીકાની ભિટ લેઈ આવ્યો છે. એ રીતે, અમેરીકા બધા ધંધાવાલાઓ ભિગા નાટકકારાનેખી પોતાનાં સોનાથી નવાજે છે.

૨૭૬૮ મગરૂરીની વાજખી શાક્ષા-મીનીકરેટીસ નામે એક ગરીબ તખીખ માટે કહે છે કે, તે પોતાના ધંધામાં એટલો તો કુશલ હતો, કે કોઈજ દરદો એવાં હતાં, જે તે સારાં કરવામાં નીશકલ થાય. તેની આ કુશલતાને લીધે યુનાનીઓ તેને પોતાના મોટા દેવતા જીપીટર સરખા માની તેજ નામે તેને ઓલાવતા હતા. આ વખાણથી અંતે કુલાણુ જનીને, તે પોતે પણ બહુ અભીમાન સાથે પોતાને જીપીટરનાંજ નામથી ઓળખાવવા લાગો. રાજ્ય એગીસીલસપર એકવાર કાગજ લખતાં તેણે અંદર લખ્યું, “જીપીટર દેવતા રાજ્ય એગીસીલસને તંદરોસતી મહેછે.” રાજ્યએ તેના જવાબમાં ભરમખાંજ તાનો મારી લખ્યું, “રાજ્ય એગીસીલસ મીનીકરેટીસને મગજની સારી હાલત મહેછે.”

મીનીકરેટીસનો મગરૂરીને મેસીડિનયાના રાજ્ય ફીલીપે અછો ફટકો માર્યો હતો. રાજ્યએ તેને એક દીવસ પોતાને ત્યાં જમવા ઓલાવ્યો. એ વેલા તેણે સરવ મેહમાનો માટે બીજાવેલી મોટી ટેબલ આગલ એક માચરો ઊભા કરી ત્યાં એક ઊંચી ટેબલ અને ખુરશી ગોઠવ્યાં. તે બેઠકપર મીનીકરેટીસને બેસાડ્યો. એ પછી જમતી વેલા સરવેની ટેબલપર જ્યારે તરેહવાર લહેજતદાર વાણીઓ આવતી ગઈ, ત્યારે મીનીકરેટીસની ટેબલપર આતશનું એક વાસણુ ગોઠવી તેમાં જત જતની ખુશખોઈઓ માત્ર ખાલવામાં આવી. તે દેવતા હોવાનો દાવો કરતો હતો, એટલે રાજ્ય ફીલીપે તેને લાયકનોજ આવકાર તેને આપ્યો. સરવ લોકો

આ બનાવ જોઈ હસવા લાગા; અને મીનીકરેટીસ ફફડતો ચઢકતો બુખે પેટે ચાલી ગયો.

૨૭૬૬ પરાઈ ભાષાઓ સમજવા વીના તેમની નોંધ લેવાનો અપતરો—“ ફેનોગ્રાફ ” નામે યંત્ર, જેની મદદથી એક માણસ ખાલતો હોય તેના સઘલા ખોલો નોંધી લેઈ શકાય છે, તેનો એક નવાઈ સરખો ઉપયોગ કરવાને બે જરમન વીદવાનો બાહાર પડ્યા છે. તેઓ કાંગો નદીના મુલક તરફ મુસાફરી કરવા જનાર છે, અને તે વેલા ત્યાં વસતી જંગલી જતોના લેઢિની ભાષાની બની શકે એટલી નોંધ આ યંત્રની મદદથી લેઈને તેઓ જરમની મોકલતા જશે, જ્યાં વીદવાનો તેના સંબંધમાં અવલોકનો કરવાને શક તીવાન થશે.

૨૬૭૦ વીજલીક રૌશનીના દીવા સલગાવા માટે એક નાનું વરાલયંત્ર—વીજલીક રૌશનીના દીવા સલગાવા માટે ઘરમાં કામે લાગે એવું એક નાનું વરાલયંત્ર હાલમાં શોધી કાઢાડવામાં આવ્યું છે.

૨૭૭૧ કમલાના ઈલાજો—ફલેજાંનાં તરેહવાર દરદાથી કમલો થાયછે. તેથી માણસનું આખું શરીર પીલું થઈ જાય છે. તેના ઈલાજો નીચે પ્રમાણેછે:—

૧—સંધિતેરી એલીઓ તોલા ૨, હીરાખોલ તોલો ૧, કેસર તોલો ૦, અને વેલાવી સાચુ તોલો ૧, એ સઘલાને છુંડી મેલવીને તેની વટાણા જેવી ગોલીઓ બનાવીને તેમાંથી સહવાર સાંજ બે માશને વજને ગલાવવી.

૨—કપુરનું તેલ તોલા ૭, તરપીટન તેલ તોલા ૨૫, અને તલનું મીઠું તેલ તોલા ૫, એ સઘલાને મેલવી, તે કપડાંને લગાડી માટી આગરી કરીને ફલેજાં ઊપર મુકવી.

૩—કરીઆવુ તોલો ૦૫, સાકર તોલો ૦૫, ખેહુને છુંડી બુકો કરી રોજ ફકાડવું.

૬૪ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

૪-હરડાંનો ભુકો તોલો ૧૧, તથા કાલી દરામ્મ ઠલીયા કાહાડેલી તોલો ૨, બેહુને મેલવી રૈજ આય તો કમલો જય.

૫-કુવારનો રસ તોલો ૧, ગાયનું ધી તોલો ૧, સાકર તોલો ૧, એ તરણે મેલવીને પાએ તો કમલો જય.

૬-કાલી મુસલી, હરડાં, બેરાં, આમરા એ સરવેને છુંડી ભુકો કરી રૈજ તોલો ૧, પાણી સાથે કફિ તો સાર થાય.

૭-ટંકણુ ખાર ફુલેલો માશો ૧, ચોલાઈની ભાજીનો રસ તોલો ૨, સાકર તોલો ૧૧, તરણે મેલવી રૈજ દીવસમાં બે વાર પીવાથી કમલો જશે.

૮-સાથરા દરાંમ ૪, હરડે દરાંમ ૫, કાસની દરાંમ ૩, ઉનાખ નંગ ૨૦, શુધીસતાંન નંગ ૨૦, અક્તીમુનનો પાલો દરાંમ ૫, બનકશાનો પાલો દરાંમ ૩, પાણી આંબિશ ૨૦ આ સઘલાંનો જીનો ભુકો કરીને તેને પાણીમાં આસરે પા કલાક ઊકાલવો અને તે થંડુ પડે કે તેમાંથી ૧થી ૨ આંબિશ જોટલું દીવસમાં તરણુવાર પીવું.

૯-નવશાગર દરાંમ ૧, અને અબતામલનો ભુકો આંબિશ ૧માં, અખલતું પાણી આંબિશ ૬ નાખી આશરે એક કલાક સુધી ધાંકી રાખવું અને તે થંડુ પડે કે તેમાંથી ૧થી ૨ આંબિશ જોટલું દીવસમાં તરણુવાર પીવું.

૧૦-જડવેરાનાં મુલીઆંનો ભુકો દરાંમ ૧૧, ગાવાળુખાન દરાંમ ૧૧ માં, અખલતું પાણી આંબિશ ૬ નાખી ધાંકી મુકવું. તે થંડુ પડે કે તેના તરણુ ભાગો કરી અકેકો ભાગ દણડામાં તરણુવાર પીવો.

૧૧-સાથરા દરાંમ ૧૧, અનીશુન દરાંમ ૩, બાદીઆંન દરાંમ ૩, પાણી આંબિશ ૧૬, આ સઘલાંનો ખારીક ભુકો કરીને તે પાણીમાં ઊકાલવો અને આશરે ૬ આંબિશ જોટલું રહે કે થંડુ પાડી, તેમાંથી એક આંબિશ જોટલું દણડામાં તરણુવાર પીવું.

૧૨-પીચારીનાં બીજ, કાસની, વરીઆલી, એ તોલો અરધો અરધો લેવું, તેને પાણી શેર બામાં એક કલાક બીણુ વી મેલવું. પછી તેમાંનું નીતરું પાણી નીતારી લેઈ તેમાં તોલો બા શાકર નાખી પીવું. એજ પ્રમાણે સાંજે પણ બનાવી થોડા દીવસ સુધી પીવું.

૧૩-ગુલેગાફેજ, અફસનતીન, પરેસીઆવશાંન, દરેક તોલો અરધો અરધો લેવાં તથા રૂપારૂપ ગરૈન ૨૦ લેવું. એ સઘલાને પાણી શેર બામાં એક કલાક બીણુવી મેલવું. પછી તેમાંનું નીતરું પાણી ગાલી લેઈ તેમાં શાકર તોલો ૧ નાખી તે પાણી પીવું. એજ પ્રમાણે સાંજેની બનાવી સાંઝ થાય ત્યાં સુધી પીવું. જો એથી પેટ વધારે આવે તો રૂપારૂપ કાણાડી નાખીને પીઆ કરવું.

આ દવાઓ લેવા છતાં જો જાણડો કબજ રહેતો હોય તો પાંચ સાત દીવસે હલકો જોલાખ લેઆ કરવો ને પેટ સાફ લાવવું.

૨૭૭૨ ટેલીફિન વીશે જંગલીઓનો વીચાર-મેકસી-કોના કેટલાક જંગલી સરદારોને થોડા વખતની વાતપર ટેલીફિનમાંથી કેટલીક વાતચીત સંભલાવવામાં આવી હતી. તે બનાવ જોઈ તેમની અજ્ઞયબીના પાર રહ્યો નહી. કેટલોક વખત સુધી વારા કરતી ટેલીફિનપર કાન લગાડીને તેમાં આવતો અવાજ સાંભલવા પછી, એ અજ્ઞયબ જોયો ચીજ શું હશે, તે વીશે તેઓ તરેહવાર તરફ કરવા પડ્યા. શેષટે તેઓ તેને કાંઈ દેવસ્તાન સમજ્યા, અને કેહવા લાગા કે, ગોરા માણસોનો દેવતા આપણી સાથે વાત કરે છે. એ નવાઈ પોતાના બાલકોને દેખાડવાની ઇછાથી, તેઓએ અરજ કરી કે, તેમને એક ટેલીફિન પોતા સાથે લેઈ જવા દેવું.

૨૭૭૩ છુટા છેડા કરી આપવાનો ઢોંગ લઈ બેઠેલો એ ક અમેરીકન ધુતારો-બુરફલીન ખાતે મનરો નામે એક શ-

અસ થોડા વખતપર વસ્તો હતો, જે લેક્ટિને તલાક આપવાની સતા ધરાવવાનો ઢોંગ લઈ બેઠો હતો. તેના કેટલાક મસલતી-આમો હતા, જે અજ્ઞાન વરગનાં છુટાછેડાનો એરોદો રાખતાં ધણીધણ્યાણીને એવું સમજાવીને મનરો પાસે લેઈ આવતા, કે સરકાર તરફથી તલાક આપવાની સતા તેને મળી છે. એવી રીતે ઘણા અજ્ઞાન લેક્ટિ ઠગાયાં હતાં, અને મનરો તથા તેના સાથીઓએ ઠીક પુનઃ ભિગી કરી હતી. તલાક આપતી વખતે એકેક માણસ પાસેથી તેઓ સોથી બસો રૂપયા સુધી લેતા હતા. એક અકસમાતથી આ તરફટની ખખર સતાવાલાઓને પડી, અને તેથી મનરોને પકડવાનું વારંટ નીકલ્યું; પણ તે ક્રેથે નાસી ગયો છે. લેક્ટોપર પુરેપુરી અસર કરવા માટે, તે કોરટની ઢપ પ્રમાણેનું છુટા છેડાનું હુકમનામું લખી આપતો હતો. વલી તે એકદમ હુકમનામું લખી આપતો ન હતો, પણ પેહલાં સઘલી કેફીયત સાંભલી લેઈને કોરટની માફક થોડા દાહાડાનો વીલંબ લગાડીને ચુકાદો આપતો. જે વરસ સુધી વગર હરકતે તેણે આ ધંધો ચલાવ્યો હતો, અને તે અસ્સામાં તેણે બસો જોડાંઓને તલાક આપ્યા છે.

૨૭૭૪ આંધલાપણાંનો ઈંગલાંડમાં થયેલો ઘટા-રો-છેલાં ત્રીસ વરસો થયાં ઈંગલાંડમાં આંધલાં માણસોની સંખ્યામાં ચાલુ ઘટાડો થતો આવ્યો છે. તેનાં કારણમાં એ વું જણાવવામાં આવે છે કે, આંખના વધદોએ પોતાના જ્ઞાનમાં ઘણો વધારો કરીધો છે, અને ખીંજું એકે બચાંએ માં શીતલાનો રોગ ચાલુ હતો તે લગભગ તદનજ અંધ પડ્યો છે.

૨૭૭૫ અસલી રોમન લોકોનો મોતીનો સોખ-અસલી રોમન લેક્ટિ શ્રાભા અને ભપકાની સરવ ચીંજામાં મોતીને ધણીજ કીમતી ગણતા હતા. તેઓ પોતાના પોષાકના દરેક

અંક ૩૯.]

સુખ દુઃખનો સાથી.

૬૭

લાગ ઉપર માતી પેહરતા, અને કદ, નીરમલપણું, અને કીમ-
તના જુદાં જુદાં પ્રમાણો ધરાવતાં માતીઓની એટલી તો
મોટી સંખ્યા રોમમાં હતી, કે સગથી હજારે વાંધેનાંથી તે
સગથી જાંચી પંકતીનાં લોકો સુધી તેમનો ઊપયોગ કરતાં
હતાં. હજીપટની વખણાયલી રાણી કલીઓપેટરાના કાનનાં
માતીઓની કીમત સોલ લાખ રૂપીઆની કહેવાય છે, અને
જ્યુલ્યસ સીઝરે અસ્તસની મા સરવીલ્યાને રૂપીઆ ચાર
લાખ હેંસી હજારનું એક માતી ભેટ કીધું હતું. આ રકમો
સહસ્રગાત ભરેલી છે એમ માનવાનું કાંઈ પણ કારણ દેખાડ
વામાં આવ્યું નથી. વલી કહે છે કે જ્યુલ્યસ સીઝરે અસલ
ધંગિલંડ ઉપર ચહાઈ કરી હતી, તેપણ ત્યાંથી માતીઓ
મલવવાની મુખ્ય મકસદથી હતું. પણ તેને સંતોષ મલે તેવાં
માતીઓ ધંગિલંડથી તેને મલયાં ન હતાં. હીરા અને માતીથી
ઊતરતું જવાહેર પાનું ગણાતું હતું.

૨૭૭૬ જાપાનીસ લોકોમાં ગણાતું સુખી મોત-પોતા
નાં પેટમાં કશ્સના આકારના બે ધા પાડીને આપઘાત કરવો,
એ જાપાનીસ લોકોને મનસે સુખી મોત ગણાય છે. તેઓ
તેવાં મોતને “હરી-કરી” કહે છે. જ્યારે મોટા ઓધેદારોએ
કાંઈ વાંક કીધો હોય અને તેની સજા મલશે એવી તેઓ બીક
ધરાવતા હોય છે, ત્યારે આ જાતનો આપઘાત ધણે સગવડ
ભરેલો થઈ પડે છે, કારણકે તેથી તેમનો અપરાધ ઢંકાઈ
જાય છે એટલુંજ નહીં, પણ તેથી તેમને માન મલે છે, અને
વલી તેઓ બહાદુરમાં ખપે છે. ઓધેદારોજ નહીં પણ સા-
ધારણ ગુનેહગારો પણ મેહરબાની દાખલ પોતાનું પેટ ચી-
રવા દેવાની બક્ષેશ સરકાર પાસે માગી લે છે.

૨૭૭૭ એક સ્ત્રી નાટકકારે બજાવેલો અસરકારક
લાગ-મીસીસ મોનટફરડ નામે ગદ્ય સદીમાં એક વખણાયલી

ગિરેજ નાટકકાર હતી. નાટકનો ધંધો મુકી દીધા પછી થોડે વખતે તેણી પોતાના એક આશકની એવકાષથી ઘેલી થઈ ગઈ. એક દીવસે સાંજનાં સેજ સુધીમાં હોવાથી તેણીએ પોતાના રમેવાલને પુછ્યું કે, તે સાંજે કીએ નાટક થવાનો છે ? શેક્સપીઅરનો “હેમલેટ” નામનો કહણારસ નાટક થવાનો હતો, એવું તેણીને જણાવવામાં આવ્યું. આ નાટકમાં તેણીએ અગાળી વારંવાર “ઓશીલીઆ” નો ભાગ બજાવ્યો હતો, અને તેમાં તેણીએ ઘણું લોકમાન મેલવ્યું હતું. “ઓશીલીઆ,” ઉપલા નાટકમાં જણાવ્યા પ્રમાણે, પોતાના બાપના મરણથી ઘેલી થઈ જાયછે, અને તેણીની મનની સ્થિતિ ઘણી દયા આણવા જોગ થઈ પડેછે, જે દીવાનપણનો ભાગ મીસીસ મોન્ટફર્ડ સરસ રીતે બજાવતી હતી. હેમલેટના નાટકનું નામ સાંભળતાં, મીસીસ મોન્ટફર્ડને પોતાની આગલી કીરતી યાદ આવી, અને ફરીથી એકવાર પોતાનું બધું અજમાવવા, તેણી રમેવાલની નજર સુકાવીને નાટકશાલામાં દોડી ગઈ. જે અંકમાં “ઓશીલીઆ” ઘેલી થઈને દાખલ થાયછે, તે આવી પોંડવવાની વાર જોતી તે નાટક તખ્તતા આગલ સંતાઈ ઉભી. જીવી ઠક આવી, તે વીજ તેણી તખ્તતા ઊપર ધસી ગઈ, અને દેવાની હાલતનો ચિંતાર તેણીએ ખરેખર ઘણી અસરકારક રીતે આપ્યો. લોકોની અને ખેલાડીઓની અજાયબી વચ્ચે એક ખરેખરી “ઓશીલીઆ”, મીસીસ મોન્ટફર્ડે ભજી બતાવી. પણ આ ફતેહ તેણીની છેલ્લીજ હતી. તખ્તો છોડી જતાં તેણી બોલી, “બસ, થઈ ચુક્યું!” પાછી તેણીને દીવાનશાલામાં લઈ જવામાં આવી, જ્યાં તેણી થોડાજ દીવસમાં છુરીને મરણ પામી.

૨૭૭૮ રૂશીઅન લોકો થોડા વખત ઉપર કેટલા વેહમી હતા તેના દાખલા-ગ્રીક ચરચ નામે ખ્રીસ્તી ધ-

રમના એક પંથના લોકો સુધારામાં ઘણા પાછલ છે. આ ધરમના લોકોમાં રશીયન લોકો સુખ્ય છે. તેઓ થોડા વખત ઉપર એટલા તો અમાન તથા અપટ હતા, કે વીદ્યા હુનરમાં સેજપણ કુશલતા જો કોઈ ખતાવતું, તો તેને સેતાન સાથે સંબંધ છે એવું માનવામાં આવતું હતું. થોડા વખતની વાત ઉપર મોસકો આતેના ઈરાની એલચીનાં એક માણસે અંદ્ર ગ્રહણ થવા વીશેની થોડા દીવસ આગમજથી લોકોને ખબર આપી. લોકોને શક ગયો કે જ્યાં છે ત્યાં પેલા ઈરાની પાસે એવી શક્તી છે કે જ્યાં તે કીના કપટથી અંદ્રની રૂપેરી રોશનીને ગ્રાંખી પાડવા માંગેછે. અંતે ગ્રહણ થયું. આથી લોકો એટલાં તો ખુનપર ચડડયાં, કે ઈરાની એલચીને પોતાના માણસની છાંદગી બંચાવતાં બારે મુશ્કેલી ખમવી પડી.

બીજા એક દાખલો ઉપલાંજ શહેરમાં એક ફરેનચ તખીખના બાપમાં બન્ધો. તેણે પોતાના ધંધામાં ઘણી ચબરાકી દેખાડીને ત્યાં કીરતી મેલવી હતી, પણ માઠાં ભાગ્યે તે વાહડકાપના હુનરમાં ઘણો કુશલ હતો. તેણે એક લાશ મેલવી, અને તેને વાહડકાપ કરીને તથા તેનાં હાડકાં સાફ કરીને પાછાં ખેરાબર ગોઠવયાં, અને આખું હાડપીંજર પોતાના ઓરડામાં ખુલું મુક્યું. પવન ઘણો જોરાવર હોવાથી હાડપીંજર ડોલા ખાવા લાગ્યું. આ દેખાવ એક દોહડ અકલના રશીઅનના જોવામાં આવતાં, તેણે તે તખીખને પોલીસમાં ઘસડયો, જ્યાં તેની ઉપર જાદુ કરવાનું તોહમત મેલવામાં આવ્યું; અને મહા મેહનતે તે તેમાંથી નીરદોષ કરીને છુટી શક્યો.

૧૭૭૯ રશીઆના શેહનશાહ પીટર ધી ગરેટનો ભમરા તરફનો અભાવ-રશીઆમાં ચોકસ જાતના કાલા

ભમરા થાયછે. તેઓનું મુકામ કુવડ ઘરોમાં વધારે રહેછે. આ ભમરા તરફ પીટર ધી શ્રેષ્ઠ નામના રૂશીઆના મહાત્મા શેહનશાહને ઘણો વાંધો હતો. જ્યારે તે કોઈ શેહર અથવા ગામડાંની મુલાકાતે જાય, ત્યારે જે ઘરમાં તે ઉતરવાનો હોય તે ઘરમાં ભમરા નહીં હોય તેની તે ઘણી સંભાળ રાખતો હતો. એક વેલા તે પોતાના કોઠા માનીતા અમલદારને ત્યાં જમવા ગયો. ત્યાં તેનો સારી પરિણામ થતી જોઈને, અમલદાર ઉપર તે ઘણો ખુશી થઈ ગયો. થોડી વાતચીત પછી શેહનશાહ અમલદાર સાથે જમવા બેઠો. વાત કરતાં તેણે અમલદારને પુછ્યું કે, ઘરમાં ભમરા ફરેછે કે? અમલદારે જણાવ્યું કે ઘણા નહીં, અને તેઓને દુરના દુર રાખવાને માટે મેં એક જીવતો ભમરો પકડીને દીવાલ ઉપર ખીલા સાથે ઠોકી મેલ્યો છે. શેહનશાહે દીવાલ તરફ જોયું. કમનસીબે તે રાજની બરાબર નજર સામે હતો, અને આવી રીતે પોતાના ધીકારની વસ્તુને એકાએક જોયાથી તે એટલો ગુસ્સે થઈ ગયો, કે તે તેજ પલે મેજપરથી ઉઠ્યો, અમલદારને એક સખત મુકી લગાવી, અને આખા રસાલા સાથે બહાર નીકળી આવ્યો.

૨૭૮૦ પુનર જનમ વીશે ચીનાઓમાં બેઠેલો મજબુત વીશવાસ-ચીનાઓના દેવનું નામ ફો છે, અને તેમના ધરમગુરુઓ બોનગ્રીસનાં નામથી ઓળખાય છે. આ ધરમગુરુઓ ભાલા ચીનાઓને એવું સમજાવે છે કે, માણસનો આત્મા પુનરજનમ લેછે. ચીનાઓનો વીશવાસ આ બનાવ વીશે કેટલો મજબુત છે, તે વીશે કાંધર કોમ્ટ નામનો એક ફ્રેન્ચ પાદરી નીચેના દાખલો આપે છે:—એક ઘરડો ચીનો ગરહસથ જે રાજ તરફથી મલતાં બવાજમ ઉપર ગુજરાણુ કરતો હતો, તે મરવા સુતો. તેણે મને ઘણી

ઓઝરખાઈથી તેડાવી મંગાવ્યો, અને કહ્યું કે “ સાહેબ એક ગરીબ કંગાલ ઉપર રેહમ કરો ! તમો જાણો છો કે હું રાજાની બાપશેશ ઉપર જીવું છું, અને અમારા બાનગીસો (ધરમગુરુઓ) મને એમ કહે છે કે પુનરજન્મમાં હું રાજાના ઘોડા તરીકે પાછો અવતરીશ, અને દુરનાં પ્રગણાઓમાં હું વહીવટ કરવા જઈશ. તેઓ મને કહે છે કે જ્યારે હું મારો નવો અવતાર લઉં, ત્યારે મારે ડોકડ ખાવી નહી, કોઈને લાત મારવી, કરડવું કે ઇજા કરવી નહી, સારી રીતે દોડવું, અને થોડું ખાવું. વલી તેઓ કહે છે કે જો હું આવી રીતે વરતું, તો ત્રીજા ભવમાં દેવતાઓ મારી ઉપર દયા કરીને મને માનડરીન બનાવી નાખશે. ખરું કહું છું, સાહેબ, કે આ વીચાર મને દેવાનો બનાવે છે; રાત અને દીસ તે મારી આગલને આગલ ભમ્યા કરે છે. સ્વપનામાં પણ હું પોતાને ઘોડાની હાલતમાં હારનીસમાં જોડાયેલો અને હાંકનારના ચાક્રથી પીડાતો જોઉં છું, હું ધભરાટથી જાગી જાઉં છું, અને હજી માણસજ કે ઘોડો છે જ તે વીશે ગુચવાઈ છું.”

૨૭૮૧ એક સુખડપેન બનાવનાર લક્ષાપતી-પારી-સમાં થોડાજ વખતની વાત ઉપર માંજાં નામનો એક ફ્રેન્ચ લક્ષાપતી મરણ પામ્યો છે. આખી જીંદગી સુધી તેણે સુખડપેન વેચવાનો ધંધો કીધો હતો, અને તેમાં તેણે લાભોની પુણ મેલવી હતી. પણ તેના આ સાડસ કરતાં તેનો એક નવાઈ જેવો ફાંટો વધારે જાણવા જાગ છે. તે દરરોજ સાંજના ખુલી ગાડીમાં બેસીને મોહિલાઓમાં ફરવા નીકળતો હતો. સાથે તેના આકર પછવાડે બેઠો રહેતો હતો. જેવી ગાડી બર વસતીમાં આવી, કે આકર તેને પછવાડેથી એક પેટી આપતો, તેમાંથી માંજાં પોતાના મોઝા ફેટો અને પોતાની સુખડપેનને માટે મલેલા આંનો અને તેમને લગતાં

કાગજ્યાંઓ બાહર કાઢી પોતાની બંને બાજુએ બોલવ-
તો. તે પછી પોતાની સાદી ટોપી બાજુએ મુકીને એક ઘણી
જપકાદાર, ચલકતી, અને પીછાં ખાસેલી લડાયક ટોપી માંથા
ઊપર મુકતો. પોતાનો સાદો દગલો કાઢી નાખીને એક
કીમતી મખમલનો કસબની ઝાલર સાથેનો ઝમો બોલવતો.
તે પછી તે હાથપર ચત્રકતાં લોખંડનાં માળાં પેડડતો, છા-
તીએ જપકાદાર બાજતર બાંધતો, અને બાજુએ એક કીમ-
તો તલવાર લટકાવતો. તેમ થયા પછી તેનો આકર એક
મખમલનો દગલો અને કોલાડ પેડડતો, અને સોનાનાં
ધાર ચડડાવેલાં એક પરગમ ઊપર એક રાગ વળડતો હતો.
આ કીરયાથી જ્યારે લોકોનું ટોલું આસપાસ ભેળું થાય,
ત્યારે માંજાં નીચે પ્રમાણે બોલતો:—“હું ફરાનસનો કરોડ
પતી માંજાં છજી. એક વખત એવો હતો કે મને એક નાની
ગલીમાં એક ગરીબડી દુકાન બાડે રાખવી પડી હતી, અને
તેનું બાડું વઠીક આપી શકું તેટલી મારી સુખડપેન વેચ-
વાથી કમાઈ થતી ન હતી. હવે મારી કોલાડ મારાં હીલતાં
પીછાં, મારા જપકા અને સપકાથી લોભાઈને કરોડો લોકો
મારી સુખડપેનો ખરીદ કરે છે.”

૨૭૮૨ તન ઊપર મનની અસર—વીનસેનટ નામે એક
નવાઈ જેવી ફલપના ધરાવનાર રોમન વીથે કહે છે કે, તે એમ
માનતો હતો કે, હું એટલાંતો ગંજવર શરીરનો માણસ છું કે
મારાં ધરનાં બારણામાં મારાથી દાખલ થવાય નહીં. તેના
તબીબે આસપાસનાઓને હુકમ કર્યો કે તેને જખરીથી બા-
રણમાંથી લઈ જાઓ. જેવું તેમ કરવામાં આવ્યું, તેવીજ
તેણે ખુશ પાડી કે મારું માસ હાડકાંથી છુટું પડે છે, અને
મારો હાથ પગો ભાગી જાય છે. આ વીચારની અસર એ-
ટલી તો મજબૂત તેના ઊપર થઈ કે, તે થોડા દોવસમાં મરણ
પામ્યો. મરતાં મરતાં તેણે પોતાને બારણામાંથી જીલમથી
લઈ જનારાઓ ઉપર ખુનનું તોહમત મુક્યું હતું.

૨૭૮૩ કરમના ઇલાજે-કરમ સરવેને જાણીતા છે. તેઓ અચાને તેમજ માટી ગિમરનાં સાધારણ હોય છે. તે મુખ્ય કરી તરણ જાતના હોય છે: એક અલસોઆના જેવા; બીજા પાતલા દોરા જેવા, જેને સેવરી કહે છે; અને ત્રીજા દોધીનાં બીજ જેવા ચપટા. એ તરણેના ઇલાજો નીચે પ્રમાણે છે:—

૧-કપીલા તોલો ન થી ના લેઈ તેને આઠાં દહીં ઇઆ દહીનાં પાણીમાં મેલવી દીન ત્રણ સુધી ખાવો.

૨-દાડમનાં ઝાડની છાલ પછસા બે ભાર, પાંણી શેર ત્રણમાં ઉકાલી, તેનું પાણી સેર ના રહે તારે તેને ગાલી તેના બે ભાગ કરી સહવાર સાંજ દીન તરણ સુધી પીવું.

૩-અકાંમલીમનાં પાંદડાં તથા આખરનાં અને સનનાં બી, એ તરણે તોલો ૧ લેવાં, ને તેને છુંદી બુકો કરી તેના ૬ ભાગ કરી એક એક ભાગ સહવાર સાંજ પાંણી સાથે કાકવો.

૪-કરમાની, અજમા તથા આખરનાં બીજ તોલો અરધો લેઈ, તેને છુંદી બુકો કરી બે ભાગ કરવા, ને એક એક ભાગ સહવાર સાંજ પાંણી સાથે દીન સાત સુધી કાકવો.

૫-ત્રણ માસા જેટલી મુરદારસીંગનો બુકો કરી, તે તેજ સાથે ખાવાયીબી કરમનો નાશ થશે.

૬-પીતપાપરો, કરમાની, ઇંદિરજવ, એ સરવે સરખે વજને લેઈ છુંદી બુકો કરી, તેમાંથી રેજ સહવારે બુખે પેટે પોણા તોલા જેટલું સાત દીવશ સુધી કાકવું.

૭-“કેઆલિમેલ” ગરેન ૧, “ઇસકેમોની” ગરેન ૧, “જાનપ પાઉડર” ગરેન ૩, એ સધલાંને મેલવી તેના તરણ ભાગ કરી તેમાંથી એક એક ભાગ સાકરના સીરામાં મેલવી બુખે પેટે પાવું, ને અગત પડવે બીજા ભાગે એક દીવશને આંતરે પાવા. માઠાં માણસને તેનાં પ્રમાણમાં વધુ આપવું.

૮-વાયવડંગનો મગજ ગરેન ૧૦, નીસોતરની બુકી ગરેન ૪, કપીલો ગરેન ૫, એ સરેવેને એક આંહિસ અખ-લતાં પાણીમાં ન કલાક બોજવી રાખી, તેમાંનું નીતરું પાણી ગાત્રી લેવું, અને તેમાંથી અચાને એ ચમચી બરો પાવું. દીવસમાં તરણ વાર. મોટાં માંણસને તેનાં પ્રમાણમાં વધુ પાવું. એથી પેટની આવશે ને કરમખી પડશે.

૯-ત્રે કરમ શાયે તોરમાં તાવખી હોય તો આ દવા પાવી:-કાસની ગરેન ૧૫, ફુલકાનાં બો ગરેન ૧૦, દાડમની જડની છાલ ઇઆ દાડમની છાલ ગરેન ૫, ધાણુ-નું મગજ ગરેન ૧૫,-એ સઘલાં પાણી આંહિસ ૧માં ઘુંટી ને તેનું પાણી કરવું. તે થરે ને ઊપરથી નીતરું પાણી ગાત્રી લેવું અને તેમાંથી અચાને એ નાની ચમચી જોટલું દીવસમાં તરણવાર પાવું.

૧૦-ગંધકનાં ફુલ ૫ થી ૧૦ ગરેન દહાડામાં તરણ-વાર મધમાં ચટાડવાં. ઇઆ ફરાસપાપરો પાણીમાં ઘસીને તે પાવો.

૧૧-કરમાની દરામ ૧, વાયવડંગ દરામ ૧, સાકરનો બુકો દરામ ૩, આ સઘલાંને મેલવીને ૨થી ૩ દરામ જોટલું મોટી ઊમરવાલા માંણસને દર તરણ કલાકે ફકાડવું. અચાને ૫ થી ૧૦ ગરેન જોટલું આપવું.

૧૨-“કીટીંગસ એનોલમેન્ડીકા ખોન ખોન ” ૧ થી ૩ અવાડવાં, અને તેની ખીજો દીવશે એરંડીઆનો જીલા-ખ આપવો.

૧૩-“સેનોનાહન” ગરેન ૬, “ફેલોમેલ” ગરેન ૩, “પાઉડર આવ સ્કેમની” ગરેન ૪, જોલેપ પાઉડર ગરેન ૧૫, આ સઘલાંને મેલવીને તેનાં ચાર પડીકા કરી એકેકું પડીકું દહાડામાં ચાર વાર સાકરના સીરામાં મેલવીને ચ-

રાડવું. અને તે બેથી ચાર દહાડા સુધી ચાલુ રાખવાથી સઘલા કરમો મરી જશે, અથવા બહાર નીકળી પડશે. જો અચ્ચું દુરબલ હોય તો ફેલોમેલ નાખવું નહીં, તેમજ પડીકાંથી ઝાડો ઘણો થતો હોય તો ફક્ત સેનટોનાઇનનાંજ પડીકાં આપવાં.

૧૪. ટરપીનઠાઇન ટીપાં ૩૦ થી ૬૦, ગુંદરનો બુકો ગરેન ૨૦ થી ૨ દરામ, પાંણી આંબિશ ૨, આ સઘલાને મેલવાને તેમાંથી ચમચીથી એક ચમચો સુધી દર તરણ કલાકે ઊંમર પ્રમાણે પાવું.

૧૫-જો કીરમી થઇ હોય તો નીચલી દવાઓની પીચકારી સફરામાં મારવાથી સાફ થશે, કારણ તેનું રહેઠાણ સફરામાં છે:-ખાનાનું નીમખ ના થી, એક દરામ લેઇ તેને તરણ ચાર આંબિશ પાંણીમાં પીગલાવી તેની પીચકારી મારવી. અથવા ચુનાનું પાંણી ૩ થી ૪ આંબિશ લેઇ તેની પીચકારી મારવી જો. તેથી તફાવત નપડે તો તેમાં “ટીકચર આવ ઇસટીલ”નાં ૩૦ થી ૬૦ ટીપાં નાખી પીચકારી મારવી.

૨૭૮૪ કેટલાક કવીઓના ફાંટા-હેડન નામે કવી, જ્યારે એક કવીતા લખવા બેસવાનો હોય, ત્યારે જાણે બહાર જતો હોય તેવી રીતે સઘલો પોશાક પેહરીને તથા માથું વગેરે હોરીને લખવા બેસતો. તેમ કરવા વીના તેનાથી કાંઈ લખાણ થઇ શકતું નહીં. શાહાનશાહ ફરૈડરીક બીજાએ તેને એક વીટી ભેટ આપી હતી, અને તે વીટીથી તે હમેશા કવીતા લખતી વેલા પેહેરતો. તે કહેતો કે, જો તે વીટી પેહરવા વીના લખવા બેસે તો, તેને કાંઈજ વીચાર સુજતો નહતો.

ગલક નામે કવી, કાંઈબી ગાયણુકે કવીતા જોડવા આગમજ, પોતાની ટેબલ આસપાસ ચંપીનની બે બાટલીઓ મુકીને પછી જોડવા માંડતો.

કવી સારથી ઘણા ગંજીર સ્વભાવનો હતો. તે હંમેશાં એકાંતપણું અને ગંજીર દેખાવ પસંદ કરતો. પોતાનું લખાણ કરતી વેલા તે હમેશા એક મોટા પાણુ ઉજડ દેખાવના ઓરડામાં બેસતો, અને તેમાં રોશનીબી જોમ અને તેમ ઝાંખી રાખતો.

સીમા રોસા નામે આપેરા લખનાર, રંગીલા સવભાવનો અને ગડબડયો હતો. તે આપેરા લખતી વેલા પોતાની આસપાસ ફેટલાક મીત્રોને બેસાડતો અને તેમની સાથે રમુજ અને ટોલ ટપા ચલાવતો, અને જેવો કંઈ લખવાનો ખ્યાલ આવે કે, તે ચીતરતો જતો.

સાકીની હમેશાં લખતી વેલા પોતાની બે માનીતી બીલાડીઓને એકેક ખભાં પર બેસાડતો. તે કહેતો કે, તેમ કોષ્ટા વીના તેનાથી એક લાઇનબી લખાતી નહીં.

પેસીલા હમેશાં બીછાનામાં સુધને પોતાનાં લખાણો જોડતો હતો.

૨૭૮૫ કુતરાંઓને કપડાં પેહરાવવાનો ફરેંચોનો શોખ-તરેહવાર એસકી પોશકો પેહરાવાના શોખ માટે ફરેંચો વખણાયલા છે. તેમના મરદો અને સ્ત્રીઓ એકસરખી રીતે પોતાના પોશકની એસકાઇ વધારવા પાછલ મેહનત લેય છે. પોતા સાથે તેઓ પોતાનાં પાલેલાં કુતરાંઓ નેબી એવા પોશકો પેહરાવવા લાગા છે. તેઓ પોતાના કુતરાંના પગમાં જોડા વટીક પેહરાવે છે. કુતરાંઓ માટે ખાસ પોશક બનાવનારા દરજીઓની પારીસમાં એક મોટી દુકાન પણ છે. અંહી કુતરાંઓ માટે જુદી જુદી માહસ-મમાં પેહરાવા લાયક પોશકો બનાવવામાં આવે છે. વરસાદ માં તેમનો સરદીથી, શીયાલામાં થંડીથી, અને ઊનહાલા માં ગરમીથી ખ્યાવ થાય એવા બંધબેસતા પોશકો ત્યાં

મલે છે. કુતરાંઓ માટેના ખાસ સાબુ, નાહવાનાં ટબ, તેમનું અંગ નુકસાનના તુવાલો વગેરે પણ અંહી મલેછે. માતપર કુટુંબનાં કુતરાંઓની, ખાલકોની પેઠે સઘલી માવ જત થાય છે. આ દુકાનની એક ઇંગરેજ ગ્રહસ્થે ગયા મે માસમાં ભેટ લીધી હતી. તે જણાવે છે કે, “અમે એ દુકાનમાં ગયા તે વેલાએ, આવતી મોહસમ માટેનાં કુતરાંઓના પોશાકો બનાવવાની તક્યારી ચાલી રહી હતી. એ મોહસમમાં પારીસનાં માતપર કુટુંબો હવા ખાવા માટે ખાહર ગામો તરફ ઊતરી પડે છે, અને તે મુસાફરી માટેનાં તેમનાં કુતરાંઓના પોશાકોની માટી વરદીઓ આ દુકાનના મલેકો પર આવી હતી. માતપર કુટુંબના એકેક કુતરા માટે મુસાફરી વેલા એકેકો પોશાકનો ખાકસ સાથે લેવામાં આવે છે, અને તેમાં તેમના મુસાફરીને ખરના પોશાકો રાખેલા હોય છે.

૨૭૮૬ અમેરીકાના માજી પેસીડંટ લીનકનની એક વેલાની ગરીબાઈ-અમેરીકાના માજી પ્રેસીડંટ લીનકનની જ્યારે ઇલીનોઆની ધારા ખાંધનારી સભામાં પેહેલવેહલી નેમણુંક થઈ, ત્યારે તેની અવસથા કેવી માઠી હતી, તે વીશે એક ઘણી રમુજી વાત કહેવામાં આવે છે. તે વેલા તે પોતાના એક જીના મીત્રને ત્યાં ગયો હતો, અને તેને કહ્યું, “દોસ્ત સ્પીડ, મેં મારી આફીસને માટે બે ડાહરના બાડાંની એક જગ્યા બાડે રાખી છે. ત્યાં મારાં બીજાનાની ગોઠવણ કરાવવાનો મારો વીચાર છે, અને સઘલો ખરચ ગણતાં સતર-ડાહર થાય છે. તેટલી રકમ મને ધીરશો ? ” “કાંય નહી,” સ્પીડે જવાબ દીધો, “પણ તેટલા ડાહર પણ બંચે તો કેવું ? હું અને મારો ભાગ્યો થોડુંક થડું એકજ બીજાનું વાપરવે છીયે. તે હાલ બાહરે ગયો છે, તેથી તો તમારી

૭૮ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

મરજ હોય, તો તમને તેની જગ્યા મુખારક છે.” આ ઊપ-
રથી લીનકને માલ ઊપર જઘને મીં સ્પીડનું ખીછાનું
તપાસયું, અને ઘણી ખુશી સાથે તે કબ્બલ રાખયું. આવી
રીતે આ મોટા પુરશે ચાર વરસ સુધી મીં સ્પીડ સાથે
ભાગમાં ખીછાનું વાપડયું હતું !

૨૭૮૭ માકડનો નાશ કરવાનો ઉપાય-પલંગ, કો-
ચ, ખુરસી વગેરેમાં માકડનો ઉપદ્રવ ઘણો થાય છે, અને
તેઓ માણસને ચટકા મારી ઘણી હેરાનગતી પહોંચાડે છે.
માકડનો નાશ કરવાને ઘણા ઉપાયો સાધારણ રીતે લેવામાં
આવે છે, પણ તુરત વેલા નરમ પડી જઈ, થોડા દીવસ પછી
પાછા તે ઊભરી આવે છે, અને વેલા લીધેલા ઉપાયો તથા
શ્રમ સઘલાં નીશફલ જાય છે. માકડનું દુઃખ ખરેખર ઘ-
ણાઓને વેડવું પડતું હશે. આખા દીવસની મેહેનત બાદ
રાતની વેલાએ આસાયશ લેવાની વખતે, માકડો તે આસ-
યશ તથા ઊંઘમાં ખલલ નાંખે, એ ઘણું પીડાકારક છે.
માકડને તદ્દન નાબુદ કરવાનો ઉપાય હાલમાં ગાસનું તેલ
માલમ પડયું છે. અનુભવ પરથી જણાવામાં આવે છે
કે, જે જગાએ માકડ થતા હોય ત્યાં કેરોસીન તેલનાં થોડાં
દીપાં ટપકાવયાં હોય, તો તુરત માકડો ગુંગરાઈને મરી જાય
છે, એટલુંજ નહીં, પણ વલી તે તેલની ગંધથી ઘણા દી-
વસો સુધી તેજ જગાએ તે થવા પામશે નહીં. દીવસની
વેલાએ એ છવડાઓ ઘણી જુદી જુદી જગાઓમાં ભરાઈ
રહે છે, તેમાં મુખ્યત્વે કરીને મોટાંનાં ભોંયતળીયાં વાલાં
તથા મોટાંનાં કરાવાલાં ઘરોમાં પોપરાઓની હેઠલ સંતાઈ
રેહ છે, અને રાતની વખત સંખ્યાબંધ આવી માણસનાં
શરીર પર પોતાનું કામ કરવા જાય છે, અને સાધારણ રીતે
માનવામાં આવે છે તેમ, ચટકા મારવા ઉપરાંત, લોહી પણ

ચુસી લેછે. એવી મટોડાં વાલી જગ્યાએને પણ, છાણુ તથા મટોડાંના ગારમાં થોડાક પ્રમાણમાં ફેરોસીન તેલનાં ટીપાં મેલવીને લીપી લેવાથી, માફડનો તુરત નાશ થશે, અને ફેરોથી ઘણો લાંબો વખત સુધી તે જોવામાં આવશે નહીં. નહીં તો સરવેથી સરસ ઇલાજ એ છે કે, એ તેલનાં ટીપાં છુટાં છવાયાં છાંટવાં. કોઈ કેહશે કે એથી ઘરમાં ખરાબ વાસ પસરસે. પણ નહીં તેમ નથી. તે વાસ જાજો વાર ઠકશે નહીં, પણ થોડીક સેંકડમાં હવા મારફતે બાહર ઉડી જશે.

૨૭૮૮ એક ફરેનચમેનનો સંસારી હીસાબ :-

એક ફરેનચમેન થોડુંક પર મરણ પામ્યો છે. વીસ વરષની વાટ ઉપર જ્યારે તે પરણ્યો હતો, ત્યારે તેણે એથી મુરખાઈ બરેલા વીચાર કીધો કે તેને પોતાની બાઈડીથી માત છુટો પાડે તેની અગાઉ તેઓ વચ્ચે કેટલી ચુમીઓ લેવાય છે તેના હીસાબ રાખવો ! નસીબ સંજોગે તે પેડલાં મરણ કાંડે આવ્યો, અને જ્યારે તેણે પોતાની જીવવાની કાંઈજ આશા જોઈ નહીં, ત્યારે તેણે ડરાવ કીધો કે વીસ વરષનાં તેના આ સંસારી હીસાબનું પરીણામ દુનીઆને જણાવવું, અને તે કામનો હવાલો તેણે એક પોતાના મીત્રને સોંપ્યો. તેના રાખેલા હીસાબ પરથી જણાય છે કે, તેની પરણેલી જીંદગીનાં પેડલાં વરષમાં તેણે પોતાની ધણીયાણીને લીધેલી ચુમીઓની સંખ્યા ૩૬,૦૦ના ગંજાવર આંકડા ઉપર ગણ હતી, પણ તે પછીનાં બીજાં વરષમાં તેમની સંખ્યા ઘટીને ફક્ત ૧૬૦૦ ઉપર આવી, અને ત્રીજાં વરષમાં તો ઘટાડો એટલાં માટાં પ્રમાણ ઉપર થયો હતો, કે જોયે દરરોજની ફક્ત ૧૦ની સરાસરી સંખ્યા થઈ. પાંચ વરષના વખત પછી ઘટાડો વધુ થયેલો જણાયો, હીસાબની ગણતરીએ સેહલાઈ પકડી, અને દરરોજની ફક્ત બે-

૮૦ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

એક સવારની અને એક સાંજની-નોંધવાની રહી. હજી આગલ જતાં, તેની પરણેલી જીંદગીના છેલ્લાં દશ વરષના હીસાખ ગપરથી જણાય છે કે, દરરોજની ખેતી સંખ્યા પણ ઘટી જઈને ઘણા નાના રૂપ ઉપર આવી, કારણ કે કોઈ લાંબી મુસાફરીએ નીકલતાં અથવા તયાંથી પાછા ફરતાંજ, એ ઘણી ઘણીયાણી અરસપરસ ચુમી લેતાં હતાં.

૨૭૮૯ જરમનીમાં સીલોનના હાથીઓનો જાહેર દેખાવ-હેર હેગનએક નામે એક જરમન, સીલોનથી ખાવી-સ મોટા હાથીઓ લાવીને તેમને હામખરગ શેહેર ખાતે જાહેરમાં દેખાડીને લોકોનું ધ્યાન ખેંચી રહ્યો છે. ગપલા-માનાં ખે હાથીઓ જેવા મોટા યુરોપમાં કદી જોવામાં આવ્યા નોહતા. તેમની એકલાની કીમત રૂ.૭૫,૦૦૦ ની છે; અને બાકીનાઓની કીમત રૂ.૮૨,૦૦૦ ની છે. આ જનવરોને ભિગાં કરવાને સીલોન ખાતે ખાશ આડતીઆઓ મોકલવામાં આવ્યા હતા, અને તેમના ઉપર થયેલો ખરચ રૂ.૧,૯૫,૦૦૦ નો થયો હતો, જેમાં રૂ.૨૦૦૦ ફક્ત તારનાં સંદેશો મોકલ ચાકલ કરવામાં ખરચાયા હતા. સીલોનથી હામખરગ જવાનો ખરચ રૂ.૧૧,૨૦૦ નો થયો હતો. હેર હેગનખરક આ જનવરોને જરમનીના જુદાં જુદાં શેહેરો તથા પારીસ ખાતે ફેરવીને પાછા સીલોન મોકલી આવવાનો ધરાદો રાખે છે.

૨૭૯૦ ખે વેંહતીઆંઓનાં લગન-ગયા મે માસની તા. ૨૧ મીને દીને માનચેસ્ટર ખાતે ખે અતોશય ઠીંગણાં સ્ત્રી પુરૂષ લગનનાં ગાંઠથી જોડાયાં છે. તેઓ અમેરીકાનાં રહેવાસી છે, અને યુરોપની મુસાફરીએ નીકલ્યાં છે. વરરાજા ફ્રાન્સીસ જોસફ ફ્લીન નામનો એક ઓઝાઈસ વરસનો જવાન છે. તેની જિઆઈ માત્ર ખાવીસ

ધૃતિ અને વજન નવ રતલનું છે. કનયા સતર વરસની વયની છે. તેણીનો ઊંચાઇ પોતાના ભરથાર કરતાં તરણુ ધૃતિ ઓછી, યાને ૧૯ ધૃતિ છે, અને વજનમાં તેણી સાત રતલ માત્ર છે. એ રીતે, વય, ઊંચાઇ અને વજનમાં તેઓનું જોડું ઘણું બંધાયેલું છે. આજ એ વરસ થયાં બંને સાથે ફરે છે. માન્યેસર આતેના લગનોના રેશ્મસરારની આફીસનાં તેમનાં લગન થયાં હતાં, અને તે જોવાને ઘણું લોકો ભિગાં મલયા હતાં. પરણતું જોડું રેશ્મસરારની આફીસમાં આવી લાગતાંજ, કેટલાક લોકો તેમને શાલમાં વીઠાલીને નાનાં બાલકો માફક ઊંચકીને માલપર લઇ ગયા હતા. તેઓ થંડી ખમી શકતાં નથી, અને તેથી તેમને માફક આવતી ગરમી જલવી રાખવા મટિ લગન વાલા ઓરડામાં એક બલતું સલગાવેલી સમડી રાખવામાં આવી હતી, તેઓને રેશ્મસરારની ટેબલપર નાની ખેડકા મેલીને બેસાડવા પછી, લગન કીરયા શુરુ થઇ હતી. એ કીરયા વેલા તેઓએ ઘણી ગંભીરાઇ જલવી રાખી હતી, ખરીસટીઓની રીત પ્રમાણે લગન કીરયામાં વરરાજ સાથે તેના એક મીત્રને કેટલાક ભાગ લેવા પડે છે, જેને “એસ્ટ મેન” કહે છે. એ મેસ્ટ મેનનો ભાગ એક જરમન વેહતીયા નામે કરનલ નેપટસે બજાવયો હતો. કનયા સાથે તેની કેટલીક સહીઓને કીરયામાં ભાગ લેવા પડે છે, અને તે કામ માટે કનયાને ખરનાં બીજાં વેહતીયાં નહીં મલી આવવાથી એ નાની બાલકીઓએ તે ભાગ બજાવયો હતો.

૨૭૯૧ છાકટો વાંદરો-માણસ માફક વાંદરો દારથી છાકટો બનીને તોફાન કરે, તે દેખાવ ખચીત જોવા લાયક હોવા જોઇએ. પારીસનાં એક હોટલમાં એવો દેખાવ થોડીક મુદ્તપર બન્યો હતો. તે હોટલમાં ઊતરેલાં એક કુંકુમ સાથે

એક પાલિલો વાંદરો હતો. તે વાંદરાને હંમેશ સોંકત્રથી આંધી રાખવામાં આવતો હતો, પણ એક દીવશે અક્ષમા- તથી તે છુટો થયો; અને છુટો થતાંજ તેણે હોટલમાં જ્યાં મન થયું ત્યાં ફરવા માંડ્યું. એવામાં જમવાના ઓર- ડામાં તે આવી લાગો. અંડી ફેટલાક લોકો તરતનાજ જમી ઊંડોલા હતા. તેમનાં ખાણાંમાંની વધેલી ફેટલીક વાનીએ તથા દારૂ વાંદરાની નજરે પડ્યાં. આ આમતી જ્યાંફતપર તેણે હાથ મારવા માંડ્યો, ખાવાના કરતાં દારૂ, તેમાં અક સર કરી અંપીન તેને બહુ પસંદ પડ્યો. પોતાનાં છુટાપ છાંની ખુશાલીમાં તેણે મનમાનતો દારૂ પીધો. એકતો જતે વાંદરો, અને તેમાં દારૂની ખુમારી ચહુડી, એટલે તેનાં મસ્તી તોફાનનું શું પુછવું? ઓરડાંમાં તેણે એવી તો કુદાકુદ અને ગડબડ કરી મેલી, કે જ્યાં આગલ કદી કોમતા જોવામાં આવી ન હતી. આખા ઓ- રડામાંનાં બીલોર અને કોરો કામનાં વાસણોનો તેણે ધાન વાલ્યો. તેને પકડવા જવાની કોઈમાં મગદુર નહતી, કેમકે પોતા સામે આવતાં માણસપર તે છુટાં વાસણો ફેંકતો હતો. શેવટે ફેટલાક નોકરોએ મહા મેહનતે તેને પકડ્યો, અને પછી તેને તેની ગડબડ માટે સારી પેટે શીક્ષા કરવામાં આવી.

૨૭૯૨ એક જુરીમાં બેશનાર ગરહસયનાં માથાં સામે લેવાયલો નવાઈ સરખો વાંધો-સેશન કોરોમાં આ લતી તપાસ વેલાએ જુરીમાં બેશનાર ગરહસયો સામે લા- ગતા વલગતાએ તરફથી તરેહવાર કારણસર વાંધો લેવામાં આવેછે, પણ સીકાગોની એક કોરમાં લેવાયલો વાંધો ખ સીત નવાઈ સરખો છે. તે કોરમાં થોડીક મુદતપર એક ખુનનો મુકદ્દમો તપાસવાનો હતો. તે માટે જુરી ગોઠવવામાં આવતી હતી, તે વેલાએ એક જુરર સામે વાંધો લેવામાં

આવયો તે વાંધાનું કારણ એવું જણાવવામાં આવ્યું કે, તે ગરહસયનાં માથાંનો આકાર ખેડોલ અને અસાધારણ દેખાવનો હતો. આ વાંધો જડને બાહ્ય રાખીને તે ગરહસયને જુરોમાંથી બહાર કાઢાયો; અને તે બનાવથી બહુ અકસાર ગઈ છે. પેલો કદંગાં માથાંવાલો ગરહસય પોતાને અપમાન થયલું ગણી, કાયદાસરના ઊપાયો લેવાની તકવારી કરે છે. તે કહે છે કે, આને મને માત્ર માથાંના આકારની ખામી માટે જુરોમાં નાલાયક ઠરાવામાં આવયો છે, અને કાલે વખત છે તે આધારે મારા શોખી મને નોકરીએથી પણ કાઢી મેલે.

૨૭૯૩ જીવતાં જીવત પોતાની જોપરી વચવાનું સાદું—જેશીઆમાં એક જાણીતા તખીએ એક મરનાર ગરહસયનાં જેશીઆ ઊપર ઇનસાફની દરબારમાં ફરીઆદી માંડી છે. તેના જાહેર કર્યા પ્રમાણે, મરનારે પોતાનાં મરણની થોડો વખત આગમજ પછસા સંબંધી સંકડાસમાં આવી જવાથી, પોતાના જેશીઆના લાભને સારું તે તખીએ સાથે એક લખત કોષ્ટું હતું. તેની સરત એ હતી કે તે ગરહસયનાં મરણ પછી તેની જોપરી તે તખીએના સવાંધીનમાં આપવામાં આવે, અને તેના બદલામાં તખીએ મરનારનાં જેશીઆને ચાકસ પછસાની રકમ આપવી. આ લખત ધારા પ્રમાણે ઘડી કાઢાડવામાં આવ્યું, અને તેની ઉપર ઘટની રીતે સહી સાખ થઈ. તોપણ તે લખતની તારીખ પછી તે ગરીબ ગરહસય ઊપર નસીબ ફર્યું, અને તે તાલેવંત થયો. બાદ, તે મરણ પામ્યો, અને જેશીઆ પેલું લખત બજવા ના પાડે.

૨૭૯૪ ઈંગલંડ, સકાટલંડ, અને આયરલંડના ધર સંસારી ખરચનો સુમાર-પ્રોફિસર વીઆની લીવાઈ,

ઓઠીશ ટાપુઓની ત્રણ કરોડ અને પચાસ લાખની વસતોનો ઘર સંસારી ખરચ ફેરવે છે, તેનો નીચલો સુમાર આપે છે:-વરસ દહાડે ઓઠીશ પ્રજા ત્રીસ કરોડ મણુ પાઈ, સાડત્રીસ કરોડ વીસ લાખ મણુ પટેટા, છ કરોડ હેંસી લાખ મણુ તરકારી, બાર કરોડ મણુ ગોસ્ત, સીતેર કરોડ ત્રણ લાખ રતલ ખાંડ, સતર કરોડ ત્રણ રતલ ચાહે, એક અબજ ગાંઢન બીર, અને ત્રણ કરોડ સીતેર લાખ ગાંઢન વાઢન ખપાવે છે. આઠલો જયો ખપાવનારાઓ વરસ દહાડે પચાસ કરોડ પાઈડ, એઠલે આસરે પાંચ અબજ રૂપીઆ ખરચે છે. પણ ઓઠીશ પ્રજાનો પોતાનો નકી ખરચ ચોતરીસ કરોડ નેવું લાખ પાઈડનો છે. કહે છે કે છેલ્લાં ચાલીસ વરસોમાં ખાવા પીવાનીં છુણસોના ખપમાં ઓઠીશ ટાપુઓમાં જખરો વધારો થયો છે. ખાણપીના પર થતા ખરચથી ઉતરતો ખરચ પેડરવાની છુણસો ઊપર થાય છે, અને તેમાં મુખ્ય કરીને રૂ, ઉન, સુતરાગી કાપડ, બુટ, શુ, અને ટોપીઓમાં વપરાતાં રેશમ, તેમજ સોના રૂપાનાં સોણગારો અને ઘરેણુઓ ઊપરનો ખરચ ખેશુમાર થાય છે. તે જગભગ ચઊદ કરોડ હેંસી લાખ પાઈડ, એઠલે આસરે એક અબજ ઉડતાલીસ કરોડ રૂપીઆના આંકડા ઉપર જાય છે.

૨૭૬૫ એક અબજખ ખવાસનો છોકરો-વીલ્યમ મીચલ નામે એક છોકરાને એદીનખરો ખાતે રૂપીઆ ૬૫૦૦નો એક ડગાહથી ખનાવટ કરવાના વાંકને માટે અદાલતમાં ઊભો કરવામાં આવ્યો હતો. તેના ધારાના હીમાયતીએ ખંધવાની તરફથી કહ્યું કે ખંધવો સોજ વરસની ઊમરનો છે, અને તે ઘણું આખરુદાર માખાપનો છોકરો છે. પણ નાહનપણથીજ તેને વીશે તેમને ઘણી ચીંતા અને કાજજ લાગી હતો, કાંઈ તેની ખરાખ ચાલ ચલણને માટે નહી, પણ તેનાં ન.

ખલાં મગજ અને ફાંટા ભરેલા સ્વભાવને માટે તેઓ ઘણા ખેદમાં હતા. તેનો સ્વભાવ ઘણો નામરદી છે, અને એકાં તવાસમાં રહેવાનું તે ઘણું પસંદ કરે છે. છોકરાઓની સંગત કરતાં છોકરીઓમાં ભેલાવાનું તે વધારે પસંદ કરે છે, પણ જો અને તો તદનજ એકલો કેડે સંતાઈને ઢીંગલાં-ઓ સાથે રમવામાં તે ઘણી મજા લે છે. જમ તે મોટો થતો ગયો, તેમ તેની આ વલણો મજબુત રૂપ પકડતી ગઈ હતી. તે વારંવાર પોતાની માનો પોશાક સજીને આ-રસા સામું ઊભા રહે છે, અને પોતાની નાની કમર તરફ મગફળીની નીડણે છે. તેને કલ્પીત વારતાઓ વાંચવાનો અ-તીશે શોક છે, અને પોતાનો મોટો ભાગ તેણે કીસા કા-લાણીઓની કલ્પીત દુનીઆમાંજ કાલાડયો છે. તેને મનસે તે કલ્પીત દુનીઆ ખરેખરી કરતાં વધારે ખરેખરી છે. મીચલે ઊપર કહેલો એક વઠાવીને એક ઓરતને ખરનું સો-નાનું ઘડીઆલ અને એક વાતની ચોપડી ખરીદ કીધાં હ-તાં. આ સઘલા અંચાવ છતાં મીચલને એક વરસનાં કેદ-ખાનાંની સજા થઈ હતી.

૨૭૬૬ શરીરમાંથી કાપી લીધેલી ચામડીની જી-વન શક્તી કાંહાં સુધી ટકે છે?—હેલમાંટ નામે વીદવાન કહે છે કે, કોઈ શખ્સ કુદરતી રીતે નાકથી ખેનસીય હો-વાને લીધે, તેની જગ્યાએ ખોડું નાક મેલાવવા તે એક ત-ખીય પાસે ગયો. પણ તે નાક ઢંકાય તેટલી ચામડી પોતાનાજ હાથ ઉપરથી કપાવતાં તેને ધાસતી લાગવાથી, એક ખેગારોના હાથ પરથી તેટલી ચામડી થોડા પછસાને ખદલે કપાવી લીધી અને તે કામે લગાડી. આસરે તેર માસ પછી નવું નાક એકાએક થાંડું થઈ ગયું, અને થો-ડા દીવસમાં સડેલી હાલતમાં ખરી પડ્યું. આ ન ધારેલા

બનાવનું કારણ શોધી કાઢાડતાં માલમ પડ્યું કે જે પક્ષે તે નાક થંડું થઈ ગયું, તેજ પક્ષે ઊપર કહેલો ખેમારી. મરણ પામ્યો હતો.

૨૭૯૭ ચામડીને હેરત ભરેલી હૃદ સુધી નરમ કરવાની સરકાની શક્તી-સરકાના ઊપયોગથી એક સપા નીઅરડે પોતાની ચામડી અબળવળ જીવી રીતે ધીલી કરી નાખી હતી. તે પોતાના ડાબા હાથે જમના ખભાંપરની ચામડી પકડીને તેને છેક મોહડાં સુધી ખેંચી શકતો હતો; એટલુંજ નહીં પણ હડપચીની ચામડી દાહડીની માફક છેક છાતી સુધી ખેંચીને તરત તેને પોતાના માંચાના ટાલક ઉપર મુકતો, જોથી કરીને તેની બંને આંખો ઢંકાઈ જતી હતી! પણ આ પ્રમાણે ખેંચાયા પછી ચામડી પાછી પોતાની જગ્યા ઊપર બંધ ખેસતી હતી. ઊપલા અખત્રા તેણે આમસરડામ આતે ઘણા વીધવાનો સનમુખ કરી બતાવવા હતા.

૨૭૯૮ ગધેડું શું ઉપયોગી જાનવર નથી?—આ જાનવરની ધીરજ અને સહન શક્તીને લીધે સરવ પ્રજાઓએ તેને મુરખાઈનું માપ કરવાને માટે પસંદ કીધું છે, પણ તે છતાં તેણે પોતાનામાં ઘણી ચેતન શક્તી છે એવું સાબિત કીધું છે. જોખમ ભરેલી ટેકડીઓ ઊપર ચહડવા ઉતરવામાં તેણે માણસની સેવા બજાવીને તેની જીંદગી ઘણીવાર બચાવી છે. ખુદરતી વીધવાના અભયાસીઓ ગધેડાંના દીલ ચુરડાનું મોટું કદ જોઈને અજબ થયા છે અને મોટું દીન હોમતની નીશાની ધારવામાં આવે છે. આ કારણથી કેટલાક દેશોના ગામડીઓ પોતાના બચાંઓનાં શરીર ઊપર ગધેડાંનું ચામડું બાંધી રાખે છે. ગધેડાંનું ચામડું લખવાની તખતીઓ અને પરધમો બનાવવાને માટે

ધણું બેસુલ છે. ધણી જગ્યાઓમાં, ગઘેડાની હીલચાલો ઊપરથી આવતી રતુ અટકલી શકાય છે. જો તે ધુલમાં આ લોટાય તો ખુલી રતુની નીશાની સમજવી; પણ જો તે પોતાના કાન ઊભા કરે, તો વરસાદ પડશે એમ ચોક્કસ માનવું.

૨૭૬૯ ભય ભરેલી થકતી ધરાવનાર એક ખડક-વેલસમાં કેડર આઘડરીસ નામે એક ખડકની ટોચ ઊપર એક કોચના આકારનું પોલાણ છે. તેને વીશે એવું કહે છે કે તે ખાડામાં જો કોઈ શખસ રાતનાં બેસે, તો તે સવાર પડતાં યાતો મુલો, દેવાનો, અથવા અસાધારણ બુદ્ધી ધરાવતો માલમ પડશે.

૨૮૦૦ નવાઈ જેવાં તાલાં અને કુંચીઓ વીશે-દશમીથી પંદરમી સદીઓના અરસામાં દેવલોના દરવાજાને મોટે જો તાલાંઓ ખનાવવામાં આવતા હતાં, તે હુનરના ખરેખરા કીમતી નમુનાઓ હતાં. તાલાંઓ ઊપર તરેહવાર શોભીતા આકારો, જોવા કે પાંખવાલા ફરેસતાઓ, ધરમી ધુરશોની સખીઓ, છતયાદી પાડવામાં આવતાં હતાં. કોઈ તાલાંઓ ઊપર એવી ખનાવટના માણસના આકારો પાડવામાં આવતા હતા, કે તેમના હાથનાં આંગળાને સેજ અડકતાં તેઓ ખુલી જતાં હતાં. રાણી ઈલીઝાબેથના રાજ્યમાં મારક સકેલીસટ નામના એક ક્રીસખીએ લોહડું, પોલાદ અને પીતલના અગયાર કડકાઓનું એટલું તો હલકું તાલું ખનાવ્યું હતું, કે તેનું વજન, તેની કુંચીનાં વજન સાથે માત્ર બે ધજી બાર થતું હતું. મારકવીસ આફ વુરસટર નામનો એક બાહ્ય કારીગર ઈંગલંડના રાજ્ય ચારલસના વખતમાં થઈ મર્યો છે, તેણે એક તાલાંમાં એવી ગોઠવણ રચી હતી કે જ્યાં સુધી તેની ખરી કુંચી વપડાય, ત્યાં સુધી તે

સાધારણ તાલાંની માફક જવાબ દેતું, પણ જેવું કોઈએ ખોટી કુંચી તેને લગાડવાની હીમત કીધી કે કુંચી ભિરવવાના ધીંદરમાંથી એક પોલાદની આંકડી આહાર નીકળી આવીને હાથને ઘટકાંની માફક પકડી રાખતી હતી. કહેછે કે ખનાવનાર પોતે જ્યારે આ નવાઈ સરખાં તાલાં ઉપર અપ્પત્રા કરતો હતો, ત્યારે તે એવી રીતે પોતાનાજ ઘટકામાં વારે ઘડીએ સપડાઈ જતો હતો. હજી સુધી ઇંગ્લંડના સેટેકરડ નામનાં પ્રગણામાં ઘણી ખારીક ખનાવતનાં તાલાંઓ ખનાવયામાં આવે છે. ખોટી કુંચીઓનો સામે ઊપાય લેવા હાલ જે યુકતીઓ વાપડવામાં આવે છે, તે ઘંટ અને “અલારમ” રાખવાની છે. જેવી ખોટી કુંચી તાલામાં દાખલ થઈ, કે તેમાં ગોઠવેલા ઘંટ વાગીને ઘોંગાત કરી મુકે છે. કહેછે કે આફ્રીકાના ફેટલાક દેશીઓ તાલાંઓની સાંકળી ખનાવીને તેને મંત્ર તરીકે પેહેડે છે.

૨૮૦૧ ગોવરાંના રોગનો ફેલાવો કેમ થાય છે?— ઘણાં માખાપો એવું ધારે છે કે ખસાંઓને કોઈખી વખતે ગોવરં આવી જવું જોઈએ, અને તે જમ વેહલું આવી જાય તેમ સારું. કારણ કે, તેઓના માનવા પ્રમાણે, એક વખત ગોવરાંનો હુમલો ખમયા પછી, ખીજો હુમલો પાછો કદી થતો નથી. આ વીચાર તદ્દન ભુલ ભરેલો છે એવું ઇંગ્લંડમાં ખનેલા એક દાખલા ઉપરથી માલમ પડે છે. કવે નટરી ખાતે થોડુંકપર ગોવરાંનો રોગ ફાટી નીકળ્યો હતો, અને ત્યાંના તખીય ડાકટર ફેનટનના હેવાલ ઉપરથી જણાય છે કે, ઘણાં ખસાંઓ ઉપર ગોવરાંનો હુમલો આ સુધાં ખીજી અને ત્રીજી વારનો થયો હતો. આ રોગની સામે ઊપાયો ફક્ત એજ છે, કે તેને કાંઈ પણ હલકી જાતના રોગ તરીકે ગણીને બેદરકાર ન રહેવું. જમ અને તેમ તે

રોગથી પીડાતાં બચાંને બીજાંઓથી વેગલાં રાખવાં, અને નીશાલોના વડાઓએ તેવાં છોકરાંઓને શાલામાં આવતાં અટકાવવાં.

૨૮૦૨ બાફની ગરજ હવાથી પાર પાડવાની ગોઠ વણુ-હંગલંડની પારલામેન્ટ હજુર હાલ એક બીલ રજુ કરવામાં આવ્યું છે, તેની મતલબ એક ચોકસ કંપનીને ખરમીગામ પ્રગણામાં માટાં ચંતરો ઊભાં કરવાની અને નલો મુકવાની રજ અપાવવાની છે. આ ચંતરો ધણા બલવાલાં વરાલ ચંતરો છે, અને તેઓ ઊપલા નલોની મારફતે લોકોને હવા પુરી પાડશે એવું કહેવાય છે. આ હવા સાધા રણ હાલતની નહી, પણ ધણા દબાનની અસરથી કરીને ફેલાઈ જવાનું જોર ધરાવતી રાખવામાં આવશે. આ દબાયેલી હવા જેમ ગાસ ઇતયાદી આપણને પુરાં પાડવાં માં આવે છે, તેવી રીતે ધરાઈને પુરી પાડવામાં આવશે, અને તેનું કામ નાનાં ચંતરોને પોતાના જોરથી ચલાવવાનું રહેશે. આ જાતના બલને મટિનાં ચંતરો ધણો સાદી અને સુતરી બનાવટનાં રાખી શકાશે, અને તેથી ધણી મેહનત અને ખર્ચનો ઊગારો થશે. સાધારણ ગાસના ચંતરોની માફક હવાના ચંતરોપણ જ્યારે જોઈએ ત્યારે થોભાવી અથવા ચાલતાં કરી શકાશે. તે સાથે હવા ચંત્રના પોતાના ખાશ કાયદાઓ છે. તેઓ ધણા થોડે ખર્ચે બનશે, તેઓ કાંઈ પણ તાપ અથવા વાસને કારણે આપશે નહી, અને ચીમની ઇતયાદીની પીડા નીકળી જશે. એટલુંજ નહી, પણ જે જગ્યાએ તેઓનું બજ પોંદ્યતું હોય, ત્યાંની હવા સ્વચ્છ અને નીરમલ થતી રહેશે. આ નવી યુક્તી કેટલે દરજ્જે ફતેહમંદ નીવડશે તે અલબતાં આગમજથી કહેવાઈ શકાય નહી, પણ તેને વીશે-

ની આશા ઘણી સારી અપાય છે; અને પરીણામો પણ ઘણાં ફાયદાકારક નીવડશે એવું સંભવે છે.

૨૮૦૩ એક નવાઈ સરખી અમેરીકન જાહેર અ-
ખર-એક અમેરીકન જુત વેચનારી પેહડી પોતાનાં જુતોની
બલામણ કરતાં નીચલી રમુજી ગપ જાહેર અખરમાં
છપાવે છે. જોન્સ નામનો એક વહાણનો નાખુદા અને
સ્મીઠ તેનો ઇજનેર, એ બંને વચ્ચે કાંઈ સખખે કંઈએ થતાં,
તેઓએ પોતાની ગેરસમજીતીનો અંત આમનસામન લડી
ને લાવવાનો ઠરાવ કીધો. સ્મીઠે હથીઆરો પસંદ કીધાં,
અને તે ડીનેમાઇટની કારટરીન્સ હતી. ઠરવેલે વખતે લડના-
રાઓ પોતપોતાના એકેકા મીત્ર સાથે લડાઇને સ્થલે આવી
પુગયા, જે મીત્રો તેનું પરીણામ જોવા જિંમાં ઝાડો ઝીપર ચહ
ડીને ખેદા. પેહડી કારટરીન્સ કુટી નહી. જેવી ખીજી વખત
કારટરીન્સ એક ખીજા તરફ ફેંકવામાં આવી, તેવાજ જોન્સના
કુરજેકુરજા ઉડી ગયા અને સ્મીઠની ધનનસલ ખીલકુલ જ-
ણાઇજ નહી. ઝાડપર ખેડેલા તમાશગીરો નીચે ઉતરયા,
અને મરનાર પુરોના હાથપગ યા માલમતા, જે કાંઈ બાકી
રહી હોય, તેની તપાસ કરતાં, કાંઈજ નહી નજરે પડ્યું, સી-
વાય કે તેમનાં જુત. ડીનેમાઇટના ધડાકાની બલવાન અસર
સામે આ ખરતલ જુતો ટકી રહ્યાં હતાં. અલખતાં આટલી
બલામણ [જુતવેચનાર પેહેડીની બનાવટોની તરફેણમાં પુર-
તી હતી.

૨૮૦૪ રેશમની ઊતપંતી અને તેને વીશે ચાલતી
દંત કથાઓ-ઇસવીસનની ૩૦૦૦ વરસ આગમજ ચીના-
ઓ રેશમ તઇયાર કરવાનો હુનર જાણતા હતા. તે વખત-
નાં લખેલાં એક પુસ્તકમાં ચોક્કસ રેશમી દોરીઓનું વરણન
કરવામાં આવ્યું છે, કે જે ચીનાઇ શેહનશાહ ફેલાઇના

ખનાવેલાં વાજીંત્ર ઊપર બાંધવામાં આવી હતી. ફેા હાઇના વંશના કોઇ વારેસે શેહતુરના ઝાડને ઊગાડવાની પોતાની પ્રજ્ઞને ભલામણ કીધી, અને ૬૦ સ૦ પુરવે ૨૬૦૦માં કોઇ ચીનાઈ શેહનશાહનીએ કોશેતામાંથી રૈશમ કાઢાડીને તેને વણવાનો હુતર સંપુરણ કીધો. આ કામને માટે તેણીની વફાદાર પ્રજ્ઞએ તેણીના મરણ પછી આકાશના તારાઓના એક જુમખામાં તેણીને ગણીને માન આપ્યું. આ વખતથી રૈશમ તદ્દઆર કરવાનું મુખ્ય મથક ઘાન ટોંગ નામનાં પ-રગણામાં કરવામાં આવ્યું હતું. ત્યાં બાદશાહી કુટુંબને માટે રૈશમ ખનાવવામાં આવતું હતું. શેહનશાહ, શેહન-શાહજાદી, અને ગાદી વારેસે પીલા રંગ પસંદ કીધો; શે-હનશાહની બીજી બાયડીઓએ આસમાની રંગ, ઊંચા દર-જ્જના અમલદારોએ બલુ, અને નીચા દરજ્જના ઓધેદારોએ લાલ રંગ તરફ પોતાની પસંદગી દેખાડી. કાલા રંગનું રૈશમ સાધારણ પ્રજાનાં વપડાશને માટે મોકલું રાખવામાં આવ્યું હતું. લાંબા વખત સુધી આ અતીઉપ-યોગી શોધ ચીનાઈ પ્રજાના સવાધીનમાં જ રહી. ઇસવી સનની ત્રણ સદી અગાઉ રૈશમ પેહેલ વેહલું યુરોપમાં જાવામાં આવ્યું. ઇરાન અને હીંદુસ્તાનથી થઇને, તે રૈ-મન લેકિમાં ફેલાયું. ૬૦ સ૦ પુરવે ૫૬ પછી રૈમન લેકિના જુંડાઓ સઘલા રૈશમી હતા, અને રૈશમનો ખપ અને શોખ રૈમમાં ઘણો વધી ગયો હતો. તોપણ તેનો વપડાસ ઘણું કરીને ઊંચા વરગનાં લેકિમાં થતો હતો, કારણકે તેનો બાવ ઘણો કરડો હતો. ત્રીજી સદીમાં તેની કીમત હાલ કરતાં આલીસ ગણી વધારે હતી.

પણ કોસેતો ચીનથી યુરોપમાં પેહલ વેહલો ક્યારે અ-ને કેમ દાખલ થયો, તે વીશે હજી ખાતરી પુરવક ખબર

આપી શકાતી નથી. એક હેવાલ પ્રમાણે ૪૦ સ. ૦ ૫૫૨માં રોમન શેહનશાહ જસટીનીઆને બે ખ્રીસતી સાધુઓને તેની શોધ કરવા આતન શેહેર તરફ મોકલવા હતા, અને તેઓ શેહતુર અને કોશેતાને એક બાંધુની પોકલ લાકડી માં સંતાડીને લાવવામાં કૃતેહ પામવા હતા. દંત કથા એવું કહે છે કે, આતન (ચીનાઈ તુરકસતાનનાં પાપતખત) શેહેરનો રાજા ચીનાઈ શેહેનશાહની એક છોકરીના હાથની માંગણી કરીને તેણીની સાથે પરણ્યો હતો. સવદેશ છોડ્યા અગાઉ પરણનાર શાહજાદીએ પોતાના બાલમાં શેહતુરનાં બીઆં અને રેશમનાં કીડાનાં ઘંડાં ઘ્રુપાવયાં, અને ચીનાઈ હૃદયરના અમલદારોની નજર ચોરાવીને પોતાનાં નવા દેશમાં લઈ ગઈ. ત્યાં તેણીએ શેહતુરને સંભાલથી રોપાવીને રેશમનો હુનર રકતે રકતે દાખલ કરીધો, અને આતનથી તે એશીઆના બીજા ભાગો અને યુરોપમાં પસર્યો.

૨૮૦૫ બીરનાં અથવા ઓટેલાં લોહડાંને પાણી પાવાની રીત-પેહલાં બીરનાં અથવા ઓટેલાં લોહડાંને લાલચોલ તપાવવું, પછી તેની ઉપર સાયનાઇડ આવ પોતાશી-અમ (Cyanide of potassium) છાંટવું અને પાછું તે લાલ યાવ ત્યાં સુધી ગરમ કરીને પાણીમાં બોલવું. આવી રીતે તબયાર થયલા એક લોહડાંના કડકાને છેડે કાનસ મારી જોતાં કાંઈ ઘસારો થઈ શક્યો હતો નહી, એટલુંજ નહી પણ છેડેથી અરધા ઈંચ જોડેલો એક કડકો બાંજ્યાથી, માલમ પડ્યું કે કઠણાઈ છેક અંદર સુધી પંથરાઈ હતી, જેથી ત્યાં પણ કાનસની અસર થઈ નહી.

૨૮૦૬ અમેરીકામાં ડાક્ટરોની વધ-એક અમેરીકન ચોપાનીયામાં જણાવ્યા પ્રમાણે તે ખંડમાં ડાક્ટરોની સંખ્યા એટલી તો છે અને એટલી તો વધતી જાય છે, કે જો ત્યાં

મરજી વગેરે રોગ કાઠીને હજારે માણસોનો મરો થાય, તોપણ બાકી રહેલાંઓમાં ડાક્ટરોની સંખ્યા તદ્દન પુરતો રહે ! કહે છે કે ન્યુયારક શહેરની બે વધત્કશાલામાં ગયા મારચની તા. ૧૩ મીએ ૨૦૨ ડાક્ટરો પરીક્ષા આપીને બહાર પડ્યા હતા, અને તેમાં ૫૩ હોમીઓપાથીક અને બાકીના આલોપાથીક હતા. એક લખનારના કહેવા પ્રમાણે કાયદાના બંધમાં પેહલી જગ્યા હંમેશ હરીફાઈને માટે ખાલી રહે છે, પણ હાલના ડાક્ટરોને માટે તેવું કંઈ નથી. આજે ડાક્ટરો અને કાયદાના અભ્યાસીઓ હજારોને હીસામે વધ્યા જાય છે, જાણે કે માણસ જાતની સરજતમાં બીમારી અને કષ્ટઆ કંકાસ બેસુમાર વધવાના હોય !

૨૮૦૭ કપડાં સફેદ કરવાનો સેહલ ઊપાય-ગરમ પાણીમાં ચમચો ભરીને ટરપીટન નાખ્યું હોય, અને તે ઊકાવ્યા પછી તેમાં કપડાં ધોયાં હોય, તો તેમને ઘણી સફેદાઈ આવે છે.

૨૮૦૮ પેહલવેહલી દીવાદાંડી-સીકંદરના મરણ પછી ઠલિમી નામના પુરૂષને ઈજિપ્ટનું રાજ્ય મલયું હતું. તેણે વહાણો સલામત રીતે બંદર કરે એવા હેતુથી, ફેરોસ નામના એક નાના ટાપુના પુરવ છેડા ઉપર એક દીવાદાંડી બંધાવી હતી. તે ૪૫૦ શીટ ઊંચી હતી, અને ૧૦૦ માઇલના તફાવત સુધી જાઇ શકતી હતી. તેને ફેટલાક માલો હતા અને તેનો આકાર પડારેઢો હતો. ભોંયતલોજી અને તેની ઊપરના બે માલો છ સરખી બાજુના બનેલા હતા; ચોથો માલ ચાર સરખી બાજુનો હતો, અને તેની દરેક ખુણે એકેક નાનો મીનારો હતો; પાંચમે અને તેની ઉપરના માલો ગોલાકાર હતા, અને તેમની ઉપર પોંહચવાના દાદર સરપાકાર હતા, ઉપરની અગાસીઓ ઉપર કેટલીક આરસીઓ

ગોઠવેલી હતી, જેથી ઘણા તફાવતથી આવતાં વડાણોને રસ્તો દેખાતો હતો. મથાણાં ઊપર ખલતું સલગાવવામાં આ વતું હતું, અને ખલાસીઓ પોતાનો રસ્તો ઘણો સારો રીતે જોઈ શકતા હતા. આ આખું બાંધકામ પથરનું બનાવેલું હતું, અને તેના થાંભલા, કોટરા, અને સણગારો ઘણા ઊંચા સંગેમરમરના રચેલા હતા. આ દીવાદાંડીને તોફાનોનાં જોરથી બંધાવવાને તેની આસપાસ એક દીવાલ બાંધી લેવામાં આવી હતી. પુરાતન લખનારાઓના કહેવા પ્રમાણે તેની ઉપર થયેલો ખર્ચ રૂ. ૧,૬૫,૦૦૦ અથવા તેથી એવડો કે-હવામાં આવે છે. આ જાણવા જોગ ઇમારતની જરા પણ નીસાંની બાકી રહી નથી, પણ તેની એક વખતની હસ્તી ના પુરાવા એટલા છે, કે તે વીશે આપણને કાંઈ શક રહે નહીં.

૨૮૦૯ એક વખણાયેલા બારીસદરની હીકમત-અઘ સદીની આખેરીએ કરન નામનો એક આઈશીશ બારીસદર થઈ ગયો છે, જે પોતાના વખતમાં ઇંગ્લંડનો એક મોટો વકતા ગણાતો હતો. લારડ આવનમોર નામે એક જડજ, બારીસદરોનાં બાષણોમાં વારંધડીએ હરકત નાખતો હતો. તે કરનને વારંધડીએ કેહતો કે: “હું તમારી હુશયારી જાણું છું, મીઠું કરન; પણ વધારે બોલવામાં સાર નથી, નકામો તમે તમારો અને મારો વખત કા-હાડો છો. તમે શું કહેવો છો તે હું પામી ચુકો.” આ પ્રમાણે એક દીવસે જડજે કરનનાં બાષણમાં ઘણીજવાર માંધું મારવાથી, તેણે જડજને ક્રોધ કરવાને એક તાલ રચી. તે બોલ્યો, “કદાચ, સાહેબ, હું સવાલથી બાહર જતો હોઈશ; પણ તેનું કારણ છે કે હાલ મારું મન ઘણું ઉસકેરાયેલું છે, હમણાંજ મારા જોવામાં એટલી તો કમકમાત ઉપજવનારી

બાબદ આવી હતી કે તેની અસરનાં આંચકાથી હજી હું છુટ
યો નથી. ” જડજની જમાસા અહીં ઘણી ઉસકેરાઇ. મીઠ
કરને ચલાવયું, “ જ્યારે હું કોરટમાં આવતો હતો, ત્યારે સ
તામાં એક બજાર આગલ મેં એક કસાઇને એક વાછરડું
કાપવાની તક્યારી કરતો જોયો. જોયો તેના હાથ જંચકાયા
તેવીજ એક સુંદર નાની છોકરી તેને જણાયા વગર તેની
નજદીક આવી ઉભી.—ઓ ખોદા ! તે બીચારી છોકરીની
છાતી બરાબર કસાઇના ખુની હાથ તલે હતી, તેણે ઘ
રી જંચકી—” “ અરર, અને છોકરીની છાતીમાં બિ
કી દીધી ! ” જડજ વચ્ચે ધબરાત સાથે બોલી ગઇયો.
“ સાહેબ કેટલીકવાર મારી મતલબ જાણ્યા વગર બોલી
ગોઠા છે—છરી બરાબર વાછરડાંની ગરદનમાં દાખલ
થઇ ! ”

૨૮૧૦ બાંધીમાર અને કેદખાનાની સજ્જતું શે-
ગાહીમાં થતું તોલ-શેંગાહીમાં કેટલીક કોરટોની સતા,
તયાના દેશી યાને ચીનાઓ તેમજ યુરોપીઅનો ઊપર પણ
ચાલે છે. તેમનો નયાય કરવાનું કામ વારે ઘડીએ મુશ્કેલ
થઇ પડે છે, કારણ કે જે સજ્જ એક યુરોપીઅન ખલાસી
ના સંબંધમાં અસરકારક નીવડે, તે ચીના ઊપર કાંઈ અ-
સર ઊપજાવે નહી. એવી રીતની ગુચવણમાં એક ગોઠવણ
શોધી કાઢાડવામાં આવી છે, અને તે એ કે જે ચોક્કસ વાંક
ને મોટે ચીનાને આટલા ફટકા, તો યુરોપીઅનને આટલા
દીવસની કેદની સજ્જ કરવી. એ ગોઠવણ વખત પ્રમાણે
ઠીક કામ બજાવે છે. ફટકાની સજ્જ ચીનાઓને કરવામાં
આવે છે, કારણ કે કેદખાનાની સજ્જની, હઠીલા ચીના ઊ
પર કાંઈ અસર નીપજે નહી. ધારા પ્રમાણે એકસો ફટકા
ની બરાબર એક મહીનાની કેદની સજ્જ ગણાય છે.

૯૬ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

આ ફટકા બાંધ્યથી મારવામાં આવે છે, અને તેની સ-
ખતાઈકેદની સજ્જથી કાંઈપી રીતે હલકી નથી.

૨૮૧૧ હડખાંનો ઉપાય શું ?-વહદક વીધ્યાના આઠ-
લા બધા વધારા છતાં હડખાંનો ઊપાય હજી સુધી હાથ
લાગેો નથી, તે આપણને સારી પેઠે ખબર છે. દેખ-
હતો અને સાદો ઇલાજ અલખત એજ કે કુતરાં, બી-
લાડી, ઘોડા, અથવા ગધેડાનાં કરડવાથીજ દુર રહે-
યું, કારણ કે, જો કે દરેક વખતે જનવરના દાંતથી હડખું
લાગતું નથી, તે છતાં તે વીશે કાંઈપી જાતનું માન આ-
પનારાં વહદક સાધનોની એટલી તો ખુટ છે, કે ઘણો વ-
ખત થયા સુધી આપણે કરડવાની અસર વીશે વાંદ્રે થઈ
શકતા નથી. વારેઘડીએ જખમ રૂઝાઈ જાયછે, અને દરદી
ઘણી સારી હાલતમાં દેખાયછે, તે છતાં એકાએક હડખું
ઊભરાઈ આવીને ઘણું પેદના બરેલું માત નીપજેછે. કુત-
રાંનો અથવા બીજાં જનવરોનો દાંત લાગતાં, સઉથી સલા-
મતી બરેલો ઇલાજ એજ છે કે જખમવાલા ભાગને ડામ-
વો-આપીએ ચુલામાં તાતો કરીને કામે લગાડી દેવો. હડ-
ખાયલાં જનવરનાં દાંતનું ઝેહર એટલું તો ચીવત છે કે
જખમમાંથી તે દુર થયા છતાં તેની કસર લાંબો વખત સુધી
રહી જાયછે. દાખલા તરીકે, એક હડખાયલાં કુતરાંની ઝેહ-
રી લખ એક મુઠીબર માટી સાથે ચોલીને બાગમાં નાખી
હોય, તોપણ તેની ઝેહરી અસર લાંબો અરસો ગયા છતાં
નાશ્રુદ થતી નથી. એક ખરા અખત્રામાં, આવી જાતની
માટી સાથે ભિલેલી લખ બીજાં જનવરો ઉપર એટલી તો
મજબુત થઈ હતી કે તેઓ પણ હડખાંની દરેક નીસાની
સાથે મરણ પામ્યાં હતાં. આ બનાવ દેખાડે છે કે, હડખાં
નું ઝેર કેટલું ચીવટ છે.

અંક પમો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૯૭

૨૮૧૨ એક વકીલની કહાણી-મીં સારજંટ ઉવી નામે એક પ્રખ્યાત વકીલ થઇ ગયો છે. કહે છે કે, તેણે પોતાના ધંધામાં જીવું માન મેલવ્યું છે, તેવું તેની આગમજ અથવા પછીના કોઇજ વકીલે મેલવ્યું હશે. તે પ્રથમમાં એક ગાંધીના ધંધો કરતો હતો, પણ એક નવાઈ સરખા સંજોગથી કાયદાનો અભ્યાસ કરવા અને તે માનવંત ધંધામાં વીખ્યાતો મેલવવાની તેને તક મળી હતી. તે ગાંધીના ધંધો કરતો હતો તે વખતે તેની સામે એક દીને, સમન લેખને કોરટના બેલીફ આવી લાગો. બેલીફ તેનાપર સમન લાગુ કરે તે આગમજ, મીં ઉવીએ તેને પોતાની દુકાનમાં તેડીને થોડોક દારૂ પાચો. બેલીફ દારૂ પીતો હતો તેટલાં, ઉવી એ ચુલામાં એક તવાથો મેલીને તેને તાતવી કાણડયો. પેલા દારૂ પુરો કરીને તેને સમન આપવાની તજવીજ કરતો હતો, તેટલાં ઉવીએ તેની સામે તપાવેલા તવાથો ધરીને તેને કહ્યું, “તારા હાથમાંનો સમન ગલીજ, નહીં તો આ ગરમ તવાથો હું તને ગલાવીશ.” ઉવી મજબૂત દેખાવનો અને જોરાવર માણસ હતો, એટલે તે પોતાની ધમકી અમલમાં લાવશે એવા બચથી બેલીફે જમ તેમ કરી સમન ગલયો. હવે ઉવીએ તેને જવા દીધો. પણ ઉવી કંઈ કાયદાની ચુંગાલમાંથી છટક્યો નહીં. કોરટને તેની વરતણુક વીશે ખબર પડતાં, તેને કોરટના તીરસકાર કરવાના વાંક માટે કેદખાને નાખવામાં આવ્યો. ખંદીખાનામાં તેને એક ગરીબ માણસ સાથે મીત્રાચારી થઇ. તે માણસને વીના કારણે કેદની સજા થઇ હતી, એમ ઉવીને તેની હકીકત પરથી જણાયું; અને તેને લાગું કે, જો સારા વકીલની મદદ મળતે, તો તે ખચી શકતે. તેણે પોતાના દરોગાને હાથમાં લેખને, તેની પાસે કેટલાક કાયદાની ચોપડીઓ પેલા માણસના મુકદમાને લાગુ પડે એવી મંગાવી. એ ચો-

પડીએ વાંચતાં તેને કાયદાના અભ્યાસનો શોખ લાગે. અંદીખાનાંમાંથી છુટવા પછી, તેણે કાયદાનો અભ્યાસ બહુ ઊલટથી કરી, તે ધંધાની સનદ મેલવી. વકીલ તરીકે બાહાર પડતાંજ, તેણે અંદીખાનાવાલા પેલા મીત્રનો મુકદ્દમા ચલાવી, તેને છુટો કરાવ્યો; અને તે વખતની કીરતી વધતી ચાલી.

૨૮૧૩ ચહુડતે દરજેની સ્ત્રી કેલવણીને વખોડનારા અંગરેજો-અંગ્રેજો, અને તેથી વલી ચહુડતી કેલવણી પામેલા અંગરેજોમાં પણ સ્ત્રી કેલવણીને વખોડનારા ઘણા મલી આવે છે. આક્ષરડની યુનીવર્સિટીમાં સ્ત્રીઓને દાખલ કરવાની તકરાર તે યુનીવર્સિટીના કારોબારોઓની સભામાં ચાલતી હતી, તે પેલા જો કે સ્ત્રીઓની હીમાયત કરનારાઓની સંખ્યા ઘણી મોટી હતી, તોપણ તેમની વીરુદ્ધ પક્ષવાલાઓ કાંઈ થોડા ન હતા. કેટલાકના વાંધા એવા હતા કે, ચહુડતી કેલવણીનો બોલો મરદાના અરતલ બાંધાને વધતું ઓછું જુકસાન કરે છે, તો સ્ત્રીઓને તે કેટલું જુકસાન કરનાર થઈ પડે એ જાણ્યું. પણ આપણે જાણું છે કે, તેઓની તે તકરાર સ્ત્રીઓએ કેવી રીતે જાણી પાડી આપી છે.

૨૮૧૪ જાપાનીસ લોકોના વહેમો-જાપાનીસ લેદિ જાપરા પેહમી છે. જો એક ઘરમાંનું માણસ ગામ જાય, તો તે દીને તે ઘરનો કચરો તેઓ કાઢાડતા નથી; કારણ કે, તેઓના વીચાર પ્રમાણે, ઘરમાંના લેદિનું સાફ જાગ્ય પેલા જતા રહેલા એકલા માણસ સાથે કચરાની માફક ધસડાઈ જાય. લગન પેલા, પરણતી કન્યા અથવા વરરાજી જાંબુરા રંગનાં કપડાં કદી પેડરતાં નથી; કારણ કે, જાંબુરા રંગ જાલદીથી ઊડી જતો હોવાથી તેમનાં લગનનો ગાંઠળી

તે રંગની માફક જલદી બુસાઇ જવાનો તેમને બય રહે છે. હાથના નખ તેઓ ચાકસ દીવશેજ કાઢે છે. ઇંડાનાં કોટલાંથી સ્ત્રીઓ બહુ દુરની દુર રહે છે; કેમકે તે પર જે સ્ત્રીનો પગ પડે તે દીવાની બની જાય એવો વેડમ છે. અસતરાપર સ્ત્રીનો પગ પડે તો તે બ્રોડ થઇ જાય, અને ઘરી ઘસવાના પથર પર પડે તો તે ભાગી જાય, એમ તેઓ માને છે. જો કોઇ મરદના બાલ અકસમાતથી સલગી જાય, તો તે દીવાનો થઇ જશે, એવો બય તેઓ રાખે છે.

૨૮૧૫ શેરને માથે સવાશેર-તુરકી પ્રધાન રાઉફ પાશા મોટે કહે છે કે, અંગ્રેજ એલચી ખાતાના સેક્રેટરી મીંડ આલીસન સાથે તેને જખરં બીઆખારં હતું. મીંડ આલીસનખી તેને માથેનો હતો, અને રાઉફ પાશાની પોતા તરફ જરાખી તોછડી વલણુ જણાતાં, વયાજ સાથે તેનો બદલો વાલી આપતો. એક દીવશે તે રાઉફ પાશાને મલવા ગયો. તે વેલા રાઉફ પાશા પોતાનાં દીવાનખાનાંમાં સોફા પર અઢેલીને પડેલો હતો. મીંડ આલીસનને દીવાનખાનાંમાં દાખલ થતો જોઇ, તેને કશોખી આવકાર દેવા વીના જાણે તેને આલખતો ન હોય તેવી રીતે તે પડી રહ્યો. મીંડ આલીસન, જાણે આ અપમાનની દરકાર કરતો ન હોય તેવી રીતે પોતાનાં ગજવાંમાં હાથ મેલીને સીપટી વગાડતો દીવાનખાનાંમાં ફરવા લાગો. પ્રધાનના એક નોકરે તેની આવી બેદરકારી જોઇને, ગભરાટમાં આવીને તેને કહ્યું કે, જે ગ્રહસ્થને તમે સોફાપર જોવા છો, તે વડો પ્રધાન છે. મીંડ આલીસન જાણી જોઇને મોટેથી બોલી ઉઠ્યો, “તમારી વાત હું માની શકતો નહીં. પ્રધાન જો અંહી હોત, તો એક ગ્રહસ્થ તરીકે મને આવકાર દેવા વીના રહેત નહીં.” આથી રાઉફ પાશાની

૧૦૦ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

સુધ ઉઘડી, અને જાણે કંઈ ખનધુંજ નહી હોય તેવી રીતે મીંઝાલીસન આગલ આવીને તેને ઘટતો આવકાર દીધો. પણ આલીસન પર તેના તોછડા ખેલો માટે પેર લેવાનો તો તેણે મનમાં વીચારજ કરી રાખ્યો હતો. વાતચોતની અધ-વચમાં તેણે પોતાનો ખંદગી કરવાનો વખત થયેલો જણાવ્યો; અને ઉઠીને એક બાજુપર ગુઠણ મંડીએ પડી ખંદગી કરવા માંડી. ખંદગી પુરી કરતાં મુસલમાનો પરંધરમવાલાઓ પર ધીકાર વરસાવે છે, અને તે ભાગપર આવતી વેલાએ રાજી પાશાએ ઘણો ભાર મેલ્યો. મીંઝાલીસન આરખી સમજતો હતો, એટલે ચેતી ગયો કે, રાહિ પાશાની નેમ તેને અપમાન કરવાની હતી. ખંદગી પુરી કરવા પછી ખંને પાછા વાતે વલગયા, અને વાત પુરી થઈ રહેતાંજ મીંઝાલીસને પોતાનો ખંદગી કરવાનો વખત થયેલો જણાવી, લાગેલો ગુઠણ મંડીએ ખેંચી ગયો. ખંદગીની કંઈ કીરયા કરતો હોય તેવા સેનઆલા થોડોવાર દેખાડીને, તેણે શેવટે સરવ તુરકીઓ અને ખરીસદી ધરમના દુશ્મનેને પેટ ભરતી ગાલ દોધી. તેણે આસમાસ રાજી પાશાને સમજાવ્યા માટે પોતાની ખંદગી આરખી બાષામાં કીધી. તે સાંભળી રાહિ પાશા તો ખુબજ ઉસકેરાઈ ગયો, પણ તેની કશીખી દરકાર નહી કરતાં, તેની તરફ જરાખી નજર કરવા વગર મીંઝાલીસન તેની આગલથી ચાલી ગયો.

૨૮૧૬ ખોરાક તરીકે નાલીયરનો ઉપયોગ-નાલીયેર, એક ઘણા ઉપયોગી ખોરાક તરીકે જાહેર થયું છે. થોડી મુદત પર સેનફ્રાનસીસકોથી સીડની ખાતે જવા ઉપડેલી એક સદીમરને મારગમાં તોફાન લાગવાથી કેટલાક દીવશ તેને ભર દરીયે અટકી રહેલું પડ્યું હતું. એ વેલા ખોરાકી ઘટી પડવાથી, વાહાણમાં ભરેલાં નાલીયરપર તેઓને સ-

દનતર ગુજરાણુ કરવું પડતું હતું. વાણાણુમાં માણસો લગભગ ચારસોને સુમારે પિયારા, નાલીયર પણ ખુટી રેહવા આવ્યાં. એ વેલા દર માખણ ત્રણ રોજનું એક નાલીયર ખાઈને તેઓ દાણડો કાઢી નાખતાં હતાં. એ ઝોરાકથી તેમને કશીખી ઈજા થઈ નહોતી, અને તેઓ કીનારે ઊતર્યા ત્યારે તદન તનદરૌસત હાલતમાં હતાં. વલી કુદનસ આવ્યાંડ નામે ટાપુ તરફ ખોટમાં ખેશી મગરનો શીકાર કરવા ગયલા એ અમેરીકનો માટે કહેછે કે, તેઓની ખોટ તોફાનમાં ટાપુપર ઘસડાઈ ગઈ હતી, અને તે વેલા તેઓને મદદ મળે તેટલાં તે ટાપુપર કેટલાક દીવસ કાહડી નાખવા પડ્યા હતા. અંહી તેઓ, કોઈ વખત એકાદ માછલી મલતી તે શીવાયે, સદનતર નાલીયર ખાઈને રહ્યા હતા. પણ તેઓ કીનારે પાછા આવ્યા તે વેલા, આગલ કરતાં વધારે તનદરૌસત અને શરીરમાં વધેલા માલમ પડતા હતા.

૨૮૧૭ ખરી પરોણાગત કેવી હોય ?—આપણા પરોણાઓને ખવાડી પીવાડીને વીધાય કર્યા, એટલે પરોણાગત પુરી થઈ એમ સમજવું નહીં. તેઓને કેવી ચીજોનો અભાવ અને કેવીઓનો ભાવ છે તે જાણી લઈ, ગમતી દરેક ચીજો તેમને પુરી પાડવી અને અનગમતી દુર રાખવી; તેમની નાનામાં નાની સગવડો જાલવવી; અને આપણાં ઘરમાં તેઓના વખત તેમને મન માનતી રીતે જાય તેમ કરવું; એ ખરી પરોણાગત છે.

૨૮૧૮ દુખતાં માથાંના સેહલ ઈલાજ—જડાં ખરાબીન પેપર ચાને જુરાં કાગળના કડડાને સાધારણ સરકામાં બીણવીને માથાંપર મુકવાથી, માથું દુખતું જલદી નરમ પડી જશે. આંખમાં ધીમે હાથે પાણીના ફટકા લગાવવાથી પણ માથાંને ઘણો કરાર જાણશે.

૧૦૨ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

૨૮૧૯ નખલાં બાલકો માટે કવતીદાર ખોરાક-નખલાં બાલકો માટે એક સરસ, કુવતમંદ અને જરૂરપત થાય એવો ખોરાક, દુધ અને ઇંડુ છે. એક કાચાં ઇંડાને એક ટંબલરમાં નાખીને સારી પેડે ફીણ નીકલીને એક રસ થાય ત્યાં સુધી ચમચા વતી કાલવવું. તે પછી તેમાં સોજી દુધ પુરતા જથ્થામાં નાખીને, તે તરતજ મીઠું કરીને તરત પાઈ દેવું. એટલો ખોરાક લેવા પછી બાલક કદી આખો દીવસ બુખું રહેશે, તોખી ચીંતા નહી. એ ખોરાક કુવતમંદ તેમજ લેહજતદાર છે, એટલે બાલક તે ખુશીથી લેશે.

૨૮૨૦ સદાની માંદગી દુર કરવાનો એક સેહલ રસતો-એક માતખર ઇંગરેજ બાનુને, જરા જરામાં પોતાની તંદરેસતી વીશે ગભરાઈ જઈને ડાકટરને તેડું મોકલવાની ટેવ હતી. તેણીનો તખીબ હુશ્યાર અને સારી કમાની વાલો માણસ હતો, એટલે પોતાનાં આ ઘરાક પાસથી વીના કારણે પોતાને શી મલતી તે લેવાને તે રાજી હતો નહી. આથી, તેણે તેણીની શુધ ડેકાણે લાવવા માટે કોઈખી તક મલતાં ઊપાય લેવાનો ઠેરાવ કર્યો. એવામાં એક દીવસે તેણીના હાથપર અંચીતો લાલ ડાઘ પડેલો જણાયો, જે જોઈ તે ગભરાવા લાગી અને ડાકટરને તેડાવ્યો. ડાકટરે તે ડાઘ તરફ નજર કરી કહ્યું, “તમે મને જલદી તેડાવવામાં ઘણુંજ વાજખી કીધું.” પેલી ગભરાઈને બોલી ઊઠી, “કાંય, શું એમાં કાંઈ જોખમ છે ?” ડાકટર બોલ્યો, “નહી, જોખમ તો કાંઈજ નહી; પણ આવતી કાલ સુધીમાં એ ડાઘ મારી મદદ વીના સાફ થઈ જતે, અને તેથી હું મારો શી ખાહતે.” આ જવાબથી ધારેલી અસર થઈ.

૨૮૨૧ થંડા પગમાં ગરમી લાવવાનો સેહલ ઈલાજ-થંડા પગ તંદરેસતીને ગુકશાન કરેછે, અને જરાખી

અંક પમો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૦૩

પગ થંડા પડતાં તેમાંની ગરમી પાછી લાવવાના ઊપાયો લેવાની જરૂર છે. તે ઉપાયો તરેહવાર છે; પણ હાલ એક વધદક ચોપાનયું એક ઘણો સેહણો અને કોમળી દવાની મદદ લીધા થઈ શકે એવો ઇલાજ ખતાવેછે. તે એકે, તદ-
ન તરાર ઊભા રહીને, પછી ધીમે ધીમે પગના અંગોઠા અને આંગલાં પર ઊભા થવું. થોડો વખત તેવી રીતે ઊભા રહીને, પછી પાછી અસલ હાલત લેવો. એવી રીતે થોડો વખત કર્યા કરવાથી, પગની સઘળી નેસો ઉશ્કેરાઈને તેમાં લોહીનું ફરવું બરાબર ચાલુ થઈ ગરમી ઉતપન થશે.

૨૮૨૨ ધર સંસારી કામકાજની કેલવણી-ફરાંસની સઘળી જાહેર સકુલોમાં, હાલ છોડીએને સીવવા, ભરવા, યુથવા, વેતરવા વગેરેની ધર સંસારી કેલવણી, ફરજ્યાત કેલવણી તરીકે આપવામાં આવે છે.

૨૮૨૩ ફરાંસ ખાતે થયલાં નવાઈ જેવાં લગન-ફરાંસમાં નીસ નામે એક શહેર ખાતે નવાઈ ભરેલાં સાં-
તકો વચ્ચે એક પુરૂષ પરણ્યો છે. ઠીરાંટી નામે એક ફરે-
ન્સમેન થોડુંકની વાટ ઉપર સાડી ચાર લાખની એક મોટી પુંજ મીસ સાસો નામની ભાગ્યવંત ઓરતને આપી
મરણ પામ્યો. મીસ સાસો મરનારને ત્યાં રાંધનારી હતી, અને
ખાનુ પકાવવાના હુનરમાં પોતાની અતુરાઈથી પોતાના
શેઠને રાજ કરીને તેની આખી પુંજની વારસ થઈ હતી.
ખુદરતી રીતે સંખ્યાબંધ જવાનો તેણીના હાથની માંગણી
કરવાને બાહેર પડ્યા, અને જોકે પૈસાની લાલચ તેમની
ઉઝટનું મુખ્ય મુલ્ક હતું, તોપણ મીસ સાસોનાં પોતાનાં
ખુબસુરતી વગેરેનાં બીજાં ખંચાણો કાંઈ થોડાં ન હતાં.
કાઠિંઠ ઓંગરાંડે સંસોબુ નામનો એક ઊમરાવ અતે કુતેહ
પામ્યો, અને મીસ સાસો તેની સાથે પરણવાને કબ્જા થઈ.

૧૦૪ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

ઠરાવેલે દીવસે લગ્નની કીયા થઇ, અને પરણનાર સ્ત્રીના ભાઈઓ અને મીત્રો મેજબાનીમાં ભાગ લેવા આવ્યા. પણ સર્વ મેજબાનો કોઈ છુપી ગોઠવણથી પીસટોલ સજી ને આવ્યા હતા. મેજબાની ઉકાળે રહી, અને પીસટોલ બાજીની મારામારી શરૂ થઇ. અંતે વરરાજા ભાગ્યશાલી ઠર્યો, અને મીસ સાસોનાં સગાંઓને આવી મોટી દોલત કુટુંબમાંથી જતી રહેવાને પોતાનો ખીજવાત નરમ પાડ્યો પડ્યો.

૨૮૨૪ અમેરીકન ચોરોની એક નવી યુકતી-કોઇ જાહેર મેલાવડાના પ્રસંગપર એક નાનો છોકરો એક સ્ત્રીની બાજુએ બાંક ઉપર જઇને બેઠો. તે નીરદોષ બલુ આંખવા-લો છોકરો હતો તો બેઠો નહી, તેટલા એક સોકો પડવાને ખણુખણાત સંભલાયો, અને એક પાવલો ગળડીને તે સ્ત્રીના પગ આગલ જઈ પડ્યો. છોકરાની નજરે આ સોકો પડ્યો હોય એવું જણાયું નહી, અને તેણે તે માંગ્યો પણ નહી. સ્ત્રીએ તે પોતાનો ગણીને પોતાની પાકેટબુકમાં મુક્યો. બે મીનીટ થઇ નહીકે છોકરો એકાએક ગેબ થઇ ગયો, અને તે સ્ત્રીને તેજ પેલાએ માલમ પડ્યું કે તેણીની પાકેટબુક પણ જતી રહી હતી. તેમાં પદસાની મોટી રકમ અને એક નાનું સોનાનું ફ્રેન્ચ ઘડોઆલ હતું. પોલીસ કોહુ છે કે પાવલો અથવા અરધા જેવા સીકાઓ એ પ્રમાણે નાખીને, અમેરીકન ચોરો પોતાના ભાગ થનારાં માણસોની પાકેટબુક ક્યાં છે, તે સેહેલાઇથી શોધી કાઢાડે છે.

૨૮૨૫ લંડનમાં સ્થાપન થયલી છોકરીઓની કસ-રતશાલા-ગઇ તારીખ ૨૪મી જુલાઇએ લંડન આતે આ લખરટ હાલ નામના મકાનમાં મીસ ક્રાઇમેન નામની સ્ત્રીના હાથ હેઠલ ચાલતી છોકરીઓની કસરતશાલામાં ધનામનો અ-

ખાડો થયો હતો. અરલ ફારેસકયુ સરનશીન તરીકે ખીરાજ્યો હતો. એ વેલા આઠથી સોલ વરસની ઉમરની પાંત્રીસ છોકરીઓએ કસરત કરી દેખાડી હતી. આ કસરત હાથ પગ અને આખાં શરીરને ખીલવે તેવા પ્રકારની હતી, અને તે કરતી વેલાએ ખેલાડીઓ ચોકસ ગાયણોના શુરોને અનુસરતી રીતે હીલચાલો કરતો હતી. તેમના પોષાકો બહુ રંગના હતા, અને કસરત કરનારને સેહેલાઈ અને માફલાસ આપવાને લાયકના બનાવેલા હતા. આખાડો સમાપ્ત કરતાં ખેલાડીઓએ સીપાઓની માફક મેદાનમાં ફૂચ કરી દેખાડી, અને તેમની ઝડપ અને ચપલાઈએ જોનારાઓની વખાણ મેલવી હતી. ડયુક ઓફ બર્કીંગહામ નામનો ઊમરાવ આખાડે જોવા આવ્યો હતો, અને તેણે આ સ્ત્રી ખેલાડીઓના બાંધાની ઉત્તમ ખીલવણી વીશે ધણું જીંચું મત આપ્યું હતું. સ્ત્રીઓને અંગબલની કેલવણી આપવાની આવી ગોઠવણ આપણે મોટે નકલ કરવા જોગ છે,

કલોરોફારમથી નીપજેલું મરણ-સાધારણ લોહિતો એવો વીચાર છે, કે કલોરોફારમ જેવી દુષ્પત્રી થોડો વખત ફારેગાત આપતી વસતુનો વાસ દમમાં લીધાથી કાંઈ પણ જોખમમાં જવાતું નથી, પણ કલોરોફારમની અસરથી એક જવાન પુરૂષ મરણ પામવાનો દાખલો સફાટલંડમાં ગલાસગો ખાતે બન્યો છે, અને તે ઉપલા સાધારણ વીચારને ખોટો પાડે છે. આ પુરૂષની લાશ એક બહાર મોહિલા માં મલી આવી હતી, અને તેની પાસે કલોરોફારમનું વાસણ પડેલું હતું. મરનાર એક રસાયણીને ત્યાં માણસ હતો, અને કલોરોફારમ તેના દમમાં લાંબો વખત સુધી આવયા કીધો હતો. આમ થવાના જોખમ વીશે તેને ઘણીવાર ચેતવણી આપવામાં આવી હતી, અને એકથી વધારે પરસંગો

૧૦૬ મુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

ઉપર તે મરતો મરતો બંચી ગયો હતો, છતાં તેને કલોરેક્શન રમતી જુક્સાનકારક હવા દમમાં લેવી ચાલુ રાખી હતી, અને તેનું પરીણામ તેનાં મરણમાં આવ્યું છે.

૨૮૨૭ અક્ષલ જમાનાનાં એક ગંજવર પ્રાણીનું મલી આવેલું હાડપીંજર.-કહેવાતી મોટી રેલની આગ-મજના જમાનામાં હાલનાં કરતાં વધારે મોટાં અને ગંજવર પ્રાણીઓ હસતી ભોગવતાં હતાં. તેવાં પ્રાણીઓની જાતો જોકે તદન નાબુદ થઈ છે, તોપણ તેમની એકવારની હસતીની નીશાની તેમનાં વારંઘડીએ મલી આવતાં હાડપીંજરો ઉપરથી મળે છે. એવું એક હાડપીંજર ફ્રાન્સની હદ પર આવેલાં એક બેલજીઅમ શહેરમાં મલી આવ્યું છે. તે તદનજ સંપૂર્ણ હાલતમાં જલવાદ્ય રહ્યું છે, અને તે ઇગવાનોડોન નામનાં પ્રાણીનું છે. હેંસી વરસની વાત ઉપર એજ પ્રાણીનું હાડપીંજર ઇંગ્લંડમાં ગીડયોન મેનટલ નામના ગરહસૂત્રને હાથ લાગ્યું હતું, પણ તેની હાલત આ બેલજીઅમ ઇગવાનોડોન જેવી સંપૂર્ણ નહતી. બેલજીઅમની રાજધાણી બરસલસમાં આ હાડપીંજર ગોઠવવામાં આવ્યું છે, અને ગરાફીક પત્ર તેના નીચે પ્રમાણે હેવાલ આપે છે:—

પ્રદરશનનાં મકાનમાં આ જાજર હેવાન નહીં સમાઈ શકાય થી, તેને બાહર ચોક્કમાં ખુલું મુક્યું છે. તેનાં મોઢાંડાંથી પુછડીની અણી સુધીની લંબાઈ ત્રીસ ફીટની છે; અને જ્યારે તેને કાંગર નામના આસતરેલયન જાનવરની માફક પાછલા પગ ઉપર ઉભું કરવામાં આવે છે ત્યારે તેની ઊંચાઈ લગભગ પંદર ફીટ થાય છે. ઇગવાનોડોન ઘણાડીની જાતનું જાનવર છે, પણ તેનું માથું ઘોડા અથવા ઉંટને મળતું આવે છે. તેની ગરદન સાંધારણ રીતે લાંબી છે, અને તેનાં હાડકાંનો રચના ઉપરથી જણાય છે કે તે ઘણી સેહલાઈથી વહી શકે તેવી હો

અંક ૫મો] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૦૭

વી જોઈએ. બીજા હાથ ઉપર ધગવાનોડોનનું શરીર એક નક
ર ઢગલો હોય એવું જણાય છે, કારણ કે તેની કરોડની સાથ
ના હાડકાંઓમાં ફીક્કાવાલ કરવા જેટલું ધીલાપણું નથી. પું
છડી આખાં શરીરથી દોહેડ ગણીછે. આગલા પગો ટુકા પણ
બલવાન છે. આ જનવર ધારવામેલે જમીન ઉપર તેમજ પા
ણીમાં રહી શકનારું હોવું જોઈએ.

૨૮૨૮ વીજલીથી ઝાડો કાપવાની કલા-વીજલીથી
ઝાડો કાપવાનો સુધારો કરવામાં આવ્યો છે. એક “ ગાલવા-
નીક બાટરી ” ના બે છેડાઓને “ પલાટીનમ ” નામની ધા-
તુના તારનાં બે છેડાઓ સાથે જોડવામાં આવેછે, કે જ્યાં
તે તાર તુરત લાલચોલ ગરમ થાયછે, અને તેવીજ હાલ-
તમાં કાપવામાં આવનાર ઝાડનાં થડ ઉપર આમથી તેમ
ફેરાવવાથી, જે ઝાડનું થડ કાપતાં બે કલાક લાગે છે, તે
માત્ર ૧૫ મીનીટમાં કપાઈ જાય છે, અને વલી કોઈ પણ
જાતનો વેહેર પડતો નથી, કે લાકડું ખરાબ થતું નથી.

૨૮૨૯ નજલા અને સંધીવાથી પીડાતા બીમારો
ને મોઠા અને મીઠા કાંદા ખવાડવાની જલામણુ કરવામાં
આવેછે.

૨૮૩૦ ઇંગલંડની દોલત-ઇંગલંડના સટુઅરટ રા-
જાઓનાં વખતથી આજ સુધીમાં તયાંની વસતી જેટલી
વધી છે, તેનાં પરમાણુ સાથે સરખાવતાં તયાં દોલત અતી-
શય વધી ગઈછે. “ બ્રીટીશ આસોસીએશનની ” એક છેલી
સભાની સાંભે વાંચવામાં આવેલાં એક પત્ર ઉપરથી જણા-
ય છે, કે ૧૬૬૦ વરષમાં ઇંગલંડ અને વેલસની કુલ
દોલત ૨,૫૦,૦૦,૦૦,૦૦૦ રૂપયાની, અને વસ્તી ૫૫,૦૦૦,૦૦
માણસની હતી, યાને દર માણસ દોઢ સરાસરી દોલત ૪૫૦
રૂપયાની હતી. તયાર પછી ૧૮૧૨ નાં સાલમાં યુનાઇટેડ

૧૦૮ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

કીંગડમની દોલત ૨૧૯૦૦૦૦૦૦૦૦૦ રૂપયાનો, અને વસતી ૧,૮૯,૨૭,૦૦૦ માણસની હતી, યાને દર માણસ દીઠ ૧,૨૭૦ રૂપયાની દોલત ગણાતી હતી. પણ ૧૮૮૨ માં વર-ષમાં રઘવતની દોલત વધીને ૮,૭,૨૦,૦૦,૦૦,૦૦૦ ની થઈ હતી, પણ વસ્તી ૩,૫૦,૦૪,૦૦૦ માણસની હતી, એટલે દર માણસ દીઠ ૨,૪૯૦ રૂપયાની સરાસરી રાસ આવી હતી. દોલતનો આ વધારો વાટરલુની લડાઈ પછીથી ચાર ગણો, અને માહારાણીજી વીક્ટોરીયાનાં ગાદી ઉપર ખેસવા પછીથી બમણો થઈ ગયો છે. દોલતની આવેલું-ચલું નીચે જણાવવા પરમાણે કરવામાં આવી છે:—

રૂપીયા.

જમીન	૧૮૮૦૦૦૦૦૦૦૦
ગાયઢોર, છતયાદી	૪૧૪૦૦૦૦૦૦૦
ધરો	૨૨૮૦૦૦૦૦૦૦
આગગાડી	૭૫૦૦૦૦૦૦૦૦
વાહાણો	૧૨૦૦૦૦૦૦૦૦
વેપાર અને માલ	૩૫૦૦૦૦૦૦૦૦
પારકાં રાજ્યોની લેનો.....	૧૦૮૦૦૦૦૦૦૦૦
ધરનો સામાણ.....	૧૧૪૦૦૦૦૦૦૦૦
સોના રૂપાની નગદી.....	૧૪૫૦૦૦૦૦૦૦
પરચુટણ	૫૬૩૦૦૦૦૦૦૦

૨૮૩૧ પુરવ તરફનાં હુનરકામનો સંગરહ-લાયનસ શેહરનાં મોં એમીલ ગીલિટ નામનાં એક ગરહસથે પોતે એકઠો કીધેલો પુરવ તરફનાં પુતલાં, મુરતીઓ, વગેરેનો એક નાદર સંગરહ પારીસ શેહરને ભિટ આપ્યો છે. આ ભિટમાં ૧૨,૦૦૦ પુસ્તકોની એક લાયબ્રેરી પણ છે, જેમાંનાં ઘણાખરાં પુસ્તકો ચીનાઈ અને જાપાનીસ ભાષાઓમાં છે. કેહે છે, કે આ સંગરહનાં માલિકને આગલ એકવાર આ સં-

અંક પમો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૦૯

થઈને મોટે ૩૦૦૦૦૦૦ ફાંકની કીમત આપવાની માંગણી કરવામાં આવી હતી, પણ તે રકમે તેણે પોતાનો આ કીંમતી સંગ્રહ વેચવા ના પાડ્યું હતું. પારીસની મધુનીસીપલ કાઝિ-નસીલ આ સંગ્રહને લાયકની એક ઈમારત પુરી પાડશે.

૨૮૩૨ ફ્રાન્સનો વેપાર-ફ્રાન્સના વેપારને લગતા પ્રધાને છેલા બહાર પાડેલા એક રીપોર્ટ ઉપરથી જણાય છે કે ફ્રાન્સમાં ઊદ્યોગનાં કારખાનાઓની અને તેમાં કામ કરનારાઓની સંખ્યા નીચે મુજબ છે:-

કારખાનાઓ	સંખ્યા.	કામદારોની સંખ્યા.
કોલસાની ખાણો	૩૪૨	૧૦૬૪૧૫
પીટ (બલતણ)ની ખાણો	૧૦૩૫	૨૭૯૭૭
લોઢાંની ખાણો	૩૫૩	૮૪૬૮
બોજા ધાતુઓની ખાણો.....	૬૦	૪૪૨૨
લોઢાંનાં કારખાના	૩૫૯	૫૭૦૦૦
કોડી કામ તથા મોટી કામનાં કારખાનાં.....	૪૧૨	૧૮૭૦૮
કાગજ બનાવવાનાં કારખાનાં....	૫૩૬	૩૨૬૫૫
ગાસનાં કારખાનાં	૬૧૯	૧૦૫૭૫
મીણબતીનાં કારખાનાં	૧૫૭	૮૬૦૩
સાબુનાં કારખાનાં	૩૩૯	૩૫૦૯
ખાંડનાં કારખાનાં	૫૧૨	૬૩૫૨૬
કાપડનાં કારખાનાં	૫૦૨૪	૩૫૩૩૮૩
કાચનાં કારખાનાં.....	૧૬૨	૨૩૪૨૧

કુલે ... ૯૯૧૦ ૭૧૮૬૬૨

૨૮૩૩ સોનાનો જુદો જુદો ઉપયોગ-એશકી માણસો તમને સલાહ આપશે કે, સોનું મેલવો, અને તેથી તમારું શરીર સીનગારો; એક ઊદાર માણસ કહેશે, સોનું મેલવો, અને તે બીજાઓ સાથે વેંદ્યી લેઓ; ઊઝાઝ મા-

૧૧૦ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

ભુસ કહેશે, સોનું મેલવો અને તે ખરચી નાંખો; એક દ-
લાલ કહેશે, સોનું મેલવીને તેની ધીરધાર કરો; કંજુસ
કહેશે, સોનું મેલવો અને તે સંગરી રાખો; પણ સહથી
સારી શીખામણુ તમને એક ડાહ્યો માણસ એવી રીતે આપ-
શે કે, સોનું મેલવો, અને તેનો વાજખી ઊપયોગ કરો.

૨૮૩૪ એકસો વરસની સ્ત્રી-સ્કાટલાંડના બાન્ક
શાયર નામનાં પ્રગણાંમાં એક ખેડૂતની વીંધવા, થોડી મુદત-
પર બરાબર પોતાનાં ૧૦૦ વરષ પુરાં કીધાં પછી થોડેજ
કલાકે મરણ પામી હતી. આ વીંધવા પોતાનાં લગન પછીથી
૮૦ વરષ સુધી એકજ ઘરમાં રહી હતી.

૨૮૩૫ એક નાની સરખી. ગણત્રી-પોસટના રદી
સટાંપો યુરોપમાં લોકો તરેહવાર કામો માટે જથાખંધ ભિગા
કરેછે, તે મુજબ એક તેવો જથો ભિગો કરવાને એક યુરો
પચન બાનુને શોખ થયો. તેણીએ માત્ર દશ લાખજ સટાંપ
એકઠા કરવાનો ઠરાવ કીધો. એ કામમાં તેણીએ પોતાના
એક મોટા શરાફ મીત્રની મદદ માંગી. તેણીએ ભિગી કરવા
ધારેલી સંખ્યા જાણતાંજ શરાફે તેણીને પુછ્યું, “બાઈ તે
સંખ્યા કેટલો મોટી છે, તેનો તમને ખ્યાલ છે!” તેણી
બોલી, “કાંઈ એમાં શું મોટી વાત છે? બે વરસ જોડલા ટુંક
વખતમાં હું ચાલીશ હજાર સટાંપ ભિગા કરી શકીશું” શરાફ
બોલ્યો, પણ એજ હીસાબે તમે સટાંપ ભિગા કરો તોખી,
દશ લાખ કરતાં તમને પચાશ વરસ લાગશે.” હવે પેલીને
પોતાના ઠરાવની બેવકુફીનો બરાબર ખ્યાલ આવ્યો.

૨૮૩૬ જીંદગીની લંબાઈ વીંશે એક વીંધવાનું
મત-વોંધવાનકારાદે એવું મત ધરાવતો હતો કે માણસની
ખુદરતી વય ૧૦૦ વરસની છે. તે કહેછે જનવરોનો હર્ષ-
યાત્રીની લંબાઈ તેમના શરીરોનાં પુખ્ત થઈ રહેવાના વખ

અંક ૫મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૧૧

ત ઉપરથી ગણી શકાય છે. એટલે જોડલાં વરસમાં શરીર પુખ્ત થઈ રહે છે તેથી પાંચ ગણા વરસો સુધી જનવર જીવે. જો જોઈએ એવો ખુદરતી નીચમ છે. માણસનું શરીર સંપૂર્ણ રીતે પુખ્ત થવામાં ૨૦ વર્ષ લે છે, તેટલાં મોટે તેની વય ખુદરતને કાયદે પાંચગણા વીસ, એટલે ૧૦૦, વર્ષની થતી જોઈએ. બીજાં જનવરોનાં સંબંધમાં પણ આ વાત ખરી પડે છે. માણસને વીશે બોલતાં, જે શખસ દરદી હાલતમાં નથી મરી જતો, તે ૮૦થી ૧૦૦ વરસો સુધી જીવે છે. ઉપરો વીધવાન જીવંતોને જે સરખા અર્ધા જાગોમાં પેંહચે છે- પુખ્ત થવાની હાલત અને નખલું થવાની હાલત-અને આ હાલતોના તે ચાર વીભાગ કરે છે, એટલે કે બાલપણ, જવાની, પુખ્ત ઉમર, અને ઘડપણ. બાલપણનો હદ વીસ વરસ સુધી અને જવાનીની પચાસ સુધીની તે ગણે છે, કારણ કે તેટલા વખતમાં શરીરની રચણા પૂર્ણ થાય છે. પુખ્ત ઉમર પચાસથી પંચોતેર વરસ સુધી લંબાય છે, અને તેટલા વખતમાં શરીર રચણા સંગીન હાલતમાં રહે છે. પંચોતેરથી ઘડપણ શરૂ થાય છે, અને જે સંભાલ સાથે બાલપણ અને જવાનીમાં સંગ્રહિલું જોર વાપડવામાં આવે છે તે સંભાલ ઉપર તેનો લંબાઈનો આધાર રહે છે.

૨૮૩૭ ચીનાઓમાં વેર લેવાની નવાઈ જોવી રીત- બીજા દેશોમાં દુશ્મન ઉપર વેર લેવાને મોટે તેનું ખુન કરવામાં આવે છે, પણ ચીનમાં તેથી ઊલટી રીતે સામા ધણી આપઘાત કરે છે, દુશ્મને એક તુંકારો કહ્યો અથવા સેજબી નજીવી રીતે ઘુસાને કારણ આપણું, કે લાગણી જ ચીના કાંસી ખાશે અથવા કુવાને તબીબે કુખી મરશે. આવી રીતનું દુશ્મન ઉપર વેર લેવાનું કારણ ચીનાઈ ફાજદારી કાયદાપરથી માલુમ પડી આવે છે. તેમાં એવું કરમાવેલું છે કે આપઘાતની

૧૧૨ સુખ દુઃખનો સાથી. [યુસ્તક ૭મું-

જવાબદારી જે માણસે તેને કારણે આપણું હોય તેની ઉપર રહે છે. આપણાત કરવા અગાઉ, પોતાના અંશીઓ અને દો-તોને તે એકઠા કરે છે, પોતાનો સઉથી કીમતી પોષાક સજે છે, પોતાની હાલત ઉપર સુભાષીત વ્યાખ્યાન કરે છે, અને પછી ઘણા સંતોષકારક દેખાવ સાથે પોતાનું પેટ ખુલું કરીને, ધીર-જથી તેની ઉપર કુહસના આકારમાં બે ધા કરે છે. ગમે તેવા હરરતો ગુનાહ પણ, આ જાતના મોતથી ધોવાઈ જાય છે. ગુ-નેહગાર શુરવીર ગણાય છે, તેનાં કુટુંબને કાંઈ દાઢ લાગતો નથી અને તેની માલ મીલકત સરકારથી જપ્ત થતી નથી.

૨૮૩૮ માહારાણીની છેલી સાલગરેહ.-ગયા મે માસની તા. ૨૪મીએ આપણાં માહારાણીની ૬૫મી સાલ ગરેહ ગઈ. ઇંગ્લેન્ડના આગલ થયલા રાજાઓમાં, છેક ૧૦૬૬થી આજદન સુધી, ફક્ત નવ રાજા થયા છે, જે-ઓ પાંસઠથી વધારે ઉંમરે પુગયા હોય, તેઓ નીચે પ્ર-માણે છે:-હેનરી પેહેલા, અને એડવર્ડ પેહેલા, જે-ઓ બંને ૬૭ વરસ જીવ્યા હતા; રાણી ઇલીઝાબેથ, જેણી ૬૯ સુધી જીવી હતી; જોહન બીજો, ૬૮ વરસ; જ્યોર્જ પેહેલા, ૬૭ વરસ; જ્યોર્જ બીજો, ૭૭ વરસ; જ્યોર્જ ત્રીજો, ૮૨ વરસ; જ્યોર્જ ચોથો ૬૮ વરસ; અને વીલ્યમ ચોથો, ૭૨ વરસ જીવ્યા હતા. ગઈ વીસમી જીને ના-મદાર માહારાણીને રાજ કરવાને ૪૭ વરસ થયાં. આ-ટલા લાંબા વખત કરતાં વધારે રાજ, ઇંગ્લેન્ડમાં ત્રણજ રાજાઓએ રાજ કીધું છે. તેઓ નીચે પ્રમાણે છે:- હેનરી ત્રીજો, જેણે ૫૬ વરસ રાજ્ય કર્યું હતું; એડવર્ડ ત્રીજો, જનું રાજ્ય ૫૦ વરસ સુધી પુગ્યું હતું, અને જ્યોર્જ ત્રીજો, જેનું રાજ્ય લગભગ ૬૦ વરસ સુધી ટકીવે હતું. હાલ હયાત યુરોપના રાજ કરતાઓમાં માત્ર ત્રણ સીવાય, આપણા

નામદાર માહારાણી સરવથી વરધ છે. તે ત્રણ રાજાઓ. નીચ-
લા છે:- જરમનીનો શેહનશાહ, જે ૮૭ વરષની ઉમરનો
છે; નેધરલાંડસનો રાજા, જે ૬૭ ની વયે પુગયો છે; અને
ડેનમારકનો રાજા તેની ઉમર હાલ ૬૬ ની છે.

૨૮૩૯ મજબુત અને સસતું લાકડું મેલવવાની સે-
હલી રીત-કોઈની જાતના લાકડાંનાં ઘણાંજ પતલાં પતરાં
એકેક ઊપર સાથે સરસ વટી વજગાવીને તેમને સંચામાં દા-
ખવાં. આ દખાણથી ગરમ સરસ સરવ પતરાંઓમાં પેવસ
થઈને એવી સફાઈથી તેમને ચોટાડે છે, કે જાણે એક જાત-
નું લાકડું હોય તેવો દેખાવ તેઓ આપે છે. આવી રીતે
તઈયાર કીધેલું લાકડું સરવ રીતે લાભકારક હોય છે. તે સ-
સતું, દરેક તસુએ મજબુત, અને ભાંગવાની ધાસતી વગ-
રનું હોય છે. તેને બાહરથી શોભાયમાન કરવાને માટે ઉપરની
ચીપ ઊંચી જાતનાં લાકડાંની લેવાઈ શકાય છે. અમેરીકામાં
તેઓ અત્યારથીજ સંખ્યાબંધ રીતે કામે લાગી ચુક્યાં છે.
ચોપડીનાં પુઠાંને માટે તેઓ ઘણાંજ ટકાઉ અને કોફાયત મા-
લમ પડ્યાં છે.

૨૮૪૦ માણસને ધીકારનાર એક ફ્રેનચ તખીયનું
વાંધામાં પડેલું વીલ-આ તખીય પારીસમાં થોડુંક થડું
મોટી દોલત મુકીને મરણ પામ્યો છે. તેનાં છોકરાંના છોકરાં
તે દોલત ઉપર આશા બાંધી બેઠાં હતાં, પણ તેમની આશા
નહી ફલવાથી તેઓએ એવો વાંધો કાઢડ્યો છે કે, વીલ કરતી
વખતે મરનારનું મગજ સાબુત હાલતમાં નહીં હતું.
મરનારનું વીલ ખરેખર વાંચવા લાયક છે. શરૂઆત-
માં તે કહે છે કે, “ઘણાં લેખો હોય છે તેના કરતાં તો હું
તને અને મને ઘણો વધારે સાબુત છઉં, મારી દોલત
૭૦,૦૦૦ ફ્રાંકની છે. આહ! એટલી રકમથી હું કેટલાં બધાં

૧૧૪ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

આસુઓ, કેટલી બધી ડફાંસ અને ખુશામત મેલવી શકું. સવાલ એ છે કે તેનું કરવું શું? ધરમના કામમાં તો હું તે નહીં આપું. માણસ જાતના બહુ કરનારાં ફક્ત કાલેરા અને લડાઇ છે.” વીચાર કરતાં મને યાદ આવે છે કે, ઘણાં વરણાની વાત ઉપર મારી બધી તેને છોડી ગઇ હતી, અને હજી તે છે જીવતી હશે. પોતાની સંગતથી તેણીએ મને છુટો કીધો તેનો મારે આભાર તો માનવો જાઇએ, અને તેટલાં મટે મારી આપ્નો દોલત મુકી જાળી છું. પણ એક સરતે-અને તે એ કે મારાં મરણ પછી તેણીએ એક વરણની અંદર નાતરું કરવું. “મને એટલો તો દીલાસો રહે છે કે, પુરૂષની જીપર એક પુરૂષ (તેની બધીને બીજા વર) મારાં માત જીપર ખરા દીલથી વીલાપ કરશે. ” વીલ કરનાર સહી કરતાં પોતાનાં નામની પાછલ ઉમેરે છે કે, “તખીબ તરીકે મેં માણસ તરફ મારું બનવું કોણું છે, કારણ કે મારા ઘરકોમાંના એકનીબી મેં જીંદગી બંધાવી નથી.”

૨૮૪૨ પદસા મેલવવાની જીદી જીદી રીતો વથેનો તફાવત-માણસ જાતની પદસા મેલવવાની જીદી જીદી શક્તી વીસે એક અમેરીકન પત્ર નીચે મુજબ લખે છે:-એક રાજકવી એક કાગળના કકડા પર થોડીક લાઇનો ચીતરે છે, એટલે તે કકડાની કીમત હજારો રૂપયાની થાય છે; આ સરસ મન શક્તીનું પરોણામ છે. એક સાહસીક સટોલીયે ખાલી કાગળના કકડા પર થોડીક લાઇનો ચીત્રી કાંઇ નવી કંપની સ્થાપવાની મદદનજર લખી રાખે છે, એટલે તે કકડો લખોની કીમતનો થઈ પડે છે; એ તે સટો. રાજ કરતા-આ અને સરકારે સાદી ધાતુના અથવા કાગળના કકડા લે છે એક છાપ મારે છે, એટલે તેની કીમત તેઓ ચાહે એટલી થઇ જાય છે; અને તે ચલણી નાણાંને નામે પસાર

અંક ૫મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૧૫

યાયછે. એક યાંત્રીક પાંચ રૂપયાની કીમતનો પરચુટણ સા-
મન લેઈ તેને ગોઠવી ગોઠવીને થોડી વારમાં એક આકાર
આપેછે, જે ઘડયાલનાં નામથી ઓળખાય છે, અને તેની
કીમત સેંકડોથી અંકાય છે; એ હુનરનું પરીણામ થયું. એક
વેપારી આના બે આનાની ચીજ ખરીદે છે, પણ તેજ
ચીજ તે ઓછામાંઓછી રૂપયે વેચેછે; એતે વેપાર છે. એક
મજ્જુર દીવસના બાર કલાક મેહેનત કરેછે, અને દીવસને
છેટે ભાગયે બાર આનાખી તેને મલતા હોય; પણ એ મજ્જુરી
છે. એક સ્ત્રી દશ રૂપયામાં જીવી જીવે તેવી સગવડ ભ-
રેલી ટોપી ખરીદી શકે, પણ તેણી પાછલ એકસો રૂપયા
ખરચશે: જે ખરેખરી મુરખાઈ છે.

૨૮૪૨ ગુલાખનાં અતરની શોધ કેમ થઈ?—ગુલા-
ખનાં અતરની શોધ વીશે એવી દંત કથાએ કે, જગત પ્ર-
સીધ સુલતાના નુરજહાનના મેહલમાં એ શોધ પેહલ વેહ-
લી એક અક્ષમાતથી થઈ હતી. શાહાનશાહ જાંહગીરની
મોજને ખાતર સુલતાનાએ પોતાનાં હુમામખાનાંમાં એક
ગુલાખ જલની હોજ બરી રાખી હતી. એ હોજપર સુરજનું
તડકું પડવાથી, તેમાંનો ચીકાસ પાણી પર તેલનાં ટીપાનાં
આકારમાં ડુટી નીકળ્યો હતો. હુમામખાનાંના રખેવાલો સ-
મજ્યા કે, કાંઈ ચીકાસ પાણી પર ફોલાઈને હોજ ખરાબ
થઈ હશે, તેથી તુરતજ તેઓ સંભાલથી તે ચીકાસ પાણી
ની સપાટી પરથી કાઢાડી નાખવા લાગા. તેમ કરતાં તેલ-
નાં ટીપાં ડુટ્યાં અને તેમાંથી બહુ સરસ સુગંધ નીકળવા
લાગો. તે બતાવથી ગુલાખનું અતર બતાવાનો લોકોને પે-
હલો ખ્યાલ આવ્યો.

૨૮૪૩ કરોલીયાઓની કેટલીક હકીકત—આપણાં
ઘરમાં વસતાં આ નાનાં ઉદ્યોગ જનવરની હકીકત ખચી-

૧૧૬ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું -

ત જાણવા નોગ છે. કરોડીયાની માદા ધણુ કરી પોતાના નર કરતાં કદે બહુ મોટી તેમજ નોરાવર હોયછે. તેણી નોડે વેહવારમાં આવતાં, નરને વારંવાર પોતાનો એકાદ પગ ભાંજી લેવો પડે છે. એક જાતના કરોડીયાઓમાંતો, માદા નર કરતાં ૧૩૦ ગણી મોટી હોયછે. કરોડીયા ત્રણ જાતના તાર પોતાનાં શરીરમાંથી કાઢેછે. પેહલો જાતના તાર, જે ઘણા મજબુત હોય છે, તે તેનાં જાલાંની લંબાઇમાં કામ લાગેછે. બીજા તાર આડા નાખવા તથા શેકાર પકડવાનાં કામમાં તે વાપરે છે. ત્રીજા જાતના તાર, તે મોટા જથ્થામાં કાઢે છે, અને ભરણ અથવા એવા મોટા શીકાર, જે મોટે તેને બહુ સંભાલ લેવાનો જરૂર પડે, તેવા શીકાર પર નાખેછે. એ તારમાંથી ઘણી સરસ જાતનું રેશમ બનાવી શકાય છે.

૨૮૪૪ બરીટીશ વાહુણીના નામ-બરીટીશ વાહુ-
ણી અને મનવારોનાં તરેહવારનાં મોહોય છે, તેમાં ઘણાં સાધારણ નામ “મેરી” છે. એ નામવાલાં વાહુણીની સંખ્યા બસો-
થીબી વધારે છે. તેથી ઊતરતું લોકપ્રીય નામ “મેરીઆન”
છે; જે નામવાલાં વાહુણી એકસોથી થોડાં વધુ છે. તે પછી
સાહરા, જેન, અને એલોઝાથેથ નામે આવે છે. એ તો
સ્ત્રીઓના નામથી એલખાતાં વાહુણી થયાં. મરદાથી એ-
લખાતાં વાહુણીનાં નામમાં “વીલયમ” ધણું સાધારણ છે.
એ નામવાલાં વાહુણી એકસોથી ઘણાં વધુ છે. વહી કેટલાંક
વાહુણીને “સાત ભાઇઓ,” “બે ભાઇઓ,” એવી મતલ-
બનાં નામે આપેલાં છે. એવાં નેવયાંસી વાહુણી છે. રા-
જકુટુંબનાં માણસો, તથા જાણીતાં રાજકુવારીઓ અને કુંવ-
રોનાં નામ પરથીબી કેટલાંક વાહુણી એલખાય છે. આપ-
ણા હાલના વડા પ્રધાન મી॰ ગલાડસ્ટનનું નામ ધરાવનારાં
દશ વાહુણી છે. મરનાર પ્રધાન લારડ બીકનસફીલડનાં

અંક ૫૨૦.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૧૭

નામનાં તેર વાહણો છે. “તેલ અલકબીર ” ની પ્રખ્યાત લડાઈની યાદગારી પણ, તેનાં નામના એક વાહણથી જલ વાહ રહી છે હુલુઆના રાજ સંટિવાયોનાં નામથી બે વાહણો એલખાય છે.

૨૮૪૫ પારીસની શોકીન બાનુએને થયલી એક અરજ-પારીસની શોકીન બાનુએને: “અરેખરી ખુખસુરત રહેવાની” અરજ એક પારીસના પત્રમાં કરવાનાં આવી છે. તેમાં લખનાર જણાવે છે કે, “નાંમાકીત ગવઘયાએ બિઠાવન અને મોઝારટની માફક, તમે બાનુએ પેહેરવેશની જુદી જુદી રીતીઓની સુંદર મેલવણીઓથી આખી દુનીઆને છક કરોછો, અને આખી દુનીઆ તમારાં કામની નકલ કરેછે, એ વાત ખરી છે. પણ જોદાને ખાતર કહેવો કે તમારાં ગવનો સાથે તમારે ગલાંથી તે કમર સુધીના ભાગ સાથે કોઠલી જીવું જે વલગાવયું છે, તેનો શા અર્થ? શું તેમાં કાંઈ પરચુટણુ સામાન લઈને કરવાનું સગવડ ભરેલું વીચારવામાં આવ્યું છે?” આ અને બીજા પોષાકના સંબંધમાં ફર્યાદો ઉપલો ફરેનમ્મેન ઘણાં દુખ સાથે કરેછે, અને એક ઇંગરેજ લખનાર તે લેચકી લઈને પોતાની બેહનપણીએને પણ તેમાંથી ઘડો લેવાની બલા મણુ કરેછે.

૨૮૪૬ એક ઈટાલીયન નાટક જોડનાર ઉપર વીતલો રમુજ બનાવ-જુસેપ વરડી નામનો એક હાયાત જાણીતો ઈટાલીયન ઓપેરા જોડનાર સવભાવે ઘણો રાંક અને એકમારગી છે. જાહેરમાં દેખાવ કરવાનું તે પસંદ કરતો નથી. થોડુંક પર ટયુરીન શહેર ખાતે એક પ્રદર્શન ભરાયું હતું, તેની બિટ લેવા વરડી છુપાં નામ અને પોષાક સાથે ગયો. ધારી શકાશે કે, તેણે પેહેલાંજ વાજાંત્રવાલા ઓરડાને

૧૧૮ મુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

મુલાકાત દીધી. ત્યાં એક વજડનાર એક નવાં આરગનને તપાસ લેતો હતો, તેણે વરડીને ઝોલખી કાઢાડ્યો, અને એકદમ તેનું જોડેલું એક ગીત વજડવાનું શરૂ કરીધું. આથી ગુસ્સે થઈને વરડીએ ટોપી લઈને નાહસી જવાની કોશિશ કરીધી. પણ તેટલા વખતમાં આખા ઝોરડામાં ખબર ફેલાઈ કે વરડી હીઆં આવેલા છે, અને સરવે જાતનાં વાજાં ઊંચે ઊંચે વરડીએ જોડેલા જુદા જુદા રાગો વાગવા લાગ્યા. આખા ઝોરડામાં તરેહવાર જાતના રાગો ભિલમ ભિલા થઈને વાગવા લાગ્યાથો, તેમની અસર બહુજ મધુર તો ન હતી. અંતે વરડીથી પોતાની ગંભીરતા જાલવી શકાઈ નહીં. અને આ હાસ્ય જનક દેખાવ તરફ પોતાનું હસવું ખાલી કરવા તે એક ખુરસી ઉપર બેસી ગયો. હજી તો હસી રહ્યો નથી, તેટલાં એક હાજર થયેલા માણસે તેનાં હાથમાં એક કાગળનો કરકો સેરવ્યો. તેમાં તેને જણાવવામાં આવ્યું હતું, કે, તમારાં શરીરનું બરાબર વજણ પાંચ મણ અને બંધર છે. વાત એ હતી કે, તે એક તોલવાનાં યંત્રની ખુરશી ઉપર બે લયો બેસી ગયો હતો. એક દીવસમાં આવા બે ફેસતા ઘણા થાય, એવું ધારીને વરડીએ ત્યાંથી એકદમ રૂપસત બીધા અને ફરીથી તેણે ટપુરીનનાં પ્રદરશનમાં પગ મુક્યો નથી.

૨૮૪૭ નખ રંગવાનો શોખ-પારીસમાં દાખલ થયેલું છેલું ઘેલું નખ રંગવાનું છે. મુખ્ય કરીને પેહલું અને ત્રીજું આંગલું નખ રંગવાને માટે પસંદ કરવામાં આવ્યાં છે. આ શોખ દાખલ થયા પછી કેટલાંક આજાક બિજાંએ નખ રંગવાના સંબંધમાં કાંઈ નવી નવાઈ યોજવામાં રાકાયા હતાં, અને તેમણે નખો ઉપર ખુદરતના દેખાવો ચીતારવાનું એક સાધન ગોતી કાઢાડ્યું છે, પણ શોખીનો

ની ઈછા પોતાનાં નખો ઊપર મોત્ર, ઓલખીતા, કે પ્રેમીના ફેટા પાડવાની છે, અને તે કામ હાલ ધણી સંપૂર્ણ રીતે કરવામાં આવે છે. વપડાતા રંગો કદીખી ધોવાઇ જવાની ધાસતીમાં રહેતા નથી. પણ આવી જાતના શાખ સાથે એક અડચન જોડાયેલી છે, અને તે ઊપર ચીતારાનું ધ્યાન ગયું નથી. તે એકે જ માણસે પોતાના હાથ ઊપરની ચીત્રમાલા જાલવવી હોય છે, તેને પોતાના નખોને ધણી ભયંકર હદ સુધી વધારવાં પડે છે. અને જો નખ વધારવા નહીં ગમતા હોય તો દાસન આસનાવોને થોડા થોડા કાપવાની દુખ ભરેલી કુરજ પડે છે.

૨૮૪૮ એક ગાયલુકારની હકીકત-મેરીયેટા આલખની નામે એક પ્રખ્યાત ઇટાલીયન સ્ત્રી ગાયલુકાર માટે કહે છે કે, તેણી જખરી હીમતવાન અને મરદ જેવા કદાવર ખાંધાની હતી. તેણી એકવાર જરમનીની નાટકશાલામાં જલસા કરતી હતી તે વેલા, કેટલાક શાખસોએ, તેણીનું ગાયલુ ભર નાટકશાલામાં વખોડી કાઢી તેણીને અપમાન કરવાનો ઠરાવ કર્યો હતો. મેરીયેટાને આ વાત જાણતાંજ તેઓની ખબર લેવાનો તેણીએ ઠરાવ કીધો. એ ધરાદાયી તેણીએ મરદનાં કપડાં પેહર્યાં, અને જોડકાણે તેણીના દુશ્મનો ભેગા મલવાના હતા ત્યાં પોતે પણ ગઇ. તેણીનાં ક, દાવર કદને મરદનો પોશાક ધણે અંધપ્રેસતો લાગતો હતો. જ્યો કોઇનો શક તેણી તરફ ઊંસકેરાયો નહીં. તેણીના દુશ્મનો એક કાફીખાનામાં ભેગા મલયા હતા, જ્યાં તેઓય, થોડેક દુર જઇને તે બેઠી. થોડોક વખત તેઓની વાતચીત સાંભળવા પછી, તેઓ આગલ જઇ તેણી બોલી, “ અહુરથો તમે કોઈની મશકરી કરવાની ગોઠવણ કરતા જાણો છો. મને એવી ગમતનો બહુ શાખ છે, માટે તમારી ગોઠવણમાં

મનેથી સામેલ કરે તો મેહરબાની. “તેઓ ખોલયા,” અમે એક નાટકકારની ફજેતી કરી નાખવાના છીએ, અને તમાને તે કામમાં મોટી ખુશીથી સામેલ કરશું.” તેણીએ પુછ્યું, પણ વારં, તેણીએ કાંઈ તકશીર કરી છે ? ” “ ખચીતજ.” તેઓમાંના એક ખોલયો, “તેણી” ઇટાલીયન ઘરતાં, પોતાના સવદેશના દુશ્મન જરમનો વચે ગાયણુ કરે છે. “તેણી ખોલી, “ત્યારે તો તેણીને સજ્જ થવી ઘટે છે. પણ આપણે કેવી રીતે વરતવાનું છે ? ” તેઓએ તેણીને એક સીસોડી આપી, અને કહ્યું કે, ઇશારત થતાં તે સીસોડી તેણે વગાડવી, એટલે સઘલાઓ “હડધુત”ના પોકારો કરીને તે નાટકકારની ફજેત કરી નાખશે. મેરીયેટાએ તે સીસોડી ગજવામાં મારીને ચાલતી પકડી. બીજી રાતે જલસો ચાલુ થયો તે વેલા, મેરીયેટાના દુશ્મનો તેમાં હાજર થયા. નાટકશાલા ભરચક ભરાઈ હતી. એક બે ગાયનકારોએ ગાવા બાદ, મેરીટાનો વારી આવી. તેણીએ એક ગાયણુ ગાવા બાદ, “હડધુત”ના પોકારો કરવાની ગોઠવણ થઈ હતી પણ, કેટલાકોએ અંધીરા પડી જઈને, સીસોડીની નીશાનીની રાહ નહીં જોતાં લાગલીજ ખુમો પાડવા માંડી. મેરીયેટાએ લાગલીજ પેલી સીસોડી તેઓ સામે પકડી, અને ખોલી, “અહસ્થોતમો બહુ ઊતાવલા પડી ગયા છે. આપણી ગોઠવણ મુજબ તો, હું ગાઈ રેહવા પછી, તમારે ગડબડ કરવી જોઈએ.” સઘલા ચુપ થઈ ગયા, અને પછી તેણીની હકીકત જાહેર થવાથી તેણીના દુશ્મનો પોતે તેણીને શાપાશી આપવા માટે તાલી વગાડવા પડી ગયા; અને આખી નાટકશાલાએ તે જામકી લીધી. ધારવા કરતાં જુદોજ મામલો બનયો. મેરીયેટાને ખુદ તેણીના દુશ્મનોની બલામણુથી, લોકોએ અગયારવાર પાછી પાછી ગાવા તેડી.

અંક ૬૯.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૨૧

૨૮૪૯ જાપાનીસ ફેરીયાઓ-જાપાનીસ ફેરીયાઓ પોતાનો ધંધો રાતને વખતેથી ચાલુ રાખે છે. જાપાનીસ લોકો, રાતે ઊંઘમાંથી ઊઠીનેથી ગમે તે વખતે પોતાને જરૂરાતની કોઈ ચીજો ખરીદવાની ટેવ રાખતા હોવાથી, આ ફેરીયાઓને રાતે ધંધો ચલાવામાં કશો ગેરફાયદો થતો નથી. એ ફેરીયાઓ પોતાની વેચવાની ચીજોનાં નામ તરેહવાર રીતે બોલે છે, અને તેમ કરતાં ખરાં નામનો ઉચાર ફેરવીને એવો કરી નાખે છે કે, તેનો અરથ પણ સમજાય નહીં. એમ કરવાનું કારણ એવું કે, કોઈપણ એક ફેરયાની બોલવાની રીત ખીજને કદીથી મળતી નહીં આવે તેની સંજ્ઞાલ તેઓ લેય છે. તેથી એક ફેરીયાનું બોલેલું અજ્ઞાણ માણસ કદાચ સમજે નહીં, પણ તેના હંમેશનાં ઘરડો તેને તરત જાણે છે.

૨૮૫૦ ખોરાક ગિયોગી ચીનાઈ રોપાઓની અમેરીકામાં રોપણી-અમેરીકામાં, અને મુખ્ય કરીને યુનાઇટેડ સ્ટેટમાં, જુદા જુદા દેશોના રોપા ઊગાડવાના અખતરાઓ ધમધોકાર ચાલે છે. હાલમાં ત્યાં ખોરાક ગિયોગી ચીનાઈ બાજીપાલો ઉગાડવાની કોશિશ કરવામાં આવે છે. ખોરાકની જાણ સ તરીકે જાતાં અને તેની કીકાયતને ગણતરીમાં લેતાં આ કામ ધણું જાલકારક નીવડવાની આશા આવે છે. ચોખ્ખાનાં એતરો અને બીનાશવાલી જગ્યાઓમાં આ ચીનાઈ રોપાઓ સેડલાઈથી ઉગી નીકલે છે. તેમનામાંના કેટલાકનાં વરણુનો નીચે પરમાણે આપવામાં આવે છે:- સગથી જાણવા લાયક રોપો લીંગછીઆક્રિ નામનો છે. તેના સવાદ ઉપરથી તેને જલ એસ્ટનટ કહે છે. તેને ઊગાડવાની મેહનત બહુ થોડી પડે છે અને સખત રૂપમાં પણ તે મરી જતો નથી. વાટર લીલી નામનો એક ખીજો રોપો ખોરાક તરીકે ઘણો વપગાય છે; તેમાં આહારનું તત્વ ધણું રહે છે,

અને તેમાં મુલીઆં અને બીઆં પણ આધામાં લેવાયછે. તેનાં પાતરાં કાગલની માફક લપેટવાને માટે ઘણા બંધબેસતાં છે, અને તેનાં કુલ મોટાં અને સુંદર હોય છે. બીજો ઘણો કીમતી અને ઉપયોગી રોપો ટીએલ્ડુશુ નામે છે, અને તેને લોહોડું ચુસી લેવાનો ઘણોજ નવાઘ સરખો ગુણુ છે. આ ગુણુની ખુબીથી, જ્યારે પણ ઝાડ ખરી પડવાની અણી ઉપર આવે છે, ત્યારે તેનાં થડમાં લોહોડાંના ખીજા ઠોકયાં હોય તો તેના આવરદા લાંબા થાય છે. ખીજાઓ થડનાં એકસ ગુણેને લીધે ઝાડનો રસ બની જાય છે, અને તે રીતે તેને નવો જીવ આવે છે. ટીઆઓલાન નામે બીજો એક વીજક્ષણુ રોપો છે, તેને જો જમીનમાં દોટલા રાખ્યો હોય, તો તેની ઉપર કુલ આવતાં નથી. તેને ઉખેડી કાઢાડીને ધરની સીલીંગ પર લટકાવ્યો હોય તોજ કુલ નીકળવા માંડે છે. છાઇશુ યાને વારનીશનું ઝાડ ઘણું ચલકતું પીલું વારનીશ પુરું પાડે છે. આ વારનીશને છીનછાઇ કહે છે. પણ તેમાં એક ઝેરી તત્ત્વ રહેલું હોવાથી, તેને હાથમાં પકડ્યાથી છાગરો ઉઠી આવે છે. ચીનાએ પોતે પણ આ ઝેરથી છટકવા પામતા નથી, પણ અમેરીકનો તેના ગુણુથી તદ્દન અનજાણુયા હોવાથી વારેઘડીએ હેરાનગતી ભોગવેછે. તેના ઉપાય તરીકે કરચલાંનું કાલજી હાથ ઉપર મસલવામાં આવે છે અને સનોખરનાં છોલાંનો કાવો પાવામાં આવે છે. ઉપર કહેલા અને બીજા ઘણા ચીનાઇ રોપાઓ અમેરીકામાં ઉગાડવામાં આવે છે, અને તેથી દેશને અલખતાં બહુ ફાયદો થવાની આશા રહેછે.

૨૮૫૧ હડખાંના ઈલાજના સંબંધમાં થતા અખત્રાઓ-માંસડુ પાસટપુર નાંમનો ફરેચ તખીબ, જે હડખાંને ઈલાજ શોધવા પાછલ આજ ઘણું થડું લાગ્યો છે, તેણે

અંક ૬૦.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૨૩

ફરાનસની સરકારને અરજ કીધાથી, તેના ઉપાયનાં અસરકારકપણા વીશે ખાતરી કરવાને તખ્તીઓનું એક મંડલ સથાપવામાં આવ્યું છે. મોંસયુ પાસટ્યુરનો ઊપાય એ છે કે, હડખાનાં ઝેરને ઘણી નબળી હાલતમાં લાવીને તેને કોઈપણ સાબુ કુત્રાનાં શરીરમાં દાખલ કરવું, કે જોથી પાછલથી તેને ઘેલા થવાનો સંભવ રહે નહીં. જે પ્રમાણે શીતલાના રોગની સામે આગમજથી ઊપાય લેવાને અરથે માણસો સહીઅડ કહડાવે છે, તેવીજ રીતે મોંસયુ પાસટ્યુરે શોધી કાઢેલો ધલિજ કુત્રાઓને હડખાના મરજના હુમલા સામે આગમજથી બંધાવની હાલતમાં મુકે છે. મજકુર તખ્તીઓનાં મંડલના પેહેલા હેવાલ ઊપરથી માલમ પડે છે, કે મોંસયુ પાસટ્યુરનો ઉપાય, અખત્રાઓથી કૃતેહમંદ નીવડયો છે. ત્રેવોસ કુત્રાઓનાં શરીરમાં હડખાનું ઝેર ઉપર કહયા પ્રમાણે દાખલ કરીને મોંસયુ પાસટ્યુરે તેમને મંડલીને સ્વાધીન કીધા કે તેમની ઊપર તે અખત્રાઓ અજમાવીને ખાતરી કરે. પરીણામમાં જણાયું છે કે, આ કુત્રાઓ ગમે એવાં મજબુત હડખાનાં હુમલા સામે ટકી શકે છે. તેજ પ્રમાણે ઓગણીસ નહીં તઢ્યાર કરેલા કુત્રાઓ ઉપર હડખાનું ઝેરેર બહુ જ લદી લાગુ પડી ગયું હતું. આ બંને પરીણામો ઘણા ખાતરી પુરવક છે, તે છતાં ઊપલું મંડલ નવાજ કુત્રાઓ ઉપર બંને કીરીયા કરીને વધુ ખાતરી કરવાનો વોચાર રાખે છે. આથી મોંસયુ પાસટ્યુરના ઊપાયની સઘલી ખુબીઓ બાહેર આવશે, અને ફરેન્ચ વીધ્યાએ માણસ જાત ઊપર કરેલો મોટો ઊપકાર સરવ તરફથી માનય કરવામાં આવશે.

૨૮૫૨ ધડથી છુટાં પડયા પછી ડોકાંમાં રહેતી લાગણી-ફરાનસમાં ગુનેહગારોના જાન લેવાની રીત વારંવાર ગીલોટીનના બચકર હથીઆરથી ડોકું કાપી નાખવાની હોય

૧૨૪ સુખ કુખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

છે. આ રીત સામે મોટા વાંધા એ લેવામાં આવે છે, કે ધડથી છુટા પડ્યા પછી ડોકામાં લાગણીનો શક્તી રહેછે; અને તેનાં ભિન્નની ચેતન શક્તી એકાએક જતી રહેતી નથી, મોટે ગીલાટીનની સજા ઘણી ઘાટકી અને તેટલાં મોટે સુધરેલી પ્રજાએને નહીં ઘટતી છે. ડોકામાં લાગણી અને ચેતન શક્તી રહેવાની વાત આસતે આસતે વીશવાસ મેલવતી જાય છે, અને ફરાનસમાં ચાલતી ગીલાટીનની સજા દયાના કાનુનથી અટકાવવામાં આવશે, એવી આશા રાખવામાં આવેછે. યુનેહગારેને મારી નાખવાની બીજી રીત પ૨૩ીક આસીડ નામનું એક ઝેરૂં રસાયણી મીશ્ર પાવાની છે. પણ આ રીત પણ ઉપલાજ કાનુન પ્રમાણે જ્ઞાતાં વાંધા ભરેલી છે. કારણ કે તે ઝેરની અસર થતાં જરૂર કરતાં વધુ વખત લાગે છે, અને ઘણું કરીને તેની અસર માણસ માણસ પર જુદી જુદી હોય છે. વીજલીક શક્તી પણ માતનું એક સાધણ છે. પણ તે પણ હાંદગીને પલવારમાં છેડો લાવે એમ માનવામાં આવતું નથી. સહથી સુતરો અને પસંદ કરવા જોગ ઉપાય ફાંસી દેવોનોજ છે, કારણ કે તે સજાથી મરનારની ચેતન શક્તી બીજા સરવ ઉપાયો કરતાં વધારે જલદી નાબુદ થાય છે.

૨૮૫૩ એક ઈંગરેજ ઉમરાવનાં લગનને મોટે પ્રીનસ ખીસમારકની પરવાનગી !-નીચલી રમુજ વાત એક જરમન ઓપાનીઆમાં થોડુંક પર પ્રગટ થઇ છે:-ડ્યુક આફ આરગાઇલને એક નાનો છોકરો એક આરત સાથે પરણવાને કબુલ થયાથી, પોતાની ફરજ સમજીને તે આપની પરવાનગી લેવા ગયો. ડ્યુકે તેને નીચે પ્રમાણે જવાબ દીધો:-“જ્યારથી મારો વડો દીકરો, મારકવીસ ઓફ લોરન નામદાર માહારાણીની છોકરી સાથે પરણ્યો, ત્યારથી તે આ

અંક ૬૯.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૨૫

પણાં કુટુંબનો વડો થયો છે. તેટલાં માટે તમે તેની મરજી પુછો. તે જોહા કહે, તો મારે કાંઈ ના પાડવાનું રહ્યું નથી.” આથી હિમરાવજીએ પોતાના બાહ્ય આગલ ગયો; પણ તેણે જવાબ દીધો કે “હું આપણી નામદાર માહારાણીના જમાબંધાઈ; તેટલાં માટે મારી ફરજ છે કે એ વાત તેણીનાં ચુકાદા પર હું રાખું.” તેમ કહીને મારકવીસ રાણીની હજીરમાં ગયો, પણ તે નામદારે જવાબ વાલ્યો કે, “જ્યારથી પરમેશ્વરે મારા વાણલા પતીને મારી કનેથી છીનવી લીધી, ત્યારથી મેં ઠેરાવ કીધોછે કે કુટુંબને લગતાં કોઈપણ કામકાજ, મારા દેર ડયુક ઓફ કોબરગને પુછ્યા વગર મારે કરવાં નહી. હું તેને પુછાવો મંગાવીશ.” ડયુક ઓફ કોબરગને જવાબ નીચે પ્રમાણે હતો:— “તમે નામદાર જાણોછો, કે છેલ્લાં ચાર વરસ થયાં જરમનીમાં અગતના રાજદવારી બતાવે બનયા છે, અને તેનાં પરીણામમા સઘળાં અગતનાં કામકાજો બરલીનમાંજ થાય છે. તેટલા માટે મારી ફરજ સમજીને આ વાત હું શેહેનશાહ વીલયમ હજીર મુકીશ. એ વાતની જવાબદારી હું મારે શીર રાખતો નથી.” તે પ્રમાણે ડયુક ઓફ કોબરગ બરલીન ચાલ્યો, અને શેહેનશાહને પોતાની ભેટનું કારણ જણાવ્યું. થોડીક વાર વીચાર કર્યા પછી, શેહેનશાહે કહ્યું કે, “હું મારાં દેશને માટે કેવી રીતે લડ્યોછું અને તેને માટે મેં શું શું કીધુંછે, તે આખી પૃથ્વીને જાહેર છે. તોપણ લોકોને થોડીજ ખબર છે, કે મારા કુટુંબમાં અને મારા પ્રધાનોમાં ચાલતી ગેર સમજીતીથી મારું દીલ કેવું સુથાય છે. તોપણ હું કબુલ કરુંછું, કે મારા સલાહકારોમાં પ્રીનસ બીસમારક સજીયો ડાહ્યો અને પોલિએલો છે. આ વાત તમે તેને જણાવીને ફડચો કરો.” આ ઉપરથી ડયુક ઓફ કોબરગ તે મહાતમા નરને મલવા ગયો. તેણે

૧૨૬ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

તેને સઘલી વાત માંડીને કહી; રાણીનો કાગળ વંચાવયો. અને શેહેનશાહના શબ્દો ટાંકી બતાવયા. ખીસમારકે એક દમ જવાબ કીધો કે, “એવી બાબતમાં મારી પરવાનગી કાં નોંધાએ ?” ડયુકે એક આરગાઇલ કે તેના છોકરા સાથે આ પણને શું લાગેછ વલગેછે ? ના છોકરાની મરણ પરણવાની જ હોય, તો ભલે પરણે.”

૨૮૫૪ કાલેરાનો ફેલાવો કરનારાં સાધનો-ડાકટર લીખરટઝ નામે એક જરમન તબીબ કોકની સંગાતે મારસેલસ તથા ટુલોં ખાતે કાલેરાના સંબંધમાં શોધ ઓલ ચલાવવાને ગયો હતો. જુલાઇ માસના છેલાં અઠવાડીઆમાં તેણે પોતાના અનુભવો બાહેર પાડતાં એવું જણાવ્યું હતું, કે કાલેરાની આશયત અને તેના ફેલાવા સંબંધી કેટલાક ભુલ બરેલા વીચારો કેટલાંક પત્રોમાં છપાય છે. ડાકટર કોકનાં અનુમાનો તે નીચે પ્રમાણે ટુંકમાં જણાવે છે:-કાલેરાનો ફેલાવો ફક્ત શરીરને શરીર લાગવાથી જ થાય છે, અને શરીર જીવરથી કાણડેલાં બીણાં મેલાં કપડાં સીવાય, બીજા કોઇબી જાતના સામાનય વસતુઓથી થતો નથી. ચેપવાલી વસતુ ખીસાબમાં અને દમમાં લેવાની હવામાં રહેતી નથી, પણ શરીરમાંથી બાહેર નીકળતા પદારથોમાં તેનું ધર હોય છે. કાલેરા, નો ચેપ બીની હાલતમાં ઘણો અસર કરનારો હોય છે. અને સુકી હાલતમાં તે ઘણો જલદી મરી જાય છે. ત્રણ કલાક સુધી સુકી હવામાં રહેવાથી કાલેરાના જંતુઓ મરણ પામે છે, અને એકવાર મરણ પામ્યા પછી બીનાસથી તેઓ પાછાં સજીવન થતાં નથી. તોપણ વધારે સાગિચેતીને ખાતર ડાકટર ડાકટર કોક એવો નીયમ આપે છે, કે ચેપની અસરવાલી વસતુઓ સુકાયા પછી છ દીવસે પાછી વપડાવાને લાયક થાય છે. કાલેરાનો મરજ ફક્ત પાચનશક્તીવાલા અવય-

વેમાંજ ઊતપન થાય છે. તેના ચેપ તેજ અવયવેમાં દાખલ થઈને દરદને કારણ આપે છે. વહી કાલેરાના દરદીને ફક્ત અડકવામાં કાંઈ પણ ધાસતી નથી. સીવાય કે જ્યારે તેનાં પાચન શક્તીવાલાં અવયવે, માહેલી ચેપી વસતુ સાથે કોઈબી રીતે સમાગમ થાય. નીચલી વસતુઓ કાલેરાનો ચેપ ઘણો સેહેલાઈથી ફેલાવે છે:-ચેપવાલું પીવાનાં ઊપયોગનું પાણી, ચેપવાલું નાહવાના તથા ઘરમાં વાપડવાના ઊપયોગનું પાણી-અને ચેપવાલી બીની અથવા પ્રવાહી ખોરાકની વસતુઓ, એ સરવમાં દુધ અને મેલાં કપડાં તથા મેલાં કપડાં ધોયલું પાણી, એ ત્રણ ચીજો ઉપર ઘણી સાવચેતી સાથે કયાન આપવું જોઈએ, કારણ કે તેઓ ચેપ ફેલાવવાનાં ઘણાંજ બલવા, ન સાધનો છે.

૨૮૫૫ વીદ્યા દેવીને મનુષ્યનો ભોગ-પોલાંડની રાજવાણી વારસામાં નીકળતાં એક વરતમાન પત્રમાં એક ધરાક નીચે પ્રમાણે લખી મોકલે છે:-“હું એક કુમારો પુરૂષ ધર્મ, મને કોઈબી જાતની સગાઈના સંબંધો અને કોઈબી જાતન-ભવોષયની આશાઓ નથી. તેટલાં માટે માણસ જાતને ઊપયોગી થવાને અરથે કાલેરાને લગતા કાંઈ પણ અખત્રાઓની કસોતી તલેથી પસાર થવાને હું કબુલ થાઉં છું. મને કાંઈ જાતનામની ઈચ્છા નથી, પણ ફક્ત એટલુંજ માંગી લઉં છું કે જ્યાં જ્યાંબી મને અખત્રાના કારણો સર બોલાવવામાં આવે, ત્યાંના ખરચ મને મલે, અને જો વારસા પાંછો ફરવાને હું જીવું, તો તે મુસાફરીનાં નાણાં પણ મને આપવામાં આવે. મારી ઊંચર ચોવીસ વરષની છે, અને હું સારી તંદરૂસતી ભોગવું છું.” આ સાથે લખનાર પોતાનું સરનામું બીડે છે.

૨૮૫૬ દક્ષીણ આફ્રીકાનો મોટો હીરો-દક્ષીણ આફ્રીકામાં મલેલા મોટા હીરાનું વજન ૪૫૭ કેરેટનું નીવ-

૧૨૮ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

ડયું છે. રંગમાં તે કાઢખી હીંદી હીરાને ટકર મારે એવો છે, અને કપાયા પછી એક સંપુરણ અને રૌશનીદાર ખીલીયાન નીવડશે. “ડરાપ શેપ” માં કપાય, તો આ હીરાનું વજણુ લગભગ ૨૨૦ કેરેટ જેટલું થશે, અથવા “લાઝંજ શેપ” માં આશરે ૩૦૦ કેરેટ વજણુમાં ઉતરશે. તેટલાં માટે આ નવું ખીલીયાન તવારીખમાં જણાયત્રા સરવ હીરાઓ કરતાં વજણુમાં બારી થશે. ક્રાડીનુરનું વજણુ ૧૦૬ કેરેટનું છે. રીજંટ આફ્રીકાનસનું ૧૩૬ કેરેટ, અને ઓરલાફનું ૧૮૫ કેરેટ છે. કદ, રંગ, નીરમલપણું અને ક્રીમતમાં આ આફ્રીકન હીરા હાલ તરત દુનીઆમાં સગીથી અન્યથ જોવાં ખનીજ તરફે જગયા લે છે.

૨૮૫૭ ઓક્સીજન ગાસ પ્રવાહી રૂપ કરવાની રીત-થોડાક વખત ઊપર એવું જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું, કે એડીલીન નામના રસાયણીએને જાણીતા પદારથથી ઓક્સીજન ગાસ પ્રવાહી રૂપ થઈ શકે છે. એડીલીનથી પણ વધારે સહેલાઈ સાથે સાધારણ મારશ ગાસ ઓક્સીજનને પ્રવાહી રૂપમાં લાવી શકે છે, એવું મોંસયુ કેલેટે નામના રસાયણીએ દેખાડી આપ્યું છે. પ્રથમ મારશ ગાસને એડીલીનની મદદથી પ્રવાહીરૂપ કરવામાં આવે છે. આ પ્રવાહી અસથીર અને રંગ વગરનો છે. જ્યારે તે પાછો પોતાની વાયુ રૂપી હાલતમાં જાય છે, ત્યારે તે એટલી તો ઠંડી થઈ જાય છે કે તેની જોડા ઓક્સીજન ગાસ લાવતાં, ઓક્સીજનની હાલત તરતજ પ્રવાહી રૂપ થઈ જાય છે.

૨૮૫૮ રેલવેની ગાડીઓમાં વીજલીક બતી-લીવરપુત્ર અને મેનએસ્ટરની રેલવે સડક, જે ઊપર પેહેલ વેહલવેહલી ઊતાડોઓની ગાડીઓ ફરતી થઈ હતી, તેની ગાડીઓમાં રૌશની સંબંધી નવી ગોઠવણ થઈ છે. આ ગોઠવણ

ગાડીઓમાં વીજલીક બતીઓ દાખલ કરવાની છે. વીજલીક ખેટરી તથા બીજા જોઇતો સરંજામ રેલવેના એનજીન પર ગોઠવવામાં આવ્યો છે. વીજલીક પ્રવાહ એનજીન પરથી આખી ત્રેનમાં ફરી વલે છે, અને પાછો ખેવડાઇને એનજીન પર આવી મલે છે. આ ગોઠવણથી વીજલીક બતીનું જોર જ્યારે જોઇએ ત્યારે તપાસી શકાય છે. ત્રેનની દરેક ગાડીમાં બે બતીઓ જોડે જોડ વલગેલી રાખેલી છે, એવી રીતે કે જો તેમાંની એક ખુલ્લો જાય, તો બીજી તરત સલગી નીકલે.

૨૮૫૯ શરીરની શોભા વધારવાની કોશિશ કરવામાં હૃદયી ખાહેર જવાનાં દુષ્પદાયક પરીણામો—શરીરની શોભા વધારવાની ઇચ્છા, અને તે સાથે કેટલીક મગજનો નબલાઇ, કોઇ કોઇ ઓરતોમાં એટલી હદ સુધી હોય છે, કે તેઓ કોઇ બી જાતનો જોખમ ખેડવાનો દર કરતી નથી. જાતજાતની કોસમેટીકોથી ચામડીને બગાડી નાખવી, બાલને રંગીને તેની ખુબસુરતીનો નાશ કરવો, અને બીજાં સેંકડો કઠિતકોનાં બીજાં માઠાં પરીણામો તેઓ દેખાદેખીથી અને એક ફરજ સમજીને ખમે છે. એક અમેરીકન સ્ત્રીએ આવી જાતની મુરખાઇને લીધે પોતાની ખુબસુરતી અને તંદરૂસતીનો નાશ કીધો છે. ખુદરતે તેણીને રૂપાલા ચહેરો આપ્યો હતો, પણ તે જોઇએ એટલી સફેદ ચામડી ધરાવતો નથી એવું માની લઇને તેણીએ તેમાં સુધારો કરવાનું માથે લીધું. ચહેરાને વધારે સફેદ કરવા તેણીએ આરસેનોક (સામલ) નો ઉપયોગ કરવા માંડ્યો, અને જોકે તેથી પોતાની ધારેલી નેમમાં તેણી ફતેહ પામી, તોપણ તે વસાનાં નાં ચાલુ ઉપયોગથી તેણીની તંદરૂસતી લથડતી ચાલી. અંતે તેણીએ તે મુકી દેવાની કોશિશ કીધી, જે વેલા તેણીનું જોર નાશ પામ્યું હતું અને તેણી પોતે મરતાં સેજમાં બંધો

ગઢ હતી. પણ તેટલાંથીજ તેણીનાં સંકટનો છેડો આવ્યો નહીં. તેણીના ચેહેરા અને ગરદનની આમડી તદ્દન કાલી થઈ ગઈ, અને બાકીનાં શરીરનો રંગ પીલો મારી ગયો છે. તખી-બાએ તેણીને ચોકસ દવાનો ગુણ ધરાવનારા પાણીના ઝરા-એની મુલાકાત લેવાની બલામણ કીધી. પણ નહીં તખીબની દવા, કે પાણીના ઝરાએ તેણીની આંખેલી ખુબસુરતી પાછી લાવીશકયા, અને તેવી રીતે તે મુરખ સ્ત્રી પોતાના ચેહેરા અને તંદરૂસતી સાથે એડાં કાણડીને, હવે મંડલીમાં મોહ દેખાડવાની હીમત કરી શકતી નથી.

૨૮૬૦ ડાકણ કહેવાતી એક સ્ત્રીનાં પ્રાકરમો-ફરા-નસનાં બ્લોઆ નામે એક શહેરમાં મીસીસ ડુવાલ નામની એક ધરડી ઓરત ઘણી કરકસરથી એક નાનાં ખેતર ઉપર ગુજારે કરતી હતી. ગયા જીન માસમાં તેણી પડોસના બજાર-માં ગઈ, ત્યાં તેણીને એક ડાકણ ગણાતી સ્ત્રીએ એવી ધાસ-તી આપી કે તારી ઉપર થોડા વખતમાં મોટી આફતો ગુજ-રશે. આ ધમકીથી બીહીને તેણીએ તે ડાકણને પોતાના વીસવાસ તલે લીધી. મીસીસ ડુવાલ પોતાની નવી સહીને પોતાને ધર લઈ ગઈ, અને પાછલીએ પોતાનું કામ શરૂ કીધું. તેણીએ મીસીસ ડુવાલને એવું સમજાવ્યું, કે પછસા પછસાને ઊમેરે છે, મોટે તારા સઘલા પછસા અને નોટા વકોરામાં મુકવા. એક કામમાં બે કામ કરવા મીસીસ ડુવાલે પોતાનો દાતેલો ખજનો બાહર કાણડયો, અને થોડા હજી-રનું કરજ કીધું, કે સરવ નાણું થોડાં દાણામાં બેવડાઈને તેણીને નીણાલ કરી નાખે. સઘણું રંધાઈ રહ્યા પછી, ડા-કણે પોતાના ભાગને સમજાવ્યું, કે કોઈબી લાલચને તા-બે થઈ તેણીએ પોતાનાં જરને આંખ ઊઘાડીને જાવું નહીં. વહી તેણીને વધુ એવું સમજાવવામાં આવ્યું કે વકોરાની

અંક ૬૦.] સુખ દુઃખનો સાથો. ૧૩૧

કુંચી પણ ડાકણના હાથમાં રહેવી જોઈએ, કારણકે સંજોગ બનતાં તેણીને આખી રાત તેની તપાસમાં કાણડવી પડે. વલતે દીવસે કામનાં દયાણુને લીધે ડાકણને થોડા દહાડા સુધી બાહરે જવું પડ્યું. પણ તેટલા વખતમાં મીસીસ કુવાલ ને એવી તાકીદ કરવામાં આવી હતી, કે બારેલાં પ્રાકરમની સંપૂર્ણ ક્ષતેહને ખાતર તેણીએ ચોક્કસ જાતની સફેદ ભુકી ભઠ્ઠી સલગાવીને ખાલવી. મીસીસ કુવાલને કાંઈ પણ શક સંદેહ હતો નહીં, અને તેણીએ બેલે બેલ ડાકણનો હુકમ બજાવ્યો. જોવી સફેદ ભુકી ચુલામાં નાખવામાં આવી કે ધડકા થઈને ઘર સલગી ઊઠ્યું. મદદ તાપ્તડતોય આવી પુગી, અને મીસીસ કુવાલ સખત ઈર્ષ્યા પામીને મરતી અંચી. જણાવવાની જરૂર નથી કે, તેણીની માહાતમા સહી, તેણીને માટે આગ લાકડાં સલગાવીને રોકડ નાણું સાથે લઈ નાસી ગઈ હતી. પણ અંતે તે ડાકણ પોલીસના હાથમાં પકડાઈ, અને દારોગાએ તેણીને પોતાના વીશ્વાસમાં લીધી છે.

૨૮૬૧ તેરમી સદીમાં મગરમઘનો ખોરાક-પુરો-પમાં ઊપલા વરગના લેકોમાં મગરમઘનો ખોરાક આગલ બહુ સાધારણ હતો. તેરમી સદીના પાછલા ભાગ સુધી પુરોપના તવંગર લોક તેને એક સવાદીષ્ટ પકવાન તરીકે ગણતા હતા. સુખ્ય કરીને તેની પુછડી અને જીભ ચોક્કસ રીતે પકાવયાથી બહુ લેહજતદાર ખોરાક તરીકે લેવામાં આવતાં હતા.

૨૮૬૨ બનાવટના કુલોનો ફાનસમાં ખીલતો ઊદયોગ-પારીસમાં ત્રીસ હજાર જેટલી સ્ત્રીઓ બનાવટનાં કુલો વેચીને પોતાનું ચુજરાણ ચલાવે છે. કુલ બનાવટીઓની ચતુરાઈની કીમત ચુલાખનાં કુલની બનાવટથી થાય છે. જે સ્ત્રી ચુલાખનું કુલ ચોક્કસાઈથી બનાવી શકે છે, તેણી બીજાં કુલો બનાવવાને શક્તીવાન ગણાય છે. આ ધંધામાં, ઉદયોગ

૩૧૨ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

નાં બીજાં કામોની માફક, મેહેનતની વેંહચણી કરવામાં આવે છે. ફૂલની કલી, પાતરાં અને બીજી ચીજો જીદા જીદા કામદારોના હાથમાં જાય છે.

૨૮૬૩ બતી સલગાવવાની કાંડી બનાવનારું દુની-આમાં સઉથી મોટું કારખાણું-બતી સલગાવવાની કાંડી યાને મેચીઝ બનાવનારું દુનીઆમાં સઉથી મોટું અને સઉથી જીનું કારખાણું સર્વોદનમાં જોનપ્રોપીંગ નામે શહેરમાં છે. સો વરપની વાત બિપર તે પેહેલ વેહેલું સથાપવામાં આવ્યું હતું, અને ચાલતી સદીની શરૂઆતમાં વપડાયલી નવાઈ જીવી કાંડીઓના નમુના હજી ત્યાં જાલવી રાખવામાં આવ્યા છે. તે કાંડીઓ લાકડાંના મોઠા હાથાવાલા કકડા હતા, અને તેમનો છેડો ગંધકમાં બોલયા પછી તેઓ વાપડવામાં આવતી હતી.

૨૮૬૪ તેલથી તોફાની દરીઓ નરમ કાં પરેછે ?-દરીઆના તુફાની મોજા ઉપર તેલ નાખ્યાથી તેઓ શાંત થઈ જાય છે, એ વાત ઘણા અસલના વખતથી જાણાતી આવી છે. ૬૦ સંતી ૬થી સદીમાં ઠીઓફીલાક્ટીઝ નામે એક થીક તવારીખ કરતા. તેલના આ વીલક્ષણ ગુણ વીશે લખતાં, તેનું કારણ નીચે પરમાણે આપે છે:- તેલની સપાતી સુંવાલી, ચીકણી, અને વલગી જાય એવી હોવાથી, જ્યારે હવા તુફાનો દરીઆ બિપરથી પસાર થાય છે, ત્યારે તે મોજાઓ બેઠાડ્યા વગર સપાતી ઉપરથી સરી જાય છે. બીજી રીતે બોલ્યે તો, દરીઆની સરકની સપાતી પવનના કબજામાં આવતી છટકી જવાથી, મોજાઓ બિબરતા અટકે છે.

૨૮૬૫ મોરનાં પીછાં સંબંધી યુરોપયનોમાં ચાલતો વેહેમ-મોરનું પીછ કપટબાવીક આંખ અથવા ખણુબોદી આ જસુસની નીસાની ગણાય છે. અસલી રોમન અને ગ-

રીક દંતકથા ઊપરથી ઊપલો વેહેમ જનમ પામયો છે, અને કવીઓ તે નીચે પ્રમાણે વરણવે છે:—હજીપતના રાજા ઓઝીરીસનો આરગસ નામે સો આંખવાલો પ્રધાન હતો. એક વેલા રાજા હીંદુસ્તાન ઊપર સ્વારી લઇ ગયો, અને રાજકારનારીઓ તરીકે પોતાની સ્ત્રી ઇઝીસ અને મુખ્ય સલાહકાર આરગસને દેશમાં રાખ્યાં. પોતાની સો આંખોનાં બલ વડે આરગસે રાજાની ગેરહાજરીમાં એટલી તો સતા અને ત્રાસ મેલવ્યાં, કે તેણે રાણીને એક બંધવાર કીલામાં કેદ કરી અને પોતાને હજીપતનો રાજા બહાર કીધો. દેવતાઓના વડા જીપીટરે મરક્યુરીને એક મોઝાં લથકર સહીત આરગસની સામે મોકલ્યો. લડાઈમાં આરગસ કેદ પકડાયો, અને તેને ગરદન મારવામાં આવ્યો. આ ઊપરથી દેવતાઓની રાણી જીનોએ આરગસનું સ્વરૂપ ફેરવીને તેને મોરમાં બદલી નાખ્યો, અને તેની સો આંખોને તેની પુંછડીમાં જડી લીધી.

૨૯૬ માણસના બાલનો વેપાર—ઈંગ્લંડમાં વપડાતા બાલ પચાસ ટકા જરમનીથી આવે છે. બાલનો વેપારી ધણું કરીને ડચમેન હોય છે અને તે એક ગામથી બીજા ગામ અને એક શહેરથી બીજા શહેર બાલની શોધમાં ફરે છે. વેપારીઓ અને તેમના ધરાકો ધણું કરીને એકમેકને ઓલખી રહેલાં હોય છે. વરશમાં એકવાર બાલનો વેપારી એકેકાં ધરાકની મુલાકાત લે છે. તેનું ધરાક, એક જરમન એકુતની છોડી, પેહેલાં પોતાના બાલ છોડે છે. તે નરમાસ અને નાજીકાઈથી બાલ હાથમાં લઈને તપાસે છે. જરમનોના બાલ નરમ, રેશમ જેવા, ચલકતા અને લાંબા હોવાથી, તેમના બાવ બજારમાં વધારે ઉપજે છે. સાદું નકી થયા પછી, વેપારી લાંબા બાલો કાંસકીમાં લઈને

૧૩૪ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

કાપી લે છે, તથા બાકીના ટુંકા બાલો રહેવા દે છે. એવો એક કાપણીમાં ત્રણથી ચાર આઞિંસ જોડલા બાલ ગતરે છે, અને તે ગરીબ છોડીને દોહાડ રૂપીએ મળે છે. બીજો વરશે ફરીથી એક વાર વેપારીની કાતર ઊગેલા લાંબા બાલને કાપી લઈ જાય છે, અને એ પ્રમાણે તે અને તેના ઘરાક વચ્ચેનો વેડવાર જાથુક ચાલુ રહે છે. જરમની સીવાય હાલંડ, સ્પેન, ઈટલી, અને ફ્રાન્સમાં પણ બાલનો સારો જથ્થો પેદા કરવામાં આવે છે. કાપરચીત્રા બાલ ઘણા મોઢા હોય છે, પણ સફેદ બાલનો ખરચ સઉથી વધારે થાય છે.

૨૮૬૭ ચીનાઓની કેટલીક કેહેવતો-દેશ દેશની કેહેવતો, લોકોની પોતાની સંસારી યા રાજદવારી હાલત ઊપર આધાર રાખે છે. વેપારી પ્રજાઓની કેહેવતોમાં હીસાબ અને ગણતરીના શબ્દો વધારે સંજલજાયે, અને લડાયક લોકોની કેહેણીઓમાં કજીઆ ટંટા અને મારફાડની ઊપમાઓ મોટી જગ્યા રોકે. ચીનાઓની કેહેવતો, ઉપલા નીચમ પ્રમાણે, તેમની સામાન્ય રીતની ચાલ ચલણ અને વીચાર કરવાની રીત વીશે સારો ખ્યાલ આપશે; અને તેમાં થોડીક નીચે પ્રમાણે છે:-“જેમ વાસણનું પાણી તેનાં ઘાટ પરમાણે પોતાનો આકાર લે છે, તેમ એક ડાહ્યો પુરુષ પોતાની હાલતને અનુસરતો થઈ જાય છે;” “એક પલની ભુલ આખા જનમ સુધી અફસોસ કરાવે છે;” “જ્યાં સુધી જડે છે ત્યાં સુધી ધાસ ઊગવાનું” (ચીનમાં કોઈ ફીતુરીનાં આખાં કુટુંબને પાયમાલ કરવાનું આ કારણ આપવામાં આવે છે;) “ધસારા વગર ઝવેર ચલકતું નથી, કસોટી વગર માણસ ઘડાતું નથી;” “જ્યારે ખાઈ સુકાય ત્યારે માછલી દેખાય” (જ્યારે હીસાબના ખંને પાસાં નકી થાય ત્યારે નફો માલમ પડે;) “જે ઝડપથી ગલી

જય તે થોડુંજ ચાવી શકે” (શીખવાના સંબંધમાં;) “તર-
સીઆ થાઓ તે અગાઉ કુવો ખણે” (અકસમાતો સામે
આગમચથી તથ્યાર થઇ રહેવો;) “બરેલું પેટ ભુખનું
દુખ નહીં સમજો; “ધ”ડાં બંધવાર છતાં અંતે પીલાં તો
નીકલવાનાંજ” (ખુન છુપું રહે નહીં;) “ગાય ઓછને બી-
લાડી છતવો” (કારટ દરખારે જવાનાં પરીણામ;) ”તેની
માઠીની વાડકી સાથે મારું ચીનાઇ પવાલું હરીફ થશે ન-
હી” (ધીકારથી;) “બિછીકાં નાણાંથી વખત ટુંકો વાય છે,
બીજાંની આકરીથી વખત લાંબો થાય છે;” “જેના કાન
કોઇકોઇ વાર બેહેરા નહીં થાય, તે માણસ રાજ કાજને મોટે
નકમો;” “મોઠાં પક્ષીઓ નાનાં દાણાં નહીં ખાય” (મોઠા
માનડરીનો નાની લાંચથી નહીં ધરાય;) “જે સરેષ્ટ થવા
ની નેમ રાખશે, તે મધ્યમપણાથી ઉપર રહેશે; જે મધ્ય
મ થવાની નેમ રાખશે, તે તેટલો પણ નહીં રહેશે;” “સ-
ઉથી સારું એ કે માન પામવું, તેથી ઉતરવું એ કે પ્રીતી
બાગવવી; ધીકારવું ખરાબ છે, પણ હલકા ગણાવું તેથી
પણ નબેતર છે;” “મરદના શબ્દો તીરની માફક નેમ તરફ
સીધા જાય છે; સ્ત્રીના શબ્દો એક બાગેલા પંખા જેવા
છે;” “સારા ઘોડાને એક ફટકો, દાહ્યા માણસને એક
ટુંકારો;” “સરપને પગ આપવા” (વાત ચીતની બાબદ ફે-
રવીને બકબકારો લંબાવવો;) “માણસની જીંદગી પુરી
પાધરી સો વરષની પણ નથી, તોપણ જાણે હજાર વરષ
જીવવાનો હોય તેવી રીતે તે દુખી અને ચીંતાતુર થાય છે;”
“ખુદરતથી સરવ માણસો સરખાં છે; કેલવણીથી તેઓ તરે
હવાર રીતે જીવે પડી જાય છે;” દરેક માણસે પોતાનાંજ
આંગણાં આગલનું બરફ સાફ કરવું, પડોશીનાં નલીઆં
બીપરને ઠાર કાઢાડવાનું તેનું કામ નથી.”

૧૩૬ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

૨૮૬૮ આટો સોળે રહેવાને માટે બેઠતી સંભાલ-આટો સોળો રહે એમ કરવાને માટે બીચલી બાબદો ઊપર ધયાન આપવું જોઈયે. અનાજ સુકો અને કઠણ હોવો જોઈયે, અને ઘણી સંભાલથી તેનાં ધ્વજતાં સાફ કરીને, આટાને માટે વપરાવો જોઈયે. ઘંટીમાંથી બાહર નીકળ્યા પછી આટાને ચાલણીથી ચાલવો, અને ગરમી અને બીનાસથી તેને જોમ અને તેમ અલગો રાખવો. એક વાર દલાયેલો આટો લાખો વખત સોળો રહી શકતો નથી. બે વાર દલાયાથી અનાજનાં સજીયો પુઠ્ઠીકારક તત્વો થુલાંમાંથી છુટાં પડે છે. આ આટો ઘણી સારી હાલતમાં રહી શકે છે. આટાને ગરમ અને બીની હવાથી દુર રાખવો એ મોટી જરૂરનું છે. ફરાનસમાં લશ્કરી ખાતામાં આટાને કીલામાં ભરી રાખવાને માટે હવાં પેવસ નહીં થઈ શકે એવી ધાતુની બંધબસત પેટીઓ વાપરવામાં આવે છે.

૨૮૬૯ નવાઈ સરખાં લગન-ટામસ ગી નામે એક જાણીતા અંગરેજ માટે કહેછે કે, તે બે માતખર કુંવારી બાહ્યોના ઘરમાં બાવરચીનું કામ કરતો હતો. દેખઠી રીતે ચાકરી ઘણો સારો હતો, કારણકે થોડા વખતમાં ટામસ ગબ્બર થઈને ચાકરી છોડવા તક્યાર થયો. તોપણ આ વાતથી તેની બાહ્યોને ધાસકો પડ્યો. તેની ખુટ પુરવી સેહલ નહીં થશે એવી તેમની ખાતરી હતી, ઘણી મસલત પછી એક દીવસે તે બે બાહ્યોએ ઘંટ વજાડીને ચાકરને ખોલાવ્યો. “ટામસ, તારા જવાથી અમને ઘણો ખેદ થશે.” એક બાહ્ય ખોલી, “ખચીત તારા વગર કેમ ચાલશે તેની અમને સમજ પડતી નથી.” “ઉપકાર થયો બાહ્ય,” ટામસે જવાબ દીધો; “પણ મારી ધારણા પરણીને સંસારમાં પડવાની છે.” ચાકર બાહર ગયા પછી, મસલત ફરીથી શરૂ

થઈ, પાછો ધંટ વાગો અને ઠામસ હાજર થયો. “અમારી ઘણી મરણ છે કે તમે નહી જાઓ,” એક બાઈ બોલી, “અને જો તમે રેહવાને કમ્બલ કરો, તો હું નહી તો મારી બેન તમારી સાથે પરણવાને ખુશી થઈશું.” ઠામસે વીચાર કીધો, અને તેમનો ઉપકાર માનીને કહ્યું કે “મીસ એમા સાથે હું પરણીશ.” મીસ એમાએ હા કહેવાથી લગનનો દીવસ ઠેરવવામાં આવ્યો. ઠેરવેલે દીવસે તેમને દેવલમાં લઈ જવા ગાડી આવી. ઠામસે બાઈએને માંહે બેસાડ્યાં અને બારણું બંધ કરીને કોચબાકસ ઊપર બેસવા ગયો. “ક્યાં જાવો છો, ઠામસ,” મીસ એમા બોલ્યાં. “કોચબાકસ ઉપર બેસું છું, બાઈ. હાલ તરત ત્યાંજ મારી જગ્યા છે. પરણ્યા પછી, ખુશી અને મગરૂરીથી ગાડીની અંદર જગ્યા લેઈશ.” ઠામસ કોચબાકસ ઊપર બેઠો, અને દેવલ તરફ હંકાર્યું. પરણ્યા પછી, પોતાને જમ આવડ્યું તેવી રીતે બાઈડીને તેણે સુખમાં રાખી. તેણીનાં મરણ પછી, તે હુરૂપમાં મુસાફરી કરવા ગયો, અને ચીત્રો ઇત્યાદી હુનરની ચોળે ખરીદ કીધી—એટલા માટે નહી કે તે ચીત્રો પારખનારો ખાં હતો, પણ એટલા માટે કે તેને મનસે એક ગરહસથ તરીકે તેમ કરવાની તેની ફરજ હતી. તેવાજ ખ્યાલથી તેણે સારા સારા ઘોડાઓ પણ ઊધાર્યા હતા.

૨૮૭૦ માખીઓનો ત્રાસ દુર કરવાનો ઉપાય—
માસયુ રાફરડ નામે વનસ્પતી વીધ્યાનો એક અભ્યાસી, માખીઓનો ત્રાસ દુર કરવાના ઉપાય તરીકે એરંડીનો રોપો એરડામાં રાખવાની સુચણા કરે છે. તેણે કરેલા અખત્રા ઊપરથી ધારી શકાય છે કે, એરંડીનાં પાતરાંમાં ચોક્કસ એવા ગુણો રહેવા જોઈએ કે જેથી માખીઓ અને બીજાં જીવજંતુ તો તેના સમાગમમાં આવતાં મરણ પામે છે. એરંડીનો રોપો

ફરાનસમાં સનગાર તરીકે ઓરડાઓમાં સાધારણ રીતે રાખવામાં આવે છે. કારણકે હવા અને રતુના ફેરફાર સામે તે ઘણી સારી રીતે ટકી શકે છે. એરંડીના રોપો સાધારણ અને સઘણે ઠેકાણે લગી શકે એવો હોવાથી, લીલી માખી અને બીજાં જીવંતોનો સામે ઊપાય તરીકે તેને અજમાવવો હોય તો તે ઉપયોગી નીવડશે, એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

૨૮૭૧ અજાયબ જેવા પોપટો-મીં. ડેવીસ નામે ડબ્લોનનો એક રહેવાસી પોતાના બે પાંલેલા પોપટોની શક્તિ વીશે ઘણો ધ્યાન અંતરે હેવાલ આપે છે. એકને વીશે તે કહે છે કે, “તે પોતાના ઘણીની માફક સ્પષ્ટ રીતે શબ્દો બોલે છે, હસે છે, ઠાંસે છે, અને જે પણ સાદ તે સાંભળે તેની નકલ કરી શકે છે. શું કહેવું અથવા કરવું તે વીશે તે વીચાર કરતો લાગે છે, અને મારી ખુશાલી અથવા દલગીરીની લાગણી મારા એડ્રાની ઉપરથી પામી શકે છે. જો તે મારાં ધુટન ઉપર બેઠો હોય અને હું તેની ઉપર ધ્યાન નહીં આપતો હોઉં, તો તે મારી આંગલી આંચમાં પકડીને પોતાનું માથું નીચું નમાવીને કહે છે, “અજવાલો સાહેબ.” તેનું માથું અજવાલવાથી તે ઘણો ખુસી થયેલો દેખાય છે. સવારના જ્યારે તેનો ખાવાનો વખત થાય, ત્યારે તે કહેશે, “સાહેબ મેહરબાન; ચાલો, પોપટજી, જમવા ચાલો.” બાહરથી ઘર આવતાં તે મને “બહે આવવા સાહેબ,” કહીને માન આપે છે. પણ સજીથી હસવા જેવું અને રમુજ એ છે કે, કોઈ બીજાં પક્ષીને જુમ પાડતાં સાંભળીને તે તેને ધમકાવીને કહે છે, “તું જુમ કેમ પાડે છે, લુછા?” પણ મીં. ડેવીસનો એક બીજો પોપટ, જે હમણાં હાથમાં નથી, તેની મજબુત હેતની લાગણી અને ચોક્કસ યાદદાસત

વધારે નવાઈ જવાં છે. “એક સાંજે” મી. ડેવીસ કહે છે, “મારાં ઘરને ત્રીજે માલે એક ખુલી બારી આગલ હું ખેડો હતો, અને પોપટ ઊંચર ઉપર આહીં તહીં છુટથી ફરતો હતો. ઊંચરની કોરની ઘણા નજદીક જવાથી તે મોહલામાં નીચે પડી ગયો. મેં તેને સહીસલામત નીચે ઉતરતાં જોયો અને ઉતાવળથી તેને પકડવા હેઠલ ગયો. પણ તેટલા વખતમાં કોઈ પડોસી જે તે પક્ષીની કીમત સમજતો હતો, તે તેને ઉંચકી લઈ ગયો હતો, અને મને તેનો પટો લાગ્યો નહી. જાહેર ખર્ચે અને મોટાં ઇનામો વટીક મેં છપાવયાં, પણ ફોફટ. નવ મહીના ગયા પછી મારા એક મીત્રે એક દુકાન આગલથી પસાર થતાં એક ચોંકાવનારા રાગના અવાજ સાંભળ્યો. મારા પોપટને મેં ચોક્કસ રાગો શીખવ્યા હતા, અને મારો મીત્ર તે વીશે જાણીતો હોવાથી તેણે મને તેનો પતો મેલવી આપ્યો. એક દુકાનદારના સવાંધીનમાં હાલ તે હતો. મેં તેની આગલ જઈને, પોપટ સાથે વાત ચીત કરી તેની આતરી કીધી કે તે મારેજ પોપટ છે. તેણે મારો નાનો મીત્ર પાછો આપવા ના પાડીને કહ્યું કે એક ખલાસીએ તેને પંદર રૂપયે વેચાતો આપ્યો હતો. દુકાનદારને તેટલા પછસા આપવા માંગ્યા છતાં તેણે પોતાની ઉઠ નહી છોડવાથી મેં તેને પોલીસ કોરટમાં ઘસડ્યો. કોરટમાં પોપટનાં પીંજરાંને કપડાંમાં વીટાલેલું હાજર કરવામાં આવ્યું. કપડું કહાડી નાખાવીને હું પીંજરાં આગલ ગયો, અને ખારણું ઉઘડાવીને મેં પોપટને બાહરે આવવા કહ્યું. ઝડપથી પોપટે બાહરે આવીને મને હેતથી ચુમી દીધી. મેં તેને મારાં આંગણાં ઉપર ખેસાડીને કેટલાક સવાલો પુછ્યા અને તેમના જવાબો આપી અદાલતની અજાયબી અને રમુજ વચ્ચે, તેણે ઘણી ચોક્કસાઈથી આપ્યા. માણસત્રેટની મારીસચ્ચાઈ

૧૪૦ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

વીથે પકી ખાતરી થઇ, અને ઘણી કૃતેડ સાથે મારી આંગલી ઉપર ખેસાડીને હું તેને ઘર લઇ ગયો.”

૨૮૭૨ અલાસકાનાં ઇનવીટસ લોકોની કેટલીક રીતભાતો-ઉત્તર અમેરીકાની ઉત્તર પુરવે આવેલા અલાસ" કા નામના અપ્રસીધ દીવપક્ષપતી એક જંગલી જાતની કેટલીક રીતભાતો ધ્યાન ખેંચનારી છે. ઇનવીટ નામે એક જંગલી જાત અલાસકાના કીનારા ઉપર વસે છે, અને તેના વસવાટની કેટલીક રીતીઓ એટલી તો કઢંગી છે, કે સુધરેલી દુનયામાં જલવાતા તંદરસતીના કાનુને આ માણસોને લાગુ પડતા નહી હોય, એવું કોઇ સેહેજ વીચારે. તેમનાં ઘરો સમુદ્રની એટલી તો નજદીકમાં ખાંધેલાં હોય છે, કે તુફાનો અને ભરતીથી તેઓ વારે ધડીએ તણાઈ જાય છે, અને માંહે રહેનારાઓને દીવસો સુધી છાપરાં ઉપર ખેસી રેહવું પડે છે. તોપણ ઇનવીટ લોકો જોટલા જમીનવાસી નથી તેટલા જલવાસી છે. તેમની આમડાંની ખોટ, અથવા જેને “કાયક” કહે છે, તે ચલાવવામાં નાનાં નાનાં ખાલકો વટીક અનુભવ ધરાવે છે. તુફાન થતી વેલા એ ઇનવીટો પોતાની કાયકોને કીનારા તરફ હાંકારી લઇને, તેમને એક ખાણુ પર નમાવે છે, અને ચોક્કસ ગોઠવણથી પોતાનું માથું અને ખભાં સુધીના શરીરના ભાગો અંચાવેલા રાખે છે. એવી રીતે વારે ધડીએ ચારસો યા પાંચસો મોટાં કુટુંબો પોતાની કાયકોમાં સુઢ રહે છે, અને તેમના હાથો અને પગોજ ખાહિરના જોનારની નજરે પડવાથી, વગર માયાં અને ખભાનાં નાગાં માનવીઓ વીચીત્ર રીતે હાલતાં જણાય છે. એક ઇનવીટ જવાનની મુખ્ય કેલવણી એ કે, પોતાનાં શરીરને થંડી અને સરદીમાં ખરતલ ખનાવવું; અને વહી ધરડાં માણસોને પણ

અંક ૬૯.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૪૧

તેમ કર્યા વીના છુટક રહેતો નથી. શરીરને પાણીથી ઘેવું
 યા કોઈ/ખી રીતે સાફ રાખવું, એ ઇનર્વટિનો નીયમ નથી.
 કોઈ કદાચ તેઓ મોટો આતશ સજગાવીને તેની આસ-
 પાસ નાચે છે, અને છેક પરસેવે ગરકાવ થયા પછી પો-
 તાની ચીકણી આમડી સાથે પાણી ઘસડીને ફીન કાઢા-
 ડે છે, અને તરત સમુદ્રમાં યાદોમ ઝાંકાવે છે. આટલી
 કુવડ રીતભાતો ધરાવવા છતાં તેઓ પોતાના હથીઆરો
 અને કાયકો ઘણીજ સારો હાલતમાં રાખે છે. ખોરાક તે-
 ઓ પકાવીને ખાતા નથી. જો પાણીમાં તેઓ માછલો સાફ
 કરે છે અને કચરો નાખે છે, તે પાણીનાં ખખેચીઆં તે-
 ઓ સ્વચ્છ પાણી કરતાં વધારે પસંદ કરે છે, અને
 જ્યારે તેઓ સમુદ્રમાં ફરતા હોય છે, ત્યારે તાજાં પાણીને
 બદલે દરીઆનુંજ પાણી વાપરે છે. જંગલી જાતોની
 છંદગીમાં કુવડાઈ અને ખરતલપણું સાંધારણ છે, પણ
 વગર ઇજાએ ખાઈ પાણી જાથુક પીનારા ઇનર્વટિ સરખ
 લોકો, જંગલીઓની તવારીખમાં અસાધારણ દાખલો છે.

૨૯૭૩ અજાયબ જોવો સવધનો-ખોસટન કુરી-
 ખર નામે એક પત્ર નીચલી વાત આપે છે:-આ અમત-
 કારોક અને ભિદ ભરેલા ખનાવે ખોસટનનાં લોકોમાં મોટી
 ચરચા ફેલાવી છે. પણ અજાયબ અને અસાધારણ હો-
 વા છતાં તેની સચાઈ ઘણી સતાવાર રીતે ચોકસ થઈ છે.
 ઘણાજ થોડા વખતની વાત ઊપર એક જવાન જાણીતો
 ચીતારો, વખણાયલા મીઠા ઇઝરડની મુલાકાતને મોટે નો-
 તરવામાં આવ્યો હતો. તેના વપરાસને મોટે એક મોટો
 સુંદર ખોરડો આરાસ્તે કરવામાં આવ્યો હતો. ત્રણ દી-
 વસ મુધી તેણે ખોરડાની માલિકી ભાગવી, અને ત્રણડે
 દીવસોપર તેણે એક ઘણાજ ખુશકારક, પણ એક બાબદ-

૧૪૨ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

માં ધણેજ કમકમાત બરેલો, સ્વપનો જાગ્યો. કદાચ તે સ્વપનો નહીં, અને ખરેખરો બનાવ પણ હોય એવું તે ચીતારો માને છે. તેણે એવો સ્વપનો જાગ્યો, કે કોઈ માણસ તેના ઓરડામાં દાખલ થવાથી તે એકાએક જાગી ઉઠે છે. આસપાસ નજર કરતાં આખો ઓરડો રૈશનીથી ભભુકદાર જણાય છે, અને બારી આગલ એક ભપકાદાર સ્ત્રી બાહરે કાંઈ ચીજ નાખી દેતી હોય તેવી દૃશ્યમાં ઉભેલી છે. તરત તેણી પોતાનો ચહેરો ચીતારા તરફ ફેરવીને ઉભી, અને જાનાર પુરુષ તેણીના અવસલાગણીઓથી વીકરાલ બનેલો ચહેરો જોઈને એટલો તો હેબતી ગયો, કે તેનાં ધ્યાનમાંથી તે પલવાર પણ દુર થયો નહીં. પોતાને ધર પાછો ફરતાં ચીતારાએ તે ચહેરાની આંખો નકલ દોરી, અને તે એટલો તો ધાસ્તીકારક છે કે દરેક જાનાર તેથી કમકમયા વીના રહેતો નથી. થોડા દીવસો પછી ફરી એકવાર તે ચીતારો મી. હઝરડની મુલાકાતે ગયો. તે ગરહમથે તેને પોતાનાં કુટુંબનાં કેટલાંક અસલી ચીત્રો દેખાડ્યાં, અને તેઓમાં ચીતારાએ પોતાની મોટી અજાયબી વચ્ચે તેના સ્વપનામાં દેખાયેલી સ્ત્રીને જોઈ-ફરક એટલોજ, કે ચીત્રમાંની સ્ત્રીને ચહેરો કાંઈબી રીતે વીકરાલ નહતો. તે તરતજ બોલી બહુયો, “આ બાઈ મારા જીવામાં આવેલી છે.” “અચીત ?” મી. હઝરડે હસીને કહ્યું; “તેમ બનવુંજ અશક્ય છે. આ બાઈને મરી ગયાને સો વર્ષ થઈ ગયાં. મારા અપાવાના આપની તેણી બીજી બાયડી હતી, અને કુટુંબને તેણીએ ઘણી નાણીસીમાં લાવી મુક્યું હતું. પોતાના બરની મીલકતનો વારસ તેણીના પોતાના છોકરાને કરવાને આતર તેણીએ પોતાના સા વકા છોકરાને મારી નાખ્યે

હતો. તે કમનસીબ દેશકરો બારી બપરથી પડીને મરી ગયો હતો, અને તેમ થવામાં તેની મત્રાઈનો હાથ હતો, એવો મજબૂત શક તેણી ઉપર ગયો હતો.” આ બપરથી ચીતારાએ પોતાનો ત્રણ રાતનો અનુભવ મીઠો ઇઝરડને જણાવ્યો, અને પોતે દોરેલું તે સ્ત્રીનું ચીત્ર મંગાવીને, અસલ ફોટો તથા તેની પોતાની નકલ વચ્ચે ધણું અતલ ગળું મલતાપણું દેખાડી આપ્યું. આ નકલનો ફોટો લેવામાં આવ્યો છે, પણ તેનો કમકમાત ઉપજવતો ચે-હેરો ઘણો નાપ્યુશ દેખાવ આપે છે.

૨૮૭૪ કાલેશને આગમજથી અટકાવવાને માટે લેવા બેઠતા બપાયો-કાલેરાનો રોગ ફેલાયો હોય અથવા ફેલાવાની ધાસતી આપતો હોય એવી રીતુઓમાં સેજ પણ શક બરેલી નીસાનીઓના ફેવી રીતે બપાયો લેવા તે વીશે નીચલી સુચણા, આયરલંડની “કોંગસ કોલેજ ઓફ ફીઝીશી અનસે” બાહરે પાડી છે:-જે માણસ ખાવા પીવામાં અંદાજે જાલવનારો અને ધારા પ્રમાણે ચાલનારો હોય, તેણે પોતાની રહેવાની રીતભાતમાં કાંઈ પણ ફેરફાર કરવો નહીં. સઘલી જાતનું બેઅંદાજપણું અટકાવવું જોઈએ, અને મુખ્ય કરીને દારૂનો બપયોગ બહુજ મધ્યમસર થવો જોઈએ, કારણકે સાધારણ અનુભવ બપરથી માલમ પડ્યું છે, કે અમીતાહાર માણસો ઘણાજ ઘાતકી કાલેરાના વારેષ્ઠીએ ભાગ થઈ પડે છે. જે જોરાકની બદલજમી-અત થતી હોય તેવો જોરાક બનતાં સુધી વાપડવો જ જોઈએ, અને મુખ્ય કરીને કાચાં, ઉતરો ગયલાં, અથવા બગડી ગયલાં ફૂલોને હાથજ લગાડવો નહીં. તેજ પ્રમાણે સેજળી બગડેલું માંસ યા માછલી નહીં ખાવી. પીવના વપડાસનું પાણી ઉકલ્યા પછીજ વાપડવું, અને

૧૪૪ સુખ દુઃખનો સાર્થી. [પુસ્તક ૭મું-

દુધમાં પણ રોગીષ્ટ પાણીનો ભેલ હોય તેની અસર દુર કરવા, તેને પણ ઊકાલીને કામમાં લેવું જોઈએ. પેટેડવા નાં કપડાં સાફ રાખવાની મોટી સંભાલ લેવી. અને રતુ અને હવાને બંધ ખેસતાંજ કપડાં રાખવાં. સઘલી જાતની નખલાઈ ઊપજવનારાં કારણો દુર કરવાં જોઈએ, જેવાં કે હૃદયી વધારે અથવા લાંબી ચાલુ રહેલી થાક અને અપ વાસ; બંધીઆર હવામાં રહેવું; બીની અથવા ખરાબ જાતની હવામાં ફરવું હરવું. જ્યારે કાલિરાનો રોગ આસ પાસ ફરી વલયો હોય, ત્યારે નીચલીમાંની કોઈપણ માંદગી શરૂ થતાં તખીબની સલાહ એકદમ લેવી:-૧, અતી સાર; ૨, ઊલતી; ૩, પેટમાં દુખારો; ૪, પગમાં દુખારો અથવા આંકડાં. તખીબની મદદ આવી પુગે તેટલાં દરદીને તરત સુવાડવો, અને તેનાં શરીર અને હાથ પગોને ગરમ રાખ્યા કરવા. જો ઊલતી વધારે થતી હોય, તો પેટ ઊપર રાહની મોટી પોલટીસ મુકવી. જો આંકડાં આવતાં હોય, તો જોરથી હાથ પગો મસલ્યા કરવા. ગરમ ખરાનડી અને પંચનું મીશ્ર થોડે થોડે વારે દરદીને આપ્યા કરવું, અને તેનો ખોરાક ચોખ્ખો, અથવા તજ અને ખરાનડી સાથે મેલવેલાં દુધનો, અથવા દુધની આરાઈત કાંઈનો રાખવો જોઈયે. જેખી વાસણો દરદીનાં હાથમાં ગયાં હોય તેમને સાફ કરવા માટે નીચલું મીશ્ર વાપડવું:-સલફેટ ઓફ આયરન, એક આઉંસ; કાર્બોલીક આસીડ, પા આઉંસ, પાણી એક પાઈટ. જે બીછાણાં ઉપર દરદી સુતો હોય અને જે કપડાં તેણે પેટેડયાં હોય, તેમનો ખાલીને નાશ કરવો જોઈએ.

૨૮૭૫ હવાઈ મેજખાની-થીઓડોર હુક નામે પ્રખ્યાત મથકરા માટે કહે છે કે, એકવાર નવાઈ સરખી રમુજથી, તેણે એક એકમારગી સ્ત્રીનું ઘર, ધામધુમથી ગજવી મેલવું હતું. તેણે એક ઠરાવેલે દીવસે, તરેહવાર ધંધાદારીએને તેમના ધંધાને લગતાં કામને કારણે તે સ્ત્રીને નામે તેડાવ્યા હતા. ત્રણ મીત્રોની મદદથી, તેણે એ નોત્રા ચીઠીઓ, કારડો તથા વરતમાન પત્રોની જાહેર ખપરો મારફતે મોકલવા હતાં. તે મુજબ સરવ ભિગા મલે તેની થોડો વખત આગમજ, તે પોતાના મીત્રો સહીત તે સ્ત્રીનાં ઘરની સામેનાં એક ઘરમાં જઈને બેઠા. થોડાવારમાં કેટલાક મજુરો તે ઘેરનું ખારણું ઠોકવા લાગ્યા; અને દાસીએ તેમને કારણે પુછતાં બોલ્યા કે, અમને ઘેર સાફસુફ કરવા માટે તેડ્યા છે. તેઓનો સેવાગી કરી જરૂર નથી, અને તેઓ ઘર ભુલ્યા હશે, એમ તેઓને કહીને કાણડવાની દાસી પેતરણ કરવી હતી, તેટલા તો કેટલાક કેકવાલાઓ મોઢાં દશ દશ ગીનીની કીમતનાં લગ્નના કેક લઈને આવી ઉભા. પેલી દાસી તો બીચારમાંજ પડી કે, તેણીની બાઈએ મોઢી ઉમર કુંવારા-પણામાં કાણડી હતી, અને જન્મનો તેણીને વીચારખી નહીં હતો, ત્યારે આ લગ્નનાં કેક અને મજુરોની ધામધુમ તેણીનાં ઘર આગલ શા માટે થઈ હશે. તેણીની અજ્ઞયખી પુરી થાય તેટલાં તો, બે તખીઓ આવી લાગ્યા, જેઓને હુકે પેલી સ્ત્રીને વયાવાડવાનાં કારણે તેડ્યા હતા. તેમની પાછળ બે દરજ્જાદાર ધરમજુરો આવી લાગ્યા, અને તેણીની મરજી કીરયા કરવાનું પોતાને નોતરું થયલું જણાવ્યું. થોડે થોડે વારે તરેહવાર ધંધાદારીઓ પોત પોતાના ધંધાનાજ કારણે આવી લાગ્યા. કોઈ જિયાં પેલીંગટન બુટ, કોઈ સુંદર રેશમો રમણો, અને કોઈ જાત જાતનાં અતરો લેઈ આવી ઉભા.

૧૪૬ સુખ દુઃખનો સાથી. [યુસ્તક ૭મું-

તેઓની ગરદીથી મોહાલો ભરાઈ ગયો હતો, તેવામાં વલી જાનનો લારડ મેયર અને કેટલાક અમીર ઉમરાવોની ગાડી આવી લાગી, જોમને પેલી આઈનાં કલપીત લગ્નમાં ભાગ લેવાને નોતરું થયું હતું. પણ તે માનવંતા મેહમાનોની ગાડીને બીડમાંથી રસ્તો મળી શક્યોજ નહીં. હુક પોતે પણ આ દેખાવથી હવે તો ગુંચવણમાં પડ્યો. તેની મશકરી આટલો બધો હુદ સુધી જશે, એવો તેને વીચાર નહતો. અંતે પોલીસનો મદદથી આ સઘલી બીડ નરમ પાડવામાં આવી, અને સઘલાઓ પોતાને ઠગાયલા જાણી ફફડતા ચટકતા પોતાને મારગે આવી ગયા. કોઈ પોતાનો માત્ર વેચવાની ઉલટમાં અને કોઈ જ્યાફત ભોગવવાના ઊમંગમાં આવ્યા હતા, પણ પાછા ફરતી પેલા તેમનાં મનની હાલત નયારીજ હતી. પેલી એકમારગી સ્ત્રીને આ ગડબડથી કેવું લાગ્યું હશે તેના આપણે વીચાર કરવે છીએ, ત્યારે મિશ્રક હુકની મશકરી ગમે એવી રમુજી છતાં આપણે પસંદ કરીશું નહીં.

૨૮૭૬ દરીઆમાં ક્યારે અને કેવી રીતે નાહાવું?—

આ કામ માટે શાંત, ગરમ અને ખુલ્લો દીવસ પસંદ કરવો જોઈએ; પવનવાલા દીવસે જોમ નહીં નહવાય તેમસાથે, કેમકે તેવા દીવસે શરીર અને કપડાંમાંથી ગરમી એટલી ઝડપથી હવામાં નીકળી જાયછે, કે નાહનારનું દીલ થંડું થઈ જાયછે. જ્યારે થંડી લાગતી હોય, ત્યારે થંડા પાણીમાં નાહવા ઉતરવું નહીં. આ નીયમ જોમ નળજાં તેમ સઘજા માણસોને એકસરખી રીતે લાગુ પડેછે. કપડાં કાઢાડ્યા પછી પાણીમાં જવાની ધીલ કરીને વખત નહીં ખોવો. નાહવાનો સગથી સારો વખત જમ્યા પછી મેકે ત્રણ કલાક પછીનો છે. અપોરની આગમજનો વખત પસંદ કરવા જોગ છે. વલી યાદ રાખવું જોઈએ કે, જરતીવા વખત કરતાં ઓઠને વખતે મોજાઓ

અંક ૭મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૪૭

ધણું કરીને વધારે સ્વચ્છ રહેછે. સુરજ સારી રીતે ખાહેર આવે કે કીનારા આગલ પેહેનીવાર પાણીમાં ગિતરવું, અને તે વખતે જમ પાણીમાં થોડો વખત રહેવાય તેમ સાર. પગથી માંથાં સુધી આખું શરીર ભીંજવું, એટલે ધણું થયું. ધણા નાહનારાઓ ભીનાં કપડાંઓમાં ધણીકવાર રહીને પોતાને ગુક્સાન કરે છે.

૨૮૭૭ ન્યુયોરકમાં. વીધવાપણું-અમેરીકામાં જમ તાલિવંત મરદો તેમજ માતપર ચોરતોની સુટ જણાતી નથી. મુખ્ય કરીને, જે જવાનો ખીસે ખાલી પાણુ દેખાવે રૂપવંતા હોય, તેમને ન્યુયોરકની બેઠાલેવાની મજબુત બલામાણુ કરવામાં આવેછે. તે શહેરમાં આ પહે ત્રીસથી વધુ વીધવાઓ છે, જેઓમાંની દરેક બે લાખથી વધારે દાલતની મગર ધણીઆણી છે. ત્યાંનાં એક વરતમાન પત્રે તેઓ સરવે વીશે નકી ખખર મેલવાને તેમનાં નામો પ્રગટ કીધાં છે. ઠી પને મથાણે મીસીસ સ્ટુઅરટ નામે કોઇ ચોર છે, તથા તેમની પછી અનુકરમે મીસીસ સ્ટીવનસ અને મીસીસ ટેલર આવેછે. આ દરેક બાઇ કને બે લાખથી વધારે રૂપાં નાણું છે. તેઓ અત્યાર સુધી વીધવાપણામાં કાં રહી છે, તે જણાતું નથી, અને ગિપલું સાડસીક પત્ર તેમનાં અંગત એઆણાની હાજરી યા ગેરહાજરી વીશે સેજપણુ ઇસારો નાખતું નથી. તોપણુ બે લાખનો લુમકો એક જંબીર લાલ્ય છે, અને વરતમાન પત્રની જાહેર ખખર અસરકારક ની વડે ખરી.

૨૮૭૭ ફીતુરીઓએ પોતાનાં ખાલકોને આપવા માંડેલાં નામો-ફરાનસ અને અમેરીકા જેવાં રાજદવારો વીચારેમાં આગલ વધેલાં દેશોમાં ઘણાં માણસો-સ્ત્રીઓ તેમજ પુરૂશો-એવાં મલી આવેછે, કે જેઓ પરજસતાક રાજ્ય

૧૪૮ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

તરફની પોતાની લાગણીઓ હૃદ બાહરે લઇ જઈને ફીતુરી-
નાં નામથી ઓલખાવાને લાયક થાયછે. મીસીસ પોલાઇન
મીનક નામે એક ફરેનચ આરત એવી એક ફીતુરી છે. પો-
તાના રાજદવારી વીચારો કેવી જાતના છે તે દેખાડવાને
મોટે તેણીએ એક નવલજ રીત વાપડી છે; અને તે એકે
પોતાનાં બાલકને તેણીએ લુસીફર નામે એક ફીતુરીનું નામ
આપ્યું છે. સતાવાલાઓએ આ નામ નોંધવાને ના પાડ્યું;
કારણ કે નેપોલીઅનના એક ધારાની રૂએ ફરેચો પોતાના
બાલકોને ગરીસ અને રોમની તવારીખમાં વપરાયલાં નામો
સીવાય બીજાં કોઇ આપી શકતાં નથી. છતાં મીસીસ મીનકે
ખાનગી મંડલોમાં લુસીફર નામ વાપરવાનો ઠરાવ કર્યો છે.
વધારે ધ્યાન એવનારો દાખલો અમેરીકામાં બન્યો છે.
મી૦ અને મીસીસ ગરીન નામે એક આયરીશ જોડું નયુ-
યોરકમાં વસેછે. તેઓએ પોતાના એક બાલકનું નામ “ડી
નેમાઇટ” રાખ્યું છે! યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં આવી જાતના વો-
લક્ષણ કાંટાઓ અટકાવનારો કોઇ કાયદો નથી, પણ જો
મી૦ અને મીસીસ ગરીન ખરીસતી ધરમ પાલતાં હશે,
તો આ નામ સામે બાપટીઝમ આપનારો પાદરી વાંધો લે-
વા વીના રહેશે નહીં.

૨૮૭૮ લગનનો ગંભીર દરજ્જો અમેરીકામાં કેમ
જણાય છે?—અમેરીકામાં લગનની ગંભીરાઇ અને અગત્ય
તા એટલી તો થોડી પીછાતવામાં આવેછે, કે જવાન સ્ત્રીઓ,
પોતે પરણેલી છે या નહી તે વારેઘડીએ ભુલી ગયલી જણા-
યછે. થોડા વખત ઉપર નયુયોરકના એક શહેરીએ એક દે-
ખામણી સ્ત્રીને ફાઈ પુરૂષ સાથી સાથે ફરતી જોઇને, તેમને
બંનેને નયાયાધીસની અદાલતમાં ધસડ્યાં હતાં. તેણે તે
સ્ત્રી ઉપર પોતાના હકદાર આવંદને છોડી જવાનો, અને

પુરૂષ ઊપર પારકી ઓરત કાઢાડી લઈ જવાનો, આરોપ મુક્યો. અદાલતમાં તે જવાન સ્ત્રી, જેણીની વય ફક્ત અઠારનો હતી, તેણીના ખરા બરથારે એવું જણાવ્યું કે તેણે પરતીવાદી ઓરતને પોતાની પરણતેર તરીકે પોતાના સગાં-પાણાંઓ વચ્ચે ઓલખાવો હતી, અને તે વાત, તેનાં મન પ્રમાણે, તેણી ઊપર પોતાનો કાયદાસર હક સામેલ કરવાને ખસ હતી. પણ આ પુરાવો પરતીવાદી પુરૂષનાં ધયા નમાં ઉતર્યો નહી. કચ્છાનો કડચો લાવવાને તેણે છોકરીને એવી સુચણા કીધી, કે જો તેણીની મરજી હોય તે ત્યાંને ત્યાંજ અદાલતનો નયાયાધીસ તેમને જોડવાને તકમાર છે. તેણીએ સેજ આનાકાની કરીને પોતાના ધારાના સાક્ષાત્કારનું મન લીધું, અને અંતે એવા ઠરાવ ઊપર આવી કે બંનેમાંથી જે વધારે રૂપાણો હોય તેની સાથે તેણીએ પરણવું. વધારે રૂપાણો તેણીનો પેહેલો ધણીજ હતો, માટે તેની સાથે લગનથી જોડાવાને તેણીએ કબુલ કીધું. નયાયાધીસે કીરીયા કરવાની ના પાડયાથી, તેઓ શહેરના મેયર અથવા શેરીફને ત્યાં જવા નીકળ્યાં. તોપણ રસ્તામાં જતાં આ ડામાડોલ સ્ત્રીનો વીચાર ફર્યો, અને પોતાના બીજા પ્રેમી સાથે પરણવાનો ઠરાવ કર્યો. આથી તેણીનો પ્રથમ કબુલેલો ધણી એટલો રીસે બરાયો, કે રસ્તામાં એક નાની સરખી લગાઈ બિઠી. પરીણામમાં બંનેને જાહેર શાંતીનો ભંગ કરવાના વાંકસર બંધીયાને મોકલવામા આવ્યાં, અને ત્યાં મીસ જોઝીને મરજી પ્રમાણે પોતાનો વીચાર બદલવાનો પુરતો અવકાશ અને છુટ મળ્યાં હતાં.

૨૯૭૯ દવાની ગોલી કેવી રીતે ગલવી-સાધારણ રીતે દરદી ગોલી ગલતી વેલાએ માયાને પાંછલ નાખી દે છે. જેવી રીતે તે ભાજણ લેતી વેલા માથું નીચું રાખે છે તેવી

૧૫૦ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

રીતે નહી, પણ જીવી રીતે તે હસતાં હસતાં માથું પાછલ નાખી દે છે, તેવી રીતે ગોલી ગલતી વેલા દરદી ડોકાને વાંક આપે છે. આ રીતને ખુદરતથી ઉલટી ગણીને, ડાકટર સેમ-યુઅલ વીલીસ નામે અમેરીકન તખીય કહે છે, કે જો એજ રીતે માથું રાખીને આપણે સાધારણ ખોરાક ગલી જવાની કોશિશ કરશું, તો માલમ પડશે કે તેનું પરીણામ ગુંગલાવા માં આવે છે. અને દવાની ગોલી ગલતાં પણ વારંવાર મુશ્કેલી જવું લાગે છે, તે સાધારણ રીતે જાણીતું છે. કાંઈપણ ચીજ ગલતી વેલાએ જ્યારે આંખ પગ તરફ રાખી હોય છે ત્યારે ગલાંનો મારગ સજીથી સુતરે અને સેહેલા રહે છે. ખોરાક લેતી વેલાએ માથાની ખુદરતો ઠપ્પ તેજ હોવી જોઈએ; અને જ્યારે દરદીએ તેથી બિજા જાનને ગોલીનો કડવાસ નહી લાગતો કરવાની કોશિશ કરે છે, ત્યારે ફક્ત ધારેલાંથી બિજાનું પરીણામ નીપજાવે છે.

૨૮૮૦ કાફીની શોધ કેમ થઈ-પંદરમી સદીની અધવચમાં એક ગરીબ આરખ આખીસીનીઆમાં મુસાફરી કરતો હતો. ઘણી થાકથી નખલો થઈ જવાથી તે એક આડી આગલ થોભયો. એઆ પકાવવાને માટે તેણે આતશ રોશન કીધો, પણ બલતણ પુરતું નહી હોવાથી પાસેનું એક આડ કાપીને તેણે કામ ચલાવ્યું. આ આડને ઠલીઆ સાથનાં જીણાં મુકાઈ ગયલાં ફેલા હતાં, અને જ્યારે આગમાં તેઓ સારી રીતે સેકાયાં, ત્યારે આરખને તેમનો સોડમ ધણો ખુશકારક આવવા લાગ્યો. તેણે તેમને એક પથરથી વાટી જોયાં, અને તેમની ખુશખો તેને વધારે જણાવા લાગી. આ નવાઈ જીવી મુગંધી પદારથ વીશે તેની અચરતી હજી નરમ પડી નહી, તેટલાં અકસતમાતથી વાટેલી જુકી એક પાણીનાં વાસણમાં પડી, અને તેણે ઘણી અજા-

અંક ૭ મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૫૧

યખી સાથે જોડું, કે તે ગદલું પાણી એકદમ સ્વચ્છ થયું હતું. તેણે તે સહજ હોઠસે લગાડ્યું, અને તેના સવાદપણ મનપસંદ લાગ્યો. થોડીક પલમાં તેની અસરથી તે ઉસ્તવાર થયો, અને નવાં જોરથી તાજો થઈને તેણે પોતાની મુસાફરી આગલ ચલાવી. તે ભાગ્યવંત આરખે બની શકે એટલાં ફલ પોતાની સાથે લીધાં, અને અરબસ્તાનમાં આરડન ખાતે આવીને ત્યાંના મુફતીને પોતાની શોધ બીજે વાંદે ફીધો. બલો મુફતી અફીમનો મોટો શોકીન હતો, અને તેની ઝેરી અસરથી તે ઘણાં વરસોનો હેરાન થતો હતો. તેણે આ ફીધો ઉકાલીને પીધાં, અને પોતાનું ખાણું જોર પાછું મેલવવાથી તે એટલો તો ખુશી થઈ ગયો, કે તેણે તે કાચને “કબના” નામને જોરનું નામ આપ્યું. આપણે આ કાચને કાફી કહીએ છીએ.

૨૮૮૧ દક્ષીણ આફ્રીકાના કેટલાંક નહી જણાયલાં જંગલી માણુસો-ગયા માસમાં મોસંધુ ફરીની નામના એક સાહસીક ફ્રેંચ દક્ષીણ આફ્રીકામાંથી મલી આવેલાં અને આજ સુધી નહી જણાયલાં કેટલાંક જંગલી માણુસો જાહેરમાં જોવા મુકયાં હતાં. તેઓ કદે બહુ ઠીંગણા છે, પણ જે જિંમી જતની મનશકતી તેઓ દેખાડે છે, તે સુધરેલી પ્રજાઓમાં પણ વારંવાર જોવામાં આવતી નથી. આ વાત આપણાં સાધારણ અનુભવથી ઊલટી લાગે છે. કારણકે આજ સુધી જણાયલી જંગલીઓની ઠીંગણી જતોની આપરી કદમાં ઘણી નાની હોય છે, અને તેમની શકતી પણ જાણવાજોગ હોતી નથી. આ આફ્રીકનોનો સરદાર નામે નેકોનેકી, જે પોતાનાં દેશનાં લોકો વચ્ચે એક રાક્ષસ સરખો ગણાય છે, તે પાંત્રીસની ઊમરનો છે, તેની જિંઆઇ ૪ ફીટ અને ૮ ઇંચ છે, તેની છાતીનો ઘેરાવો ૨૮૩ ઇંચનો છે, અને તેનું માથું

૧૫૨ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

ઘેરાવામાં ૨૧ $\frac{૩}{૪}$ ઇંચથી ઓછું નથી. તેની સ્ત્રી નારખેસી પોતાનાં ધણી કરતા વધારે જાંચી છે, અને તેણીનાં ભિજાંનો ઘેરાવો ૨૦ $\frac{૩}{૪}$ ઇંચનો છે; અને જે જવાનો, જેઓની ઉંમર ૨૪ અને ૧૯ની છે, તેમનાં ભિજાંનો ઘેરાવો ૨૧ $\frac{૩}{૪}$ અને ૨૦ $\frac{૩}{૪}$ ઇંચનો છે. પણ આ માણસોની ઉંમરનો અડસટો, તેમણે ખમેલા શીઆત્રાની સંખ્યામાં જે તેમનાં ધયાનમાં રહી છે, તે ઉપરથી કરવામાં આવ્યો છે. તેઓ ગણતરીની ટોચ ખીજી રીતી જાણતા નથી. ઉપજા આંકડાઓ ઉપરથી જાણાય છે કે આ જંગલીઓની મગજ શક્તી ટોચપણ સુધરેલી પ્રજાની સરાસરી શક્તિને પોહિંચી વળે છે. અને તેમનો દેખાવ અને ચાલા આ તરફને ખરી પાડે છે. જ્યારે તેઓએ દરી-આની સફરનો પેહેલો નાપસંદ અનુભવ મેલવયો, અને સામાન જીવકવાની ચારી, રેલવે એનજીનો, દોરડાં ઉપર ચડી જતા ખલાસીઓ, ઘોડેસવાર થયલા પુરૂશો, અને મુસાફરીમાં દેખાયલી ખીજી ચીજો અને દેખાયો જોયા, ત્યારે જે મુખા ચાલા સાથે તેઓએ પોતાનો કમકમાત અને અચરતી ખતાવયાં, તે એક અમ્મશ નાટકીને ઘણા બંધખે-સતા થઈ પડે. દેખાવમાં આ માણસોની ચાલવા હાલવાની તથા ખીજી શરીરની શક્તી સારી રીતે ખીલેલી છે. તેમના દાંતોમાં ચોક્કસ વીલક્ષણપણું છે. તેઓ જોકે પારામાં સારી રીતે મક્કમ ખેઠેલા છે, તોપણ તેમની દોઢો ચોક્કસ રીતે હીજા ચાલ કરી શકે છે. વલી આ આફ્રીકનોના સરદારની નકલ કરવાની શક્તી ધણી ધયાન ખેંચનારી છે.

૨૮૮૨ દક્ષીણ આફ્રીકાના લોકોની સીંહને મા-રવાને હીંમત ભરેલી રીત-દક્ષીણ આફ્રીકાના જંગલીઓ સીંહને પુછડીએ પકડે છે એ વાત વાંચનારને નહી માનવા જોગ લાગશે, પણ તેની સમ્યાહની શાહુદત મી॰ લીમુ

અંક ૭ મો.] મુખ દુઃખનો સાથી. ૧૫૩

નામનો નામનો એક મુસાફર આપે છે. તે કહે છે કે, દક્ષીણ આફ્રીકાના કાલીબારી નામે દેશમાં સીંહો કોઇવેલા તયાંના રહેવાસીઓને ઘણા ધાસતી ભરેલા થઇ પડે છે. એકવાર માણસનો આહાર કીધા પછી, બીજુ કાંઇ આવતી તેઓની મરજી થતી નથી. જ્યારે કોઇ ગામડાંમાં સીંહ ધાડ પાડે છે, ત્યારે તયાંના રહેવાસીઓ ટોલું થઇને સીંહ શોધી કાઢે છે અને તેની પાસે જઇ આસપાસ ઉભા રહે છે. સીંહે એકની ઉપર હુમલો કીધો, કે લાગલા બીજાઓ આગલ ધસી આવીને તેની પુછડી પકડે છે અને સઘલા જોર સાથે તેને શરીરની લગોલગ તાણે છે. આથી કરીને તે જન-વર ધબરાઇ જાય છે; અને થોડો વખત મુધી તેનાંથી કાંઇ થઇ શકતું નથી. તેટલાવારમાં બીજાઓ પોતાના બાલા લઇને તેને જખમી કરીને મારી નાખે છે.

૨૮૮૩ જ્ઞાનમાં પ્રીતી સ્વીકારવાની રીતિ-જ્ઞાનમાં જ્યારે કોઇ જવાન પુરૂષ કોઇ તરુણી ઉપર લોભાય છે, ત્યારે તે “મીસ્ટલેટો” નામે રોપાની એક ડાલી તેણીનાં ધરનાં ખારણાં સાથે બાંધી આવે છે. જો તે તયાંજ પડી સુકાઇને કરમાઇ જાય, તો તેનો અરથ નાકબુલ થવાનો થાય છે; પણ જો તે તયાંથી ઊંચકાઇને તેણીનાં શરીરનો સણગાર થાય, તો જવાને પણ પોતા વીશે તેમજ સમજવું. પોતાનાં વચનની સચાઇ દેખાડવા, તે જુવાન સ્ત્રી પોતાના દાંતો તાબડોતોબ કાલા રંગે છે. લગનને સવાલ નકી થયા પછી, અને પક્ષ તરફના દોસ્ત આસનાવો રીત અને પેહરામણીની વાત નકી કરે છે, અને પરણતાં જોડાંની એક બીજાં સાથે મુલાકાત કરાવીને તેમના લગનનો દીવસ ઠરવે છે.

૨૮૮૪ એબીસીનીયાના રાજાનો આવરચી-એબીસીનીયાના રાજા જનનો આવરચી, નવાઇ સરખો માણસ

૧૫૪ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

છે. તેને ધરમ ગુરના વરગમાંથી રાજ્યએ પસંદ કરેલો છે, અને તેને એક સાધુ જેવો નોર્તીમાન હૃદયી ગુજરવાના ફરજ પાડવામાં આવે છે. તેનાથી કદી પરણી શકાતું નથી, અને કંઈપી અનીતી તે કરે તો, તેને માતની સજા કરવામાં આવશે. એટલી સખત નોકરીને લીધે, તેને માન અને મરતમાં પણ તેવાજ આપવામાં આવે છે. રાજના મુખ્ય દરબારીઓમાં તેને જગા મળે છે, અને એક બાવરચી નહી, પણ એક પ્રધાન જેવો તેના દમામ છે.

૨૮૮૫ તખ્તીખનો લવાજમ-ગયા મેં માસમાં લડતનાં એક દેવલમાં જાઆજ થતી હતી, તેવામાં મીજલસમાનો એક પુરુષ એકાએક ખીમાર થઈ ગયો. લારડ મેયર ત્યાં હાજર હતો, તેણે તરતજ પાસેના તખ્તીખને તેડાવી મંગાવેલો. તખ્તીખે આવીને દરદીની માવજત કીધી, અને મેયરને નામે હડી રૂપીઆનું ખીલ કીધું. મેયરે તે સુકવી આપવાની ના પાડી, અને દરદી બિપર મોકલવા તખ્તીખને બલામણ કીધી. તખ્તીખે આ બિપરથી મેયરને કોરઠમાં ધસડયો. મેયરે પોતાના ખંચાવમાં કહ્યું કે, દરદી તરફની તેણે પોતાની ફરજ એક સાધારણ શહેરી તરીકે નહી, પણ મેયર તરીકે શહેરી રક્ષક દાખલ બજાવી હતી. જડજે પણ સુકાદો આપતાં મત આપ્યું, કે પાસેના તખ્તીખને બોલાવવા મોકલવાથી કોઈપી પુરુષ તે તખ્તીખ તરફ કાંઈ ફરજથી ખંધાઇ જતો નથી. આ મુકદ્દમાં બિપર વીચાર આપતાં એક વૈદક ચોપાનીજ કહેછે, કે આની જાતની બિદારતા ચલાવવાનું લોકોને ધણું મનબાવતું થઈ પડશે, અને ગરમીની માસમાં જે જવાન બાહ્યોને દેવલમાં બેસુધ થવાનું સગવડ ભરેલું માલમ પડશે, તેમને માટે પાસેનો તખ્તીખ ધણું બિપયોગી આવું થઈ પડે ખરું, ધારાની નજરે જોતાં, આ મુકદ્દમાનો

અંક ૭મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૫૫

ચુકદો તખીખિને ગેરઘનસાફ બરેલો લાગેછે. કોઈપણ પરતી-
વાદીની અરજથી એક પુરૂષ કામ યા મેહનત કરે, તો તે
પુરૂષ ધારનો લાભ લેવાને શક્તીવાન થાય, એવું સાધારણ
રીતે ઇંગ્રેજ કાયદાની રૂએ મનાય છે. અને તેવો સાધારણ
ધારો તખીખિને લાગુ કાં નહીં પડે, તેનું કારણ ઊપલું વૈદક
ચોપાનીઈ સમજી શકવું નથી.

૨૮૯૬ મુસાફરી કરતી વેલાએ અપસગણ મ-
લવા વીશેના હીંદુઓના રમુજી વીચારો-હીંદુઓનાં ધ-
ણા નુકસાનકારક અને ત્યાગ કરવા જોગ વેહેમામાં કેટ-
ટલાક એવા હોય છે, કે જેઓ તદન બુરી અસર ધરાવતા
હોવાના કરતાં, વધારે ખીજવનારા અને પીડાકારી હોય છે.
મુસાફરી અમુક દીવસે, અમુક રીતે, અને અમુક નીસાની-
ઓ હોય ત્યારેજ કરવી, એ સમજવું સાધારણ કરનારને ધણું
રમુજી અને પોડા જેવું જણાવું જોઈએ. નીચલી હકીકતો
તેમને વીશે કાંઈક ખ્યાલો આપેછે:-

એક લાખી મુસાફરીએ નીકલવું, એ એક હીંદુને
ધણી અગતયતા ધરાવનારો બનાવ છે, અને તેને લગતી
તકવારી કરવામાં તે પેહલો યાદ પોતાનું વસીઅતનામું કરવા
ની રાખે છે, કે રખે તે મુસાફર સ્વદેશ જોવા પાછો ફરે નહીં.
આ મોટી અને ચીંતાતુર ફરજ બજાવ્યા પછી, પેહલો
ચીજ એક શુભ દહાડો નક્કી કરવાની છે. જે દીશાએ તમે
મુસાફરીએ જતા હોવો, તેની ઊપર શુભ અશુભ દીવસનો
મોટો આધાર રહે છે. કોઈક જોતીશના મત પ્રમાણે બી
મવારે પુરવ તરફ જવું, સોમ અને શનીવારે દક્ષીણે, બુધ
અને ગુરુવારે પશ્ચીમે, અને શુક્રવારે ઊતરે જવું યથા-
કાલ છે; અને જેઓ આ નીયમો તોડે તેઓએ ધણા જા-
ખમ અને ધાસતી ખમવાની વકી રાખવી. વલો કોઈક

જાશીએ એવું પણ કહે છે કે રવીવારે મુસાફરીએ નીકલ-
વું ઠીક નથી; રવીવાર મુસાફરીએ નીકલનાર ઘણી કુતરા
ને માતે મરશે. ભામ અને ગુરુવારે રાજ કરતા ગ્રહો મુ-
સાફરીને ઘણા ગેરલાભ ભરેલા હોય છે, અને તેટલાં માટે
તે દીવસો ઊપર મુસાફરી શરૂ કીધેલી ન કહેવાય માટે હીં-
દુએ સોમ અથવા બુધવારે રાતે ઘર છોડે છે, અને તેજ
ગામમાં કોઈ બીજાં ઘરમાં એક રાત વાસો કરે છે. ચોક્કસ
દીવસોને લગતી હીંદુઓમાં ચોક્કસ દંતકથાઓ ચાલતી હો-
ય છે. ચાંદરાત પછી પેહેલા ભામવાર કમભાગ્ય છે, કારણ
કે તે દીવસમાં નલ ચક્રવર્તીએ ઘણું ખમયું હતું; ચાંદ-
રાત પછીના પેહેલા શુકરવાર પણ તેવોજ ગણાય છે, કારણકે
તે દીવસે બાલચક્રવર્તી હાર પામ્યો હતો. ચાંદરાત પ-
છી પેહેલા રવી અશુભ છે, કારણ કે રઘુ રામ તે દી-
વસે ઘણી મેહનતમાં આવી પડ્યો હતો, અને પેહ-
લા ગુરુવાર એટલાં માટે કે તે દીવસે અરજુનપર એક
મહા સંકટ વીત્યું હતું. ચાંદરાત પછીના પેહેલા શની
વારે ઘર છોડવાનો કોઈ વીચાર પણ કરવું નથી, કારણ
કે ત્યારે રાવન મુએ હતો, અથવા પેહેલા સોમવારે,
કારણ કે પરસુરામ તે દીવસે હાર્યો હતો. આ ઉપરથી
ખુલું માલમ પડશે કે, જે પુરૂષ આ સંઘલી દંતકથાઓને
વળણ આપીને તેઓ ઊપર અમલ કરેછે, તેને મુસાફરીએ
નીકલવાનો દીવસ નકી કરવાનું કામ મુશ્કેલ તો ખરું; કેમકે
સરસામાન તથા ખોરાક પોશાકની ગોઠવણ ઉપર જોઈતું ધ્યાન
નથી અપાતું તેટલું ધ્યાન ગામના જોતીશો સાથે આ
ગંભીર સવાલ ઊપર લંબાન અને ચીંતાતુર વાતોમાં રોકાવું
પડેછે. પણ સમજો કે દીવસ પણ નકી થયો, તોપણ ફક્ત
એકજ અપસંગળ આ સંઘલી ગોઠવણને બીધી મારવાને

ખસ છે. સરસામાન એકરો કરીને એક પુરૂષ નીરાંતે બાહર નીકલ્યો, અને કોઈ પડોશી આવીને કહે કે બાઈ, ક્યાં જાઓ છો? અથવા શામોટે જાઓ છો; અથવા હું પણ આજીંદુ; અથવા ના જાઓ, નીપફૂલ થશો; અથવા જંગલમાં વાઘો અને ચોરોની ધાસ્તી છે ઇતિયાદી, તો ગરીબ બીચારો મુસાફર પોતાને બાગ્યબીન ગણીને મુગો મુગો પાછો ઘર જઈ ખેસે છે, નહીં તો મોટું સંકટ ખમવાની વધી રહે છે. વલી આવો કોઈ કામકાણું મીત્ર નહીં મલે તોપણ જો તે કોઈને ધીંકતાં, રડતાં, કુટતાં જાય, અથવા તેનો ઘોડો લાત મારે, અથવા જો તે રસતામાં કોઈ તેલીઆને, કોઈ બ્રાહ્મણની વીધવાને, એક નવી ટોપલી અથવા નવું દોરડું જાય, અથવા કોઈ લંગડા, આંધલા, કે બોડે માંથેનાં પુરૂષને મલે, અથવા કોઈ સનયાસી, બીખારી, કે હજીમ તેને સામો મલે, અથવા તેની નજર કોઈ માથું ખજવાલતી સ્ત્રી ઉપર પડે અથવા તે ચાલતાં ઠોકર ખાય, અથવા તેનો પગ લપસે; તો તેની આતરી થાય છે કે તેનાં કામમાં કાંઈ ફેટોડ નહીં મલશે, અને જો તે દાહ્યો હોય છે તો પાછો ઘર જાય છે અને આવતા બીજા સુખ દીવસની રાહ જાય છે. એવા અનેક પેહોની હરકત તેમને ખમવી પડે છે.

૨૮૮૭ સીકાઓની કીમતમાં વપરાસથી થતો ઘટાડો-એક હાથમાંથી બીજા હાથમાં અને એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ ફેલાતાં, સીકાઓ કેટલા ધસાય છે, અને તે ધસારાથી તેનાં મુલમાં કેટલો ઘટાડો થાય છે, તે વીશ સાધારણ વાંચનારને ખ્યાલ નહીં હશે. ઇંગ્રેજી સીકાઓના સંબંધમાં જે જાતની ગણતરીમીં મીલર નામના ગ્રંથે થઈ બી ખારીકીથી કીધી છે, અને તેણે મેલવેલાં પરીણામ ધ્યાન

૧૫૮ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

એવનારાં છે. રૂપાનો સીકાઓના ઘસારાના સંબંધમાં આ ઠલું યાદ રાખવું જોઈએ, કે જેમ તેમનું કદ નાનું, તેમ તે, મની કીમતમાં જલદીથી ઘટાડો થાય છે. એટલે સુધી કે ઇંગ્રેજી છે પેન્સનો એક સંકિષ્ટ એક સદીના વખત પછી પોતાની અરધી ઉપર કીમત ઘસારામાં આવે છે. એવી ગણતરી થઈ છે કે, ક્રાઉન, અરધા કરાઉન, ફ્લોરીન, શીલીંગ અને છ પેન્સના ઇંગ્રેજી સીકાઓમાં દર વરસે વપરાસથી રૂ ૧,૧૦,૦૦૦ ની કીમતનો ઘટાડો થાય છે. ૧૮૨૦ ના વરસના સો પાઉંડના સો સીકાઓ મી. મીલરે ૧૮૫૯ માં તો લી જોયા, તો તેમની કીમતમાં રૂ ૧૩ નો ઘટાડો થયો હતો. થોડાંક વરસની વાત ઉપર એજ ગ્રુસ્થે નકી અખત્રાઓ ઉપરથી ચોક્કસ કીધું હતું, કે સો વરસના અરસામાં સો પાઉંડની કીમતના પાઉંડના સીકાઓ આસરે રૂ ૩૫ નો ઘસારો ખર્ચે છે. તેજ પ્રમાણે તેટલા અરસામાં સો પાઉંડની કીમતના અરધા કરાઉનના સીકાઓમાં રૂ ૧૩૬ નો, શીલીંગના સીકાઓમાં રૂ ૩૬૭ નો, અને છ પેન્સના સીકાઓમાં રૂ ૫૦૯ નો ઘટાડો ફેલાવા અને ઘસારાથી થાય છે.

૨૮૮૮ દુનીઆમાં સઉથી મોટો કરોડપતી-ચાલીસ વરસની વાત ઉપર મંકે નામે એક સાહસીક જવાન, મેહેનતુ, ઠરાવવાલો અને લોભી, આયરલંડનો એક અપ્રસીધ વતની હતો. મજૂરી કરીને તે પોતાનું યુજરાણ ચલાવતો હતો, અને પોતાનાં સ્વદેશમાં એક એકુતની પદવીથી ઉપર વધે, એવી તેની હાલતમાં આશા હતી નહી. તોપણ જવાન મંકેએ પોતાના સ્વદેશીઓનો દાખલો પકડીને અમેરીકા ખંડમાં પોતાનું નસીબ અજમાવવા ઝાંકાવ્યું, અને ખીજા સાહસિકો વચે તેણે પણ કાઝોફિરનીઆની સોનાની ખાનો શોધવા પાછલ પોતાનું મન લગાડ્યું.

ખાન ખાદીને મજૂરી કરવાનું કામ હવે તેને ભાવયું નહીં, અને વેપાર તરફ તેની ખુદરતી વલણ હતી, માટે તેણે છુટક ધંધો કરવા માંડ્યો. તરેહવાર કામમાં પડ્યા પછી તે અંતે એક પોહિયખાનાનો માલિક થયો. અને ત્યાં તેણે થાપણ એકઠી કરવા માંડી. આ નાણાં વધારવાને માટે તેણે ધણી સાગિયેતી રાખીને સતો કીધો. તે વારંવાર એવી વેપારી પેહેડીઓમાં જોડાઈ જવાની તક શોધતો, કે જ્યાં બીજા બાગ્યાઓ ખુખડીબારસ હોય. તેવી પેહેડીઓ સાથે સંબંધ જોડ્યા પછી, તે બીજા બાગ્યાઓને તરેહવાર હુકતી વાપરીને થોડુંકમાં પટાવી “ખરતા” કરતો હતો, અને એકલે હાથે પદસાનાં અને મનનાં બલથી દરેક બાજુએથી કમાણી કાઢાડતો હતો. પણ તેની સઘલી કુતેહાને ઢાંકી નાખનાર એક ગંજવર સાહસ તેણે હવે માથે લીધું. મીં જમસ ફેર નામે એક હજનેરે એક ચોકસ જગ્યા વીશે એવું અનુમાન કીધું, કે, જો ત્યાં ખરોખર શોધખોળ ચલાવી હોય, તો એક નીરમલ રૂપાનો પાહાડ ખચીતજ હાથલાગે. એવું અનુમાન ધણા પુરૂષોએ આગમજથી બાંધ્યું હતું, પણ તેઓની કોશિશ જાણવા જોગ રીતે ફલદરૂપ નીવડી નહીં હતી. મીં ફેર મેકેને સમજાવીને તેને પોતાના બાગ્યો કીધો, અને તેઓએ બીજા બે પુરૂષોને બાગમાં લઈને સાનફરાનસીસકો શહેરમાં પોતાની શોધ ચલાવી. તેમની શોધનું પરોણામ તેમની સહથી મોટી આશાને પણ પાછલ મુકનાર હતું. ચારે ગરહસથો મોટા કરોડપતી થયા. તેઓમાં સહથી બાગ્યવંત કોણ હતો, તે વીશે જાહેર રીતે કોઈની જાણમાં નહતું. થોડા વખત ઉપર મીં ફેર દુનીઆમાં સહથી મોટો કરોડપતી જાહેર થયો હતો, પણ હમણાં તે અદેખાઈ ઉપજાવનારી પદવીએ મીં મેકે ઉભો છે, અને ત્યાંથી તેને ખસવાની હાલ તરત વડી નથી.

૧૬૦ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

૨૮૮૯ દુખનો અતી અગતનો ઊપાય આશા છે- ગમે એવા દરદીને ધાસ્તી આપીને નીરાશ નહી કરવો, એ એક તખીયની પેહેલી ફરજ અને તેની ધંધા સંબંધી લાયકાતની અચુક સામેતી છે. જે તખીયા, અને માઠાં ભાયગે તેવા થોડાજ હોય છે, દરદીને બડકાવવાથી હાથ ખાંચે તથા દાણપણુ અને વીચાર વાપડીને તેને આશાવંત રાખે, તે પોતાના ધરાકને લાભ કરે છે તેમજ પોતાની ફરજમાં ફતેહમંદી મેલવવા વીશે ખાતરી બરેલો થાય છે. જાણીતું છે કે માણસના તનની હાલત તેનાં મનની સ્થિતિ સાથે ધણે અતલગનો તાલુકો ધરાવે છે. તેના વીચાર, તેની લાગણીઓ, તેની ખરેખરી અને કલ્પિત હાલતનો દરદી ખ્યાલ એ સર્વનો ઊપાય લેવાનું કામ તખીયની દવામાં સમાધ રહ્યું નથી. તયાં તખીયને પોતાની ફરજ એક ધંધાદારી તરીકે નહો, પણ ફક્ત માણસની ખુદરતને પીછાણનાર તરફે બજાવવી છે, અને તેની પાછલી ફરજ તેના ધંધાથી કોઈખી રીતે વેગલી નથી. ફક્ત એટલોજ વીચાર કરવો પુરતો છે, કે હજારો માણસો ખુદરતથીજ યા ખીજી રીતે નબલા મગજના હોવાથી, ફક્ત તખીય તરફથી આશાનો શબ્દ નહી સાંભલવાથી, કવખતે મોતના ભોગ થવાની ધાસ્તીમાં રહે છે. મનની ચીંતા અને મોતની ધાસ્તી, એ બે ચીજો સારી તંદરસ્તી અને લાંબી જીંદગીના વીચારથી સદંતર ઊત્તરી છે, અને જ્યાં આશાની ગેરહાજરી છે, તયાં દરદીને સુખશાંતિ યા નચીંતાઈ નહીજ મળે, એમ દરેક તખીયે ગોખી રાખવું જોઈએ.

૨૮૯૦ ખરમાના ધરમ ઉપાધયાઓની લુચ્ચાઈ- ખરમાના અગ્નિાન લોકોમાં સઉથી વધતું માન ધરાવતો વર્ગધરમ ઉપાધયાઓનો છે. જેને ગમે તે ધરમશુર થઈ શકે

અંક ૭મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૬૧

છે. તેઓ ગરીબ હોવાનો ઢોંગ કરેછે, અને દરરોજ સહવારના પોહારમાં હાથમાં ખાલી થાલીઓ લઈને બીજા માંગતા ફરેછે. સાંજ પડતાં થાલીઓ બરપુર થાય છે, અને ગુરૂઓ પોતાના શોભીતાં ઘરોમાં જાયછે, જ્યાં તેઓ રેલ-છેલ અને દમામમાં સાથે રહેછે. બીજાઓ હોવાના કારણે સીંઠડાં તો પેહુડવાંજ લાઈએ, માટે આખાં કપડાંનાં તેઓ કાપોને નાના કડકાઓ કરેછે અને પછી તેમને સાથે સોવી લઈને સીંઠડાંનો જામો બનાવેછે. વલી તેઓ બહુ શરમાલ પણ હોય છે. તેમને પોતાનું મોઢું દેખાડવા ગમતું નથી, અને તેટલા માટે સરવ પ્રસંગે ઊપર, વાઝાજ કરે તયારે પણ, તેને પંખાનો ઓથો કરેછે. તેઓ વાઝાજ કરેછે, એટલે ગુરૂ બુધ વીશે વાતો કહેછે. બુધને ખરમીઝ લોકો ગવદમા કહે છે, અને ચીનાઓ તેને “ફી”ને નામે ઓલખેછે. ખરમીઝાની કેતાઓમાં બુધને વીશે પાંચસો પચાસ વાત લખેલી છે; કારણ કે તેમના કહેવા પ્રમાણે બુધનો આતમા પક્ષીનાં, માખીનાં, હાથીનાં, અને બીજાં તરેહવાર જાતનાં જાનવરોનાં શરીરોમાંથી પસાર થયો હતો, અને તે દરેક જાનવરના આકારમાં તે એટલો તો રૂડો હતો, કે છેલે તે એક રાજાનો છોકરો જનમયો હતો. આવી વાતો કરીને ખરમીઝ ઉપાધ્યાયો પોતાના લોકોને જમાનાઓ થયા છેતરતા આવયા છે અને હજી તેમ કરેછે, એ માણસની તવારીખમાં એક ખરેખરી અજાયબીની વાત છે.

૨૮૯૨ દુનીઆ કૃતા થવાની એક આગાહી-૧૭૧૨ ના વરસમાં વીહસટન નામે એક ઇંગ્લેજ વીદ્વાને એવી આગાહી કીધી હતી, કે ૧૪ મી અક્ટોબર અને બુધવારે સવારના પાંચ કલાક અને પાંચ મીનીટે એક ધુમકેતુ દેખાશે, અને તે પછીના શુકરવારે દુનીઆ આગથી કૃતા થઈ જશે. વીહસટ

૧૬૨ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

વીશ લેકિનું મત ધણું ઉંચું હતું, અને ધુમકેતુ દેખાયા. હજારો લેકિ ભેટોમાં ખેસીને થેમ્સ નદીમાં ઊતરી પડ્યા, કે પાણી તેમને આગથી બંધાવે. શેર બજારના ભાવ ઊતરી ગયા. એક ડચ વહાણના કેપ્ટને પોતાનો સઘલો દારૂગોળો નદીમાં ફેંકી દીધો, કે વાહણને આગના બનાવમાં નુકસાન થાય નહીં. ધુમકેતુ દેખાયા પછી, બપોરે એકસો પાદરીઓ ને નદીપર મોકલવામાં આવ્યા, કારણ કે દેવલમાં કોઈ હાજર નહીં હોવાથી બંદગીનું કામ ત્યાં થઈ શક્યું નહીં હતું. ઘણા લેકિ એવું માનવા લાગ્યા, કે રસ્તાએજનો વખત આવી લાગ્યો છે. ઇંગ્લંડની બેંકમાં લેકિની દોડદોડ ચાલી રહી, અને તેના ડીરેક્ટર સર ગીલબરટ હીથકોટે લંડનની આગ બુજવનારી સરવ કંપનીઓ ઊપર હોકમ કાઢાડ્યા કે તેઓએ પોતાનું કામ કરવાને તત્પર રહેવું, અને મુખ્ય કરીને બેંક ઊપર ઘણી સાવચેત નજર રાખવી ! પણ તે સઘલાંનું શેવટ બીજી અટકલો જીવુંજ આવ્યું.

૨૮૯૨ આલ્પસ પરવત ઉપર બાંધેલા ગાડી ધોરા ના રસતા-આલ્પસના બિંચા પરવતો ઊપર બાંધેલી ગાડી ધોડાની સડોની લંબાઈ માણસની મહાબારત શકતીનો એક મજબૂત દાખલો છે. રસ્તાનું ચઢાણ સરાસરી ગણતરી-એ એક કુટની લંબાઈ સાથે એકેક બિંચ વધતું જાય છે, અને તેની આડી ટીડી અને સરવાકારી વલણોનો તો જાણે છેડોજ નથી. આ રસ્તો બાંધવાને ૩૦,૦૦૦ માણસોને રા-કવામાં આવ્યાં હતાં, અને તેમનું કામ ૬ વરસો સુધી ચાલ્યું હતું. ૪૦ માઇલના વીસ્તારમાં ૬૧૧ પુલો, ૧૦ ગાલરીઓ, અને ૨૦ મુસાફર ખાનાઓ છે, અને તે ધત્તાં સડ-કની સરાસરી પોહલાઈ ૨૫ ફીટથી પણ વધુ છે.

૨૨૯૩ માણસાઈ મરઘો-ગેઘ સદીની શરૂઆત સુધી એક ઘણી નવાઈ જીવી અને બેહુદી રસમ ઇંગ્લેન્ડ ૬-

અંક ૭ મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૬૩

રખારમાં ચાલુ હતી. લેનટ નામે ઝોલખાતા ખરીસટી રો-
જા ઉપર એક ચોકસ નેમી રાખેલો અમલદાર રાજના મેહ-
લની આસપાસ દર રાત્રે કલાકે કલાકે મરઘાની માફક વાસ-
તો હતો ! એક વેલા એવું બન્યું, કે લેનટના દીવસો ઉપર
જયોરજ પેહલાનો વડો દીકરો રાત્રે ખાણું ખાતો હતો, તે-
વામાં ઉપલો અમલદાર તુરત તેના ઝોરડામાં દાખલ થયો,
અને “કુકડે કુક” કીધું ! તે શખસ પોતાને જાણી બુજીને
અપમાન કરે છે એવું સમજીને શાહજાદા ઘણા ગુસામાં
તેને સજા કરવા ઉઠ્યો, પણ જ્યારે તેને તે કીરીયાની ખુબી
સમજાવવામાં આવી, ત્યારે તે સંતોષ પામ્યો. તે વખત
પછી આ એવકુદી ભરેલો રીવાજ બંધ પાડવામાં આવ્યો.

૨૮૯૪ કોઈખી ચીજને પથરૂપી કરવાનો ગુણ
ધરાવનારા પાણીના ઝરા-ઇંગલાંડ મધે ચાર્ક્સાયરમાં નેસબ-
રો નામે ઉપલો ગુણ ધરાવતો એક ઝરો છે. ત્યાં ગરીબ
ફરીઆઓ આવીને તરેહવાર સુંદર રોપા અને નાજુક
ફુલોને પથરૂપ કરી લેઈ જાયછે, અને પછી તેઓ તેમને
માંધે બાવે વેચીને “બે પઠસા” રલી ખાય છે. નેસબરોના
જોવા ઝરાઓ કાંઈ સાધારણ જોવાની ચીજો નથી, તોપણ
એશક આખી પરથવી પર એવા ઘણા ઝરાઓ વીખરાઈ પ-
ડેલા છે, અને તેઓમાંના થોડાંકે તો જાત જાતની વસ્તુઓ-
ને પથરૂપી કરવાનો ગુણ ધરાવેછે. આ ગુણ, જે જાતની
જમીન ઉપર તે ઝરાઓ વેહ છે, તે જમીન પેદા કરેછે. આ
ડકની ઘણી બારીક રજો એવાં પાણીમાં પચેછે, તે જ્યા-
રે કોઈખી ચીજો આ ઝરાઓમાં બોલવામાં આવેછે, ત્યારે
તેમના છેક અંદરના ભાગ સુધી આ રજો પોંડખી વલેછે
અને તેમને પથરનું ઢાંકણ આપી દેછે, જ્યારે તેઓ પથરનું
રૂપ લેછે. ઉપર કહેલો નેસબરોનો ઝરો એક જોવા લાયક

૧૬૪ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

દેખાવ છે. તે એક ટેકડી ઊપર આવેલો છે, અને તેનાં પાણીના નીરમલ ધોધ, જે એક મીનીટમાં વીસ ગયાલન જેટલો વધે છે, તે જોવો ઘણો રલીઆમણો લાગે છે.

૨૮૯૫ કલીફુર્ન હરન અલરશીદનું અજ્ઞાન જોવું ધડીઆલ-ફરેન્ય તવારીખ કરતાંઓ કહે છે કે વખણાયલા કલીફુર્ન હરન અલરશીદે ફરાનસના રાજા શાર્લેમેન ઊપર ૮૦૭ ના વરષમાં એક મોટું ધડીઆલ મોકલ્યું હતું. તેનાં સાંચા કામ વીગેરેએ ફરેન્ય દરબારનું ઘણું ધયાન ખેંચ્યું હતું. તેમાં ચોકસ જાતનાં ચક્રો હતાં, અને કાંઈક ગોઠવણથી એક પાણીનો ધોધ પોતાના નોરથી તેમને ચલાવતો હતો. તેના સંદા ઉપર કલાકના આંકડાઓને બદલે બાર નાના બારણાંઓ હતાં, અને જે કલાક ઊપર કાંટો આવતો હતો, તે કલાકવાલું બારણું ઊંઘડીને જે નાના પીતલના દડાઓ બાહાર આવતા, અને એક ઘાંટ ઊપર કલાક વળડતા હતા. આ પ્રમાણે એકથી અગયાર કલાક સુધી બારણાં ઊંઘડવા કરતાં હતાં, પણ જ્યારે બાર ઉપર કાંટો આવતો, ત્યારે તે આંકડાવાલાં બારણામાંથી બાર ઘોડેસ્વાર પેહલવાનોના આકારો બહાર આવતા અને સંદાની ગોલાઈએ દમામથી ફરી જતા હતા.

૨૮૯૬ હાલંડ દેશના ચોકસ સીકાઓના છાપને લગતી જ ગુવા લાયક તવારીખ-હાલંડ દેશના ડોરડરેક્ટ નામના શેહરમાં સીકાઓ ઊપર એક દુધ દોહતી દુધવાલીના છાપ પાડવામાં આવે છે. આ નવાઈ જેવા છાપ સાથે નીચલી તવારીખ જોડાયેલી છે. જ્યારે હાલંડ દેશ છુટાપણું મેલવવાને માટે સ્પેન સાથે લડતું હતું, ત્યારે પાછલાં દેશ ડોરડરેક્ટ ઉપર એકાએક હલો કરીને તેને સર કરવાના ઇરાદાથી એક લથકરની ટુકડીને ત્યાં છુપાછુપ મોકલી. શેહરની

પડોસમાં રેહતા કોઈ તવંગર જોડતની દુધવાલીઓ દુધ દોહવા જતી હતી, તેવામાં તેઓએ થોડા સીપાઈઓને ઝાડીની પછવાડે સંતાતા જોયા. સમયસુચકતા વાપરીને તે દુધવાલીઓએ અંજલિપણનો દેખાવ કરીને પોતાનું કામ ખેદેહિત કરી ગઈ. ઘર પોંદ્યતાંજ પોતાના શેઠને દુશ્મનો વીશે ખબર આપી, અને તેણે શેઠરનો હાકમ, જેને હાલંડમાં ખરગો માસ્ટર કહેવામાં આવે છે, તેને ચેતાવીને ઘટતા ઉપાયો લેવાડ્યા. આ સેવાના બદલામાં તે સ્ત્રીઓને ધનામો આપવામાં આવ્યાં હતાં, અને તેમના કામગીરી વાદગારી સીકાના છાપના રૂપમાં કાયમ રાખવામાં આવી છે.

૨૮૯૭ દરીઆમાં નાહાવાનું યુરોપમાં કયારે શરૂ થયું ?—અસલી ગરીબ અને રોમન લોકો દરીઆ ઉપર ધાસ્તીની નજરે જોતા હતા. સમુદ્રનાં પાણીમાં શરીર ઝોલવું, એ એક બધંકર અખતરો ગણાતો હતો; અને જે શ્રીકયા રોમન તેમાંથી જીવતો બહાર નીકળતો, તે પાસેનાં દેવલમાં જઈને, સમુદ્રના દેવતા પોઝાઈડોન અથવા નેપચ્યુનની મહેરબાનીને માટે માનતાઓ લેતો હતો. દરીઆ તરફની આ બીક, શ્રીક અને રોમન લોકોના વખત પછી ઘણી સદીઓ સુધી યુરોપમાં ચાલુ રહી હતી. દશમીથી તે પંદરમી સદી સુધી તેના સુખાકારી ગુણો, અને મનુષ્યની આ મડીને સુધારવાની તેની ખુબી અંધારામાંજ રહી હતી. એ ટહુંજ નહીં, પણ તે વખતના ગુનેહગારોને સજા તરીકે સમુદ્રના પાણીમાં જોર જીલમથી ખેલી કાઢાડવામાં આવતા હતા, અને તેનું પરીણામ જોઈતી અસર ઊપજાવતું હતું ! છેક ગઈ સદીની અધવચમાં ઇંગ્લંડમાં દરીઆના સુખશાંતી આપનારા ગુણો વીશે પેહલ પેહલી માહિતી થઈ. તે વખતે યુરોપના પશ્ચીમ ભાગમાં કંઠમાલનો રોગ

૧૬૬ મુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

બહુ પીડાકારી થઈ પડ્યો હતો, અને સરવે વરગના લોકોને તે થોડો યા ઘણો લાગ્યું પડ્યો હતો. દરીએ કીનારે વસતા લોકો આ રોગની સામે ઉપાય લેવા આશંકાથી પીતા, સમુદ્રમાં નાહતા, અને દરદને તેનાં પાણીથી ઘોતા હતા. આ ઉપાયનો ફાયદો ઘણી કારગત રીતે થતો હતો, અને દરદીઓ થોડાજ વખતમાં તને અને મને મજબૂત થઈને બાહર પડતા હતા. સમુદ્રનો આ ગુણ દરબારના વધદિ ડાકટર રસલની જાણમાં પેહેલ વેડેલા આવ્યો, તેણે પોતાના ઘરોને તે ફરમાવ્યો, અને તેની નકલ તેના વખતમાં ખીજ તખ્તીઓએ કરવા માંડી. થોડા વખતમાં ઇંગલંડના કીનારા પર હજારો ગામડાં અને બંગલીઓ ઊભી થઈ, અને આગલ આલતાં ગામડાંઓનાં મોઠાં આપાદ શેહેરો થયાં. છેલી સદી આખર થતાં જરમનીએ ઇંગલંડનો દાખલો પકડ્યો. તેની પાછલ બેલજીઅમ, તેની પાછલ ફરાનસે સમુદ્રની આશીરવાદ ભરેલી ખુબીઓ પીછાની.

૨૮૯૮ કરજદારને ઊડાવવાની એક સરસ હીકમત-પ્રખ્યાત કવી અને નાટકકાર શેરીડન મોટે કહેછે કે, તે પોતાના હાલિવે નામના એક માંગનારને બહુ ઊડાવયા કરતો હતો. એક દહાડે તે પોતાના મીત્ર સાથે રસતેથી પસાર થતો હતો, તેવામાં સામેથી હાલિવેજ, એક ઘોડા ઉપર સવાર થયેલો આવી મલ્યો. તેણે તુરતજ પોતાનો ઘોડો થોભાવીને ઉધરાણી કરવા માંડી; અને શેરીડનને તેની ઢીલ મોટે સારી પેઠે ઢપેલો આપીને કેટલીક ગાલો ચોપડી કાઢાડી. શેરીડને થડ પેટે તે સાંભલ્યું, અને તેની કાંઈ દરકાર નહીં કરતો હાથ એવી રીતે તેના ઘોડાની તરફ વખાણી નજરે નીહાલવા માંડ્યું, અને બોલ્યો, “કેવો સરસ ઘોડો તારે હાથ લાગોછે, હાલિવે” હાલિવે પોતાના ઘોડાની વખા

અંક ૭ મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૬૭

છુ થયલી જોવાને બહુ ખંતી હતો, તે જાણીનેજ શેરીડને આ ટીકા કરવા હતા. હાલોવેએ મગફરીથી કુલોને શેરીડન આગલ પોતાના ઘોડાની વખાણુ ચલાવવા માંડી. શેરીડને તેને અરજ કરી કે, જરા એની ચાલણુ મને દેખાડો. તરતજ હાલોવેએ ઘોડાને એડ મારીને થોડોક દોડાવયો, અને તે તકનો લાભ લેઈ, શેરીડન પડોશનાં એક દેવલના નાના દરવાજામાંથી થઈને બીજી બાજુએ નીકળી ગયો. પાછો ફરતા, હાલોવેને બારે બીજવાટ સાથે માલમ પડ્યું કે, શેરીડને તેને કેવી થાપ આપી હતી.

૨૮૯૯ અસલી અંગરેજોના બીલાડી વીથે કેટલાક વેહુમો-અસલી અંગરેજોમાં બીલાડી વીથે તરેહવાર નવાઈ સરખા વેહુમો ચાલતા હતા, જે હજીબી કેટલાક વેહુમો અંગરેજોમાં ટકી રહેલા છે. એક વહેમ એવો હતો, કે કાલી બીલાડીને કોઈ માનસ યુમી લે તો જડો થાય, અને સફેદને લેતો તે લેવાઈ જાય. વલી એવું માનવામાં આવતું, કે જેઓ બીલાડી પાલે તેમની કનયાઓને વર મેલવવામાં કશી હરકત પડે નહી. અસલી સેલરોની સ્ત્રીઓ હમેશાં ધરમાં બીલાડી પાલતી, કેમકે તેથી તેમના ઘણીઓને દરવાઈ મુસાફરીમાં કશોખો જોખમ લાગતો અટકશે, એમ મનાતું હતું. વલી કેટલાકો એમ માનતા હતા કે, બીલાડીઓ નાનાં બાલકોનો શવાસ યુગી લેઈને, તેમને મારી નાખે છે. તે વેહુમ છેક ગઈ સદીની આખરી સુધી ચાલતો હતો, અને લેઈને તે પર એટલો બધો વીશવાસ હતો, કે ૧૭૯૧નાં સાલનાં ઇંગ્લેન્ડનાં સરકારી રેઈસટરમાં, એક બીલાડીએ એક બાલકનો દમ યુસી લેવાના દાખલાની નોંધ, પુરતી ગંભીરાઈ સાથે લીધેલી જોવામાં આવે છે. તે નોંધમાં આ પ્રમાણે લખેલું છે:- “તા. ૨૫મી જાનેવારી ૧૭૯૧ને દીને પત્રાઈ

૧૬૮ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

માઝિય ખાતે એક અઢાર માસની વયનું બાલક અંચીતું મરણ પામિયું જણાયું હતું. તેની લાશ પર ભરાયલી કારે-નરની જુરીએ તપાસ ચલાવીને મત આપ્યું કે, એક બી-લાડીએ તે બાલકનો દમ સુશી લેવાથી, તે મરણ પામ્યું હતું.” એવનશાયરનાં લોકો હજી સુધી માને છે કે, મે માસમાં જનમેલી બીલાડી કદી જિંદગી ભરતી નથી, પણ ઉલટાં સાપ-નાં બચાં તથા બીજા જીવડા બાહરથી ઘરમાં લાવી મેલે છે.

૨૯૦૦ એક રેલવે ટ્રેનમાં એક ઘોડાએ કરેલી ગમત-થોડા દીવસ ઊપર સાધરાકયુસથી સારોગા ખાતે જતી એક રેલવે ટ્રેનને મારગમાં ફેટલીક નહીં ધારેલી અડ-ચણથી અટકવું પડ્યું હતું. એ ટ્રેન થોડે રસ્તે જવા પધ્ધી, ધાસતી વેલા ડરાઇવરને ચેતવણી આપવા મોટેના ઘંટનું દો-રડું ફોંપ્યું એ અંચવાથી, તરતજ ટ્રેનને થોભાવીને ડરાઇવરે ટ્રેન થોભાવવાનાં કારણ વીશે પુછપરછ કરવા માંડી. ફોંપ જિ-તાર્યે દોરડું અંચ્યું હતું નહીં એમ જણવાથી, કાંઈ અક-સમાતથી તે અંચાયું હશે એમ માની ટ્રેન આગલ ચલા-વામાં આવી. તે થોડાક કદમ વધી, એટલે પાછો ઘંટ વાગો. ફોંપ જાણી જોઈને ઘંટ એમણે, એમ માની ડરાઇવરે ટ્રેન અટકાવી અને તે મોટે તપાસ ચલાવી, પણ કાંઈ જણાયું ન-હી. ત્રણ ચાર વખત એવી રીતે થયા કીધું, અને ડરાઇવરે ટ્રેન થોભાવીને વધારે ચોકસાઈથી પણ તદ્દન નીશફલતા સાથે તપાસ ચલાવયાજ કીધી. અંતે ઘોડાઓ ભરેલાં ગાડાં તરફ એક જાણુ ધ્યાન અંચાતાં જણાયું કે, ઘંટ અંચવાનાં દોરડાંને તે ગાડાં સાથે લગાડેલા ભાગ નીચે લટકી પડવા થી, એક ઘોડો તે સાથે ગેલ કરતો હતો. તરતજ તે દોર-ડાંને જીએ ચડાવીને, વગર હરકતે ટ્રેન આગલ ચલા-વવામાં આવી.

૨૯૦૧ જરમનીમાં લગ્ન વેલા થતી એક રમુજ જરમનીમાં લગ્ન વેલા કન્યા ઊપર એક રમુજ કીયા માં આપે છે. લગ્નની સહવારે કન્યાને તેની કેટલીક આ એક હાર પેહરાવે છે, અને લગ્ન કીયા થઈ રહેવા પડી, તે હાર કન્યા કાઢી નાખે છે. તે કાઢાડવા પછી પૂછીની આંખે પાટા બાંધવામાં આપે છે, અને તેણીની બાંધતી સહીઆ તેણીની આસપાસ ફરીને નાચે છે. એ વેલા કન્યા આંખે પાટા બાંધેલા રાખીનેજ, પોતાની સહીઆની કોઈની એકનાં માથાંપર તે હાર નાખે છે. જોના આથાંપર તે જઈ પડ્યો, તે, તે દીવસથી એક વરસની આંખ પરણું, એમ માનવામાં આપે છે.

૨૯૦૨ ગોધા સાથે લડાઈ કરવા નીકલેલી સ્ત્રીઓ- થોડી મુદત ઉપર સપેનમાં તારાગોના આતે કેટલીક સ્ત્રીઓ, મરદનો વેશ લેઈને એક જંગલી ગોધા સાથે લડાઈ ચલાવી હતી. એ દેખાવ જોવા માટે ઘુષકલ લોકો ભિગાં મળ્યાં હતાં, અને એકસ લવાજમ લેઈને તેમને તે રમત દેખાડવામાં આવી હતી. પણ લોકોને તદ્દન નીરાશ થવું પડ્યું હતું. શરૂઆતમાં એક ગોધા સામે ત્રણ સ્ત્રીઓને ઊતારવામાં આવી, તે દરેકને થોડી પત્રમાં ગોધાએ પોતાનાં સીંગડાપર ઉઠાવીને દુર ફેંકી દીધી; અને તે દેખાવ જોઈ પીછે સ્ત્રીઓ નાહીમત બની ગઈ, અને કોઈ લડવા ઊતરી જ નહીં. લોકોને ખબર ન હતી, કે આ ખેલાડીઓ સ્ત્રી છે, અને તેથી તેમને મરદો સમજીને તેમનાં હીચકારાપણાંથી લોકો ચીરડાઈ ગયાં. તેઓએ પોતાની બેઠકા બાંજવા તથા ગડબડ કરવા માંડી. તેમને ખબર આપવામાં આવી કે તેમના પછસા પાછા મલશે, અને તેથી તેઓ શાંત પડીને ટીકોટ આફીસ તરફ દોડી ગયા. થોડાક જણના પછસા

પાછા મહ્યા, પણ પછી તે આપનાર કામદાર પછસા નાસી ગયો. આથી પાછી ગડબડ વધી પડી, અને મુશ્કેલીથી પોલીસ તથા લશ્કરની મદદથી લોકોને વામાં આવ્યા. તે પછી, એ એલ કરનારાઓને પકડી ગામના વાંક માટે સજા કરવામાં આવી છે. પણ એ દાખાની દરકાર ન કરતાં, સપેનની રાજધાની માડ્રીડ ખાતે કેલોક મજૂર સ્ત્રીઓ ગોધાઓ સાથે લડાઈ ચલાવા તક્યાર થઈ છે. તેઓએ પોતાની એક ટોલો ઉભી કરી છે, અને ગામેગામ કરીને ગોધાની લડાઈના તમાશા લોકોને દેખાડવાનો તેમનો ધરાદો છે.

૨૯૦૩ નામદાર માહરાણીની ચીત્રકલામાં કાપેલીયત-ચીતારાના હુનરમાં આપણી નામદાર માહરાણી ખુબ કુશલ છે. તેણીને એ હુનરની તાલીમ આપનાર ચીતારા વીલયમ લીચની જીંદગીનો હેવાલ છપાયો છે, તે ઊપગ્રંથ જણાય છે કે, ચીત્રકલાની તાલીમ લેતી વેલા, નામદાર માહરાણી તે ઊપર ખુબ ઉલટથી ધ્યાન આપતી હતી. જાણે તે ઊપર પોતાનાં ગુજરાણોનો આધાર રાખવાનો હોય, તેમ તે મેહનત કરતી હતી. તેણીએ પાડેલાં વીંડસરના મેહલની નજદીકના કેટલાક સુંદર દેખાવોનાં ચીત્રો, મીં. લીચને એટલાં પસંદ પડ્યાં હતાં, કે તે તેણે ફરેમમાં જડાવા માટે ની પરવાનગી મેલવી. એ ચીત્રો જડાવા માટે તેને ત્યાં રહેલાં હતાં, તે વેલા એક મીત્રે તે ચીત્રો જોઈ તેમની ઘણી વખાણ કીધી. મીં. લીચે જ્યારે તેને કહ્યું કે, એક સ્ત્રીએ તે પાડ્યાં છે, ત્યારે તે ખુબ અજબ થઈ ગયો, અને મોદયો કે, આ સ્ત્રી ખેશક ચીતારાનાં ધંધામાં ફતેહમંદ નીવડશે. મીં. લીચે નામદાર માહરાણી અને તેણીનાં છોકરાંઓને એ હુનર શીખવવામાં ખાવીશ વરસ કહાડ્યાં હતાં.

૨૯૦૪ રેલવેના વેહવાર સામે યુરૂઆતમાં દેખા-
ડવામાં આવેલા કેટલાક વેહમો-યુગોપયનો જેવા સુધરેલા
લોકોમાંથી, રેલવેના વેહવાર સામે ધરમ સંબંધી વેહમો
રાખનારા કેટલાક લોકો હતા. ધણાક લોકો, તેમાં અક્સર
કરી ખરોસટી ધરમગુરૂઓ, એ રેલવે દાખલ કરવા સામે
નવાઈ સરખા વાંધાઓ ઉઠાવતા હતા. તેઓ ફેણતા હતા કે,
એક વરાલ શક્તીનો મુસાફરીના કામમાં મદદ લેવી, એ ખુદ-
રત સામે લડાઈ ઊઠાવા જેવું છે, અને જેઓ તેને ઉતેજન
આપશે, તેઓ ખતા ખાશે. ફરાનમના એક ધરમગુરૂએ
રેલવેના વેહવારમાંથી પોતાની મતજબને અનુસરતો એક
નવોજ સાર કાણડયો હતો. તેણે જાહેર કર્યું હતું, કે મુ-
સાફરખાનાં વાલાઓ રવીવારે અપવાસ નહીં પાલતાં પો-
તાનાં લાભને ખાતર ખાણું પકાવે છે, તેમને સજ કરવા
મોટે ખુદરતે રેલવે દાખલ કરવાનો વીચાર માણસોને સુજ્ઞ-
ડયો છે, કેમકે તેથી હવે મુસાફર ખાનાવાલાઓની નજર
સામે, મુસાફરો તેમને ત્યાં આગલ માફક નહીં ઉતરતાં રે-
લવેમાં આગલ ચાલી જશે, અને તેથી મુઠે મોંડે તેમને
પોતાની રાજ પોતાનાં ખારણું આગલથી ચાલી જતી
જાવી પડશે.

૨૯૦૫ માણસના સ્વભાવ ઉપર ગાયનની અસર-
માણસ જાતના સ્વભાવનો ખોલેલો અનુભવ ધરાવનાર
એક અંગ્રેજ ધર્મગુરૂને મોટે કહેછે કે, તેણે પોતાનો સધલ
પેટીઓને ગાયનની પાકી તાલીમ આપી હતી. તે સર્વ છો-
કરોઓ ધણા આનંદી અને સારા સ્વભાવની હતી, અને
તેઓમાં કદીની કુસંપ, અદેખાઈ વગેરે દુર્ગુણનાં ચીનહો
નજરે પડતાં નહીં. તેઓના ખાપને તેમની એવી સારી કેલી
વણીનું કારણ કોઈ પૂછતું, તો તે કહેતો કે, “એમની ગાય

નની તાલીમ, એઓની સારી હાલતનું મુલ કારણ છે. હું કદીની એ લેકિમાં અટપટ ચાલતી જોતો, કે તરત તેમને ગાવાનો હુકમ કરતો; કોઈ જરાની ચીંતાતુર અથવા ગુસે થયલી દીશે, એટલે હું તેણીને ગાવાની ભલામણ કરતો; કોઈ દીને તેઓ બ્રૂશ બોલવાની વેત્રણ કરે, એટલે તેમને આગલ વધતાં અટકાવીને એક ગીત ગવાડતો; અને એ રીતે ગાયનની અસર, તેમના સ્વભાવ ઉપર ઘણી સારી થઈ છે.

માણસના સ્વભાવ ઉપર ગાયનની થતી અમતકારીક અસરનો બીજો એક દાખલો આપવામાં આવે છે. ઇંગ્લંડ અને સપેન વચ્ચે આગલ લડાઈ ચાલતી હતી તે દરમિયાન સપેનીયરોને હાથ કેદ પકડાયલા કેટલાક હાઈલાંડ સોલજ-રોમાનો એકજણ એક ખુબસુરત સપાનીસ સ્ત્રી ઉપર મોહી પડ્યો. કેદમાંથી છુટકો મેલવવા પછી તેણે વીચાર કર્યો કે, સફાઈડના પાણી મુલકમાં જઈને લશ્કરી જીંદગીની જંજલ ખમવા કરતાં, સપેન જવા ફલદરૂપ મુલકમાં મારી પ્રીયા સાથે રહીને શાંત જીંદગી ગુજારું. તેનો આ વીચાર તેના બીજા હાઈલાંડર ભાઈપંદને જણાતાં, તેણે તેને કોઈ રીતે વાર્યો નહી, પણ તેને પોતાના તંબુમાં લઈ જઈને બેસાડ્યો, અને હાઈલાંડરોનો એક માનીતો રાગ તેને ગાઈ સંભલાવ્યો. આ રાગ સાંભળતાંજ પેલાને પોતાનાં વતનની સઘલી વાતો યાદ આવવા લાગી, તેનું સ્વદેશાભીમાન ઉશ્કેરાઈ આવ્યું, તેની આંખો આંસુથી ભરાઈ ગઈ, અને સપેનમાં મોજ મળાઈની જીંદગી ગુજારવા કરતાં પોતાના વતનની મેહનત અને થાક તેને વધારે વાણી લાગવા માંડી. તરતજ તેણે પોતાનો વીચાર ફેરવ્યો, અને પોતાના વતનનો રસ્તો લીધો.

૨૯૦૬ જીંદગી વીશે કાલજી રાખવાનો ખરો વખત (!)-પ્રોફેસર બીડવરડ નામે વીદવાન માટે કહે છે કે તે,

ધણો રમુજી બોલનાર તથા લખનાર હતો. તેણે એકવાર ડાકટર મીડ નામે તખ્તીખની કાંઈ ડેકડી, પોતાના વધદાને લગતા એક નીચંધમાં કરવાથી, તે તખ્તીએ તેને તલવારથી લડવાનો “ચાલેજ” કીધી. લડતાં લડતાં પ્રોફેસર ઉડવરડ હાર્યો, અને ડાકટર મીડે તેનાં ગલાં સામે તલવાર ધરીને તેને તાપે થવા માટે ફરમાવતી વેલા કહ્યું કે, “તારી જીંદગી માંગી લે.” એવી અંતની ઘડીએઆ પ્રોફેસર ઉડવરડ પોતાના રમુજી સ્વભાવને છોડી શક્યો નહીં, અને ત બેદારીની નીશાન દાખલ પોતાની તલવાર ડાકટર મીડને સરણ કરતાં બોલ્યો, “તારી દવા કલે મને કરવી પડશે, ત્યારે મારી જીંદગી તારી પાસે માંગી લેજશ, કેમકે જીંદગીની માંગણી કરવાનો વખત તેજ છે.”

૨૯૦૭ એક ચીતારાની કાહાણી—બેલજીયમમાં ડેવી ડેનીયરસ નામે એક પ્રખ્યાત ચીતાના થઈ ગયો છે. તેને માટે કહે છે કે, તે અતીશ પ્રમાણીક અને ભલાં ધીજનો માણસ હતો. તેનાં પ્રમાણીકપણાં અને ઉદારતાનો એક ધણો સરસ દાખલો, તેણે પંદર વરસની નાદાન વયમાં આપ્યો હતો. કહે છે કે, એટલી નાની વયે તે પેહલ પેહલા ચીતારાના ધંધામાં પડ્યો હતો. એ ધંધાને કારણે તે એ નટવરપ આતે આવી રહેલો હતો, તેવામાં તેનો એક જીનો મીત્ર તેને અંચીતો મળી ગયો. તે મીત્ર આગલ સારી અવસથામાં હતો, પણ બહુ અપ્રમાણીક અને વીષથી હોવાથી, તે નાચારીમાં આવી પડ્યો હતો. તે એટલી લાચાર હાલતમાં હતો કે, પોતાનું પેટ ભરવાના પણ તેની પાસે પછસા હતા નહીં, અને ડેનીયરસ તેને મલ્યો, ત્યારે તે એક બઠીયારાની દુકાનમાંથી એક પાઉ ચોરવાની વેત્રણમાં હતો. તેની ઉપર દયા લાવીને ડેનીયરસ તેને પોતાની

સાથે જન્મવા તેડીને, એક પોંહચ્છાનામાં લેઈ ગયો. તયાં જવા પછી ટેનીયરસે પોતાની શક્તી પ્રમાણેનું સાદું આનું મંગાવ્યું, પણ તેના મીત્રને ઘણે દીવશે સારું આવાની તક મળવાથી, તેણે નફ્ટામથી સારી સારી વાનીઓ મંગાવવા માંડી. શરમમાં પડીને ટેનીયરસે તે સામે કશા વાંધા લીધા નહીં. જમી રહ્યા પછી જો બીન આવ્યું, તેમાં જણાવેલા પદ્ધતિ ટેનીયરસનાં ગજવામાં હતા નહીં, તેથી બીલ ચુકવવા વીશે તે વીચારમાં પડ્યો. તેઓના જન્મવાના ઓરડાનું એક બારણું રસ્તા બેગર ઉઘડેલું હતું, તે વાટે નાસી જવાને પેલા મીત્રે તેને સલાહ આપી. જો અલખતે ટેનીયરસે ધીકારી કાઢી. તેને પડતો મેલી પેલા અપ્રમાણીક શખસ પોતે એકલો નાસી જવાની વેત્તણમાં હતો, તેવામાં એક નાનો બીખારી છોકરો તે બારણાંમાં આવી ઉભો; અને પોતાની એક આંધલી માતા માટે મદદ માંગી. ટેનીયરસે વગર વીચારે પોતાનાં ગજવામાં જો થોડા ઘણા પદ્ધતિ હતા, તે તેને આપી દીધા. છોકરો તેને દુવા દેતો ઉભો હતો, તેવામાં તેને એક વીચાર મુજબો. તેણે તે છોકરાને ઉભો રાખીને તેનું ચીત્ર પાડી લીધું; અને તે ચીત્ર પોંહચ્છાનાં વાલાને તેના આવાના પદ્ધતિના બદલામાં આપવાનો તે વીચાર કરવા લાગો. તે પોંહચ્છાનામાં બિતરેલા એક ઇંગરેજ બિમરાવે આ સમ્મલો બનાવ જોયો હતો; અને તેણે ટેનીયરસને પેલાં ચીત્રની સારી કીમત આપીને તે ખરીદ કીધું; તથા તેનાં પ્રમાણીકપણાં માટે તેને શાખાશી આપી. પોંહચ્છાનાં વાલાના પદ્ધતિ તેમાંથી ચુકવીને, બાકીના પદ્ધતિ દયાલુ ટેનીયરસે પોતાના પેલા અપ્રમાણીક મીત્રને આપ્યા, તથા સારી જીંદગી ગુજારવા માટે શીખામણુ દેઈ વીદાય કર્યો. આવા બલા માણસને તેને લાયકનો

દલો ઇશવરે થોડાજ વખતમાં આપયો; અને પોતાના ધંધામાં કીરતી તથા દોલત મેલવીને, હેંસી વરસની બુલો રંગ વયે તે મરણ પામ્યો.

૨૯૦૮ ખાવા પીવા પાછલ પધંસા કોણુ વધારે ખરચે છે?—લંડનનાં એક મોટાં હોટલના મલિકે થોડા વખત ઉપર એક નવાઇ સરખી ગણતરી કરી હતી. કેઈ જાતના લોકો આણું પીણું પાછલ વધારે પધંસા ખરચે છે, તે નક્કી કરવા માટે તેણે પોતાનાં ધરકોની જાતવારી નક્કી કરીને હિસાબ રાખવા માંડ્યો હતો. કેટલાક મહીનાના હિસાબ ઉપરથી તે મત બાંધવાને શકતીવાન થયો છે કે, ઈંગ્લેન્ડ એ કામમાં નાણું ખરચવામાં પેહેલા ઉતરે છે, તેમનીથી ઊતરતા જરમનો આવે છે, તેમની પાછલ ફરેંચો અને તેથી ઊતરતા અમેરીકનો છે. એક લખતાર એ ગણતરી ઉપર ટીકા કરે છે કે, અમેરીકનો ખાવા પીવામાં એટલા બધા ઉતરતા નથી. હોટલોમાં ખાવા કરતાં દારૂ વગેરે પીણું પાછલ વધારે ખરચ થાય છે, અને અમેરીકનો જમતી પેલા ખીલકુલ દારૂ પીતા નથી, પણ જમવાની કેટલોક વખત આગમજ પીયે છે, અને મજદુર હોટલના અમેરીકન મેહમાનો જમવા આગમજ જુદો દારૂ પીને તેના જુદા પધંસા આપતા હોવાથી, તેમનાં જમવાના ખરચનાંજ ખીલ ઉપરથી ઉપલી ગણતરી થઇ હશે.

૨૯૦૯ છાકટપણુંથી થતી ભયંકર ખરાબીઓનો એક સરવાલો—“ સાયનસ મંથલી ” નામે એક વીદ્યા હુનર સંબંધી ચોપાનકું, છાકટપણુંથી થતી ખરાબીઓનો કેટલીક પ્રવાન ખંચનારી વીગતો આપે છે. તે ઉપરથી જણાય છે કે, એકવાર લંડનની આસપોટાલમાં ૧૨૭૧ દેવાનાં માણસોની આગલી તવારીખ વીશે જાલ કરવામાં આવી

હતી, અને તે ઊપરથી માલમ પડ્યું કે, તેઓમાંના ૧૪૯ જણાંનાં દીવાનાપણાનું કારણ, ખેડ દારૂ પીવાનો શોક હતું. એકીનખરો શહેરમાં સતાવીસ હજાર માણસો અશક્ત અને લાચાર હાલતમાં છે, અને તેઓમાંના વીસ હજાર માણસો, છાકટપણને વશ થવાથીજ, તેવી હાલતમાં આવી પડ્યાં છે. લંડનમાં પણ, લાચાર માણસોના પિતૃતયાંદેશ ભાગની કંગાલચતનું કારણ એજ માલમ પડ્યું છે. પણ એ માઠાં પરીણામો અગ અપરાધીઓને એકલાનેજ ખમવાં પડતાં નથી. કેટલાંક એવાં એધે ઊતરતાં દરદે છે, અને છાકટપણું કારણ આપે છે, અને તેથી એક છાકટો માણસ પોતાની નાદાનીથી પોતે એકલોજ નહીં, પણ તેનાં બધાં અને કોઈ વાર તેની ત્રણ ચાર પેઢી સુધીની ઓલાદ પીડાય છે. તેનો એકજ દાખલો આપેલો બસ થશે. માસાચુસેટસના એક તખ્તીએ ત્યાંનાં ત્રણસો અરધાં ઘેઝાં છોકરાંઓ વીસે તપાસ કરતાં, તેને માલમ પડ્યું કે, ૧૪૫ છોકરાંઓના બાપ છાકટો હતા.

૨૯૧૦ શ્રીટીશ શાહાનશાહાતનાં વીસતાર, વસતી વગેરેની ગણતરી-એવી ગણતરી કરવામાં આવે છે કે, ગ્રેટ બ્રીટન, આયરલેન્ડ, કેનેડા, ઈન્ડિયાના, આસ્ટ્રેલિયા વગેરે મહાલિને આખાં શ્રીટીશ શાહાનશાહાતનો વીસતાર પંચપાશી લાખ ચોરસ માઈલનો છે. ઇંગ્લેન્ડ, સ્કોટલેન્ડ, અફગાનીસતાન વગેરે શ્રીટીશ શાહાનશાહાતની દેખરેખ હેઠલ રહેલા દેશોનો વીસતાર જો સાથે ગણીએ, તો એકંદરે એક કરોડ ચોરસ માઈલ થાય. એટલી માટી વીસતારની જમીનનો માત્ર પાંચમો ભાગ, ખેડાયેલો તથા વસાયેલો છે. કેનેડા અને આસ્ટ્રેલિયામાંજ, બીજાં વીસ કરોડ માણસ વસાવી શકાય એવી જમીન ખાલી છે. આખી શાહાનશાહાતની

કુલે વસતી, સાહડી એકત્રીશ કરોડ માણસની છે, જેમાં લગભગ એગણીસ લાખ હીંદુઓ છે. જે અબજથીંથી વધારે રૂપયાની વારશીક મેહસુલ તેને મળે છે; અને તેમાં સુમાતેર કરોડ એકલાં હીંદુસતાનમાંથી મળે છે. એકંદર લશકર સાહડા આઠ લાખ માણસનું છે, અને તેમાં સાત લાખ યુરોપીયનો છે. જમીનનાં તેમજ દરયાઈ લશકર મલીને, એકતાલીશ કરોડ રૂપયાનો ખર્ચ થાય છે. બીજાં મોટાં રાજ્યો સાથે સરખાવતાં, લશકર પાછલના ખર્ચમાં યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ સીવાય સઘલાં રાજ્યોથી ઇંગ્લેન્ડ ઊતરતું આવે છે.

૨૯૧૧ ઘોડાઓ વીશે યુરોપીયનોમાં ચાલતા કેટલાક વેહમો-ઘોડાઓ વીશે કેટલાક જુના વીચારના યુરોપીયનોમાં તરેહવાર વેહમો ચાલતા જણાય છે. તેઓ માને છે કે, જે ઘોડાના ખંને આગલા પગ ઉપર સફેદ ધાબાં હોય, તે બાગયશાહી નીવડશે. એક બાજુ પરના આગલા તથા પાછલા અંકે પગપર ધાબાં હોય, તે ખરાબ ચીનહ ગણાય છે. એકલા એક પગ ઉપર સફેદ ધાબું હોય, તે પણ સારો ગણાય છે. એક અંગ્રેજી કવીતા, એ વેહમ ઉપરથી નીકલી છે, જેનો અર્થ એવો છે કે, એક પગે ધાબાં વાલાં ઘોડાને એકદમ ખરીદ કરો, એ ધાબાં વાલાને ખેશક અજમાવો, ત્રણ ધાબાં વાલાથી સંભાલમાં રેહજો, અને ચાર વાલાને તદનજ પડતો મેલજો.

૨૯૧૨ નાટકનો હુનર પેહલો હસ્તીમાં કોણે આણ્યો-નાટકનો હુનર પેહલાં હસ્તીમાં આણવાનું માન, ગ્રીસ દેશને આપવામાં આવે છે. ગ્રીસનો કેઈ ચાકસ પ્રજાએ એ હુનરમાં પેહલ કીધી, તે વીશે મતફેર છે; પણ સાધારણ રીતે આથીનીયનોને તે માન આપવામાં આવે છે. બાકસ નામે એક દેવતાની પુંજ વેલા ગવાતાં ગાયણો અને ઢોંગ સોગ

ઉપરથી, આથીનીયનોને નાટકનો શોક લાગેો હતો, તે દેવતા અનીતીવાન હતો એમ મનાતું, અને તેણે કરેલી તરેહવાર અનીતીનાં ગાયણેો ગાવા ઉપરથી આગલ વધીને, તે કામો ની નકલ કરી દેખાડવાને તેઓ તજવીજ કરતા હતા. એવી રીતે એક કઢંગી રસમ ઉપરથી એક સારા હુનરનો પાયો નખાયો હતો.

૨૯૧૩ પાણી ઉપર દારૂ પીતી વેજા લેવાતી સલામતી-પાણી ઉપર દારૂ પીતી વેજા સલામતી લેવાનો સુખ-લો રેવાજ, ફેટલીક જંગલી પ્રજાઓમાં પણ ચાલતો જોવામાં આવેછે. અસલી ઈંચિતોમાં સલામતી લેવાતી વેલા એક નવાઈસરખી ક્રીયા થતી હતી. મેજખાની વેલા, એક મોટા ટમખલરમાંથી સઘલાઓ થોડો થોડો દારૂ પીતા હતા, અને એવી રીતે દરેક જાણુ દારૂ પીતી વેલા ઊભા થઈ સલામતી લેતો. એક વેલા એડવરડ નામે એક રાજા એવી રીતે સલામતી ઇધ્ધતો હતો, તેવામાં તેની નબરવશ હાલતનો લાભ લેઈ, એક દુશમને તેને તીર મારી ખેળન કર્યો હતો. તે વખત પછી એવો ધારો નીકલ્યો, કે દરેક જાણુ દારૂ પીવા ઊભા થાય, ત્યારે તેની પડોશમાંનો એક માણસ તેની સાથે ઊભા થઈ હાથમાં નાગી તલવાર પકડતો, અને દારૂ પીનારનાં શરૂરને કોઈ ઇજા નહી કરે, તેની સંભાલ રાખતો. થોડાક ફેરફાર સાથે એ રસમ હજી ઇંગ્લંડમાં ઘણે ઠેકાણે ચાલેછે. અલખતાં કાવાદાવા અને અંસીતાં ખુનો થવાનું હાલના વખતમાં આગલ જોટલું સાધારણ નથી, એટલે દારૂ પીનારના પડોશીને તેની સાથે ખુલી તલવારે ઊભા રહેવાની હાલ જરૂર પડતી નથી, પણ માત્ર તે અમરુથો ઊભા રહેછે.

૨૯૧૪ પાણી ગાલવાનું એક વીજલીક ફીલટર-પાણી ગાલવા મોટેનું એક વીજલીક ફીલટર, એક અંગ્રેજ

અંક (મો.) સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૭૮

તખીએ બનાવયું છે. એક સાધારણ ફીલ્ટર સાથે વીજલીક બેટરી જોડીને, ફીલ્ટરમાંથી ગલાઈને પસાર થતાં પાણીને વીજલીક પ્રવાહથી શુદ્ધ કરવાની, તેમાં ગોઠવણ કરી છે. ડાકટર ડોબેલ નામે તખીએ આગલ સુચના કરી હતી કે, જો વીજલીક પ્રવાહની મદદથી પાણીમાંનાં સુક્ષ્મ ભારી નાખવાની ગોઠવણ કરવામાં આવે, તો ઘણાક ઊંડતા રોગોના ફેલાવો અટકાવી શકાય. ડાકટર સટીવનસ નામે તખીએ તે સુચના ઊપાડી લેઈને. આ ફીલ્ટર બનાવયું છે; અને તેમાં ગાલે-હું પાણી તદન સ્વચ્છ રહેવાની ખાતરી આપવામાં આવે છે.

૨૯૧૫ લોખંડની વસ્તુઓને કાટથી બચાવાનો નવા ઈલાજ-પ્રોફેસર કાલવરટ નામે વીદવાન જણાવે છે કે, લોખંડની વસ્તુઓને કાટ ખાતો અટકાવવા માટે “કાર્બોનેટ આફ સોડા” (Carbonate of Soda,) તથા “કાર્બોનેટ આફ પોટાશ” (Carbonate of Potash) નામે દવાઓ ઘણી ઊપયોગી છે. એ બેમાંથી કોઈની એક દવાને પાણીમાં પીગલાવીને, તે પાણીમાં ધ્રીના પાનાં, સોય, વગેરે વસ્તુઓને થોડો વખત બોલી કાઢી હોય, તો તેઓ ઉપર કાટ ચહડશે નહીં.

૨૯૧૬ એક ઊંદરની કહાણી-એક ઊંદરની સમજ શક્તીના જાણુવા જોગ દાખલો, એક અમેરીકન ચોપાનયું નીચે પ્રમાણે આપે છે:—

એક મોચીએ કેટલાક આંમડાના પટા નવા બનાવી ને, તેને ચરખીથી ચલકતા કરી પોતાની એક ખુલી પેટીમાં મુકી રાખ્યા હતા. તે પટાઓમાંથી દરરોજ એકાદ બે ઉચા પત થવા લાગ્યા, અને તે કોણ લઈ જતું હતું, તેનો પતો મલી શક્યો નહીં. એક દીને મોચી પોતાનાં કામ ઊપર બે ટૂંલા હતા, તેવામાં તેણે એક ઊંદરને એક ખુણામાંથી નીક

લીને આસપાસ સંભાલથી નજર કરતો જોયો. સઘલું શાંત જોઈને, તે ઊદરે હીંમતથી આગલ પગલાં ભર્યાં, અને પેલી પેઠીમાંથી એક ચામડાંનો પટો કાઢીને પોતાનાં ઘરને રસતો લીધો. હવે પટાનો ચોર જણાયો. માચીએ ઠરાવ કીધો કે, બીજી વખતે તેને પકડવો, અને તે વીચારથી તેણે પટાની પેઠી આગલ એક છટકું માંડ્યું. બીજે દિને ઊદર તેમાં સપડાયો. છટકાંમાંથી તેને બાહાર કાઢીને મારી નાખવાના ઇરાદાથી માચીએ હાથમાં એક લાકડી ઝાલીને છટકું ઉઘાડ્યું. ઊદર એક મીનીટ સુધી તો તદ્દન હીલચાલ વગર પડી રહ્યો, પણ પછી જહુડપથી માચીના હાથ ઉપર ચડી આવ્યો, અને જાણે કાલાવાલા કરતો હોય, તેમ તેનું મોઢું નીચાલવા માંડ્યું. માચીને આથી દયા આવી, અને તેથી ઊદરને પસવારીને જાણ્યો, “બચા. તું મારાં ચામડાંને છેડશે નહીં, તો હું તને રોજ વખતસર ખાવાનું આપીશ.” એટલું બોલી, તેણે ઊદરને ઝાટલી અને સેજ સુકું પનીર ખવાડ્યું, અને પછી છોડી મેલ્યો. એ દીવસથી દર રોજ ઊદર વખતસર આવીને ઝાટલી તથા પનીર ખાતો લાગ્યો, અને બીજી કોઈ ચીજ તરફ નજર કરીજ નહીં. ધીમે ધીમે તે એક પાલેલાં જનવર માફક પલોટાઈ ગયો, અને ઘરમાં છુટથી ફરવા લાગો. બપોરે સુરજનું તડકું પડતું હોય તે પેલા બારી ઉપર ચડીને ઊંઘવાની તેને બહુ ટેવ હતી, જે તેનો જન લેનાર થઈ પડી હતી. એક દીવસે તે એવી રીતે ઊંઘતો હતો, તેવામાં પડોશમાંના એક કુતરાએ તેનો શેકાર કરી નાખ્યો; અને તેની જીંદગીના છેડો આવી ગયો.

૨૯૧૭ ચીનમાં અપ્રાધીઓને થતી કડર સજા-
આગણીસમી સદી જેવા સુધારાના વખતમાં, માની નહી

શકાય એવું ધાતકીપણું, સ્ત્રીનમાં અપ્રાધીએ ઉપર ગુજરે છે. તેમની સાધારણ સજ્જ જડા બાંધુની લાકડી વતે ફટકા મારવાની છે. જો એ સજ્જ કરનાર અમલદારને લાંચ આપવામાં આવે, તો અપ્રાધીને જોરમાં ફટકા મારવામાં આવતા નથી; પણ તેમ નહીં બનયું, તો એ સજ્જ ખમનારને જો દા યાદ કરવો પડે છે. તેથી ચાહડતી સજ્જ, ગણે લાકડાનું ચોકડું પેરવાની છે. વધતામાં વધતા એ ત્રણ મહીના સુધી એ ચોકડું ગણે એલવી રાખવું પડે છે, અને તેટલો સધલો વખત, તેઓને જાહેર મોહલાઓમાં ફરતા ફરવું પડે છે. તેમનાથી પોતાને હાથે ખવાતું નથી, સગવડે સુવાતું નથી, અને એવી તરેહવાર પીડા તેમને ખમવી પડે છે. કાચનાં ભાગેજાં વાસણોના કકડા પર ગુઠણ મંડીએ નાખવા, આંગલાં તથા હાથ પગ કચડવા, એવી એવી સજ્જોતો ઘણી સાધારણ ગણાય છે, અને અપરાધીઓને ગુનાહ કબુલાવતી વેલા કામ લગાડવામાં આવે છે. ફેટલીક વેલા, અપ્રાધીને એક લાંબા પીંજરામાં ગોંધવામાં આવે છે, અને તે પીંજરાના મથાલા સાથે તેની ચોટલી બાંધીને, તેવી લટકતી હાલતમાં તેને દીવશે સુધી જાહેર જગાઓમાં ફેરવવામાં આવે છે. વલ્લી બંધીવાને પીંજરામાં રાખવાની બીજી એક રીત, એથી વધારે ધાતકી છે. તેમાં, બંધવાને પીંજરામાં ગોંધીને તેનું માથું એક ગામરાં વાટે બાહર રાખવામાં આવે છે; અને તેને એવી રીતે ઊભો રાખવામાં આવે છે, કે તેનાં પગનાં આંગલાંજ માત્ર, પીંજરાનાં તલીયાંને લાગે. એવી હાલતમાં ઊભો રહેતાં તે આપડો થાકી જાય, ત્યારે પોતાની પગ પીંજરામાં બરાબર આપ્પા મેલવા માટે પોતાનાં આપ્પાં શરીરનો ભાર પોતાનાં નીચલાં જડાં ઉપર નાખવો પડે છે. એવી સજ્જ ખમનારાઓ, કદાચજી જીવ-

તા રહીને સજની મુદત પુરી કરી શકે છે. દેશનીકાલની સજખી, નજીવા જેવા વાંકો માટે કરવામાં આવે છે. માતની સજ માટેની ઘણી બચકાર રીતો વપરાય છે. અપ્રાધીને ગુંગલાવીને, જીવતો કરવત વતે વેહરીને, શરીરમાં ખીલા ઠોકીને, અને શરીરના સઘલા અવયવો પેહલાં છુટા છુટા કાપવા પછી શેવટે માથું કાપીને માતની સજ અમલમાં મેલાય છે. છેલ્લી રીત સામે ચીનાએને બહુ વાંધો હોય છે, કેમકે તેઓ માનેછે કે, જેવી હાલતમાં માણસ પોતાની છેલ્લી ઘડીએ હોય તેવીજ હાલતમાં બીજી દુનયામાં તે જન્મ ઊભા રહે છે; અને તેથી તેમને હાલહવાલ હાલતમાં પોતાના વડવાઓ સામે જઈ ઊભા રહેવાને ગમતું નથી. એ સઘલી ઘાતકી સજઓમાંથી કોઈખી માતખર માણસ ખચી જઈ શકે છે; કેમકે દરેક માણસને પોતાની બદલી આપવાની છુટ છે અને માતખરો કોઈખી ગરોખ માણસને પદસા આપીને, તેને પોતાને બાગની સજ કરાવે છે. ચીનાઈ કેદખાનાઓ દોજખનો ખ્યાલ આપે એવાં હોય છે, અને લોકો પણ તેને દોઝખનાંજ નામથી ઓલખે છે. ખંધીખાનાના સતાવાલાઓ, પોતાના હાથમાં સપડાયલાઓ ઉપર તરેહવાર વેદના પાડે છે, અને પદસાવાલાઓ, પાસેથી મનમાનતી લાંચ નીચવી શકે છે.

૨૯૧૮ ગાયત્રી સમજ શક્તીનો એક દાખલો-ઘોડા, કુતરા વગેરેની સમજ શક્તીના દાખલા સાધારણ છે, પણ ગાયત્રી સમજ શક્તીના દાખલો કદાચજ મલે છે. તેવો એક દાખલો ઈંગ્લેન્ડનાં એક પત્રનો ખખર પત્રી આપે છે. તે કહે છે કે, થોડા દીવશની વાતપર અમારા ઘેર આગલ ખે ગાયો ખેતરમાંથી ચરતી આવીને ઊભી રહી, અને જાણે કાંઈ માંગતી હોય, તેમ અમારો તરફ જોવા

અંક (મો.) સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૮૩

લાગી. હું વીચારમાં પડ્યો કે, તેઓ શું માંગતી હશે. એ વેલા ગરમી ઘણી સખત પડતી હતી, તેથી મેં અટકલ કરી, કે કદાચ તેમને પાણી જોઈતું હશે, અને તેથી મેં એક પાણીનું વાસણ તેઓ સામે જરી મુક્યું. તરતજ તેઓ ઘણી જલડપમાં તે પીવા મંડ્યાં. મન જરતું પાણી પીને તેઓ વીઢાય થયાં; પણ અરધાક કઝાકમાં મેં અજબ થઈ જોયું કે, તેઓ બીજી તરણુ ગાયો સાથે પાંચી ફરી હતી. મેં પાંચું પાણીનું વાસણ મંગાવ્યું, અને પેંઝી નવી આવેંઝી બાધ્યો. એ તેને પેટ જરતો ઇનસાફ આપયો. પાણુ પી ધરાવા પછી, દરેકે વારા ફરતી એકેક અંખાર મારીને, (હું ધાઈ છું કે, તેમાં મારે માટે ઊપકારનું મત પસાર કરવાની તેમની નેમ હશે) ચાલવા માંડ્યું. બીજી સહવારે, મારી પેંઝી જીતી બે મેહમાનો પોતા સાથે બે તરણુ નવી બેનપણીઓને લઈને મારી મુઝાકાતે આવી, અને આગલ જીવીજ રીતે મેં તેઓની પરોણાગત કરી તેઓ તેથી તદનજ સંતોષ પામયા, કેમકે દરરોજ તેઓ બંને, પોતા સાથે એકાદ બે નવી ગાયોને લઈને મારે ત્યા આવયા કરે છે.

૨૬૨૯ મોતને મલતી બેભાની-ઘણીવાર દરદી તથા નબલો હાજતને લીધે, માણસો એવી બેભાન હાલતમાં આવી જાય છે, જે તદન મોતને મલતી લાગે છે. કેટલીક વાર તબીબો વઢીક, એવી બેભાનીથી છેતરાઈ જાય છે. ઘણા ક્રામિલ તબીબોના અનુભવમાં બનેલા એવા દાખલા જાહેરમાં આવયા છે, જેમાં વીજયમ ટેનંટ નામે પાદરી ઊપર ગુજરેલો બનાવ, અચીત જાણવા જોગ છે. તે સુમારે એકસો વરસની વાત ઊપર બનયો હતો. રૈવરંડ વીજયમ ટેનંટ, નધુ જીરીસી ખાતે પાદરીના ધર્મી કરતો હતો. તેણે એક ધરમ સંબંધી પરીક્ષા માટે ઘણેજા આ-

૧૮૪ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

બયાસ કરવાથી, તેની તખીયતમાં બહુ બીગાડો થવા માંડ-
યો, અને તે એટલો તો વધ્યો, કે શેવટે તેની છાંદગીં
ધાસતીમાં આવી પડી. તેનો એક જાતી મીત્ર તખીય હ-
તો, અને તે તેની દવા કરતો હતો. તે તખીય એક દીવશે
ખીન્જ ગામ ગયલો હતો, તેટલાં ટેનંટ અચબુચ વાત
કરતાં તુટી પડી મરણ પામ્યો. તેની લાશને એક ઝોરડામાં
મેલવામાં લાવી, અને ખીન્જ દીને તેને દફનાવવા વીશે
ની અખર ગામમાં ફેલાઈ. એવામાં તેજ સાંજે તેના તખી-
ય પાછો આવી લાગો. તેણે આવીને મરનારની લાશને
તપાસી, અને તેમાં સેજ ગરમી જવું જણાવાથી, તેને શક
પડ્યો કે, કદાચ તેના મીત્ર અરેખર મરી ગયો નહીં હશે.
ડાકટરે સઘલા આંપતા ઊપાયો લેવા માંડ્યા, પણ ટેનંટના
મીત્રેને તે ઊપર વીસવાસ નહીં હતો. તેઓ સમજ-
યા કે, ડાકટર નકામો લાશપર ચુંથણાં પાડે છે. એવાં
ચુંથણાં પાડવા માટે તેઓએ ડાકટરને ઘણા વારયો, પણ
તેણે તેઓને સમજાવોને ચુપ રાખ્યા. એવી રીતે એ દી-
વશ વહી જઈને ત્રીજો ચાલુ થયો, પણ છાંદગીનાં કશાં
ચોનહો જણાયાં નહીં. ડાકટર શીવાયે સઘલાંઓએ આશા
છોડી, અને તેઓએ લાશને અવલ મંજલ પુગાડવાની
કીરયા કરવા માટે ઉતાવલ દેખાડવા માંડી. ડાકટરે તેમને
ઘણાં સમજાવ્યાં, તયારે તેઓએ માત્ર એક કલાકની તેને
મેહતલ આપી. તે એક કલાકખી વહી ગયો, તયારે ડાક-
ટરે ખીન્જો અરધો કલાક માંગ્યો, અને તે પછી પા કલ-
કની મેહતલ માંગી. મેહતલની છેલ્લી ઘડી પુરી થવા પછી,
લાશને દાટવા માટે સઘલાંઓ તઘ્યાર થયાં, એવામાં સર-
વેની અજાયખી વચે તે હીલવા માંડી, તેની આંખ ઊઘડી
અને તેણે એક દુખનો પોકાર માર્યો. વહી પાછી પે-

હલે જીવીજ ખેભાની શુર થઇ; પણ હવે લોકોને ડાકર જી પર વધારે વીશવાસ આવવાથી, તેને સઘલા ઉપાયો લેવા દીધા. છ અઠવાડીયાં સુધી માત્ર અને જીંદગી વચ્ચે ડોલા ખાઇને, ટેનંટ જરા સાજો થયો; અને એક વરસ પછી તદ્દન ફરતો ફરતો થયો. તેના મીત્ર તખીએ જો ખાંતથી મંડીને તેની સંભાલ નહીં લીધી હતે, તો તે જીવતો દરદાર મરતે.

ખોસઠન ખાતે હાલ એક ગરહસથ વસે છે, તેની ઊપર પણ એવીજ કાંહણી ગુજરી હતી. તે એક વેલા વા-હાણમાં મુસાફરી કરતો હતો તેવામાં તેને આ ખેભાની લાગુ પડી. તેનું શરીર દેખાતી રીતે મુએલાં જેવું અશા કત થઇ ગયું, પણ તેનું મગજ તદ્દન સાવધ હતું. લોકો તેને મુએલા સમજી વાત કરતા તે, તે સાંભલતો હતો; પણ તેઓને પાછો જવાબ વાલવાની તેનામાં તાકાત ન હતી. તેઓએ તેને દરયામાં હોમાવાની તકવારી કીધી, ત્યારે તેણે હીલચાલ કરવા તથા ખોલવા માટે ગમે એટલાં ફાંફાં માર્યાં પણ વલકું નહીં. તેને પથર સાથે ખાંધીને વાહાણપરથી જી-તારવા માંડયો, તે વેલાએ ગભરાઇને ઘણી મેહનત કરવા-પછી તે પોતાનો હાથ જીંચકી શક્યો, તે તરફ ફોઇનું ધ-યાન એંચવાથી લાશને પાછી ઉપર એંચીને ઉપાયો કામે લગાડતાં, તેમાં જીવ આવ્યો હતો.

૨૬૨૦ વીજલીક માછલી-કારનવાલ આગલના દરયામાં થી થોડા વખત ઊપર એક માછલી પકડવામાં આવી હતી, જેનામાં વીજલીક આચકાથી પોતાના શેકરોને પકડવાની શક્તિ જણાઇ હતી. એ માછલી ડા ફીટ લાંબી, અને પં-ચાવન રતલનાં વજનની હતી. એવી જાતની માછલીઓ કેથે કેથે મલી આવે છે, અને તેઓમાં વીજલીક ખેટરી જેવા

આચકા ઊત્પન્ન કરવાની શક્તી હોય છે. કારનવાલમાં પક-
ડાયલી માછલીની તે શક્તી તપાસવા માટે કેટલાક અખતરા
કરી જોવામાં આવ્યા હતા, અને તે મનમાનતા ઊતર્યા
હતા. એક વીજલીક ઘંટ વટીક, તેના આચકાથી વગાડી
જોવામાં આવ્યો હતો.

૨૯૨૧ સુખમાં જીંદગી ગુજરવાનો એક નવો
રસતો-એક માતખર અમેરીકને, સુખી જીંદગી ગુજરવાને
એક નવો રસતો શોધી કાઢાડ્યો છે. તે લગાર ગડખડયા
સવભાવનો માણસ છે, એટલે ઘરમાં રહીને શાંત જીંદગી
ગુજરવા ગમતી નથી; તેથી તેણે પોતાના ગડખડયા સવ-
ભાવને છાજતી એક રીત વાપરી છે. તે એ કે, તે નયુયા-
રક અને ચીકાગો વચ્ચે ફરતી મેલ ટરેનમાં પોતા માટે એક
ખાસ ગાડી રખાવીને, તેમાં રાત દીવશ ફર્યા કરે છે.
કલાકના સાઠ માઈલની ઝડપે મુસાફરી કર્યાથી, તેને બહુ
મજાડ મળે છે. તેની વારસીક આવક લગભગ પોણામે લાખ
રૂપયાની છે, એટલે રેલવેમાં આવી રીતે ફરતાં થતો રોજ
નો આશરે પેણેસો રૂપયાનો ખર્ચ તેને બારી પડતો નથી.

૨૯૨૨ રશયાના શેહનશાહનો મોઝો જાલવવા માટે
લેવાતા વીચીત્ર ઉપાય-રશયામાં શાહનશાહનો મોઝો જા-
લવવા માટે વીચીત્ર ઉપાયો લેવાય છે. શાહનશાહનું અથ-
વા તેનાં કુટુંબનાં માણસોનું નામ, માત્ર પેહલા વરગની
સટીમરેનેજ આપવામાં આવે છે, કેમકે, જો કોઈ નાની
સરખી સટીમર અથવા હોડીનું નામ, રાજ કુટુંબનાં કોઈપણ
માણસનાં નામ ઉપરથી રાખ્યું હોય, તો તેને અપમાન
થયલું ગણાય છે. વલી હોટલો, કાફી હાઉસો વગેરે ડેકાણું-
ઓનાં માર્કેટને રશયન પોલીસે હાલ તાકીદ કરી છે કે,

અંક (મો.) સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૮૭

તેઓએ પોતાનાં મકાનમાં ઝાર અથવા તેનાં કુટુંબનાં કોઈપણ માણસની સખીઓ રાખવી નહીં; કેમકે એ સખીઓ પર નજર પડતાં વારતુરત ટોપી ઉતારીને તેને માન આપવા માં ઘણાં લોકો પછાત પડે છે, તેથી તેવાં અપમાનમાં રાજકુટુંબનો સખીઓ રાખાવી નહીં જોઈયે.

૨૯૨૩ આગલા વખતના અંગ્રેજ ડાક્ટરોની લાકડી-હાલના વખતના અંગ્રેજ ડાક્ટરોને જેમ પોતા સાથે હંમેશ ઘાતી તપાસવાની નલી રાખે છે, તેમ આગલા વખતના અંગ્રેજ ડાક્ટરો હંમેશ પોતાના હાથમાં એક લાકડી રાખતા હતા. એ લાકડી, તેમના ધંધાની નીશાન ગણાતી હતી. એ લાકડીની મુઠ ઘણું કરી સોના અથવા રૂપાની રેહતી હતી. છેક અસલના વખતમાં, એ મુઠને પોકલ કરીને તેમાં દુરગંધીનો નાશ કરનારી કાંઈ દવા ભરી રાખવામાં આવતી હતી; અને કોઈ તેવી જગાએ જવું પડે, ત્યારે ડાક્ટરો પોતાને ખરાબ અસરથી બચાવવા માટે એ દવા સુંઘતા હતા. વાહાડકાપના ડાક્ટરોની ચોકસ જાતની લાકડી વાપરતા, અને તેની મુઠ ઉપર રાતો, બહુ તથા સફેદ, એ ત્રણ રંગ લગાડવામાં આવતા હતા. એ રંગો તેમના ધંધાની નીશાની તરીકે ગણાતા હતા. બહુ રંગ સાદી નસોનું લોહી, રાતો ઘેરી નસનું લોહી, અને સફેદ રંગ વાહાડકાપ કરવા બાદ બંધાતા સફેદ પાટાનાં ચીનહો દેખાડતા હતા. આગલા વખતમાં હજમોખી થોડું ઘણું વાહાડકાપનું કામ કરતા હતા, અને તેથી તેઓખી એક લાકડી વાપરતા હતા, જેની મુઠ ઊપર માત્ર સફેદ અને બહુ રંગજ લગાડવામાં આવતો હતો. વલી અસલી ડાક્ટરો ચોકસ દરદાના ઇલાજો તરીકે, પોતાની લાકડી વતે ગણતીના ફટકા પથ્થુ મારતા હતા.

૨૯૨૪ ધરે કેવાં હોવાં જોઈયે ?-લંડનમાં ભરાયલાં તંદરૌસતીને લગતાં પ્રદરશનમાં જે ધરૌના મોઝાં કદના નમુના મેલવામાં આવ્યા હતા, જે ખચીત જોવા લાયક હતા. સુખાકારી તથા અસુખાકારી ભરેલાં ધરૌની હાલત વચ્ચેનો તફાવત દેખાડવાની એ નમુનાઓની મતલબ હતી. એક ધરની ખાંધણી સરવ પરકારે તંદરૌસતીને અનુસરતી હતી, અને બીજીની તદ્દન તેથી ઊલટી હતી. તેઓને એ વી રીતે ગોઠવવામાં આવ્યાં હતાં, કે જ્યાં અસુખાકારી ભરેલાં ધરમાં પેહલાં દાખલ થઈને તેના દરેક મણિ તપાસવા પછી છેક મથાણે જઈ પુગયા, એટલે પેલાં સુખાકારી ભરેલાં ધરમાં દાખલ થવાનું, અને ત્યાંના સઘલા મણિ તપાસતાં નીચે ઉતરવાનું હતું.

૨૯૨૫ હાથે રંગેલાં ચીત્રોની ફોટોગ્રાફથી નકલ-લંડનનાં ચીત્રોનાં મોઝાં સંગરહસ્થાનમાનાં ચુનંદાં ચીત્રોની ફોટોગ્રાફથી નકલ લેવાની હાલ ગોઠવણુ થઈ છે. એ ચીત્રોની આમેલુખ નકલ લેવામાં આવશે. તેમ થવાથી ઘણાક કામેલ ચોતારાઓનાં સુંદર હુનર કામેના નમુનાઓ જાવાની તથા ખરીદવાની ઘણાંઓને તક મળશે. પેહલાં કોણુ જાણે શા કારણથી, એ સંગ્રહસ્થાનના સતવાલાઓ પોતાનાં ચીત્રોની નકલ કરાવાને ના પાડતા હતા, પણ હાલ તેઓએ તે માટેની છુટ મેલી છે, તથા ફોટોગ્રાફરની સગવડની કેટલીક ગોઠવણુ કરી આપી છે. નકલ કરવા માટેનાં દરેક ચીત્રને એક સારી રૌશનીની જગામાં લાવીને પછી તેના ફોટોગ્રાફ લેવાને બને, એટલાં માટે તેઓએ એક સગવડ બરેલો માચરો પણ ખંધાવ્યો છે. એ સંગ્રહસ્થાનમાંનાં કેટલાંક નાદર ચીત્રો એવાં છે, કે જમને જોડો કેથે મળતો નથી, અને

અંક (મો.) સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૮૯

તેમાં ચીતરેને, પુરતો ઇનસાફ મલે એવી તેમની નકલ,
દોષોગરાફીથી થઈ શકાશે.

૨૯૨૬ ટેલેગરાફના સંબંધમાં એક નવી શોધ-ટેલે-
ગરાફ ખાતાંની રીતોએમા સુધારો કરવા તરફ, આજ કેટલા-
ક વરસ થયાં યાંત્રિકો અને વીદવાનોનું ધ્યાન એંચાડું છે,
હાલની રીત પ્રમાણે, એક તારનો સંદેશો મોકલતી વેલા
એકેક અક્ષર જીલ્દી નીશાનીથી બતાવવો પડેછે, જે રીતીમાં
ફેરફાર કરીને, એક વધારે સગવડ ભરેલી રીતી, સીયોર
માઈકલ નામે ઇંગ્લીયને શોધી કાઢી છે. તે એવી રીત
છે કે, દરેક અક્ષરને બદલે દરેક શબ્દ માટે એકેક નીશા-
નીથી કામ લેવું. આ રીતે વધારે ઝડપથી કામ થાયછે,
અને તાર ખાતાંનો એક ચાલાક કામદાર, તેની મદદથી
કોઈ માણસ બોલતું હોય તેના દરેક બોલની નોંધ લઈ
શકેછે.

૨૯૨૭ પક્ષીના માલાનો સેરવો-પક્ષીના માલાનો
સેરવો, ચીનમાં ઘણું ઊત્તમ પકવાન ગણાય છે, અને હાલ
તે ઇંગ્લંડમાં પણ બતાવવામાં આવેછે. ચીનાઓ એ સેરવો
માટેના માલા કયાં પક્ષીના વાપરે છે, અને કયાંથી મેલવે
છે, તે જાણવાને ઇંગ્લંડના ઘણા લોકો આતુર હતા, અને
તે આતુરતા એક ઇંગ્લેન્ડ મુસાફરે શાંત કરીછે. તે કહેછે
કે, ઊતર ખારનીયોમાં આવેલા કેટલાક ગંજવર શુક્રાઓ-
માંથી એ માલા મેલવવામાં આવેછે. હજારો રૂપયાનો એ
માલનો વેપાર ચીન અને ખારનીઓ વચ્ચે ચાલેછે; અને
ખારનીઓના શુક્રાઓ સીવાયે બીજું કોઈ એવું મથક જ-
ણાતું નથી, જ્યાંથી એટલા બધા પક્ષીના માલા મલી શકે.
એ માલામાં ઘણી કુમળી અને નરમ વનસપતીઓ વપરા-
યલી હોયછે, અને વલી તે શુક્રાઓમાં રહેલી ગંધકનો પણ
બેલ તેમાં થયેલો હોયછે.

૨૯૨૮ ગરમ પાણીનો એક નવો ઉપયોગ-એકવી ખાતેના એક હમામખાનાંના મલિકે ગરમ પાણીનો એક નવો ઉપયોગ કરવા માંડ્યો છે. તે પોતાના હમામખાનાં માટેનું પાણી તે તરફ આપેલા ગરમ પાણીના એક ખુદરતી ઝરામાંથી મેલવે છે. હમામખાનાંના કામ ઊપરાંત ફાલ તુ પડતાં પાણીને તે રદ નહી જવા દેતાં નલીઓને મારફતે એક બગીચામાં લાવેછે, અને તે બગીચામાં ઊગાડેલી તરબૂચ, ઠામાઠા, એવી પાણીદાર વનસપતીનાં મુલયાંની નીચે નલીઓ લાવીને, પાણીની ગરમી તેને લાગુ પાડેછે. તેની અસરથી એ વનસપતીઓ ઘણી જલદો બાહારમાં આવેછે, અને ઘટતી માસમ આગમજ તે બજારમાં વેચાય છે.

૨૯૨૯ યુરોપની મુસાફરીએ નીકલેલી અમેરીકન કન્યાઓની એક ટોલકી-આવન અમેરીકન છોડીઓની એક ટોલકી, મી૦ બીમીસ નામે એક ગરહસથ અને તેની ઘણીયાણીની સંભાલ હેઠલ, યુરોપની મુસાફરીએ નીકલી છે. માત્ર શે અને ખાતર તેઓ ફરવા નીકલયાં છે. તેઓ જ્યાં ઉતરે છે ત્યાં સઘલાં એકઠાં એકઠેકાણે ઊતરતાં નથી, તથ શહેરમાં ફરતી વેલાબી સઘલાં સાથે ફરતાં નથી, કેમકે છોડીઓની એવી એક મોટીટોલી જો સાથે ફરે, તો તેમની પછવાડે અજાયબીથી તેમને જોવા માટે ઘણાં લોકો નીકલી આવે, અને તેઓ જ્યાં જાય ત્યાં તેમની પાછલ છોકરાંઓ અને બટકતાં લોકોનું ટોલું થવા વીના રહે નહી. આથી તેઓ પાંચ છત્રી નાનો ટોલીઓમાં વેહેંઆધને સાથે રહે છે તથા ફરે છે, અને દરરોજ ઠરાવેલી જગ્યાએ માત્ર થોડાક વખત સરવે સાથે મલે છે.

૨૯૩૦ અમેરીકાની સ્ત્રી ધંધાદારીઓ-અમેરીકામાં બીશ હજાર સ્ત્રીઓ મરદને લાયકના ધંધા કરે છે, તેઓમાં

વકીલ, પંચયાશી ડાકઠર, એક દંતવધક, એક શીદપ શાસ્ત્રી, ધરમચુર, ૧૦૬ હજમ, નવ વેપારી, ચાર ધત્રી બનાવે, સોલ ઘડયાલી, ચાર લોહાર; બે કંસારા, ચાર પથર તરનાર છ શુચાર, તેર મીસતરી, બે ગાડી બનાવનાર, પં-ગતેર પાંચ, બીસકીટ વગેરે બનાવનાર, સીતેર જાહેર લખ-૩, ૧૧૦ કલારક, એક અંદુક બનાવનાર, એક પાણીના લ મુકનાર અને સતર દારૂની દુકાનદાર છે.

૨૬૩૨ તારતાર લોકો-તારતરીમાં જઈ આવેલો એક સાકર તયાનાં લોકો વીથે કહે છે કે, તેઓ સાધારણ રીતે એક લાંબા જમ્મા પેહરે છે, અને તેની ઉપર એક મરપટો બાધે છે. તવંગર લોકો એ જમ્મા ઉપર બીજા ક જુલો જમ્મા પેહરે છે. પગમાં તેઓ એડી વીનાના નરમ ટ પેહરે છે. તેઓના મુખ્ય ઝારાક પુલાવ અને શરવો છે. એ શરવાને સવાદદાર બનાવા માટે તેમાં મરી અને ખાદુ થઈ ગયલું દુધ નાખવામાં આવે છે. વલી કારદેક નામ એક પકવાન પણ તેઓમાં ઘણું સાધારણ છે. તે મેંઠાની પુછડી ઉપરની ચરખીમાં ગોસતના કકડા, ઇંડાં તથા રોટીના કકડા તક્તીને બનાવવામાં આવે છે. લીલી ચાહે તેઓ છુટથી પીએ છે. બે જાતના દારૂઓ તેઓમાં સાધારણ છે. તેમનાં નામ બુઝા અને કોકનાર છે. બુઝા બનાવા માટે તેઓ બાજરીને ખેતેર કલાક સુધી ગરમ પાણીમાં બીનવી રાખે છે, અને પછી પાણી કાઢી નાખીને બાજરીમાં ચરખી ઉમેરે છે. બંને મલીને લાહી જેવાં બની જાય તયાં સુધી તેમને ઉકાલવા પછી, સઘણું એકરસ કરી પથરના વાસણમાં નાખીને તે ઉપર થોડોક બાજરીના આટો નાખવામાં આવે છે. બીજી સહવારે તેમાં ફીણ ચહડવા માંડે છે, અને તે વેલા તેને હીલવતા જઈને, તેને બેવડે બાગે

પાણી ઊંચેરવામાં આવે છે, એટલે જુઝા તક્યાર થાય છે. દુકાનનાર ખસખસના છોડમાંથી ખનાવવામાં આવે છે, તે એટલું કેફી હાય છે, કે તે ચાલુ પીનાર માણસ વરસમાં તવાઈને મરણતોલ થઈ જાય છે. પણ તારતાર લોકોમાં છાકટપણું કેથે જણાતું નથી.

૨૯૩૨ કલોરોફારમની કેફી અસરનો નવાઈ સુખી દાખલો-અરેબીયન નાઈટસમાં આપણે ઘેલે દીવસે ઊંઘમાં પડેલાં એક આખ્યાં શહેરનાં લોકો વીશે વાંચ્યે છે. તેનો માત્ર કલપીત છે; પણ થોડા દીવસ ઊપર બોલો આતે એક આખ્યા મોહલાના લોકો ઘેલે દીવસે ઊંઘમાં પડેલાં અરેબીયર જોવામાં આવ્યા હતા. ત્યાંનું એક પત્ર જણાવે છે કે, ૩ સેન્ટ જોક્સ નામે એક મોહલાના દુકાનદારેને એ દીવસે એકાએક ઊંઘ આવવા લાગી, અને તે અટકાવાને ગમે એટલી તજવીજ કરવા છતાં તેઓને ઊંઘાવુંજ પડ્યું. તે રસતેથી જતા એક રાહદારીનું એ બનાવ તરફ ધ્યાન ખેંચતાં, તે ગભરાટ અને અજાણ્યથી પેલીસ સતાવાલા-ઓને તે વીશે ખબર કરવા ગયો. પેલીસે તલાસ કરતાં જણાવ્યું કે, તે મોહલામાંના એક દવા વેચનાર ગાંધીના કેટલાક માણસોએ એ દરકારીથી રસતા ઉપર કલોરોફારમનું એક મોટું વાસણ ઊંધું વાલ્યું હતું, અને તેની અસરથી પેહલા તેઓ અને પછી આખ્યા મોહલાના સરવ લોકો ઊંઘાવા પડ્યા હતા. તેઓને તરતજ હુશ્યાર કરવામાં આવ્યા હતા; અને સારા બાયગે કોઈના જનની હાણી થઈ નથી, તેમજ દુકાનદારોની નબરવસ હાલતનો લાભ લેઈ કોઈએ તેમનો માલ પણ ચોર્યો નથી. જો તેવું કશું થાત, તો પેલા ગાંધીના માણસો મેહનતમાં આવી પડતે.

અંક ૯મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૯૩

૨૯૩૩ ઠારપેડો અને ડીનેમાઈટની શોધથી માત-
ખર થયલું કુટુંબ-આ પાતાખરાખીનાં હથવાર બનાવ-
નારાઓનું આખું કુટુંબ, પોતાની શોધોનાં બલથી લખો
રૂપયાની દોલત મેલવવા પામ્યું છે. ઇમાનયુઅલ નોખલ
નામે સવીડીશ ઠારપેડોની શોધ કરી હતી; અને તેના બેટા
આલફ્રેડે ડીનેમાઈટની શોધ કરીને, પોતાનાં કુટુંબની દો-
લત તથા કીરતીમાં વધારો કર્યો છે. ઇમાનયુઅલે ૧૮૩૮માં
ઠારપેડો શોધી કાઢીને, તે શોધ તેણે રશયન સરકારને વેચી
હતી. કરાઈમીયાની લડાઈ પેલાએ રશયન સરકારને એ
શોધ ઘણી કામે લાગી હતી. કરાઈમીયાની લડાઈ પછી
ઇમાનયુઅલે રશયન સરકારની મદદ પર ભરૂંશ રાખીને,
ઠારપેડો બનાવવાનું કામ મોટા પાયાપર જરો રાખ્યું, પણ
તે સરકારે તેને પુરતો આશરો નહીં આપવાથી, તે દીવાલું
કાઢીને પોતાને વતન જતો રહ્યો, અને થોડે વખતે ત્યાં
મરણ પામ્યો. તેને એ શોધમાં ઝાઝો લાભ થયો નહીં, પણ
તેના દીકરાએ તેમાંથી મોટી દોલત કમાવી શક્યા. તેના
ત્રણ દીકરા હતા, તેઓમાંના એકે ઠારપેડો તથા ખીજાં
દાઈગોલાના હથવારો બનાવીને આજે લખોની દોલત મેલવી
છે. ખીજો દીકરો એ ધંધામાં થોડીક ડુંગ્ર કરીને પેટરો-
લીયમ તેલના વેપારમાં પડ્યો, અને તે પણ પોતાના ભાઈ
જેવા માતખર છે. ત્રીજો દીકરો આલફ્રેડે પોતાના બાપ
માફક દાઈગોલાને લગતા અખતરાઓ આજે રાખીને ૧૮૬૭
માં ડીનેમાઈટની શોધ કીધી, અને યુરોપનાં અહિં મોટાં
ડીનેમાઈટનાં કારખાનાંઓ સાથે હાલ તે સંબંધ રાખે છે.
વત્રી ત્રણડે ભાઈએ ભાગમાં પેટરોલીયમ તેલનો મોટો વે-
પાર ચલાવીને, પોતાની દોલતમાં લખો રૂપયાનો ઊમેરો
કરતાજ ન્ય છે.

૧૮૪ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

૨૯૩૪ હીમાલય તરફના લોકોની એક નવાઈ સરખી રસમ-હીમાલયના પાહડી છલાઓમાં વસતી કેટલીક જાતો, દર વરસે પોતા માટે આબાદી મેલવવાના ઇરાદાથી એક નવાઈ સરખી વેહમી કીરયા કરે છે. એકસ તેહેવારને દીને, તેઓ પરવતનાં એક શીખર ઉપરથી એક લાંબુ દોરડું નીચે ખીણમાં લંબાવે છે. દોરડાં ઉપર કસરત કરનાર એક ખેલાડીને, તેઓ આ દોરડાં ઉપર ખેસાડીને નીચે ઊતારે છે. એક લાકડાંનાં ખોગીર ઊપર ખેસીને તે નીચે ઊતરે છે. તે ખોગીર જલદીથી સરી જાય, માટે તેને તેજ લગાડીને સારી પેઠે ચાકણું બનાવવામાં આવે છે. એ કસરત કરનાર ખેલાડી “ખાદી”નાં નામથી ઓળખાય છે. દોરડાં પરથી તે બહુજ ઝડપથી સરી જાયછે, અને જોડે અકસે માત્ર ઝાઝા બનતા નથી, તોપણ એ કામ ઘણું જોખમ બનેલું છે. અલખતાં, અકસમાત અટકાવા માટે ઘણી સંખાલ લેવામાં આવે છે. દોરડું ઘણું મજબુત રાખવામાં આવે છે, અને બંને તરફથી ટકાઉ ખુટાઓ સાથે તેને સારી રીતે બાંધવામાં આવે છે. ખોગીર ઢલી નહીં પડે એવી રીતે તેને બાંધવામાં આવે છે, અને તે પર ખેસનારના પગ સાથે રેતીની કોથલોઓ બાંધીને તેનું સમતોલપણું જાલવવાની સંખાલ રાખવામાં આવે છે. જો આ ઊતરાણ પેલા ખેલાડી સલામતીથી પસાર કરે, તો આખું આવતું સાલ આબાદીમાં ગુજરવાની વકી રહેછે, પણ જો તે તુટી પડે, તો માઠા સગન ગણાય છે. અસલ તો એવો રેવાજ હતો, કે ખેલાડી તુટી પડે, તો તેની સારવાર કરવાને બદલે તે જમીનપર બરાબર પડે તેઢલાંમાં તેને આસપાસના લોકો ઠાર કરી નાખતા, કેમકે તે પડીને જીવે તો, લોકોને ઘણી જુકસાની થશે, એવો વેહમ ચાલતો હતો. પણ બરીદીશ

અંક દમો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૯૫

સરકારની મેહરબાનીથી તે બંધ નીકળી ગયો છે. એ એલાડી ફતેહમંદીથી પોતાનું કામ પુરું કરે, તો તેને વીશ-પચીશ રૂપયાનું ઇનામ મળે છે, અને લોહિ તેના તરફ માનથી જાય છે. આસરે પચાસેક ગામોમાં દર સાલ એ કીરયા થાય છે, પણ તેમાં ૧૮૧૫થી અત્યાર સુધીમાં એકે અકસમાત થયો નથી. જો દોરડાંપર આ કીરયા થાય છે, તેમાં પણ ફેટલીક અમતકારીક શક્તી સમાયલી માનવામાં આવે છે, અને તેથી લોહિ તેના નાના નાના કકડા કાપીને તે વેંડ્યા લેય છે. લોહિ આખું વરસ એ કકડા પોતાના ઘરમાં ટાંગી રાખે છે, અને માને છે કે, તરેહવાર અરાખ અસરે તેથી દુર રહેશે. વલી એલાડીનાં માથાના બાજમાંની તેવીજ ખુળી સમાયલી માનીને, લોહિ તે કાપી લેય છે. એ એલાડીને પોતાના ગુજરાણુ માટે મેહનત કરવી પડતી નથી, પણ જાહેર ઊંઘરાણું કરીને લોહિ તેને પાલે છે. એક માનવામાં આવે છે કે, લોહિ માટે આબાદી મેલવવા માટે મેહનત કરવાથી, પોતાનાં એતર તથા ધંધા માટે તેને તેવીજ આબાદી મલી શકતી નથી. તે એવી અથવા ખીજો કાંઈખી ધંધો કરે, તો તેમાં તેને ફતેહ મલી શકે નહીં; અને તેથી તેને પાલવાની લોહિ ફરજ સમજે છે. વરસમાં એકવાર આ જોખમ બરખું ઉતરાણુ પસાર કર્યું, એટલે આખું વરસ તે ન ચીંતાઈમાં ગુજરી શકે છે.

૨૯૩૫ એક હડીલી નાટકકારને ઠેકાણુ લાવવા માટે એક ફેટોગ્રાફરે વાપરેલી હીકમત-અમેરીકાની એક જાણીતી નાટકકારને પોતાના ફેટોગ્રાફ પડાવા સામે સખત વાંધો છે, અને ઘણા ફેટોગ્રાફરોએ ગમે એટલા કાલાવાલા કરવા છતાં, તેણી નાજ પાડ્યા કરતી હતી. પણ એક હીમતવાન ફેટોગ્રાફર આખરે તેણીને માથેનો નીકલ્યો છે. નયુ-

૧૯૬ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

યારકથી તેણી થોડી મુદત ઉપર સેન ફ્રાન્સીસકો ખાતે દર યામાં નાહવા માટે ગઈ હતી. તે વેલા એક ફોટોગ્રાફર પોતાના સમ્રાજ્ય હથયારો સહીત તેની પાછલ નીકળી પડ્યો. એક દીને તેણી દરયામાં પડી નાહતી હતી, તે વેલાએ પેલાં ફોટોગ્રાફરે તેણીની સખી પાડી લીધી, અને થોડાજ વખતમાં એક નમનતાઈ ભરેલી ચીઠી સાથે તેના ફોટોગ્રાફની એક નકલ મોકલીને જણાવ્યું કે, ઘટના પોશાકમાં બેસીને તમે તમારી સખી પડાવવાની મેહરબાની કરશો નહી, તો આવીજ સખીઓની દશ હજાર નકલો અમને બહાર પાડવાની ફરજ પડશે. પોતા ઉપર આવો અઘટીત લાભ લેવાયલો જાણી તે નાટકકાર બહુજ ચીરડાઈ ગઈ. પેલાં તે તે પોલીસમાં જવાની વાત કરવા લાગી, પણ ગુસો શાંત થવા પછી, નાચારીએ ફોટોગ્રાફ પડાવાને તક્યાર થઈ.

૨૯૩૬ એક ફોટો રાજનો ઉસતાદ તખ્તિય-ફ્રાન્સના રાજ નવમા લુઈ માટે કહે છે કે, તે જખરો ફોટો હતો, અને પોતાના અમલદારોને જરા જરા વાંક માટે બર તરફ કરતો હતો. પણ તેના તખ્તિય નામે જોકસ કોઈટીયર તેને માથેના નીવડ્યો હતો. રાજને એ તખ્તિયને હાથથી સારો ફાયદો થતો હોવાથી, તે તેનાપર વીશવાસ રાખતો હતો. રાજને માતનો બય બહુ હતો, અને તેથી પોતાની તખ્તિયતની બહુ સંભાલમાં રેહતો હતો. તેની બીકનો લાભ બધું કોઈટીયર તેને અવારનવાર ચોંકાવવા કરતો કે, તમે ખીજ નોકરોને બદલવા કરોછો તેમાં તમને કશી ઇજા થતી નથી, પણ મને કોઈ દહાડે કહાડી મેલશો તો, તે પછી પુરા આઠ દીવસખી તમે જીવવાના નથી. આ ધમકીથી રાજ પર ધારેલી અસર થઈ હતી, કેમકે કોઈટીયરને કહાડી મેલવાની તેણે કદી હિમત કરીજ નહી, અને ઉલ્ટો અવાર નવાર તેને કીમતી ભોટોથી નવાજતો હતો,

અંક દ્વિતીય.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૯૭

૨૬૩૭ બીડોઈન આરખોમાં સ્ત્રીઓને મલતું માન
-બીડોઈન આરખો, પોતાની સ્ત્રીઓ તરફ બેહુદ માન ધ-
રાવે છે. ગમે એવા અપરાધી માણસને એક સ્ત્રી પોતાનાં
આશરામાં લે, એટલે તેના ગુનાહ સતાવાલાઓ માફ કરેછે.
એક અપરાધી સતાવાલાઓના હાથમાંથી છુટો થઈને કોઈ
આરખના જનાનાના તંબુ આગલ જઈને ઉભો રહે અને
બુમ પાડે કે હું જનાનાના આશરામાં છું, તો તરત સ્ત્રીઓ
અંદરથી બુમ પાડે છે કે, એને જવા દો, અને તેની પુઠે
લાગેલા સરકારના માણસો તેને હાથ લગાડવા વગર પાછા
ફરે છે, પછી તેણે ગમે એવો મોટો ગુનાહ કર્યો હોય. બે
જાણુ લડતા હોય તેવામાં કોઈ સ્ત્રી ત્યાં આવી લાગે અ-
થવા તેણીનો અવાજ માત્ર સંભળાય, તો તરતજ બંને
લડતા અચકી જાય છે.

૨૬૩૮ સાપના ડંખના કેટલાક નવા જણાયલા
ઈલાજો-વેસ્ટ ઈંડીસ તરફ આવેલાં ટાપુઓમાં ધંધા અર-
થે જતા હીંદુસતાનના મજૂરોમાં, સાપના ડંખના કેટલાક
ખાતરી ભરેલા ઈલાજો થતા જણાયામા આવેછે. એ મ-
જૂરોની રખેવાલી માટે સરકારે ઠરાવેલા અમલદાર તરફથી
મલેલી કેટલીક ખપ્પર, હીંદુસતાનના પ્રધાને આ દેશની સ-
રકાર ઉપર મોકલી આપી છે, જે બિપરથી જણાયછે કે, તે
તરફ કેટલાક લોકો સાંપનો ડંખ ઉતારવાનો ધંધો ચલાવે
છે, અને તેઓના ઇલાજ કદાચજ ૨૬ જાય છે. સેંટ જેમ-
સના ટાપુનો એક પલાનઠર નામે લાખેંક, સાપનું ઝેર બિતા-
રવા માટે વપ્તણાયલો છે; અને તેકેવા ઉપાયો વાપરે છે, તે
સરકાર તરફથી જાહેર થયું છે. તે ઉપાયો નીચેમુજબ છે:-

ડંખ લાગવા પછી દરદી ઘણો ધભરાઈ ગયલો લાગે
તો તેને સેજ દારૂ પાવો, તથા હીમત આપીને તેને શાંત

કરવો; અને તરતજ તેને આ દવા પાવી:—“આમોનીયા” (Ammonia) દશથી વીસ ટીપાં, થીરીંક (Theinque) અરધી ચમચી, અને ક્લારેટ દારૂ એક વાઈન ગ્લાસ ને-ટલો—એ દવાએને સાથે બેલીને દર દીને પાંચ દેવી. થો રીંક નો ભુકાના આકારમાં હોય, તો તે ચમચીથી સેજ એછું લેવું.

એ દવા પાવા પછી, એક લીંચુ ભુંજીને જખમની આસપાસ ફેરવવું, અને જખમ સાફ થવા પછી, તે ઉપર આમોનીયા તથા સાલેડ આઈલિનું ગરમ કરેલું મીશ્ર એક કપડાં ઉપર પાંચરીને મુકી દેવું.

ઉપલી પીવાની તેમજ લગાડવાની દવાઓ દર કલાકે ચાલુ રાખવી. ઘણું કરીને તો તેથી ત્રણ કલાકમાં દરદી ત-દન તંદરોસત થશે; પણ દરદનું જોર નો વધારે હોય, તો ખાંને દવા અરધે અરધે કલાકે આપવી. જખમ બેહુદ સુજે, પુશકલ તરસ લાગે, અને ચાલુ વામીટ થાય, તો જાણવું કે, દરદનું જોર ઘણું છે. તેથી ઉપલી દવાઓ અરધે અરધે ક-લાકે ચાલુ રાખવા ઉપરાંત, સોજો નરમ પાડવા માટે, જ-ખમ ઉપર ઘાણીમાં પીલિલાં તેલનો છુંછો લગાડવો; વા મીટ ખંધ કરવા માટે, મરી ચવાડવાં; અને તરસ મટાડવા માટે સીંકોના ખારકનો કાણવો અથવા કુછનીન પાવું.

ઝેર ઉતરતાં સુધી દરદીને જરાખી ઊંઘવા દેવો નહીં. વલી તેને એ સઘલો વખત કાંઈખી ખાવા પીવાનું આપવું નહીં. વામીટ ખંધ થાય, નાડી સરેસતાની ગતી પકડે, અ-ને દરદીને શાંતી લાગે, ત્યારે જાણવું કે, ઝેર ઉતર્યું. દરદી નાં આંગમાં જરાખી બીનાં કપડા રાખવા નહીં, અને તેને કોઈખી પ્રકારની સરદી લાગુ પડે નહીં, તેની સંભાલ લેવી. જો હવા સરદ હોય, તો દરદીના આરડામાં સઘડી સલગાવવી

અંક દમો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૧૯૯

ઊપર જણાવેલા ઇલાજો દરદી ઊપર તરત લાગુ પાડી શકાય નહીં, તો ઘટતી મદદ મળતાં સુધી તેને સાલીડ આઘલ સાથે રમ અથવા ખીજો દારૂ મેલીને, દર પા કલાકે, અથવા વામીટ ચાલું રહે તો તેથીજી એછે અંતરે પાવો.

૨૯૩૯ એક ઠગ કુતરો-કુતરાની હીમત અને ખીજ સદ્યુણોના દાખલાઓ વારંવાર મલી આવેછે, પણ એ જનવરમાં માણસના જેવી ઠગાઈ અને ખીજ દુરયુણો હોવાના દાખલા, ડોઈજ વેલા જણાયછે. તેવો એક દાખલો, એક અંગ્રેજ લખનાર નીચે મુજબ આવેછે:-પેટલાંડમાં વસતા એક ગ્રહસ્થનાં કુટુંબમાં એક માટો પાલિલો કુતરો હતો. તેને વીશ કેટલાક એડુતો એવી ફર્યાદ કરતા હતા, કે રાતની વેલા તે અંતરોમાં જઈને, ત્યાં રાખેલાં મેઢાંએને ખુમ પડાવતો હતો. તેના શેઠ તેને રોજ રાતે એક બંધ આરડામાં રાખતો હોવાથી, એ ફર્યાદ પેહલાં તેણે માની નહીં, પણ પાછલથી તે બહુ વધી પડવાથી, અંતે તે વીશ વધારે તપાસ કરવાનું તેણે મન ઉપર લીધું. જો આરડામાં કુતરાને બંધ કરવામાં આવતો હતો, ત્યાં એક રાત સુધને તેની હીજચાલ ઉપર દેખરેખ રાખવાને, કુતરાના શેઠની એક જવાન બેઠીએ માથે લીધું. રાતે પોતાના આરડામાં તેણીનું બીઘાણું જોતાંજ, કુતરો તાસવોસ કરવા લાગો. તેણી સુતા પછી, તેણે તદનજ શાંત દેખાવ કીધો. મધરાત સુધી તે તદન શાંત રહ્યો, અને પછી હલવે હલવે પોતાની શેઠાણીના બીઘાણું આગલ આવીને, તેણીની હીલચાલ તપાસવા લાગો. તેણી જગરૂત હતી, પણ કુતરાને ઠગવા માટે જરૂર બેઠમાં પડવાનો દેખાવ તેણીએ કરી રાખ્યો. તે દેખાવથી કુતરો છેતરાયો, અને હલવેથી ખારી આગલ જઈને, તે ઊઘાડી બાહાર કુદી પડ્યો. ઘણે વારે તે પાછો ફર-

• યો, ખારી પેહલાં માફક બંધ કીધી, પોતાના પગ મટોડીથી ખરડાયલા હતા તે આઠીને સાફ કીધા, જમીન ઉપર તે પગથી ડાઘ પડ્યા હતા તે પણ સાફ કીધા, અને શેવટે પોતાની શેઠાણીનાં બીઘાણાં આગલ આવીને ખારીકીથી તેણીની હીલચાલ તપાસી. તેણી તદ્દન શાંત પડી રહેવાથી, તેણીને ઊંઘાયલી માની, તે નચીંતાઈથી પોતાની જગાએ જઈ સુતો. સહવારનું પોહર પડતાં, તે છેડાડી હલવેથી ઊઠીને ઓરડામાંથી બાહાર નીકળતી હતી, તેની ઊપર કુતરાની અંચીતી નજર પડવાથી, કુતરાનો શક ઉત્કેશયો, અને પોતાની ઠગાઈ બાહાર આવશે, એવા વીચારથી બહુ ઊંસકેરાઈ જઈને, તે પોતાની શેઠાણીનાં આંગ ઉપર ધસ્યો. તેણીએ એક ઓરડામાં ભરાઈને ખાણુ બંધ કીધું અને ખુમો પાડીને ઘરનાં સઘલાં માણસોને એતાવ્યાં. એ ગડબડથી કુતરો બહુજ છેડાયો, અને તેની આગલ જવાની કોઈની હિમત ચાલી નહી. શેવટે, એક બંદુક વતી તેને ઠાર કરવામાં આવ્યો.

૨૯૪૦ કારજ કરવાનો શોકીન એક રાજકરતા-પરશીયાનો એક પ્રખ્યાત રાજા ફ્રેડરીક ધી ગરેટ, પોતાના દેશમાં કદાવર માણસો વધેલા લોકોને બહુ ખંતી હતો, અને તેથી તે ખનતાં સુધી પોતાનાં લશ્કરમાંના ઊંચા અને કદાવર સીપાહોને, તેવીજ સ્ત્રીઓ સાથે પરણાવતો, અને તેમ કરતાં પરણતાં લોકોની એકમેક તરફની પસંદગી જાણવાની કસી દરકાર કરતો નહી. તેની એ વરતાણુક વીશે એક રમુજી વાત ચાલે છે. તે એવી છે કે, એક દીને પોટસેડામથી નીકળી ખરલીન આવતાં મારગમાં એક કદાવર અને ખુબ સુરત સ્ત્રી તેને મળી. આ સ્ત્રીનાં કદ તરફ શાહાનશાહનું ધ્યાન ખેંચાયું, અને તેણીને પોતા પાસે તેડીને, તેણીને લગતી સરે રહીકત પુછવા માંડી. એ વાતચીતમાં જાણ-

અંક દ્વિતીય.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૦૧

યું કે, તેણી કુંવારી હતી. તેણું જાણતાંજ, શાહાનશાહિ તે. હીને એક કાગજ લખીને આપ્યું, અને કરમાશ કરીકે, પોટસડામ ખાતેનાં લશ્કરના વડાને તે આપ્યું. તેણીની મેહનતના બદલા તરીકે, રૂપાંનો એક સીંધો શાહાનશાહિ આપ્યો. તે સ્ત્રી શાહાનશાહની મતલબ ચેતી ગઈ, અને તેથી તુરત પેલાતો મુગે માટે કાગજ લેઈ આલવા માંડ્યું, પણ પછી મારગમાં એક ધરડી ડોશીને તે કાગજ આપ્યું, અને તે પુગાડવાની મેહનતનો સીંધો પણ તેણીનેજ આપ્યો. પેલી ડોશીએ કાગજ લેઈ જઈને પોટસડામના અમલદારને આપ્યું. કાગજમાં એવું લખેલું હતું કે, તે લાવનાર સ્ત્રીને મેકડવલ નામના એક કદાવર સીપાહી સાથે તુરત પરણાવી દેવી. એક જવાન સીપાહી સાથે આવી ધરડી ડોશીને પરણાવાનું શાહાનશાહનું ફરમાન જોઈ પેલા અમલદાર વીચારમાં પડ્યો, પણ તે ઊપર અમલ કરવા વીના છુટકો નહી. પેલા સીપાહીને પણ નાખુશીથી પરણવુંજ પડ્યું. બીજે દને શાહાનશાહને જાણાયું કે, એક કદાવર જોડાનું કારજ કરવામાં તેણે થાપ આધી હતી. અને તેથી તેણે પેલા અમલદારને તલાક મેલવવાની પરવાનગી આપી.

૨૯૪૧ ગરીબો માટે એસક્રી પોશાક પેહરવાનો શાક પુરો પાડવાની એક યોજના-ગરીબ લોકોને એસક્રી પોશાક પેહરવાનો પોતાનો શાક પુરો પાડવામાં અડચણ પડે છે, પણ તેઅડચણ મટાડવા માટે એક પરવારતો અમે રીકન એક નવી યોજના સુચવે છે. તે કહે છે કે, ચાર પાંચ અથવા ગમે એટલા માણસોએ ભાગમાં પછસા કણડીને પોશાકની એકેક એસક્રી વસ્તુ ખરીદ કરવી, અને તે વારાફરતી સરવેએ પેહરવી. દાખલા તરીકે એક સારી શાબહતી ટોપી ચાર જણે ભાગમાં ખરીદવી, અને દરેકે વારાફરતી એકેક

દીવશ પેહરવી. દરેક જણે પોતાને ડોઘ સારે ડોકાણે જવું હોય, તથા પોતાને બાગેતે ટોપી પેહરવાનો દણડો આપે તયારેજ જઈ લેવું. બીજી ધણીક મોંઘી ચીજોમાં ગરીબ માણસોથી આવું પંતયાલું થઈ શકશે.

૨૯૪૨ દેવાનશાલાઓની ભેટ લેવાનો એક જોખમ-ઘેલા માણસોને રાખવાની જગ્યાનો એક નવો અનુભવ, એકસફરડશાયરની એક સ્ત્રીને, હાલ મલયો છે. આ સ્ત્રી એકસફરડથી ચાર માઈલ દુર આવેલા લીટલ ટન નામના ગામડામાં, જ્યાં આવી ઘેલા માણસોને રાખવાની જગ્યા છે, ત્યાં એક દરદીને મલવાના ઇરાદાથી ગઈ હતી. તે સ્ત્રીને અંદર દાખલ કર્યા પછી, એક મજૂર તેણીને એક ઘરડી રખવાન સ્ત્રી પાસે લઈ ગયો અને તેણીને તે સ્ત્રીની ઇચ્છા જણાવી. પણ તે પેલી ઘરડી સ્ત્રી ખરાબર સમજી નહી, અને એટલુંજ સમજી કે, તેણીની પાસે આવેલી સ્ત્રી પોતે એક દરદી છે. આ ઘરડી સ્ત્રીની બુલ ભરેલી સમજણથી પેલી મલવા આવેલી સ્ત્રીને બહુ 'અમલું' પડ્યું. તે બુદ્ધી તેણીને મકાનના ઊપલા ભાગમાં લઈ ગઈ, જે વખતે તેણીએ ધાર્યું કે, મને મારી મીત્ર પાસે મલવા લઈ જાય છે. પણ તેણીની અજાણ્યી વચે ડાશીએ તેણીને એક ખાલી ઓરડામાં બંધ કરી. એટલામાં એક આયા દાખલ થઈ, અને તે તેણીનાં કપડાં ઊતારવા લાગી. તેણીએ આનાકાની તથા ઘણો અટકાવ કર્યો, પણ આયાએ છેવટે તેણીનાં કપડાં જોરથી ઊતારી લીધાં. અને નહાવાની એક કુંડોમાં તેને ખેસાડી દીધી. તયારબાદ તેણીને જોરજુલમથી બીચાનામાં સુવાડી. આ વખતે તે આપડી દેહસતનો મારી ધણો ગભરાઈ ગઈ, જેથી ખરેખર જણે ગાંડી થઈ ગઈ હોય એમ આયાને જણાયું. પણ સારા

અક દમો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૦૩

નસીએ એક અકસમાતથી તેજ દીવસે બુદ માલમ પડી આવી, અને પછી તે લાગયહીણુ સ્ત્રીને, કેટલીક માફી માગીને છોડી દેવામાં આવી. દેવાનશાહાના લાગતા વલગતાએ માંગેલી માફથી સંતોષ પામીને, તે સ્ત્રીએ તેઓ સામે વધારે ઉપાયો લીધા નહીં.

૨૯૪૩ અમર જીંદગી વીશે ચીનાએના વીચાર-
“નોર્થ આફ્રિકા હેડ” પત્રના થોડા વખત ઊપરના એક અંકમાં, અમર જીંદગી વીશેના ચીનાએના કેટલાક અસલી વીચારો આપેલા છે. તે ઊપરથી જણાય છે કે, ઘણાજ જુના કાળમાં, આ જીંદગી પછી મૃત્યુ પામેલાનો આત્મા હયાતીમાં રહે છે એવા વીચારથી વડલિાની પુજા કરવામાં આવતી હતી. આ દુનયામાંની જીંદગી, માણસ જાતની આખી હયાતીનો એક હીસ્સો માત્ર છે, અને મનુષ્યો, મુવા પછી ફરી ફરીને પાછી તેજ સ્થિતિમાં આવ્યા કરે છે, એમ માની, ચડતા દરજ્જાના મનુષ્યોને જે માન અને કીરતી તેની હયાતીના વખતમાં આપવામાં આવતી હતી, તે તેના મોત પછી પણ ચાલુ રહેતાં હતાં. વલી. તેઓ માનતા કે, હાલની જીંદગી તે પ્રકાશ છે; આવતી જીંદગી તે અંધાર છે. જમ કોઈ પદારથને આબાસ હોય છે તેમ શરીરને આતમા હોય છે; જમ પાણીને વરાળ હોય છે તેમ માણસને સ્વાસો સ્વાસ હોય છે; વરાળને ઠંડી પાડવાની કોયાથી જમ પાછું પાણી થઈ જાય છે, તે કીરયા, અને પ્રાણીઓનું એક રૂપમાંથી બીજામાં જવું તે આપણને શીખવે છે કે, માણસ જાતથી ઉતરતા દરજ્જાના પ્રાણી તેઓના મોત પછી જીવતાં રહે છે. રફતે રફતે, અને ધરમ સંબંધી વીચારોના ફેરફારને લીધે, મનુષ્યજાત, ચડતા પ્રાણીઓ (ફરીસ્તા વગેરે)ની સાથેના વેહેવારની શક્યતા વધારે ખાતરીથી માનવા લાગ્યા.

૨૦૪ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

ઓસ્તી સહકારી આગમજ્ઞ બારમી સદીમાં ખુલી રીતે એ-
વું માનવામાં આવતું હતું કે, ડાહ્યા માણસોના વીચારો,
તેમને વાસ્તે ઇશ્વરે કહેલાં સત્ય બરાબરજ્ઞ હતા. પાશ્વલા
વખતમાં આપણને માલમ પડે છે કે, લોકોની કલ્પનામાં
પહેલીજ વખતે મોટા માણસોને આકાશમાં લઈ ગયા, એમ
આવ્યું. વળી એમ મનાતું હતું કે, તેઓના આતમાએ,
તારાના ચોક્કસ જુમળાઓમાં પોતાનું રહેવાનું કર્યું. પા-
શ્વલથી અમર હોવાના ખ્યાલો તદ્દન બદલાઈ ગયા હતા,
અને તે વખતનું તત્ત્વજ્ઞાન, આકાશના તારાઓને, આ
દુનીઆની વધારે અશુદ્ધ વસ્તુના શુદ્ધ સત્ય બરાબર ગણતું
હતું. આકાશને લગતી ચીજો શુદ્ધ છે અને પૃથ્વીને લગતી
ચીજો અશુદ્ધ છે, અને તેટલા વાસ્તે, જે શુદ્ધ વસ્તુ પૃથ્વી
ઉપર હોય છે તે તારાઓમાં જોઈ જાય છે. વલી રોપાઓ
મરવામાંથી મુક્ત છે, એવો ખ્યાલ પણ પેદા થયો. “ફનગસ”
નામે રોપો મનુષ્ય જાતને, માતમાંથી અટકાવવાના કામ
મોટે અક્સીર માલમ પડ્યો અને એવા એક રોપાની કીમત
ત્રણ હજાર આંહિસ આંદીની થઈ હતી. તેનો રંગ લાલ હતો,
જેથી તે ઓલખાતો હતો. તે વખતમાં બાબીલનના જા-
તીશના પાંચ રંગ, સારા અને ખરાબ નસીબની નીશાની
તરીકે કબુલ થયા હતા. સારા અને ખરાબ નસીબના મનુ-
ષ્યોની વચ્ચેથી અમર થવાના ખ્યાલ, આ લાલ રંગનો
સંબંધ “સોનાબાર”ની સાથે આ પ્રમાણે મલવાયો, પારસ-
મણીની માફક થયો, અને ફીમીઆની રીતનું બંધારણ
થયું. અમર જીંદગીનો રોપો ઇડનમાં જીંદગીના ઝાડ
સાથેના વેડવારમાં આવ્યો હતો તેની એક બાબીલન દંત-
કથા, ચીના લખનારાઓએ અમર થવાના રોપા ઉપર લ-
ખાણ કર્યું તે અગાઉ થોડાજ વખત ઉપર ચીનમાં વપ-
રાતી માલમ પડી.

અંક દમો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૦૫

૨૯૪૪ અજ્ઞાન જોવી સહન શકતી-કોઈ પણ મનુ-
પય પોતાનાં જોર અને સહનશક્તીનો જથ્થો, જ્યારે અ-
તીશય દુઃખની અંદર રીખાતો હોય ત્યારે એક પલની
અંદર બતાવી શકે છે. આનો એક વાળાણવા જોયા દાખલો
અમેરીકાનો એક પત્રવાલો જણાવે છે. હાલમાં થોડા વ-
ખત ઊપર એક રેલવેનો અરેકમેન નયુઆરક અને પેસઠરન
રેલવે લાઇન ઊપર મુસાફરી કરતાં રસતામાં પડી ગયો હશે.
તે વીશે પાછલથી જણાવાથી એ માણસે એક નાની ગા-
ડી લઇને તેની તપાસ વાસતે નીકળી પડ્યા. થોડી વારમાં
તે અરેકમેનનાં હાડકાં ભાંગી ગયા હોય તેવી હાલતમાં તે ર-
સતેથી આવતો તેઓએ જોયો. અરેખર આવી હાલતમાં
થોડાકજ આલી શક્તા હશે. તેનાં કપડાં તદ્દન ફાટી ગયાં
હતાં, તેના શરીર ઉપરથી લોહી ટપકતું હતું, અને તેના
જમણા હાથ જ્યારે તે ગાડીમાંથી પડી ગયો ત્યારે ક-
પાઇને જુદો થઈ ગયો હતો. આઠલી ઇજા ઉપરાંત તેનાં
ગલાંતું હાડકું એ જગ્યાથી ભાંગી ગયું હતું, ચાર પાંસ
લીઝોના કડકા થઈ ગયા હતા અને તેના માથા ઉપર ભયં
કર ચીરાઓ પડ્યા હતા. તેણે કહ્યું કે, ગાડીમાંથી પ-
ડ્યા પછી જોયો હું સાવત્ર થાઈ, કે તરતજ ગાડી મારા હાથ
ઊપરથી ફરી ગઈ. મેં મારા પગ ખેંચી લીધા અને જોયું
તો એક હાથ જુદો પડ્યો હતો જે હું આ મારા પાકી રહે,
હા હાથમા લાવ્યો છું. જ્યારે તે ગાડીને મલ્યો ત્યારે
લગભગ એક માઈલ તેવીજ હાલતમા ચાલ્યો હતો. તે ગરીબ
માણસ પોતાની વાત કર્યા પછી ૪૮ કલાકે મરણ પામ્યો હતો.

૨૯૪૫ વાહાડકાપની વીદ્યા ઉપર ધરમ સંખં
ધી વેહમોને લીધે પડેલાં વીધનો-જે વાહાડકાપની વીદ્યા
ની મદદથી આજે સેંકડો હોલીનાં દરદોના ભોગોના અચાવ-

થાય છે, તે વીઢ્યા જ્યારે પોતાની બચ્ચગીમાં હતી, ત્યારે તેની ઊપર ધરમ સંબંધી વેડમોને લીધે બહુ સુંથણાં પડ્યાં હતાં. ખરીસટી ધરમ ગુરુઓ શસ્ત્ર વધદોના કટા શતર થઈ લાગ્યા હતા, અને તેમના મારગમાં બનતી હરકતો નાખતા. મુરદાં ચીરોને શરીરનાં માંદિલાં અવયવોની તપાસ કરવાનું કામ, તેઓ ધરમની વીરૂધ્ધ જાહેર કરતા હતા. રામના કૈટલાક પોપોએ વારા ફરતી હુકમો કહાડીને મુરદાં ચીરવાની સખત મનાઈઓ કરી હતી. પણ વીઢ્યા હુનરના સામાન્ય વધારા સાથે, એ વીઢ્યા પણ ઘટતે વખતે પોતાનાં પગલાં વધારતાં અટકી નહીં.

૨૯૪૬ જુદા જુદા અવાજોની નકલ કરવાથી થતું નુકસાન—જુદાં જુદાં માણસો અથવા જનવરોના અવાજ ની ઘડી ઘડી નકલ કરવાની ટેવ રાખનાર માણસ, પોતાના ખુદરતી અવાજને બહુ નુકસાન કરે છે. અજખતાં એવી નકલ કરવાથી, તે લોદોને રાજી કરી શકે છે, અને તેથી તેમ વધારે ને વધારે કરવા માટે તેને ઉલટ થાય છે; પણ એ આદતથી ખરો અવાજ બહુ નબળો પડી જવા ઉપરાંત, તંદરોસતીને નુકસાન થાય છે. એક પ્રખ્યાત ગાનાર માટે કહે છે કે, તે ગાતાં ગાતાં તરેહવાર વજંત્રોના અવાજની નકલ કરતો હતો; પણ એક દીને એક બીકટ શુરૂ ની નકલ કરવા જતાં, તેનાં ફેફસાંની એક નસ ફાટી જવાથી ચાવીશ વરસની જર જવાન વયમાં તેનું મરણ નીપજ્યું હતું.

૨૯૪૭ વીજલીના વ્યવહારીક ઊપયોગમાં રહેલો જોખમ—ન્યુયોર્ક શહેરમાં થોડા વખત ઉપર એક અજબબજા લેખો બતાવ બન્યો હતો. તે ઊપરથી વીજલીના વ્યવહારીક ઊપયોગમાં રહેલો એક જોખમ, ખુલી રીતે જાણાયો છે. એક સ્ત્રી એક વખત પોતાના જમણા હાથથી, પોતાના રસોડામાં

અંક દમો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૦૭

આવેલી ઠાંકીના નલમાંથી પાણી ભરતી હતી. તેનો ડાબો હાથ ઠાંકીને જગેલા લોખંડના પડને લાગ્યો, કે તરતજ તે બીચારીને એકદમ સખત ધક્કો લાગ્યો. આથી તે સ્ત્રી ભીંય ઊપર લાંબી પડી, અને તેણીનું અંગ શીયલ થઈ ગયું હોય તેમ દેખાયું; પણ તરતજ એક વખદને બોલાવતાં માલમ પડ્યું કે તે સ્ત્રીના ડાબા અંગુઠાનો ફેટલોક ભાગ અંદરથી ભાગ્યો હતો. આ ઉપરથી તેણે નકી કર્યું કે તે સ્ત્રીને કોઈ પણ પ્રકારે વીજલીનો સખત આચો લાગ્યો છે. એટલામાં તેની છાત્રીને પણ તેવીજ ઇજા તે જગ્યાએથી થઈ. તેનાં કુટુંબના માણસોએ બીચારયું કે, નલમાં અથવા તો ઠાંકીમાં કાંઈ પણ જોખમદારક હોયું જોઈએ. આથી, ટેલીફોન ખાતાંના ઊપરી પાસે થોડી તપાસ કરાવી તો માલમ પડ્યું કે, તે ઘર અને હોટેલ વચ્ચે એક તારનું જુનું રેદી દોરડું આવી રહેલું હતું, જે દોરડું વીજલીના દીવાના એક તારને લાગેલું હતું. હવે તે જુનું દોરડું પેલી સ્ત્રીનાં રહેવાનાં ઘેરનાં લોખંડના છાપરાં સાથે જોડાયેલું હતું. આ છાપરાંનો સંબંધ એક કલ ઇની નહી, જે પાણીની ઠાંકીને લાગેલી હતી તેની સાથે હતો જ્યારે વીજલીક દીવાની કંપનીનું યંત્ર ચાલતું હતું, ત્યારે વીજલીની ગતી તે તાર ઊપરથી છાપરે અને છાપરેથી કલ ઇની નહી વાટે, પાણીની ઠાંકીમાં આવી હતી, અને તેથી ઉપલી સ્ત્રીને વીજલીનો આચો લાગ્યો હતો.

૨૯૪૮ મજતા ચેહરાની એક મુશકેલી-માડમ મારસી નામે એક પ્રખ્યાત ફ્રેંચ નાટકકારને, આજ કેટલાક વખત થયો એક નવાઈ સરખી મુશકેલી ખમવી પડે છે. તે એમ કે, પારીસમાં બીજી એક નાટકકાર છે, તેણીનો ચેહરો માડમ મારસીને તદ્દન મજતો આવે છે, અને તેમના ચેહરા-બોનું એ મજતાપણું, માડમ મારસીને ઘણી રીતે હિરાન

કરનારં થઈ પડ્યું છે. માડમ મારસીને પોતાના ફોટો ગરાફ પડાવવાનું બીજકૂલ પસંદ નથી; પણ તેની વીખ્યાતીને લીધે તેના ફોટોગરાફો જાહેરમાં સારાં વેચાવાની આશા હોવાને લીધે, એક ફોટોગરાફરે હાલ પેલી બીજી નાટકકારનો ફોટોગરાફ પાડી લેખને, માડમ મારસીના નામથી વેચવા માંડ્યા છે. તે ફોટોગરાફ પોતાનો નથી, એમ માડમ મારસીથી કહી શકાય એમ નથી, કાંકે તેમાં તેણીનો આબેહુબ એડરે દીસેછે. પણ એટલામાંજ તેણીની હિરાનગતીના છેડો આવતો નથી. પેલી બીજી નાટકકારે થોડી મુદત ઉપર કાંઈ કરજ કર્યું હશે, પણ તેણીના કરજદારે તેને બદલે માડમ મારસી ઉપર ટ્રાય કહડાવીને તેણીના સામાન જપ્ત કરીધો, અને માડમ મેહનતે કર્યો લડીને માડમ મારસીએ પેલા કરજદારની ભુલ દેખાડીને પોતાનો સામાન છોડવો.

૨૯૪૯ એક વીચીત્ર શોખ-પારીસના મોહલાઓમાં એક વીચીત્ર દેખાવનો પુરૂષ હમેશાં ભટકતો નજરે પડે છે. તે ઘણો ચીથરેલાલ ફરે છે, તોપણ રોજ પોતાના ડગલાનાં બટનમાં, તે ઘણું સુંદર અને મોટાં કદનું “કેમ્બીલીયા” નામે એક માંધ્રી કીમતનું કુલ ઝાસવા વીના ખાહાર નીકલતો નથી. એ કુલ ઉપરનો તેનો શોખ હદ ખાહારનો છે. તે જીગારીનો ધંધો કરે છે, એટલે ઘણ વાર લાગ લાગે તો નાણાંની મોટી રકમ તેને હાથ લાગી જાય છે, અને ઠોઈ વાર તેને તદન ખાવાનાંબી વાખ્યા પડે છે. હવે પાછલી કીમતની હાલત વેલા ઠોઈ દીને ‘કેમ્બીલીયાનું’ કુલ તેનાથી નહીં લેવાય, તો તેને ચાલી નહીં એમ છે, આથી તેવો સંભવ દુર રાખવાનો તેણે વીમા ઉતાર્યો છે, થોડી મુદત ઉપર જીગારમાં તેને મોટો તડકો પડી ગયો હ-

અક લમો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૦૯

તા. એ વેલા તેણે પોતાનાં બધીશય વીશે જીજ્ઞા કરેા જુ' દાખસત ન કરતાં, એક માલીને નાણુંની માટી રકમ આપીને તેની સાથે એવી ગોઠવણુ કરી રાખી છે, કે તે નાણુના બદલામાં માલીએ તેને તેની આખી જીંદગી સુધી, રોજ સવારના એકેક કેમીલીયાનું કુત્ર આપતા રહેવું.

૨૯૫૦ એખીસીનીયન લોકોની લગ્ન સંબંધી રીતભાત-એખીસીનીયન લોકોની કેટલીક લગ્ન સંબંધી રીતભાતોના હેવાલ, એક અંગ્રેજ મુસાફર આપે છે, તે ઉપરથી જણાય છે કે, લગ્નની ગંભીરતાના એ લોકોને જાણ નથી, અને પરણવા પછી ગમે ત્યારે ધણી ધણીયાણી, એકમેકને સેહલથી તણ શકે છે. લગ્નનું કારણ થવા પછી, અદરાયલાં જાડાંને લગ્ન માટે લાંબો વખત થોભવું પડે છે અને તેટલાં તેઓને જરાખી કાંઈ વાંધો પડયો, તો લગ્ન બાગી પડે છે. અદરાવા પછી વરણા સુધી વખતે લગ્ન મુલતવી રહે છે, અને એટલો લાંબો વખત બંને બાજુ વચે સલાહ રહે, તો પછી લગ્ન નકી થાય છે. લગ્નની સહવારે કનયાના મરદ કુટુંબીઓ, તેણીને કાઈ છુપી જગ્યાએ સંતાડી દેય છે, અને પછી વરરાજને બધેબધે ફરીને તેણીને શોધી કાઢાડવી પડે છે. તે પછી સમ્રજાંઓ વાજતે ગાજતે ગામને પાદરે સરઘસના આકારમાં જઈને લગ્ન કીરયા કરે છે. લગ્નની રાતે એક ધણી કઢંગી રસમ પાલવામાં આવે છે. એ રાતે, કનયાના કેટલાક સગાઓ, પરણેલાં જાડાંનાજ આરડામાં મુએ છે. લગ્નની જ્યાફતમાં દારનો બહુ છુટથી ઉપયોગ થતો હોવાથી, છાકોટા થયલો વરરાજ પરણેલી જીંદગીની શુરઆતમાંજ પોતાની ધણીયાણી સાથે કાંઈ મારામારી કરે નહી, તેની સંભાલ લેવા માટે કદાચ આ કીરયા થતી હશે. એક જાતનો દેશી દાર અને કાચું ગોસ્ત, લગ્નની જ્યાફ-

તેમાં સુખ્ય આણુંખીનાં છે. લગનની મીઠાશમાં જીવતા બલદો લાવીને, મેઢમાનોની નજર સામેજ તેમને કતલ કર્યા આવે છે. તે પછી તુરંતજ તેમને વેતરીને, માશની કાંચી કાતરીઓ મેઢમાનોને આપવામાં આવે છે. એ કાતરીઓ પાતળી અને લાંબી હોય છે. ખાતી વેલા તેનો એક છેડો માંમાં પકડીને, એક છરીવતે કાપી કાપીને તે ખાવામાં આવે છે. ખાવાની એ કઠંગી રોતથી, ઘણી વેલા છરી મોઢાંને લાગીને ઇજા કરે છે. અકસર કરીને દારૂ ઘણો પોવાવા પછી તો, એવી ઇજા થવાનો ઘણો સંભવ રહે છે. કાચાં ગોસ્તની લેહજતમાં વધારો કરવા માટે, રાતાં મરચાંની ભુકીને ચરખી સાથે છુંદીને બનાવેલો એક મસાલો તેઓ વાપરે છે.

૨૯૫૨ સ્ત્રી શોધ કરતાઓ—તપી શોધો કરવાનાં મેદાનમાં પણ, સ્ત્રીઓએ મરદોની પુઠ પકડી છે. હાલમાં બે અંગ્રેજ સ્ત્રીઓએ એકેક ઊપયોગી શોધ કરવાની વાત જાહેરમાં આવી છે. એકે ભુમીતીના ઊપયોગનું એક યંત્ર શોધી કાઢ્યું છે, જેની મદદથી એક સીધી લીટીને અમુક સરખા ભાગોમાં વેંડવી શકાય છે. બીજી સ્ત્રીએ અઠાર વરસ સુધી અખતરાઓ કરીને એક યંત્ર શોધી કાઢ્યું છે, જેની મદદથી તરેહવાર સુંદર નમુનાઓ બનાવવાનાં કામ માટે ધાતુની જાડી તખ્તીઓ સેહિલથી કાપી શકાય છે.

૨૯૫૨ અસહી યુરોપયનોનો વ્યાજે નાણું ધીરનારાઓ તરફ ધીકાર—અસહી યુરોપયનોમાં વ્યાજે નાણું, ધીરનારાલેકો બહુ જણાતા હતા. ધરમના તેમજ રાજના કાયદાથી એવા ધંધા ઊપર સખત અટકાવ નાખવામાં આવ્યો હતો, અને તેથી ધીરધારનો વેહવાર ઘણોજ થોડો ચાલતો હતો. ઇંગલંડના માહાતમા રાજા આલફ્રેડે, પોતાનાં રાજમાં

વ્યાજે નાણા ધીરવાની સખત મનાઈ હતી, અને જો એવો
 ધંધો ચલાવતાં પકડાય, તેની સઘડી મના જપત કરવામાં
 આવતી હતી, અને મરણુ ખાદ, તેને દેવજમાં દાટવા દેવામાં
 આવતો નહી. અસત્રી પુરોપયનોના વીચાર પ્રમાણે, વ્યાજે
 નાણાં ધીરનાર માણસ આ દુનયામાંજ સજ્જ પામતો નથી,
 પણ પેત્રી દુનયામાં પણ તેને બહુ ખમવું પડે છે. પંદરમો
 અને સોલમી સદીમાં, જોલખસ અને વાસકો ડી ગામાની
 નવા નવા દેશાની શોધને લીધે, પુરોપનો પેપાર ખીજવા
 લાગો, ત્યારે નાણાંની ધીરધારની ઘણીજ જરૂર જણાવા
 લાગી, અને તેથી મધ્યમ વ્યાજે નાણાં ધીરવાની છુટ મે-
 લવવા માટે ઘણીક તરફથી હીજચાલો થવા લાગી, પણ તેના
 પરીણામમાં ઊત્તરો તે ઉપર વધારે જપતો આવી પડ્યો.
 ઈંગલંડ તથા ખીજા ઘણાં દેશાની રાજસભાઓએ એ અ-
 ઠકાવ માટેના નવા ધારાઓ પસાર કીધા, તથા રામના પોપે
 પણ તેજ મતલબનો એક ખાસ હુકમ કાઢાડ્યો.
 પરીટેસટંટ યાને ધરમ સુધારકોનો નવો વરગ ઊભો થયો,
 તેણેખી એ જીના વીચારને પકડી રાખ્યો, પણ પાછલથી
 તેઓએ સેજસાજ વ્યાજની છુટ મેલવા માંડી. વે-
 પારનો ફેલાવો થતો ચાલ્યો અને તેવા વખતમાં
 વ્યાજે નાણાં ધીરવા ઉપરનો આ આંકોશ ઘણો અગવડ
 કરનારો થઈ પડ્યો. લોકોના વીચાર પણ બદલાવા લાગા,
 અને નાણાં ધીરનારાઓનો પક્ષ બહુ બલવાન થઈ પડવાથી,
 અદારમી સદીની અધવચમા રામના પોપને, નાણાં ધીરના-
 ળો સામેનો વાંધો ખંચી લેવાની ફરજ પડી. તેણે એક
 દસતાવેજ ખાણર પાડીને, ગોલ ગોલ ખાણમાં સેજસાજ
 છુટ મેલી, અને તે સેજસાજ પરથી વ્યાજે તેણે જોઈયે
 એટલું માટું રૂપ લીધું છે.

૨૯૫૩ ખુદરતી વીદ્યાના અભ્યાસ સામે અસલી ખ્રીસ્તી ધરમ ગુરુઓનો અનગમો-ખુદરતી વીદ્યા વીદ્યાના અભ્યાસીઓ તરીકે આજે ઘણા ખ્રીસ્તી ધરમ ગુરુઓ માન પામે છે; પણ એજ ધરમ ગુરુઓના માત્ર છેલ્લી એક બે સદી આગમજના વડવાઓ, ખુદરતી વીદ્યાના અભ્યાસના ફેલાવાના મારગમાં, બનતી હરકતો નાખતા હતા. ફરાનસમાં માત્ર વીસ વરસની વાત ઉપર, ધરમ ગુરુઓએ ખુદરતી વીદ્યાનો અભ્યાસ એકદમ અંધ કરવાની બજામણ સરકારને કરી હતી. તેઓએ એ અભ્યાસને, ધરમ વીરૂધ્ધ કામ તરીકે જાહેર કર્યો હતો. તેઓએ પોતાની બજામણ અમલમાં મેલવા માટે બલતવારીથી લડત ચલાવી, પણ જે ખ્રીસ્તી ધરમ ગુરુઓએ અજ્ઞાનપણાંની બકીહારીના વખતમાં લોકોને પોતાની મરજી પ્રમાણે ચલાવ્યા હતા, તેઓની કૃતેહ, આ સુધારાના જમાનામાં ટકે એમ ન હતું. તેઓ પોતાની કોશિશમાં નીશફત થયા હતા; અને ખુદરતી વીદ્યાનો અભ્યાસ, એવડાં બલથી ફરાનસમાં ફેલાવા માંડ્યો.

ઈંગ્લંડ જેવી ધરમ સુધારકોની ભુમી, એ આમીથી મોકલી ન હતી. ૧૮૬૪ નાં સાલમાં ફેટલાક વીદ્યાન ગણાતા અંગરેજોએ એક એવી યાદી ઘડી કાઢી હતી, “ જે ખુદરતી વીદ્યાનો અભ્યાસ, લોકોને ધરમનાં ફરમાનો ઊપર શક લઈ જવાને કારણ આપે છે. ” આ યાદી ઊપર તેઓએ વીદ્યારથીઓ અને ભણેલા ગરહસ્થોની સહી માંગી. જે અલખત ઘણાજ થોડાઓએ આપી, અને તે હીજચાલ ઉભી કરનારાઓ લોકોની પુશકલ હાંસો ખમીને, અતેડેકાણે પડ્યા.

૧૮૬૮માં પ્રશીયામાં પણ એવીજ હીજચાલ થઈ હતી; અને તેજું થેવટ પણ હાંસી અને નીશફલતામાંજ આવ્યું.

રહ્યઃ ઘોડા ખરીદનારાઓને સુચના-એક અર્થ-
 રીકત ઘોડાનો દલાલ, ઘોડા ખરીદનારાઓ માટે કેટલીક
 જાણવાનોગ સુચનાઓ બહાર કરેછે. તે કહેછે કે, કોઈનાખી
 ખોલ ઊપર બહુશો રાખીને ઘોડો ખરીદતા ના, પછી તે
 તમારો સગો બાઈ કાં ન હોય. વહી કોઈનાં મત અથવા
 સલાહનીખી દરકાર કરતા ના. માત્ર તમારે પોતાની આંખ
 ખુલી રાખીને કામ લેવું, એટલે ઘોડાની ખુખી ખામી પો-
 તાની મેલે નજરે પડશે. ઘોડાને જોતરેલો રાખીને તેની
 તપાસ કદી કરવી નહીં; તે માફલો અને ખોલાશાયી ઊતા
 રહેલો હશે, ત્યારે તેની સમ્રત્તી ખાડ ખાંપણ જણાઈ આવશે.
 તેને થોડેક તક્ષવતે એકલોજ દોડાવી જોવો, અને જો દોડતાં
 દોડતાં કોઈખી ચીજ સાથે, તે અઠડયા કરે, અને માર-
 ગમાં સામી હરકત જણાવા છતાં દોડીને તેની સામે જઈ
 અઠડી પડે, તો જાણવું કે તે આંધલો છે. ઘોડાની આંખ
 દેખાઈતી ગમે એવી સારી હોય, પણ તે ઊપરથી ખાલવાવું
 નહીં. ઘોડાની પીઠની મજબુતી તપાસવાનેખી ચુકવું નહીં.
 વગર કારણે અચકી જવાની, અડ કરવાની, અને એવી તરે
 હવાર ખાડ ખાંપણ હશે, તે તેને સારીપેડે ચલાવી જોવાથી
 જણાઈ આવશે. ઘોડાની ઘણી નબળાઈઓ, તે સ્થીર ઉભે-
 લો હોય ત્યારેખી પકડાઈ આવશે. જો તે મજબુત હશે,
 તો પોતાના પગ ઊપર સીધો અને ટટાર ઊભો રહેશે. જો
 તેના પગ ફસાઈ ગયલા જેવા દીશે, તો તેને બહુ નબલ-
 આંધાનો જાણવો. શાકી પડેલી અને બહુ રંગની આંખા,
 ઘણું કરી રતાંધલાપણાંની નીશાની છે. તોફાની ઘોડાના
 કાન હંમેશાં પાછલ નાખેલા હોયછે. પછાડી ઝાડવાની જે
 ઘોડાને ટેવ હોયછે, તેના પગ પર ચીરા પડેલા જણાયછે.
 ઠોકર ખાતા ઘોડાનાં ગુઠણ ધસાયલાં જણાઈ આવશે. ખર-

ખચડી આમડી, ખરાખ ઢોઢાની નીશાની છે. નખલાં ફેફસાં-
નો ઘોઘો કદી ખરીદ્યો નહી, ને નખલાઈ ઘોડાનાં દીલ
નજદીક કાન લઈ જઈને ત્યાંથી નીકળતો અવાજ તપા-
સવાથી જણાઈ આવશે. ને તે અવાજ ગુંથવાયલા નેવો
આવે, તો જાણવું કે, ઘોઘો દમીયલ છે.

**રહસ્ય નવાઈ જીવી રીતે ખરો પડેલો એક સ્વપ-
નો-**હુનામટેડ સટેટસની ફાજમાં નોકરી કરનાર એક કરનલ
પોતાની રીજમીટમાંના એક સોલજરના નવાઈ સરખા સ્વ-
પનાની હકીકત આપે છે. તે કહે છે કે, મારી રીજમીટમાં
વીલયમસ નામે સોલજર હોતો. તેને એક દીવશ એવો સ્વ-
પનો જોયો કે, આગલ નહી જાયલી એવી એક જગા પ-
ર આપેલાં દેવલ પાસથી અમારી રીજમીટ પસાર થઈ ગ-
ઈ, અને એક ખીન વઢાલીને એક ઝાડ આગલ આવી
લાગતાં, તેની છાતીમાં એક ખંદુકની ગોલી આવી વાગી.
આ સવપનાની વાતથી તેણે અમોને જાણીતા કર્યા હતા.
તે સ્વપના પછી થોડે મંડીને અમે લડાઈમાં રોકાયા, અને
અમારી રીજમીટ કુચ કરતી એક દેવલ પાસે આવી લાગ-
તાં વીલયમસ ખોલ્યો કે, આજ દેવલ મેં સ્વપનામાં જોયું
હતું. આગલ ચાલતાં અમે એક ખીન પસાર કરીને થોડેક
આગલ વધ્યા એટલે એક ઝાડ અમને દીશ્યું. વીલયમ હવે
ખોલી ઉઠ્યો, મારા સ્વપના વાલી ખીન અને આ ઝાડ
ખંતેની ધંધાણી ખરાખર મલી, હવે મારી છાતીમાં ગોલી
પણ લાગવી જોઈયે. એમ ખોલી તેણે પોતાની ટોપી પો-
તાની છાતીને આડે ધરી. પેલા ઝાડ પાસે આવતાંજ, દુ-
શ્મનોની છાવણી તરફથી એક ગોલી આપ્તા વીલયમસની
છાતી સાથે આવી અડડી. ને તેણે પોતાની ટોપી આડે
રાખી નહોત, તો બેશક તે વીંધાઈ ગયો હોત; પણ તે

અંક હમો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૧૫

ટોપીની એક બાજુ વીંધીને ગોલી નીચે પડી જવાથી તે ઉગર્યો હતો.

૨૯૫૬ એક તોફાની સરોવર-કાલીશિરનયામાં મા-
નો લેક નામે એક નવાઈ સરખું સરોવર છે. તે એક ઊંડ
ખીનની વચમાં આવેલું છે. તેના પાણી સાધારણ રીતે
શાંત રહે છે, પણ કોઈ વેલા તે તરફ અંચાતું તોફાન થઈને
તેનાં પાણી એટલાં જાશમાં આવે છે, કે આખું સરોવર
સફેદ ફીણના એક ઢગલા જેવું દીશે છે. તોફાન પછી, સરો-
વરમાંનું ફીણ આસપાસ ઊડીને પરપોટાઓની દેવાણી બ-
ની રહે છે. એ સરોવરમાં માછલી થતી નથી, પણ એક જન-
તના કીડાઓ થાય છે, જે ત્યાંના દેશીઓ ખોરાકમાં લે છે.

૨૯૫૭ ચંદર વીંશે અસલી જરમનોનો એક રમુ-
જ વેહમ-ચંદર ઊપર જે ધાનાં દીશે છે, તેના સંબંધમાં
અસલી જરમનોમાં એક નવાઈ સરખો વેહમ ચાલતો હતો.
તેઓ માનતા હતા કે, એક કરીશચીયને પોતાના ધરમથી
ઊલટો ચાલી રવીવારને દીવશે આશાયશ ન લેતાં કામ ચાલુ
રાખવાથી, ધરવરે ગુસે થઈને તેને સદા ચંદ્રમા ઉભો રહે-
વાથી સજ્જ કીધી હતી. એ વેહમની લગતી એક દંતકથા છે,
જે જણાવે છે, એક ઘરડો કઠીયારો કઠીયી આતવાર પાલ-
તો ન હતો, અને રાખેલા પ્રમાણેજ એ દીને પી કામ કરતો.
એક દીવશે રવીવારને દીને તે લાકડાં ખાધે મારી જંગલ.
માંથી ધરબણી વલતો હતો, તેવામાં કોઈ પરપુરુષ તેને સામે
મલ્યો. તેણે કઠયારાને કહ્યું, “તને ખખર નથી, કે આજે
રવીવાર ચાને આશાયસ લેવાનો દડાડો છે ?” કઠયારો
ખાલ્યો, “ભાઈ, મારે મનથી રવીવાર અને સોમવાર, એ
બધા દડાડા સરખા છે.” પેલા પરપુરુષ ગુસ્સાથી ખાલ્યો,
“ ત્યારે તું આ દુનયા માફક પેલી દુનયામાંથી સદા મ-

જુરી કરતોજ રહેજે. મુવા પછી તારા માથાપરના લાકડાના ખારા સહીત તને ચંદરમાં ઊભા રાખવામાં આવશે.” એટલું કહી, તે પુરૂષ ગેય થઈ ગયો.

૨૯૫૮ ચંદર ઊપરનાં ધાબાં વીશે સીસોનનાં લોકોની એક દંતકથા—ચંદર ઊપરનાં ધાબાં વીશે સીસોનનાં લોકોમાં એક રમુજી દંતકથા છે. તે એવી છે કે, તેઓના માંડો દેવતા બુધ એક દીવશે જંગલમાં બુલો પડ્યો. એવા માં એક સસલો તેને સામેથી આવી મળ્યો, જેણે બુધને કહ્યું, “અહો માણતમા ! તને મદદ કરવાનું મારા હાથમાં છે. તારી ડાબી બાજુ તરફના રસ્તાએ સીધો ચાલ્યો જ, અને તું જંગલમાંથી બહાર નીકલશે.” બુધે તે સસલાનો ઉપકાર માની કહ્યું, “કમનસીબે મારી પાસે કાંઈ પછસા કે ખારાક નથી, કે હું તારો ઉપકાર ફેડું. હું પોતે ખારાકની શોધમાં બુખ્યો રહ્યું છું.” સસલાએ કહ્યું, “જો તને બુખ્ય લાગી હોય, તો હું તારી સેવામાં હાજર છું. આતશ સલગાવ, અને મને તે ઉપર શેકીને ખાઈ જ.” બુધે આતશ સલગાવ્યો, અને તરતજ તે સસલો તેમાં ફુંદી પડ્યો. તે આવી ઉદાર વરતાયુકથી ખુશ થયો અને તેને પોતાની ચમતકારીક શક્તીનાં બધે આતશમાંથી છૂવતો બહાર ફાડી, તેને ચંદરની માંડે ફેંક્યો, જ્યાં તે સસલો હજી હાથપાત ઊભો છે.

૨૯૫૯ તરણજનું તેલ—એક ક્રેંચમેને તરણજનનાં ખીંચામાંથી તેલ કાઢવાનો અખતરો અજમાવી જોયો છે. તે બનાવવાનો રીત એક પત્ર એવી જણાવે છે કે, બીજને ૨૬૬ ડીગ્રીની ગરમીમાં સુકવવામાં આવે છે. પછી એક ચંત્રથી તેનું તેલ નીકલે. એ તેલ વીશે ધારવામાં આવે છે, કે, રસોઈના કામમાં તે આવશે ખરું, પણ સાધારણ ઉપયોગમાં તે તેલ લાવવામાં અડચણ પડશે, કેમકે તેની ડીમત લગાર માંધી થશે.

અંક ૧૦મો] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૧૭

૨૯૬૦ દીવાસલીની શોધ કરનાર એક જરમન પેપ. ૨ કહે છે કે, લાલ પેટીની દીવાસલી (Lucifer Matches) પેલ્લી બનાવનાર એક રાજ્યદરોહી કેદી હતો, જેણે પોતાની યોજના સને ૧૮૩૩ માં કેદખાનાની અંદર પાર પાડી હતી. આ શોધ કરનાર કેમેરર નામનો એક લડવીંગ ખરગનો રહેવાશી, અને હોટેનસપેગના કેદખાનાનો કેદી હતો. આ જલનો ઊપરી એક વરૂં માણસ હતો, તેની મેડરબાની મેલવી, પોતે પોતાની કોઠડીમાં રસાયણ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરતો હતો, તેથી કેટલાએક અખતરા કરી જોવાની પરવાનગી લીધી. અહીંયાં કેમેરર, લાકડાના પાટલા કટકાને છેડે ગંધક લગાડી કોઈ પણ જાતના રસાયણ પ્રવાહીમાં બોત્તીને ભડકા કરવાની ખામી બરેલી રીતમાં સુધારે કરવાના હેતુથી અખતરા કરવામાં ગુંથાયો. આવી રીતે બનાવેલા પ્રવાહી પદારથ તાજે દિવસ તયારેજ દીવો થઈ શકતો, અને જ્યારે તેનો ગુણ થોડો વખત પછી જતો રહેતો તયારે દીવાસલી બનતી નહીં અને પાછો ચક્રમકથી અગની પેદા કરવાનો ઊદ્યમ ચાલુ થતો. કેટલીક વાર નીચકૂલ થયા પછી કેમેરરે ફાસફરસથી એક અખતરા બનાવયો, અને પોતાની ટેપની મુદત પુરી થયા અગાઉ તેણે ખરું મીકસ્ચર શોધી કાઢ્યું અને દીવાસલી બનાવી, પોતાનીજ કોઠડીમાં સલગાવી જોઈ. જીનદાનમાંથી બાર આવયા પછી તરતજ તેણે દીવાસલી બનાવવાનું કારખાનું ઉભું કર્યું, પણ માઠાં ભાગ્યે તે વખતે પેટનટ આપવાનો કાયદો બંધ હોવાથી, આસ-ટેરેલીઆના અને બીજા રસાયણ શાસ્ત્રીઓએ તરત એવુંજ મીકસ્ચર બનાવીને તેની નકલ કરવા માંડી. ૧૮૩૫ માં જરમનીના રાજ્યએ તેવી દીવાસલીનો ઊપયોગ બંધ બરેલો છે એવું ધારી બંધ કરાવ્યો. જ્યારે ઇંગલાંડમાં તે બનાવ

વામાં આવી અને પુરોષ અને બીજા દેશાવરે ખાતે ચ-
ગવવામાં આવી ત્યારે તેના વધારે ખપ જાગ્યો, પણ
તેની શોધ કરનાર ઘણી કાંઈ પણ કાયદો મેલવ્યા શીવાય
સને ૧૮૩૭ માં પોતાની જનમજુમોના દીવાનશાલામાં મ-
રણ પામ્યો.

૨૯૬૧ બે હજાર વરસો ઉપરની એક બાંગડી-
સાઉથ કેનસીંગટનના સંગરહસથાનના સતાવાલાઓએ
દશ હજાર રૂપયાની કીમતે એક અસલી બનાવટની બાંગડી
ખરીદી છે. તેની મુખ્ય ખુબી એ છે કે, તે છેક બે હજાર
સદા ઉપરના વખતમાં એશીયા ખંડના કોઈ ચાલાક સોની-
એ બનાવી હોય, એમ તેની કારીગીરી ઉપરથી જણાય છે.
ઊગમણ તરફની પુરાણી કારીગીરીના એક નાદર નમુના
દાખલ તેને ઊપલાં સંગરહસથાનમાં રાખવામાં આવી છે.
તે સોનાની છે, તેની સઘની સપાટી સાફ અને નકશી વીનાની
છે. પણ તેને બે છેડે બે ગરૂપક્ષીઓ ઘણી સરસ કારીગરીથી
પ્રાતરેલાં છે. એવું માનવામાં આવે છે કે, સીકંદરે એશીયા
ઉપર કરેલી ચડાઇ વેલા ચલાવેલી લુટમાંનું એક ઘરેલું
હશે. એ બાંગડી, આક્ષત નદીના કીનારા ઉપરથી પડેલી
મલી આવી હતી.

૨૯૬૨ સ્ત્રીઓની નીતી સુધારવાનો એક વીચીત્ર
ઉપાય-ફ્રાન્સનાં એક પ્રગણાનાં મંચરે પોતાના છલામાંની
સ્ત્રીઓની નીતી સુધારવા માટે એક નવાઈ સરખી ગોઠવણ
કરી છે. તેણે જાહેર કર્યું છે કે, નાટકશાલાઓમાં પતીવરતા
સ્ત્રીઓને કોઈપણ ઠેકાણે બેસાડવી; ને સ્ત્રીઓના પતીવરતા
પણાં વીશે કશી ખાતરી મેલેલી ન હોય, પણ જેઓ દેખાઈતી
રીતે જાહેરમાં મલાહજથી વરતતી હોય, તેમને ગાલરી શી
વાય બીજાં કેથે બેસાડવી નહીં; અને જેઓની નીતી શક

અંક ૧૦મો.] મુખ દુઃખનો સાથી. ૨૧૯

બરેલી હોય, તેમને છેક છેલા વરગમાં જગા આપવી. આ ગોઠવણુ તો ઘણી સારી પણ તે અમલમાં કેમ આવી શકશે? નાટકશાલામાં ટીકીટ આપનારાઓ સઘલી સ્ત્રીઓને જાતાં વાર તેમની નીતી વીશે મત કેવી રીતે બાંધી શકશે, તેના પેલા ભાલા મેયરે વીચાર કરેલો લાગતો નથી.

૨૯૬૩ યુરોપમાં ચાલતી “ડ્યુએલ” યાને લડીને વાંધાનો નીકાલ આણવાની રીત-ઈંગ્લંડમાં “ડ્યુએલ” યાને લડાઇથી વાંધાનો નીકાલ આણવાની રીતનો કાયદાથી હાલ અટકાવ કરવામાં આવ્યો છે; પણ યુરોપનાં બીજાં કે-ટલાક દેશોમાં એ રીત હજી ચાલે છે. સપેન, ઇટલી અને રશ્યામાં એ રીત ઘણી છુટથી ચાલે છે. ત્યાંના લોકો જરા જોવા વાંધાને ખાતર લડવા તદ્યાર થાય છે. અલખતાં એવી રીતે લડનારા લોકોને સરકાર તરફથી સજા થાય છે, પણ તે નામનોજ. જરમનીમાં લશ્કરી અમલદારો શી-વાયે બીજાઓને એવી રીતે લડવાની છુટ નથી, અને જો એ લડે તેમને સખત સજા થાય છે. લશ્કરી અમલદારો વચે કાંઇ વાધો પડે, તો તેમના કરતાં ચહુડતી પદવીના પાંચ અમલદારોની બનેલી એક લવાદ કોર્ટ તે વીશે તપાસ ચલાવે છે. જો એ કોર્ટ ઠરાવે કે, બેમાંથી એક જણે માફ-માગીને વાંધાનો નીકાલ આણવો, તો તેમ કરવામાં આવે છે; પણ લડાઇનીજ જો તે કોર્ટ જરૂર જણાવે, તો બંને અમલદારે લડવુંજ પડે છે. જો કોઇ અમલદાર લડવાને આનાકાની કરે, તો તેને નોકરી છોડવાની ફરજ પાડવામાં આવે છે. એ લડાઇ પીસતોલથી થાય છે, અને લડનારા બેમાં એક મેકથી બાર પગલાંને તફાવતે ઊભા રાખવામાં આવે છે. જરમન અમલદારો નીશાનખાણમાં ચા-લાક હોવાથી, ઘણું કરી એ લડાઇમાં એક અથવા

અંનેનો અંતજ આવી જાય છે. જો એક જણ મરી ગયો અને બીજો જીવતો રહ્યો. તો તેને બેથી ઘણું મહીના સુધી કાચી કેદમાં રહેવું પડે છે. આથી, જે જરમન અમલદાર લડવાને ના પાડે, તેને નોકરી છોડવી પડે છે; અને લડવા નીકળે, તેને કેદખાનું ભોગવવાનો જોખમ સાથે હારવો પડે છે. લવાદ કોરટની પરવાનગી વીના જે અમલદારે લડે, તેમને નોકરીમાંથી કાઢી મેલવામાં આવે છે. શિયાના કેટલાક ભાગોમાં ડ્યુલ રમનારાઓ માત્ર ત્રણ પગલાંને તકાવતે ઊભા રહે છે. દેખાઈતી રીતે એમ લાગે છે કે, એટલા નજદીક રહેવાથી અંને લડનારાઓની નેમ બરાબર લાગતી હશે, પણ સાધારણ રીતે તેમ બનતું નથી. ધણું કરીને અંનેના હાથ આગ્રેડા ખાઈને ગોલી જમીનમાં રસતો લેય છે. થોડી મુદત ઊપર રીંગા ખાતે એક લશ્કરી અમલદાર અને એક વૌદ્યારથી વચ્ચે એવી લડત થઈ હતી, અને તે વેલા ત્રણ ત્રણ મરતમે અંનેની ગોલી રદ ગઈ હતી. એથી વેલા વેલા વૌદ્યારથીના પગનો અંગુઠો ઊડી ગયા શીવાય કાંઈ બન્યું નહીં, અને ડ્યુએલનો સમાધાનીથી અંત આવ્યો.

૨૯૬૪ યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની તીજોરીમાં નકામાં પડેલાં જવેરાતો-યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સની સરકારી તીજોરીમાં દોહડ બે લાખ રૂપયાની કીમતનાં જવેરાતો નકામાં અને ન ધણીયાતાં સરખાં છે. એ જવેરાતો મોટા ભાગના સંબંધમાં એવી વાત ચાલે છે કે, અમેરીકાના એક આગલા પરેસીડન્ટ વાન બુરને મસકતના ઇમામની કાંઈ સેવા બજાવવાથી, ઇમામે તેને મોટે એ જવેરા ભેટ માફલયાં. હવે યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સનું પ્રજાસત્તાક રાજ સથપાયું તે વખતથી એવો ધારો ચાલે છે કે, એ રાજના પરેસીડન્ટ અથવા કોઈ

બી અમલદારો પારકાં રાજવાલાઓ સોડેથી કશી ભિટ સોગાદ. લેવી નહીં. એ કાયદા મુજબ વાંન બુરાનથી તે ઝવેરોને હાથ લગડાયો નહીં. અને તે જો પાછાં મોકલે તો, ઇમામને અપમાન આપેલું કહેવાય. ત્યારે એ કીમતી સોગાદોનું કરવું શું ? કેટલાક વીચાર પછી વાન ખુરને એ ઝવેરો સરકારી તીજારીમાં મોકલાવયાં. બીજાંબી ઝવેરોની આવીજ કીસમની કાણી છે. બીજા પરેસીડો. તથા સરકારી અમલદારોએ પણ એજ માફક પોતાને મલેલી કીમતી ભેટો તીજારીને હવાલે કરી છે; અને તયાં તે નકામાં સરખાં પડ્યાં છે. તેમનો કોઈ નકી ઘણી ફેહવાતો નથી. સરકારી તીજારીમાં એ ઝવેરો છે, તોપણ સરકાર તેની માલિક ગણાતી નથી. તીજેરીના સતવાલાઓ તેના ફડચા વીથે ગુચ્ચવણમાં પડ્યા છે, અને વારંવાર તેઓ અમેરીકન રાજસભાને તેનો કાંઈ નીકાલ આણુવાને અરજ કરે છે, છતાં તે રાજસભાને તે વીથે કાંઈ કરવાનું સુજતું નથી.

૨૯૬૫ એક સકાય સ્ત્રીની બહાદુરી-સકાટજંડમાં આવેલાં એયરડોરનાં ગામડાંમાં વસતી મીસીસ વાડીટ નામે એક મજૂર સ્ત્રીની બહાદુરીને જાણવાજોગ દાખલો એક અંગરેજ પત્ર આપે છે, કહે છે કે, આ સ્ત્રી દરયા કીનારા આગલ એક જુપડાંમાં રહે છે. થોડા દીવસની વાત જીપર થયલાં એક તોફાન વેલા, “વોલયમ હોપ” નામે એક સટીમર તેનાં ધરથી થોડે દુર એક ખરાબા જીપર અઠડી, મીસીસ વાડીટની નજરે એ બતાવ પડતાંજ, તેણી સખત બ રફના તોફાનનો દરકાર ન કરતાં સટીમર તરફ દોડી અને તેમાંના જિતાઈઓને કીનારે જિતરવામાં મદદ કરવા લાગી. તેણી એટલુંજ કરીને અટકી નહીં. સઘલા જિતાઈઓ કીનારે ઉતરો રહેવા પછી, તે તેઓને પોતાની ગરીબ જુપડીમાં લેઈ

ગઈ, અને પોતાની શક્તી પરમાણે તેમની માવજત કીધી. એ વરસની વાત ઉપર પણ તેણે એક સવીડીશ સટીમરનાં માણસોની આવીજ રીતે ખરદાશત કરી હતી. આ ક્રીમતી સેવાઓની જાહેર રીતે કોઈ તરફથી કદર નહીં જુજવાથી, એક ગરહસથે તેનો હેવાલ એક અંગરેજી પત્ર ઉપર લખી મોકલવાની જરૂર જોઈ છે.

.૨૯૬૬ એક રેલવે અમલદારની તારીફ લાયક સમય સુચકતા-સમય સુચકતાનો એક વખાણવા જોગ દાખલો, ગયા નવેમ્બર માસની શુદ્ધઆતમાં લંડનનાં એક રેલવે સ્ટેશન ઉપર ખનયો હતો. એ સ્ટેશન ઉપર એક ઠરેન આવતી હતી, તેઠ્ઠાં એક સ્ત્રી તે ચુકી જવાની ધાસ્તી થી સામા પલાટફારમ ઉપર કુદી પડીને ઠરેનવાલા પલાટફારમ તરફ દોડવા લાગી. એઠ્ઠામાં તેનો પગ સરવાથી, ખરાખર ઠરેનના પાટા ઉપરજ તુટી પડી, બેહોશ થઈ ગઈ. એ વેલા ઠરેન માત્ર ત્રીશ વારને છેટે હતી, અને સરેસ્રતા ની ઝડપે સ્ટેશન તરફ ધસી આવતી હતી. જે વખત જ્ય તેમાં પેલી સ્ત્રી ઠરેન તલે કચડાઈ જવાની વકી રાખીને લોકો ગભરાઈથી તેણી તરફ જોતા હતા, પણ શું કરવું તે કોઈને સુજ્ઞું નહીં. તેવામાં એક ઘરડો રેલવે ઇનસપેક્ટર અચ્ચી-તો સામા પલાટફારમ ઉપરથી વોજલીની ઝડપે કુદી પડ્યો. અને તેણે તે સ્ત્રીને ઊંચકી લીધી, અને તરતજ ઠરેન તે જગા ઉપરથી પસાર થઈ ગઈ. એકજ સેકંડની ઢીલ થતે, તો ખને ઠરેન તલે કચડાઈ જતે. ઠરેન પસાર થવા પછી સરવે લોકો પેલા હીમતવાન અમલદારને શાખાશી આપવા ગયા, તે વેલા તે બોલ્યો કે, “એ કામ મેં કેમ કીધું તેનો મને જરાખી ખ્યાલ નથી.” જરાખી વીચાર કરવા વગર કાંઈ અચ્ચીતા જુસ્સાને આધીન થઈ, તેણે આ કામ કરવું

અક ૧૦મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૨૩

હતું; અને આંખ વીચીને ઉઘડે તેટલી ઝડપમાં તેણે તે સ્ત્રીને ઊગારી હતી.

૨૯૬૭ માછલી ખાવાની હીમાયત કરનારી એક મંડલી-જેમ કેટલાકો માંશનો ખોરાક તણને બાજીપાલા ઉપર જીવવાની બલામણુ કરે છે અને તેમની મંડલીઓ ખની છે, તેમ નયુવારકમાં માછલીના ખોરાકની હીમાયત કરનારાઓની મંડલી ઊભી થયલી છે, અને તેના સભાસદો માછલીજ નહી, પણ કોઇપી દરયાઈ પેદાશ ખાવાની હીમાયત કરે છે. શારક અને મગરમધ્ય જેવી મોટી માછલીઓ તથા દરયાઈ જીવડાઓ ખાવાને બીજા લોકો સુગાય છે, પણ માછલી ખાનારાઓની આ મંડલીના સભાસદો તો, તેમને લેહેજતદાર ખોરાક તરીકે પસંદ કરે છે. તેઓની મંડલી દર વરસે એક ખાણું કરે છે, જે વેલા માત્ર સઘડી વાણીઓજ તરેહવાર માછલીમાંથી બનાવેલી હોતી નથી, પણ દારૂઓ બી તેમાંથીજ બનાવેલા વપરાય છે આજ પાંચ વરસ થયાં તેમની મંડલી ઊભી થયલી છે, અને તેનું પાંચમાં વરસનું ખાણું, ગયા અક્ટોબર માસમાં થયું હતું. એ વેલા, સર્વથી ઉમદાવાણી તરીકે શારક માછલીમાંથી બનાવેલું એક પકવાન વખણાયું હતું.

૨૯૬૮ અમેરીકામાં જાણાયેલો એક નવી જાતનો રૂ-મીઠું સુખરસે નામે અમેરીકને, કેટલાંક વરસોના અખતરા પછી એક નવી જાતનો રૂ શોધી કાઢાયો છે. સાધારણ કપાસના બીયાં સાથે ઓકરા નામે એક જાતનાં રોપાનાં બી વાવીને તેણે એક નવીજ પ્રકારનો રોપો ઉગાડ્યો છે, જેમાં થી રૂ ધણા મોટા જથામાં નીકલે છે, તથા વહી તેની સાથે બી બીલકુલ ભિલાયલાં નહી હોવાથી, તેને જનમાં સાફ કરવાની ખટપટ રહેતી નથી. તેનાં ફુલબી ધણાં સુગંધી તથા

મોટાં કદનાં થાય છે. આ નવો રૂ, ઘણો કીમતી થઈ પડવાની વધી છે.

૨૯૬૯ એક નાપસંદ ગડબડ દુર કરવાનો સહેલો રસતો-વજ્રોના અવાજનો જ્ઞાને કંઠાણો હોય, તેમને વજ્રો વગાડનારાં માણસો, જ્યારે ગમે ત્યારે પેટ ભરતો ત્રાસ આપી શકે છે; અને ઘણીવાર પેલા બાપડાએ તે મુઠે મોડું ખમવો પડે છે. લાસેન ખાતે એક ફ્રેંચમેને એવો ત્રાસ ટાકવા માટે ઘણો સરસ ઇલાજ વાપરેલો હતો. તે બહુ એકાંતસ્વભાવનો માણસ હતો, અને રોજ રાતે દસ વાગા માંઝિયાઈ જતો હતો. પણ એક વેલા તેની પડોસમાં એક જ વાન સ્ત્રી આવી રહી, જેણી તેની શાંતીમાં ખલલ કરનારો થઈ પડી. રાતે દસ વાગે તે ઊંઘાવા જતો, એટલે તેણી પીઆનો વગાડવા બેસતી; એટલે બે ત્રણ કલાક સુધી તેને જગતા સુઈ રહેવું પડતું. વલી તેણી નવી નવી વગાડવા શીખતી હોવાથી બરાબર વગાડી શકતી નહતી, તેથી તરેહ વાર કંઠાણાં ભરેલાં શુરો તેને સાંભલવાં પડતાં. તેણે તે આ ઇને સમજાવીને કહ્યું, કાલાવાલા કરવા, પણ તેણીએ કાંઈ મનપર લીધું નહીં; અને રોજ રાતના ઊંઘગરો કરતાં, તે આજરો પડવાની અની ઉપર આવી લાગો. અંતે કંઠાણીને તેણે એક આકલો ઇલાજ અજમાવી બોયો. તે સ્ત્રીએ એક રાતે પોતાનાં કેટલાંક મીત્રોને નોતરીને ગાયણ બળયણ બલાવાની તદ્દિયારી કીધી, તેજ વેલા તેણે પોતાને ઘેર એક મજ્જુરને તેડીને, તેની પાસે એક મોટું પરધામ વગાડવવા માંડ્યું. તેણે તે મજ્જુરને સારાં ઇનામની લાજ્ય આપી અને તેને દારૂ પાછને ઊશરેરયો, એટલે તેણે ખુબજ શુરમાં આવીને પરધામ વગાડવા માંડ્યું. હવે પેલી બાઈની, કાલાવાલા કરવાની વારી આવી. તેણીને ત્યાંના નાચરંગમાં

અંક ૧૦મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૨૫

આ પરધામના અવાજથી ઘણી હરકત પડી, તેથી તેણીએ તે બંધ કરાવા માટે તેને અરજ કરી, પણ તેણે તે ના પાડી. તેણીએ કાલાવાલા કીધા, ધમકીઓ આપી, પણ કાંઈ વલણું નહી. અંતે તેણીની ગાયણની મીઠલશ બાગી પડી. બીજી સહવારે, તે ફરે અમેનને રાતની વેલા ગડબડ કરવાના વાંક માટે પોલીસમાં ઘસડીને એક રૂપયાનો દંડ કરાવામાં આવ્યો, પણ તે દંડ તેણે ખુશીથી આપ્યો, કેમકે તે દીનથી તેનો રોજનો કંઠાણો મટ્યો.

૨૯૭૦ તાલક પડવાનાં કારણો—તાલક પડવાનાં ત્રણ કારણો હોય છે એક, ઘડપણથી; બીજું, વંશપરમપરા તે નબલાઈ ચાલતી આવવાથી; અને ત્રીજું, આમડીનાં કાંઈ દરદથી. પેહેલાં એ તરણ કારણથી જો તાલક પડ્યું, તો તેનો કાંઈપણ છલાજ નથી, અને ગમે તે દવા વાપરેલી ફેકટ જ. શે, પણ છેલા કારણ માટે, તરેહવાર દવાઓ મલી શકશે. કેટલીક વેલા સખત માંદગી ભાગવવા પછી, માથાનાં સઘલા બાલ ખરી જાય છે; પણ તંદરોસતી સુધરવા પછી, તે પાછા આવવા માંડશે.

૨૯૭૧ માણસનું બરાબર વજન—પ્રોફેસર હકસલી એક પુખ્ત માણસ વજનમાં કેટલું થાય છે, અને તે વજનના કેવી રીતે ભાગ થઈ શકે છે, તેને વાસ્તે નીચે પ્રમાણે વીગત આપે છે. તે માણસનો માંસ વાળો ભાગ અને તેને લગતી સ્ત્રીજો ૬૮ રતલ, હાડકાનો ભાગ ૨૪ રતલ. આમડી ૧૦૧ રતલ, ચરખી ૨૮ રતલ, મગજનો ભાગ ૩ રતલ, છાતીની અંદરનો ભાગ ૩૧ રતલ, પેટની નીચેનો અંદરનો ભાગ ૧૧ રતલ, અને બાકી જે શરીરમાં ફરે છે તે ૭ રતલ હોય છે. આનો સરવાલો ૧૫૫ રતલ થાય છે. વાસ્તે તે એક સારી રીતે વધેલા માણસનું વજન થયું. આ માણસે દર-

રોજ ૫૦૦૦ ગ્રેન રાંધેલું માસ, ૧૦૦૦ ગ્રેન અનાજ, ૭૦૦૦ ગ્રેન દુધ, ૩૦૦૦ ગ્રેન પટેલ, ૧૦૦ ગ્રેન માખણ, અને ૨૨,૯૦૦ ગ્રેન પાણી એટલું ખાવું જોઈયે. તેનું હૃદય એક મીનીટમાં ૭૫ વખત ધડકે છે, અને તેટલાજ વખતમાં તે ૧૫ વખત સ્વાસ લેય છે. ૨૪ કલાકમાં તે ૧૭૫૦ ધનકુટ સ્વચ્છ હવાનો સ્વાસ લઈ તેટલી ખરાબ હવા પાછી કાઢે છે. ઉપર પ્રમાણે જે માણસ વરતતો હોય તેને રહેવાને વાસ્તે ૮૦૦ ધનકુટ જગ્યા સારી હવા આવ જ કરે એવી જોઈયે છે. તે હમેશાં ૧૮ આંઉસ પાણીના આકારમાં, અને ૩૦૦ ગ્રેન નક્કર કચરાને રૂપે, અને ૪૦૦ ગ્રેન ખરાબ હવાના રૂપમાં કાઢી નાખે છે. આનો સરવાલો ૬ રતલ પ્રવાહી પદારથ, અને ૨ રતલ કરતાં વધારે નકર પદારથ થાય છે, આટલું માણસના વજનમાંથી દરરોજ ઓછું થાય છે. આ સ્ખંધમાં મુનીયના ડાકટર સંકેવની નજરે માણસના શરીરનું કદ કેમ તપાસવું તેને લગતી એક નવી રીત શોધી કાઢી છે, તે એ છે કે, ખાવાનું કામ અને પીવાનું કામ એકી વખતે કરવું ન જોઈયે, તે બે કામ વચ્ચે બે કલાકનો આંતરો રાખવો જોઈયે. એવું કહેવાય છે કે, તેણે પ્રીન્સ બીસ્મારક ને આ રીતે ઘણોજ જાડો થતો અટકાવ્યો હતો. જાડા માણસોએ હાલ ચાર રીત પસંદ કરી છે. પેહેલી એકે સટારચ, ખાંડ અને ચરબી જે ચીજમાં હોય તે ચીજ ખાવી નહી, બીજી ચરબી ખાવાની રજા આપે છે પણ ખાંડ અને સટારચ ન ખાવાં, ત્રીજી ઘિનના કપડાં પેહરવા અને ફલાલીનના બીછાના પર સુવું અને ચોથી રીતમાં એમ છે કે, એકી વખતે ખાવું અને પીવું નહી.

૨૯૭૨ નકામી મેહનત !-એક ભુખડી બારકસ ગ્રંથ કરતા માટે કહે છે કે, એક રાતે તેનાં ઘરમાં ચોર બરાબો,

અંક ૧૦મો.] સુખ દુઃખનો સારથી. ૨૨૭

અને તેની કપટ ખોલવા માટે ફાંફાં મારવા લાગ્યો. તેવામાં અંતકરતા જાગી ઉઠ્યો, અને ચોરને ફાંફાં મારતો જોઈ મોટે થી હસી પડ્યો. ચોર અજબ થઈને તેના હસવાનું કારણ પુછવા લાગ્યો. તેણે જવાબ વાલ્યો, “ભલા માણસ, જે કપટમાંથી તેના પોતાના મલિકને કંઈ મલી શકતું નથી, તે કપટમાંથી પછસિ મેલવવાની ઈશ્ત્રામાં તને આટલી ખધો મેહનત કરતો તથા જોખમ ખેડતો જોઈને, મારાથી હસવા વીના રેહવાતું નથી.” ચોરે આવી ખાલી કપટ પાછલ ફાંફાં મારવામાં સાર જોયો નહીં, અને ગુપચુપ ચાલતી પકડી.

૨૯૭૩ અંગરેજ ડાક્ટરોના ગાડી ઘોડા-આગલા વખતના અંગ્રેજ ડાક્ટરો પોતાના દરદીઓની મુલાકાતે જતી વેલા ઘોડા ઉપર બેસીને જતા હતા. પાછલથી તે રીત ફેરવાઈને, બે ઘોડાની ગાડી દાખલ થઈ. કોઈબી સારી ધરાકીવાલો, અથવા સારી ધરાકી હોવાને દેખાવ કરનારો ડાક્ટર જરૂર બે ઘોડાની ગાડીમાં ફરતો, અને જે તેવી હાલતમાં નહીં ફરે, તે સારી આવક વાલો ગણાતો નહીં. તે ઉપરથી વધીને રાણીઆનના વખતમાં ચાર ઘોડાની ગાડી ઉપર વાત આવી, અને લંડનનો જરાબી દબદબા વાલો ડાક્ટર પોતાની ગાડીમાં ચારથી ઓછા ઘોડા જોડતો નહીં. વલી જેઓથી બની શકતું, તેઓ ઘર ઘોડા પણ જોડતા. ધણીઓને પોતાનો ટેક જાલવવા ખાતર, શકવી નહીં છતાં ચાર ઘોડાની ગાડી રાખવી પડતી હતી. એક ડાક્ટરને માટે કહેછે કે, ચાર ઘોડાની ગાડી માટેનો ખર્ચ તે તખીબના ધંધામાં કુટી કાઢી શકતો ન હતો, તેથી વધુ પછસિ ઉભા કરવા માટે રાતની વેલાએ વેશ બદલોને તે પોતાની ગાડી બાડે ફેરવતો હતો. પણ એક વેલાએ કાંઈ ગફલત થવાથી, તેનું બોપાલું ઉઘાડું થઈ ગયું હતું. વલી ખીજને માટે

કહે છે કે, પોતાના ધંધાની ખટપટમાંથી પરવારવા પછી, તે દિગ્ગજનનો વેશ ધારણ કરી, તથા ઝોઠી મુછો અને થેભા-યા પેહરીને, લોકોને ગાયણની તાલીમ આપવા જતો હતો; અને તેમ કરવાથી જે આવક થાય, તે ડાકટર તરીકે ખાહાર કરતી વેત્તા એક જાડુતી ગાડી રાખવા પાછલ ખરચતો હતો.

૨૬૭૪ વીજાવત ખાતે ઈમારતી લાકડાંની આયાત-સહી વધારે ઈમારતી લાકડાં વાપરનાર ઈંગ્લેન્ડ શીવાય બીજો દેશ નથી. ઈંગ્લેન્ડના બંદરોમાં દર વરસે ૨૯,૦૦,૦૦,૦૦૦ ઘન ફુટ લાકડું બીજા મુલકમાંથી આવે છે. અને ઈંગ્લેન્ડ અને સ્કોટલેન્ડમાં થઈ ૨૧,૭૪,૦૮૩ એકરમાં રાન છે. વાસતે ઈંગ્લેન્ડ શીવાય બીજો કોઈ એવો દેશ નથી કે જે પરમુલક ના રાનને વાસતે એટલી બધી કાલજી રાખતો હોય-ઈંગ્લેન્ડ દર વરસે, રાનની પેદાશ જેવો કે ઈમારતી લાકડાં, છાલ, કાગલ, તાર, પીચ, લાકડાંમાંથી નીકળતું તેલ, ઝુંદર વગેરેને વાસતે, એક મોટી રકમ ૨,૦૦,૦૦,૦૦૦ પાંચોડની આવે છે.

૨૬૭૫ ઈંગ્લેન્ડની વસતી અને ક્ષેત્રફલ-૨૭૨૨ જનરલની ગણતરી પ્રમાણે ઈંગ્લેન્ડ અને વેલ્સનું ક્ષેત્રફલ, ગઈ સેનસસની વખતે દરેક માણસે દોઢ એકરનું હતું, તેથી જે વસતીને બરાબર વેહ્યી નાખ્યે તો દરેક બે માણસની વચે ૯૦ વારનું અંતર રહે. યુરોપમાં આવેલા માત્ર બીજા બે દેશ, સ્વિડનની અને બેલજીઅમ છે કે જ્યાં આવી ઘાડી વસતી છે. દીવસે દીવસે ઈંગ્લેન્ડની જમીન લોકોને રેહવા વાસતે ઘટતી જાય છે, ચાલતી સદીની શરૂઆતમાં, માણસનો વધારો એટલો હતો કે, દર બે માણસ વચે ૧૫૩ વારનું અંતર રહેતું હતું, ૧૮૨૧ ની સાલમાં દર બે માણસે ૧૩૨ વારનું છેદુ હતું. ૧૮૫૧ માં ૧૦૮ અને ૧૮૭૧ માં ૯૬ વાર હતું.

અંક ૧૦મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૨૯

૨૯૭૬ મોટી ઉમર સુધી ખુબસુરતી જાલવી રાખનાર સ્ત્રીઓ-એક લખનાર, મોટી ઉમર સુધી પોતાની ખુબસુરતીના બહાર જાલવી રાખનાર કેટલીક પ્રખ્યાત સ્ત્રીઓ ને લગતો હેવાલ આપે છે, તેમાંની કેટલીક વીગતો અરેબર જાણવા જોગ છે. તેમાં માલમ પડે છે કે, પ્રખ્યાત ગ્રીશયન શાહજાદી હેલન, જેને ટરાયનો શાહજાદો નહસાડી લેઈ ગયા હતા, તેણી આલીશમે વરશે એટલી જવાન અને ખુબસુરત દીશતી હતી, કે ટરાયનો જવાન શાહજાદો તેણી ઉપર મોહી પડી, તેના પયારમાં દેવાનો બનયો હતો. શાહજાદો પેરીકલીસ એસ્પેરીયા સાથે પરણ્યો, તે વેળા તેણી ધ્વનીશ વરસની વયે પુગી ચુકેલી હતી, અને તે પછી બીજાં ત્રીશ વરસ સુધી પોતાની મોહીની તેણીએ જાલવી રાખી હતી. મીસરનો તવારીખમાં યાદગાર રહી ગયેલી રાણી કલીઓપેટરાના મોહમાં મારક એનટની દીવાનો બનયો હતો, તે વેળા તેણી લગભગ આલીસની તઈયારીમાં હતી, અને તે પછીનાં બીજાં દશ વરસ સુધીમાં તેણીની કાંતીએ પોતાની આગલી સુંદરતા ટકાવી રાખી હતી. બીજો હેનરી ૧૮ મે વરશે પોતા કરતાં એક વયની સ્ત્રી સાથે મોહમાં પડ્યો હતો, અને તેણી અરેબર તે વેળા ખુબસુરતીનો તુરે ગણાતી હતી. આસ્ત્રીયાની રાણી આન, આડત્રીશ વરસની વયે તો, પોતાની ખુબસુરતીના પુર બહારમાં હતી. ખુબસુરતી ઉપરાંત, સરસ મનશક્તી અને ખીજ ગુણોના પણ તેણીમાં ભંડાર હોવાથી, ધરડાએ અને જવાનો એકસરખી રીતે તેણી ઉપર મોહી પડતા હતા. ફ્લોરનસનો ગરાંડ ડ્યુક ફ્રાન્સીસે, પોતાના કરતાં પાંચ વરસ વડી ખીયાનકા કોપાલો સાથે પરણ્યો, ત્યારે તેણીની વય આડત્રીશ ઉપરની હતી. અલેક્ષા લુઇએ માડમ ડી મેનટીનાન સાથે લગ્ન કર્યાં, તે વેળા

૨૩૦

સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

તેણી તેંતાલીશ વરસની વયે પુગી ચુકેલી હતી. રશ્યાની રાણી કેયરીન બીજી તેત્રીશમે વરશે પરણી, અને સડસઠ વરસની વય સુધી પોતાની ખુબસુરતી જાળવી રાખી હતી. વાપ્પાણયલી ફ્રેંચ નાટકકાર માડમ મારસ, પીસતાલીશ વરસની વયે પોતાની ખુબસુરતીના પુર બાહારમાં હતી.

૨૯૭૭ મલતા દેખાવથી વીનાકારણે પીડાયલા માણસો-મલતા દેખાવને લીધે, જલતા ધણીના વાંકસર શીક્ષા તથા અગવડ ખમનારા માણસોની એક ટીપ, એક લખનાર આપે છે. તે ઊપરથી જણાય છે કે, છેલી સદીમાં ફ્રાંક ડગલાસ નામે એક કુલીન ગ્રહસ્થને, જાહેર રસતા ઊપર લુટ ચલાવાના વાક મોટે કોરટમાં ઘસડવામાં આવવાથી, સંઘે બહુ અજાણી પંથરાઈ રહી હતી. આવો આખરદાર માણસ એ કામમાં કેમ સપડાય, તે વીશે સરવને બહુ અજાણી ઊપજી. પણ તેવામાં પેજ નામે એક પરખ્યાત લુટારો પકડાયો, અને માલમ પડ્યું કે, મી. ડગલાસના, અને તેના દેખાવ વચ્ચે એટલું મલતાપણું હતું, કે તેમને છુટા ઓળખવા મુશ્કેલ થઈ પડે. સારે ભાગ્યે વખતસર એ બુલ જણાઈ આવવાથી, મી. ડગલાસ એક લુટારો હોવાનું કલંક પોતાનાં નામ સાથે જોડીને હીનપસતી ભરી માતની સજા ખમવાથી બચ્યો. પણ બીજા કેટલાક ખનાવો એવા બન્યા છે, જેમાં વેલાસર ખરી વાત જાહેર નહી થવાથી, કેટલાક નીરદોશ બીજાના વાંકસર બેગુનાહ માર્યા ગયા છે. ૧૭૪૭માં સાહરા ગરીબ નામે સ્ત્રીનું ખુન કરવાના વાંક મોટે એક આખરદાર જવાનને ફ્રાંસી દેવામાં આવ્યો હતો. બે વરસ પછી ખરા ખુનોએ પકડાયા, અને તે વેલા સરવને પેલા જવાન માણસના કમનસીબ અંત મોટે દલગીરી અને પસતાવો ઊપજ્યો.

પણ સઉથી વધારે એકકારક ખનાવ ૧૭૯૧ માં કરાનસમાં ખનયો હતો. ડુબોસક નામે એક લુટારો એ વખતે લોકિને ખેડે ત્રાસ દેતો હતો. ઊપલાં સાલના મે માસમાં તેણે પોતાના સાથીઓ જોડે એક મેલની ગાડી લુટી, અને ગાડીમાંનાં બે માણસોનાં ખુન કીધાં. જીવતાં રહેલાં માણસોએ લુટારાઓનું પોલીસને જે વરણન આપ્યું, તે આધારે લેસરસ નામે એક જવાન અને કુલીન ગરહસથને તેઓએ કેદ પકડયો. તેનાં નીરદોષપણાં વીશે તેની તરફથી ગમે એટલા પુરાવા પડ્યા, પણ તેની સામેની સાક્ષી ધણી મજબુત હતી. જે ગામનાં હોટલમાં લુટારાઓ ઊતર્યા હતા, ત્યાંના કેટલાક માણસોએ, તથા લુટાયલા આશામીઓએ ખાતરીથી તેને લુટારાઓના વડા તરીકે જ ઓળખાવ્યો, અને તે આધારે તેને ફાંસી દેવામાં આવ્યો. પાંચ વરશે પછી લુટારો પકડાયો, અને ત્યારેજ સરવેએ પોતાની બુદ્ધિ જોઈ. ખંતેના દેખાવજ માત્ર તદન મલતા હતા એમ નહીં, પણ ખરા લુટારાના એહરા તથા હાથ ઊપર પડેલા એક બે જખમ પણ લેસરસને ખરાખર તેજ જગ્યાઓ ઉપર હોવાથી, તેની સામેના સાક્ષીઓ ઠગાયા હતા. એવા તો કાંઈ સેંકડો ખનાવો ખનયા છે, પણ તેના આટલા દાખલા થીજ આપણે સંતોષ પામીશું.

૨૯૭૮ ખરીટીશ ઊમરાવો અને તેમની વયને લગતી કેટલીક હકીકત-નામદાર માહરાણીની પરીવી કાઉન-સીલનો સજીયો બુજોરગ વયનો સભાસદ, વાઘકાગિનટ એ વરસલી નામે નેવું વરસની વયનો ઉમરાવ છે; અને સઉથી નાનો આપણે જવાન શાહજદો ડ્યુક આફ કોનાટ છે, જેની વય ચોતરીશ વરસની છે. ડ્યુકની સરવેથી ચહુડતી અમીરી પદવી ભાગવનારાઓમાં સરવથી વડો, ડ્યુક આફ કલીવલાંડ

છે, જેની વય ૮૧ વરષની છે; અને સરવથી નાનો ડ્યુક, મરનાર શાહજાદા લીઓપોલડનો બાલક ખેટો ડ્યુક આફ્રીઆલખેનીછે. સરવથી વડો મારકવીસ, મારકવીસ આફ્રીઆલખેની-મલ છે, જેની વય ૮૪ વરષની છે; અને સરવથી નાનો, બાર વરસની વયનો એક છોકરો નામે મારકવીસ કેમડાનછે. સરવ અરલોમાં, તેમજ સધલી પદવીના ઉમરાવો સામટા લેતાં તેઓમાં પણ વડો, અરલ આફ્રીઆલખેની, જે બુજરોગ ઊમરાવની વય એકાગ્રું વરષની છે; અને સગથી નાનો અરલ, અરલ આફ્રીઆલખેની છે, જેની વય માત્ર દશ વરષની છે. ઊપર કહેલો વાઈકાગિનટ એવરસલી, એ પદવી ભાગવનારાઓમાં પણ સરવથી વડો છે; અને સરવથી નાનો વાઈકાગિનટ, લારડ સાઉથવેલ નામે બાર વરષની વયનો એક પોટ્ટો છે. લારડ બરોહામ, સરવ જેરનામાં વડો છે; અને સરવથી નાનો જેરન. લારડ એમપથીલ નામે પંદર વરસની વયનો એક જવાન છે. સરવથી વડો બારોનેટ, સર મોઝલી મોનટફોર' છે, જેની વય એકસો વરસની છે, અને સરવથી નાનો સર એસ. એફ. શકલબરગ છે, જે માત્ર ચાર વરસની વયનો એક બુચો છે. સરવથી બુજરોગ નાઈટ, સર જ્યારજ રૈઝ સટારેટોરીયસ છે, જેની વય ચોરાણું વરષની છે; અને સરવથી નાની વયનો નાઈટ કલકતાવાલો સર. વાલટર બુજેન ડી સુઝા છે.

૨૬૭૯ આમની સભાનો સરવથી બુટો સભાસદ-આમની સભાનો સરવથી વડો સભાસદ, રાખરટ વાલટર કારડન છે, જે તેમાંથી વરષની વયનો છે. તે બારનસેટપલના પ્રગણાં તરફથી પારલામેન્ટમાં ખીરાજેછે. એ સભાનો સરવથી જવાન મેમબર મેથ્યુ જોસફ કેની છે, જેની વય માત્ર તેવીશ વરષની છે. મી૦ કેની, આંધરલાંડનાં ઈનીસ પરગણાં તરફથી આમની સભામાં મેશેછે,

અંક ૧૦મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૩૩

૨૬૮૦ ગ્રેટ બ્રીટન તથા આયરલાંડના જડબે-હંગિ-
લાંડના જડબેમાં સહિથી બુદ્ધે જડબ વાઇસ આનસેલર સર
જેમસ બેકન છે, જેની વય છેયાંસી વરસની છે. અને સર-
વથી જવાન સર આરમ્પીઆલડ લેવીન સમીથ છે, જેની વય
બેડતાલોશ વરસની છે. સફાટકાંડનો સરવથી બુદ્ધે જડબ
લારડ ડીઝ છે, જે એકયાસી વરસનો છે; અને સરવથી જવા-
ન જડબ લારડ ફીનર છે, જેની વય એકાવન વરસની છે.
આયરલાંડનો સરવથી બુદ્ધે જડબ, આનરેબલ જે. એફ.
ટાગિનસેનડ છે, જે તોંતર વરસનો છે; અને સહિથી નાનો
જડબ આનરેબલ એ. એમ. પોરટ છે, જેની વય બેડતાલી-
સ વરસની છે.

૨૬૮૧ આખીસીનીઆના સ્વદેશીઓની જીંદગી-
આ દેશમાં ધરેને ઘણે ભાગે બે માલ હોય છે. ધાસનાં
છાપરાં નીચે માટીનો અથવા લાકડાંનો ગોલ આકાર ખનાં-
વેલો હોય છે, જેની નીચે પથરના અથવા માટીના ગોલ કે
ચોરસ ટેકા વાસ્તે થાંભલા મુકેલા હોય છે. એ ધરેને
ફરતી માટીની કે પથરની બીંત કરેલી હોય છે. આવાં
ધરેમાં લોકો પોતાના ઢેરો, ઘેરાં, કુત્રા અને બીલાડાં સહીત
રહે છે. વહી તેઓ એક વાસણમાં જીણા જીવજંતુ બરી
રાખે છે, અને તેમને ઘણી સંભાલથી પાલે છે. પાણી તથા
સાબુનો ઊપયોગ ઘણેજ થોડો તેઓ કરે છે. તેઓ સ્વચ્છતા
ઊપર બોલકુલ ધ્યાન આપતા નથી. આનું કારણ પાણીની
તંગી છે, એમ નથી. પાણી તો પુષકલ હોય છે. તેમજ
એક જાતનું ઝાડ ત્યાં દરેક જગ્યાએ ઉગે છે, જેનાં બીઆં,
તડકામાં મુકવ્યાથી સાબુની ગરજ સારે છે. એક સીંધી
હીંમતથી કહે છે કે, તે જ્યારે જન્મ્યો હશે ત્યારે પેહલો
નાહ્યો હશે, તથા બીજીવાર લગનને દીવસે અને ત્રીજીવાર

‘મુખ્યા પછી નહાયે. સેન્ટ જોનના તેડવારને દીવસ વરસમાં એકવાર તેઓ નદીમાં ડુબકી મારે છે, અને દર રોજ સવારના મોંની ધુંકથી પોતાની જીભની કોર ભીંજીને આંખ સાફ કરે છે. જ્યારે તેમને કાંઈ એન નપડે, ત્યારે પોતાનાં શરીર ઉપર ચરખી ચોલી આંગ ચલકવું કરે છે.

૨૯૮૨ તંદુરસ્તી સાથે કુલનો સંબંધ-હાલમાં પ્રોફેસર મેન્ટોગાઝા નામે વીદવાને એવું શાંધી કાઢ્યું છે કે, સમ્મલા રોપામાંથી જથાખંધ ઓઝોન નામે તત્ત્વ પેદા થાય છે. કેટલાંએક કુલો જ્યારે સુરજના કીરણ નીચે આવે છે, ત્યારે તેઓ ઓઝોન તદ્દન કાઢી નાખે છે. સુરજનાં કીરણ એટલાં બધા જોરાવર છે, કે રસાયણ શાસ્ત્રીઓના કેહવા પ્રમાણે, મેલેરીઆ જાતની તાપથી આપ્ત શેડરોને બ આવે છે. આ ઉપરથી મોટાં ગીચ શેડરોમાં કુલો છુટથી ઉગાડવાની અગત છે. અજમાયેશથી માલમ પડ્યું છે કે, ગામડાંઓ જેવી ખુલી જગ્યા કરતાં શેડરોમાં ઓઝોનનો ભાગ થોડો રહેલો હોય છે, અને શેડરના ગીચ વસ્તીવાળા ભાગમાં શેડરના ખુલા ભાગ કરતાં અથવા બાગ બગીચા કરતાં થોડો ભાગ હોય છે. રોપાઓ, કુલો, અને લીલાં ઝાડો થી હવાનું પ્રમાણ બરાબર થાય છે. એટલા વાસ્તે, જ્યાં સુધી દરેક કુલનાં કુંડામાં કુલ રહે છે, ત્યાં સુધી તે માત્ર શાભા-યમાન દેખાય છે એટલું જ નહીં, પણ આસપાસ રહેનારાં ઓની તંદુરસ્તીના ઉપર તેની ઘણી કાયદાકારક અસર થાય છે.

૨૯૮૩ ખર્ચ સુખ કેમ મલે છે-જ્યારે આપણે કોઈની સારી ટેવ વીશે વીચાર કરીએ છીએ, ત્યારે ઉદયોગ, કરકસર અને સત્યતા વગેરે ગુણોનો વીચાર સવભાવીક રીતે આપણા મનમાં આવે છે. આપણે આપણને જુદી

જીવો તરેહના થતા લાભીથી, અથવા તો આપણી તંદુરસ્તીથી સુખ થાય છે એમ માનીએ છીએ. આ દુનીઆમાં કેટલાક તવંગરને તયાં જનમેલા હોય છે અને કેટલાક ગરીબને તયાં જનમેલા હોય છે. ખરેખર જગતમાં સારી અને સદગુણી છંદગી ભોગવવાની આપણી ફરજ છે, અને આમ કરવાથીજ આપણને સુખ અને લાભ પ્રાપ્ત થશે; પણ ખરું સુખ મેલવવાને વાસતે શું શું ફરજ બળવવી જોઈએ, તેના વીચાર કરતા ઘણા લોક પાછા હો છે. તેનું કારણ એ છે કે, તેઓ ખરું સુખ અને મોજમજના અરથમાં ગુંચવાય છે. મોજમજ, થોડો વખત ચાલે, વારંવાર આવે અને જાય, એવું જોડું સુખ છે, અને તે હજારો નજીવા કારણ ઉપર આધાર રાખે છે. ખરું સુખ એટલે મનની એક કાયમ સથીતી હોવી. એવું સુખ, પહસાની હાલત ઉપર થોડોજ આધાર રાખે છે. મોજમજ ઘણી પ્રકારની થાય છે, અને તે દરેક વરગના માણસોને મળે છે. દારૂડીઓ દારૂ મળે તયારે આનંદ માને, ચોર ચોરીમાં ફાવે તયારે ખુશી થાય તેમજ એક દેશનું બહુ ચહાનાર સવદેશની કોઈ પણ પ્રકારે નોકરી બળવે તયારે સંતોષ માને છે. ખરું સુખ કોઈ ખાસ લાગણીને જોડાયલું નથી હોતું. અને જોકે એક ખરો સુખી માણસ ઘણી તરેહની મોજમજ ભોગવે છે, પણ એકલી મોજ મારનાર માણસ ભોગવેજ ખરો સુખને પાત્ર થાય છે, માણસનું મન સથીર થવાનું કારણ ટેવ છે; જેમ માણસને ઘણી વખત એકજ કામ કરવાથી તે કામનો મહાવરો પડી જાય છે, તેમ તેમણે પોતાના મનની હાલતને એટલે દરજ્જે ઊતેજન આપવું જોઈએ, કે છેવટે વીચાર કરવાની અને લાગણીની ટેવ પડી જાય.

૨૩૬

સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

હવે આપણે વીચાર કરવો જોઈએ, કે ખરું સુખ મેલ-
વવાને શું શું સાધનો અગત્યના છે. દોલત દરજ્જો, માન
આખર, મોજશોખ, શીવાય બીજું સુખનું મુલ તંદુર
સ્તી છે. દુનીયા ઉપર ઘણા લોકો એવા હશે કે જ્યો
ધનાઢય છતાં માંદગી ભોગવે છે, ત્યારે તેઓ ખરા સુ-
ખી કહેવાય નહીં. જોમ એક ઝાડનો શાપો પોતાની આ-
ખાદીને વાસ્તે સુરચના તાપનું સેવન કરે છે, તેમ આપણે
આપણી જાંદગીના તાપનું સેવન કરવું જોઈએ, કે જ્યો
આપણી જાંદગીની આખાદી વધારી શકીએ. તડકા છાયા
લોકો ઉપર વારંવાર આવ્યા કરે છે, તેઓએ ધીરજ રાખી
દરેક વખતે પોતાના દીલને સુખમાં રાખવું, કે અંતે તે-
ઓ પોતાની ઊમેદ ખર લાવી શકે.

૨૯૮૪ ખરા હાથને લગભગ મલતી એક ખનાવટ-
મીં. ઈ. જી. ખોમોંટ નામે ગ્રંથસ્થે, રીડીંગમાં આવેલી બ-
રકશાયરની બાદશાહી હોસનીઠાલમાં, થોડા વખત પર, એક
નવો શાધી કાઢેલો આખો હાથ ખતાવ્યો હતો. એક હાથ
વગરનાં માણસને તેણે આ ખનાવટનો હાથ લગાડ્યો હતો,
અને તે માણસે, ઘણાક ગ્રંથસ્થોની સામે, તે ખોટા હાથની
મદદથી એક ટાંકણી ઊપાડી, આસપાસ હાથને હલાવ્યો
અને પછી તેણે એક કેકનો કટકો ખાધો, અને કાશીનો ખા-
લો પકડીને ખાધો હતો. વલી તેણે પોતાનું નામ પણ લખ્યું
હતું. મીં. ખોમેન્ટ કહે છે કે, આ હાથથી જમીન ઉપરથી
જે કોઈની સીજ ઊપાડી શકાય છે, અને વલી વૃજનદાર
ખોજો પણ લઈ જઈ શકાય છે.

૨૯૮૫ “મેસમેરીઝમ” ની મદદથી હેરત ભર્યા
ખેલો કરનાર એક ફ્રેંચમેન-ખોંશય વરખેક નામે એક
ફ્રેંચમેન મેસમેરીઝમ વીધ્યાની મદદથી આજ કેટલીક મુદત

અંક ૧૦મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૩૭

થઈ ઈશ્વરમાં ઘણા હેરત ભરયા ખેલો કરી ખતાવેછે. એક સ્ત્રીને તે ખેલોશીની ઊંઘમાં નાખીને તેણીનું મન એવી સરસ રીતે વશ કરી લેયછે, કે તેણીની સમ્મતી લાગણીઓ તેની મરજીને વશ રહેછે. તે તેણીનાં માંશમાં ગમે એટલી ઊંડી ટાંચણીઓ ખાશેછે, પણ તેણીને વેદના થતી નથી. ઘણીક છુપાવેલી સ્ત્રીએ તેણી અન્યથા જીવી રીતે પારખી આપેછે. ખીજા લોકોના મનના વીચારે પણ, એજ વીધ્યાનો મદદથી માથય વરખેક પારખી આપેછે. તેણે પોતાના અખતરાઓ કેટલાક ડાકટરો અને વીદવાનોની નજર સામે કરી ખતાવ્યા છે, અને તેઓ તેથી બહુ અન્યથા થયાછે. તેના એ હેરત-ભરયા ખેલો, વીદવાનોનું ખાસ ધ્યાન એ સ્ત્રી રાડયાછે, કેમકે તેઓને તેમાં નવા અભ્યાસ તથા શોધો કરવાનું ધણું મલેછે.

૨૯૮૬ અન્યથા જીવી ખેલોની-લાખો વખત સુધી ખેલોની ભાગવવા પછી, તે હાલત લાગુ પડવાની આગમ-જના ખતાવો જાણે કાંઈ ખનધું નહી હોય તેવી રીતે યાદ રહેવાના કેટલાક નવાઈ સરખા દાખલા, એક લખનાર આપેછે. કહેછે કે, નાઇલ નદીની પ્રખ્યાત જડાઈ પેલા, અંગ્રેજ કાફલાનાં એક વાહાણ ઉપરના સેલરને તેના અમલદારે પુછ્યું, “નેલસનનું વાહાણ આપણી જમની ખાજીએ છે, કે ડાખીએ ? ” એ સવાલનો જવાબ આપવા જાય, તેટલાં સેલરનાં માથાંમાં એક ગોલી આવીને વાગી. પંદર મહીના સુધી તેનાં માથાંમાંથી તે ગોલી કાઢી શકાઈ નહી, અને તેટલો સમયો વખત તે ખેલો હાલતમાં પડી રહ્યો. તે વખત પછી તેનાં માથાંમાંથી ગોલી બહાર કાઢવામાં આવી, અને ખેલોનીમાંથી હુશયાર થતાંજ, પંદર માસ ઉપરના પેલા સવાલનો જવાબ તે ખેલો જિંદો, “સાહેબ, જમણી ખાજીએ છે.”

એવોજ એક બનાવ, હાલ થોડી મુદત ઊપર બનેલો, એક વધદક ચોપાનયું આપે છે. એક ઘોડાવાલાને તેના શેઠની ઘોડીએ માથામાં લાત મારવાથી તે ખેભાન થઈ ગયો. તેને આસપીટાલમાં લઈ જવા પછી સરજન્યને તપાસતાં જણાયું કે, ઝોપરીનું એક હાડકું બિજાંમાં દબાવાથી તે ખેભાન થયો હતો. તે હાડકું ખાણર કાઢતાંજ તે હુશયાર થયો, અને પેલી ઘોડીનું નામ લેઈ ખોલી ઉઠ્યો; “હઠ ડાલી, ખાશુ થા !” અલબત્તાં, પોતાને લાત લાગી તે વેલા ને ખોલી તેનાં મનમાં આવયા હશે, પણ ખેભાનીને સખખે ખોલતાં રહી ગયા હશે, તે શબ્દો તે હુશયાર થતાંજ ખોલી ઉઠ્યો હતો. એ બનાવ તરફ પેલા સરજન્યનનું ધ્યાન ખેંચાયું, અને તેણે તે વીશે વધુ અખતરા અજમાવી જોયા. તેણે તે ઘોડાવાલાનાં બિજાંપર હાંડકાંથી દબાણ થયું હતું તેજ જગા ઉપર પોતાનું એક આંગણું જોરથી દાખી જોયું, એટલે તરત તે ખેભાન થયો. તે આંગણું પાછું ખેંચી લીધું, એટલે પાછો હુશયાર થઈ આગલના અધુરા રહેલા ખોલો તેણે પુરા કીધા. કલાક બે કલાક સુધી એવી ખેભાની તેનો ઊપર લાવવામાં આવતી, અને તેમાંથી હુશયાર થતાં, તે ખેભાની વીશે કાંઈખી ખયાલ તેને રેહતો નહી, અને ખેભાની આગમજ ને ખોલ તેને અધુરો મુકેલો, તે જાણે અધુરો મુક્યોજ ન હોય તેવી રીતે પુરો કરતો. દાખલા તરીકે, તે જો “માખણ” શબ્દ ખોલવા માંગતો હોય, અને “મા—” ખોલતાંજ તેને બે ત્રણ કલાક ખેભાન કીધો હોય, અને પછી હુશયાર કરતાંજ, પોતાને કાંઈ અટકાવજ થયો નહી હોય, તેવી રીતે તે ખાકીના “—ખણ” ખોલો પુરા કરતો. એવા દાખલા એક નહી પણ અનેક, તખીઓ ના અનુભવમાં બનયા છે.

અક ૧૦મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૩૯

૨૯૮૭ હોટલોના ઉતાડ્યોની સગવડ માટે એક નવી ગોઠવણુ-હોટલો, ધરમશાલાઓ, વગેરેમાં ગિતારો લેતા મુસાફરો માટે એક નવી સગવડ શોધી કહાડવામાં આવી છે. જુદા જુદા મુસાફરને સહવારે કેટલે વાગે ગિઠાડવો, તે હોટલના ધણીને યાદ રાખવામાં અડચણ પડે છે, અને કેટલીક વેલા એકને બદલે બીજાને ગિઠાડવાથી તેનો ગુસો ખેંચી લેવો પડે છે. તે સંઘર્ષ અટકાવા માટે એક જાતની ટીકોટો શોધી કહાડવામાં આવી છે, જે મુસાફરનાં બુટને લગાડવાથી, સંઘલી કડાકુટ મટી જાય છે. એ ટીકોટો મુસાફરોના સુવાના ઓરડામાં ઠાંગવામાં આવે છે, અને સુતા વેલા તે ઊપર પોતાને ગિઠાડવાનો વખત જાણીને, મુસાફર તે ટીકોટ પોતાના બુટ ઉપર ઓલવે છે, એટલે સહવારે હોટલવાલો આવીને તે ટીકોટ વાંચીને વખતસર તેને ઉઠાડે છે. એ ટીકોટો તરેહવાર જાતની હોય છે. કેટલીક ઊપર ઘડ્યા-લના કલાકો જેવા કાપા પાડીને તે ઉપર એક કાંટો ગોઠવેલો હોય છે, અને જેટલે વાગે પોતાને ગિઠવું હોય, તેટલા કલાક ઊપર કાંટો મુસાફર માંડી મેલે છે. બીજી જાતની ઉપર એકેક કલાક છુટો જામેલા બાર કારડો હોય છે, અને તે કારડો તારીખના કારડ માફક ગોઠવવામાં આવે છે. વલી કોઈ જાતની ટીકોટ ઊપર ગિઠાડવાનો, તેમજ નાહવાનું પાણી, નાસતો વગેરે લાવવાનો પણ વખત જાણી રાખવાની ગોઠવણુ હોય છે.

૨૯૮૮ દાંતની મજબુતી જાલવવા વીથે કેટલીક સુચના-શાકર તથા શાકરની ખનાવેલી બીજી મીઠી પદાર્થો, હૃદયર આવામાં કરી હરકત નથી, પણ હૃદયની બાહાર જતાં, તે દાંતને નુકશાન કરે છે. તે સીધી રીતે નહીં, પણ આડકતરી રીતે પોતાની અસર દેખાડે છે. મીઠાસ હૃદયનાં વધારે થતાં, હોજરીની સ્થિતિ બગડીને તેમાં અશાસનાં

તતવનો વધારો થાયછે, અને તે ખટાસ મોહમાં ફેલાતાં, દાંતને ઘળ થાયછે. એ રીતે, મીઠાસ પોતે નહીં, પણ મીઠા સમાંથી ઉત્પન્ન થતો ખટાસ, દાંતને નુકશાનકારક છે. જો જરૂર પડે તો એટલા મીઠાસ ખાધો હોય, તો પછી તે ગમે એટલા મોટા જગ્યામાં ખાવા છતાં નુકશાન કરતો નથી, પણ એમ દાંતને અને તંદરાસ્તીને સામાન્ય રીતે ફાયદો કરેછે. તવારીખ પરથી તેના કેટલાક પુરાવા આપણને મળેછે. ડબ્બક આફ અબુફરહને માટે કહેછે કે, તે રોજ એક રતલ શાકર ખાતો હતો, અને તે ૭૦ વરસની બુજોરગ વયે, દાંત તથા સમ્રાજી અવયવોની મજબુતી શેવટ સુધી ભાગવીને મરણ પામ્યો હતો. મેલરી નામે ગ્રહસ્થને માટે કહેછે કે, તે મીઠાશ પુશકલ ખાતો હતો. તે એકસો વરસની જીંદગી ભાગવી મરણ પામ્યો, અને હેંશી વરસ સુધી તેના દાંત ઠકવા પછી, તે ઉમરે તેને નવા દાંત ઉગ્યા હતા. ખાંડ પકવનારા દેશોના હબરીઓ પુશકલ મીઠાસ ખાનારા હોવા છતાં, તેઓના દાંત સફેદી અને મજબુતી માટે વખણાયછે. એ સમ્રાજીનું કારણ એજ કે, મીઠાશ ગમે એટલા મોટા જગ્યામાં ખાવાય, પણ જો તે જથ્થો આપણે જરૂર વયે, તો તેથી નુકશાન ન થતાં સામા ફાયદો થાય છે.

દાંતની જાલવણી માટે, તેની સફાઈ સઉથી અગતની ચીજ છે. જે માણસો પોતાના દાંત ધણું સંભાલ લેઈ સાફ રાખે છે, તેમને તેની સલામતી વીશે ધાસતી રાખવાનું કારણ નથી. ખોરાકની કરચો દાંતમાં ધણો વખત ધેર જરાઈને ઠાહવા દેવી, એ કરતાં બીજું વધારે નુકશાનકારક કાંઈ નથી. જમવા પછી હમેશાં બરશે સારી પેઠે દાંત સાફ કરવાથી. તે જોખમ રહેશે નહીં. ખાવા પીવાનો અંદાજો પણ, દાંતની મજબુતી જાલવવાનું એક સાધન છે, તે યાદ રાખવું.

૨૯૮૯ તુરકી સાહિત્ય-વરતમાન પત્રો અને ચોપડી ચોપાનયાંઓનો શોખ, તરકીમાં હાલ સારો વધતો જાય છે. ઇસિતમખોલમાં હોજ પાશાનો રસતો, નામે એક મોહલો છે, જ્યાં આખો મોહલો, ચોપડીની દુકાનોથીજ બરેલો નજરે પડે છે. એ મોહલાની ભિટ લેવાથી, તુરકીઓને કેવી જાતની ચોપડીઓનો શોખ છે, તે જણાઈ આવે છે. તરકીમાં નવ રાજદાં અને બાર અઠવાડીક પત્રો તથા ચોપાનયાં છે. એ દેશના એકવીસ પ્રાંતો તરફથી સરકાર પોતે એક પત્ર બાહાર પાડે છે. ઓગણીશ પ્રાંતોના વહીવટનો વારશીક રીપોર્ટ બાહાર પડે છે. ફરેંચ વારતાઓનાં પુસ્તકોનો તરજુમો વાંચવાનો તુરકીઓને ખુબ શોખ જણાય છે, કેમકે બીજા કોઈ ભાષામાં લખાયેલી વારતાનો તરજુમો તેઓ વાંચતા નથી. વારતા, નાટકો, કવીતાઓ, વગેરે ઉપરાંત, ધરમ, કાયદા, અને વૈદ્યા હુનર સંબંધી પુસ્તકો પણ તેઓમાં ઠીક વંચાય છે. વલી ગજવામાં રાખી શકાય એવી નાની તવારીખ, વારતા, ધરમ વગેરે બાબતોને લગતી ચોપડીઓ હમણાં છપાવા માંડી છે, અને તેમનો ઘણો ફેલાવો થવાની વકી છે. એ ચોપડીઓની કીમત પણ સરવ વરગના લોકોને સગવડ પડે એવી છે.

૨૯૯૦ ઈજીપ્તના લોકોએ અસલ વાપરેલું લોખંડ-શીક લોકોની જીત સુધી ઈજીપ્તના લોકો લોહું વાપરતા કે નહીં તેનો સવાલ ઊઠે છે. કારણ કે, અસલી ખંડીયેરોમાંથી જે હથિયારો, ઓજારો, અને દાગીનાઓ હાથ લાગ્યા છે, તેઓ બધા પીતલના બનાવેલા છે, અને લોખંડના તો માત્ર જુજ જોવામાં આવે છે. તેમજ તે ઉપરની તારીખ એટલી તો અચોક્કસ છે કે, ઈજીપ્તમાં લોખંડ પહેલું ટોલેમીસ લોકોએ દાખલ કર્યું હશે, એમાં શક નહીં. એક લોખંડનો કડકો

૨૪૨ સુખ કુખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

પીરામીડના ચુનાના કામમાંથી હાય આપ્યોછે, જેના ઉપર અસલની કાંઠપણ નીશાની જોવામાં આવતી નથી. વલી તે વખતે ઇજિપ્તના લોકો ઘણા સુધરેલા હતા, અને યાહુદી લોકો, એટલા સુધરેલા ન હોતા તોપણ તેઓ લોખંડ વાપરતા હતા; ત્યારે ઇજિપ્તના લોકોએ તે નહી વાપર્યું હોય, એપણ શક બરેલું છે. કેટલાક વીદ્વાનો કહેછે કે, લોખંડ વપરાતું હતું પણ ઘણું થોડું, કારણ સઘલાં હથીઆરો પીતલના વાપરવાનો શાખ તે લોકોને હતો, તેથી કોઈજવાર લોખંડ વાપરતા.

૨૯૯૧ શાહનશાહ નેપોલીયનનાં નયાધીપણાંને એક દાખલો-ફાનસનાં લડાઈ ખાતાંને પ્રધાન જેનરલ લીવાલ, પોતાની હાલની ચહડતી માટે, ત્રીજા નેપોલીયન નાં નયાધીપણાંને આભારી છે. તેણે એ ભજા શાહનશાહ તરફ એકવાર એવી જેઅદબી દેખાડી હતી, જે તેનાં ભવી-બ્યને બલકે તેની હંદગીને માટે જોખમભરી થઈ પડતે, પણ શાહનશાહ નેપોલીયને તેની લાયકાત તરફ નજર કરી તેની જેઅદબી દરચુજર કરી હતી. તે કેમ બન્યું, તે નીચલા હેવાલમાં ખરાખર સમજાશે.

૧૮૬૨માં મેજર લીવાલ મેકસીકોના લશકરી ખાતા માં નીમાયો હતો. આ લશકરને ચડાઈ કરવાનો હુકમ થયો હતો તે દરમીયાન અમલદારોમાં વારંવાર ચડાઈને લગતી ભાંજગડ થતી હતી. એક રાતનાં ખાણાની વખતે, શેહનશાહની રૂબરૂ, મેજર લીવાલે, આ બાબતના સંબંધમાં લશકરના કારભાર ઉપર સખત ટીકા કરયા, અને શાહનશાહને કંઈ ઉપનામ વટીક લગાડ્યું. આ વાત તરત સઘલા અમલદારોમાં ચરવાઈ ગઈ, અને સઘલા તેની સામે ખીજવાયા હતા. થોડાં અઠવાડીઆમાં શાહનશાહની હજીર

અંક ૧૧મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૪૩

એક લશ્કરી ખાતાના નોકરોને ચહુડતી પાયરી આપવા સંખંધી એક પત્રક આવ્યું. આ પત્રકમાં મેજર લીવાલનું નામ કાઢી નાંખેલું હોવાથી, શાહનશાહે તરત લશ્કરના વડાને આનું કારણ પૂછ્યું. તે સરદાર ગબરાઇ ગયો અને ઉતર આપી શક્યો નહીં. આ ઉપરથી નેપોલીઅને ગંભીરાઇથી કહ્યું, કે તે દીવસે જે તેણે ટીકા કરી હતી, તે મને હજી યાદ છે. પણ તે માટે તેનો વાજખી હક ભુલાવો ઘટતો નથી. એમ કહી તેનું નામ લખવા જણાવ્યું.

૨૯૯૨ નવી શોધોથી ધનાઢ્ય થયેલો દેશ-યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સની ગંજવર દોલતનો ખેત્ર્યાંસ ભાગ નવી શોધોના “પેટન્ટ” ને લીધે છે. તે દેશની એકંદર દોલત ૪૩૦૦૦૦૦૦૦૦૦ ડોલરની ગણવામાં આવે છે, આના ખેત્ર્યાંસ એટલે ૨૮૬૦૦૦૦૦૦૦૦ ને આશરે ડોલર, આ દેશની હાલની અને આગલની નવી શોધોમાંથી બિપજલા છે. એક વીદ્વાન જણાવે છે કે, સાંચાકામની શોધથી, માણસોની શક્તીની ઉત્તમતામાં વધારો થયો છે. દાખલા તરીકે, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં દર વરસે દસ લાખ સીવવાના સંચા અને છે, અગાઉ જેટલું કામ ૧૨૦૦૦૦૦૦ સ્ત્રીઓના હાથથી થતું હતું તેટલું કામ હવે આ સંચાઓથી થાય છે. પારીસના ત્રીશ હજાર માચીના હાથથી જેટલાં બુટ બનતાં, તેટલાંજ બુટ અમેરીકાનું એક જોડાનું કારખાનું બનાવે છે.

૨૯૯૩ ઘોડાગાડીમાં વીજલીના દીવા-થોડા વખત ઉપર આવા દીવા કરવાનો રેવાજ પારીસ શહેરમાં શરૂ થયો હતો, પણ હાલ ઉપલી રીત ઇંગ્લંડમાં પણ દાખલ થયેલી નજરે આવે છે. થોડાં અથવાડીઆં ઉપર લંડન ખાતે એક સુંદર બહમમાં વીજલીના ત્રણ દીવા કરવામાં આવ્યા હતા. એક દીવા ઘોડાના કપાલ ઉપર, બીજો ગાડીવાલાની ટોપી

ઉપર, અને ત્રીજો ગાડીના પછવાડેના ભાગ ઉપર, એવી રીતે ત્રણ દીવા મુકવામાં આવ્યા હતા. તે દુરથી તારા માફક ચલકતા દેખાતા હતા, અને ગાડીની શોભામાં તેથી ઘણો વધારો થયો હતો.

૨૯૯૪ ઈજમનો અસલી વેપાર-ત્રણ ચાર હજાર વરથ ઊપર, વેપાર વણજની ખાખતમાં તેમજ સરવ સુધારાઓમાં, દુનયાનાં સઘલાં દેશોમાં ઈજમ ચઢીઆતું ગણાતું હતું. રાંતા સમુદર તથા સુવેઝનાં અખાતની મારફતે, દુનયાના સઘલા ભાગો ઊપરની વેપારી જીણસો અંહી ભેગી થઈને આસપાસ ફેલાવો પામતી હતી. દુનયાનાં એકમેકથી બહુ છેટે પડેલા દેશો ઈજમ, અકસર કરી તેની રાજધાણી કેરો શહેર મારફતે, અરસપરસનો વેહવાર રાખતાં હતાં. જમીન તેમજ દરયાને મારગેનો વેપાર ચલાવાનાં મધ્ય ખીંદુ તરીકે કામે લાગે એવો જગાએ તે આવેલું છે. દરયાઈ વેપારનાં મધ્ય ખીંદુ તરીકે આન્યેખી તે કામે લાગે છે, તે વાત આવણી નજરથી દુર નથી. આગલા વખતમાં તે ખંને મારગેના વેપારનું વડું મથક હતું. ચોક્કસ મુદતે તયાંથી વેપારની મોટી મોટી વંજરો નીકળીને, ચોપાસ ફેલાતી હતી. કેટલીક વંજર ઊતર પુરવ તરફનો રસતો લેઈને, સીરયાનું જંગલ વઢાવી પાલેસટાઈન તથા એશીયા માધનરમાં આવતી; બીજી પુરવ તરફ થઈને, તુરકસતાન, ઇરાન, હીંદુસતાન અને ચીન તરફ જતી હતી; ત્રીજી દક્ષીણ પુરવનો મારગ લેઈને અરબસતાન આવતી; અને ચોથી પશ્ચીમ તરફ થઈને ઊતર આફ્રીકામાં જતી હતી. પાછલથી તે વેપાર યુરોપ તરફથી લખાયો હતો. વંજરોથી વેપાર કરવાની રીતી, એશયા અને આફ્રીકામાં હજી પણ ચાલુ છે. કેરોથી આન્યેખી મોટી મોટી વંજરો નીક

અક ૧૧મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૪૫

સ છે, અને તે વેલા ભારે ધામધુમ તથા ધરમ સંબંધી ફી
યાઓ અને મેલો થાય છે, જે કેટલાક દીવશો સુધી ચાલુ
રહે છે. હીંદુસતાન સાથનો વેપાર આગલ એકલો ઇજીપટ
ને મારગેજ થતો હતો, અને તે જાલવી રાખવાને ઇજીપટ
ના રાજકરતાઓ બહુ ખંતી હતા. રામીસીસ ત્રીજાએ, ઈ. સ.
સ. ૧૬૦૦, અને હાલની સુએઝની નેહર ખોદાવા
ની ૩,૪૭૦ વરસ આગમજ, વાહણોને છેક કેરો સુધી લા-
વવા માટે સુએઝની પેહલી નેહર ખોદી હતી. ઈ. સ. ૫
રવે ૬૪૦માં હાલની નેહર બનાવવાની યોજના ઉભી કરવા-
માં આવેલી કેહવાય છે, પણ કહે છે કે, ખલીફ આમરે તે
ભાંગી પડાવી હતી.

૨૯૯૫ અજાયબીઓથી ભરપુર એક પરવત-અ-
રેબીયન નાહટસનાં કલ્પોત વરણુને ને ટકર મારે એવી ખુ-
દરતી અજાયબીઓથી ભરપુર એક પરવત, કાલોશ્ચિરનીયામાં
જોવામાં આવે છે. તેમાં કેટલેક ઢેકાણેથી ઉકલતાં પાણીના
ઝરાઓ વહે છે. એ ઝરાઓમાંના થોડાક ધીમાં વેહતાં
ગરમ પાણીના છે, પણ બીજાઓમાંથી તો ખલખલતું
અને ફીણ આવતું પાણી વહતું જાય છે. કોઈ ઝરા
બીજાર જોવા સ્વચ્છ, અને કોઈ, ગંધક, નીમક, ફટકી વગેરે
ખનીજોના ભેલથી સફેદ બનેલા દીશે છે. તેમાં એક ઝરા,
જોનારોએને બહુ રમુજ આપે છે. તે એટલો તો નાનો
છે, કે ચાહેની કીટલીમાંથી પાણીની ધાર વહેતી હોય, તેવો
ભાગે છે. તેમાંથી થોડે થોડે વારે એક ચમચી જાટલું પાણી
નીકલીને, કેટલાક ફુટની જિઆઈથી હેઠલ પડે છે. એ ઝરાઓ-
માંથી વરાલ નીકલતી જાય છે, અને મોટાં કારખાનાઓ ચા-
લી રહ્યાં હોય તેવા અવાજ ત્યાં થઈ રહે છે. વલો એવા એક
ઝરાની સેજ માત્ર દશ વાર કદમ જાટલી જિઆઈએ બરફ બં

૨૪૬ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

ધાયણું જોવામાં આવે છે. તે બરફનો રંગ તદ્દન રાતો હોય છે, એટલો રાતો કે, જરા બરફ પકડીને હાથમાં પકડતાં, તે રંગ આપણા હાથને લાગી રહે છે.

૨૯૯૬ ગરીબ દરદીઓને મુક્ત જોરાક આપવાની ગોઠવણ-દરદો સાળાં થવાનો આધાર, ઘણું કરો દવા કરતાં જોરાક અને ખીજી માવજત, બિપર વધારે રહે છે. ગરીબોને ધરમનાં દવાખ ન એા અને આસપીટલોથી દવા મલી શકે છે, પણ જોરાક જેવી અગત્યનો મદદ તેમને મલે એવી ગોઠવણની જરૂર તરફ ડોઠનું ધ્યાન અત્યાર સુધી એંચાણું ન હતું. તે અગવડ ટાલવાનું કામ, હાલ લનડનમાં કેટલી ધરમી બાનુઓએ માથે ઉઠાવી લીધું છે. દરેક મોટી આસપીટલની જોડે જોડે અકેક રાંધણુ શાલા ખાંધવાની તેઓએ યોજના રચી છે, અને તે રાંધણુ શાલ માં દરદીઓને ફાયદો કરવા સાથે સ્વાદ આપે એવા જોરાકો તૈયાર બનાવી રાખવામાં આવશે. અશક્ત અને લાચાર જણાય એવા દરદીઓ ને આસપીટલના ડાક્ટરે સરટીફિકેટ આપવાથી, ઘટતા વખત સુધી તેને ઘેર બેઠું જરૂર જોગ જોરાક પોહચતો કરવા માં આવશે. જેઓ તદ્દન લાચાર નહી હોય, તેમની પાસેથી સેજસાજ લવાજમ લેવામાં આવશે. આ ગોઠવણ સધલી તરફનાં ઉતેજન અને ટેકાને લાયક છે.

૨૯૯૭ ફોટોગ્રાફ લેવાની એક નવી યુક્તી-છુપી રીતે ગમે તે માણસ અથવા જગાના ફોટોગ્રાફ લઈ શકાય, એવી એક યુક્તી હાલ શોધી કાઢાડવામાં આવી છે. તે એવી રીતે કે, યુરોપયનોની પેહરવાની સાધારણ ટોપીમાં નાનો ફોટોગ્રાફ પાડવાનો સંચો તથા ખીજી સધલી જોગવાઈઓ ગોઠવવામાં આવે છે, અને તે ટોપી પેહરવા કાઢાડવામાં કશી અડચણ પડતી નથી. ફોઈખી વખતે એ ટોપી હાથમાં લઈ

અંક ૧૧મો.] સુખ દુઃખનો સાથ. ૨૪૭

ને, સામાં માણસનું ધ્યાન નહીં એવાય એવી રીતે હલવેથી ગોઠવીને તેનો ફેટાચાક પાડી લેઈ શકાય છે. અલખતાં, જો એ કામ તદ્દનજ છુપી રીતે કરવું હોય, તો તેમાં હાથ ચાલાકી તથા સંભાલની ઘણી જરૂર પડે છે.

૨૯૯૮ ભુમીતીની ગણતરીને લગતી એક નવી યુકતી-કુંડાલાને ચોરસનું રૂપ આપવું હોય તો, તેને વાસતે એક વીંદવાને ઘણી સહેલી યુકતી શોધી કાઢી છે. તે એ કે, એક ધાતુની ચીપનું કુંડાલું બનાવવું, અને તે એક ટેબલ ઉપર રાખી તેમાં બંદુકના નાના છરા ભરવા, એવી રીતે કે તે દરેક જોડે જોડે રહે. પછી તે છરા કાઢીને એક ચોરસ વાસણમાં ભરવા. આમ કર્યા પછી એક કાટખુણો લેઈ પેલા ચોરસ વાસણ ઉપર મુકવો, અને જ્યાં મુધી વાસણની બે બાજુ અને કાટખુણાની બે બાજુ વચે બરાબર છરા ગોઠવાઈ જાય, ત્યાં મુધી કાટખુણો વાસણના ખુણાં તરફ લેતા જવું. જ્યારે બરાબર છરા ભરાઈ રહે, ત્યારે જાણવું કે આ ચોરસ, તે કુંડાલા બરાબર થયું. વળી તે વીંદવાને જાણવે છે, જે કોઈ માપણી કરનારને વાંકો ચુકો જમીનનો કડકો માપવો હોય, તો તેણે જમીનના કટકાના પ્રમાણમાં એવોજ નાનો આકાર ધાતુની ચીપથી બનાવવો, અને પછી તેમાં ઊપર પ્રમાણે બંદુકના છરા ભરી, તે પાછા ચોરસ વાસણમાં નાખી, કાટખુણાનો ઊપયોગ કરવો, જેથી કરીને જમીનના કટકાનું ચોરસ પ્રમાણ આવી રહેશે. આ યુકતી, સરવે ધરોને ઘણી ઊપયોગી થઈ પડશે.

૨૯૯૯ એક તેલના સુકાઈ ગયેલા કુવાને તાજે કરવાનો અખતરો-પેનસીલવેનયાનાં રણોમાં આવેલા તેલના કુવાઓમાંનો એક જીનો કુવો કેટલોક વખત થયો સુ-

૨૪૮ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

કાંઈ જવાથી, તેને તાજે કરવા માટે તરેહવાર અખતરાઓ અજમાવી જોવામાં આવયા હતા. બધી કોશિશ નીષફળ જવા પછી, “નાઇટરો ગલીસેરીન” નામે ફાટી ઊડનારી વસતુઓમાં સરવેથી સરસ ગણાતી એક પદારથ અજમાવી જોવામાં આવી. તે ફતેહમંદ ઉતરી ખરી, પણ તેની અસર ઘણી વીસમય પમાડનારી તથા બારે ગબરાટ આસપાસ ફેલાવનારી નીવડી. પચાસ ખાટલી જોટલું “નાઇટરો ગલીસેરીન” ભરેલો એક ગોલો તે કુવામાં નાખીને ફાડવામાં આવ્યો. તરતજ તેમાંથી થોડુંક પાણી નીકળીને દસ બાર ફીટ જોટલી ઊંચાઈ સુધી ચઢી આવ્યું, પણ પછી થોડા વારમાં તે સમજું ઊતરી ગયું. પછી વલી એક ઝરાના આકારમાં બલી ગયલું ગલીસેરીન, ધુલ, રેતી કાદવ વગેરે થોડોક વાર ખાહાર ઊડવા લાગું. એ મીઝનો રંગ પહેલાં કાલો હતો, પણ રફતે રફતે તે પીલાસ પકડતો ગયો. પછી એક મોટા ઘડાકા સાથે ફેટલીક ગયાસ ખાહાર નીકળી, અને તેનું એક નાનું સરખું વાદળ કુવાની આસપાસ પથરાઈ રહ્યું. તે ખુલું થતાંજ, તેલનો ઝરો એક સોનેરી કુવારા માફક અંદરથી નીકળ્યો. તે હવામાં હેંશી ફીટ જોટલી ઊંચાઈએ ઊડીને, સોનેરી રંગના વરસાદ માફક આસપાસ વરસવા લાગ્યો. આસપાસનાં ખેતરોમાં તેલની રેલ ચાલી રહી, અને ઊપરથી ગાસનું એક વાદળ ધુમી રહ્યું. કુવાની નજીક માં આવેલાં ઘરો જોખમમાં આવી પડ્યા, અને કેટલેક ઠેકાણે તો આગ પણ સળગી ઉઠી. ફેટલીક મેહનત અને જોખમ એડવા પછી, ચોવીશ કલાકે ઝરો કુવામાં ઉતારવામાં આવ્યો. તેટલા અરસામાં આઠ હજાર મોટાં પીપ ભરાય એટલું તેલ ખાહાર ઊભરાયું હતું. પાછલથી તપાસ કરતાં જણાયું કે, જ્યારે આ જુના કુવામાં તેલની છત ચાલી રહી હતી, ત્યારે તેની આસપાસના કુવાઓનું તેલ ખુટવામાંડયું હતું.

અંક ૧૧મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૪૯

૩૦૦૦ એક લુટાયલા પોસ્ટ માસ્ટરની કાહણી-
આશ્ચર્યાના લીંચુ નામે છલાનો પોસ્ટ માસ્ટર થોડા વ-
ખત ઊપર મુસાફરી કરતાં એવી નવાઈ સરખી રીતે લુટાયો
છે, જેનો હેવાલ કહીત કાહણી ક્રીસા જેવો લાગે છે. તે
પોસ્ટ માસ્ટરનું નામ હેર પેઝલ છે. ગયા જાનેવારી માસમાં
તે સઠાયર ખાતે ફેટલોક ક્રીમથી અવેજ લેઈ જવા માટે પો-
તાને ગામથી નીકળ્યો હતો. એ વેલા રેલવેમાં તેની સાથે
એક આખરદાર દેખાવનો શખ્સ બેઠો હતો. વાતચીત આ-
લતાં તે શખ્સે પોતાને એક વીમા દલાલ તરીકે આલખા-
વ્યો. તે સારા સ્વભાવનો માણસ દીશવાથી, હેર પેઝ-
લ તેની સાથે ઊલટથી વાતો કરવા લાગ્યો, તથા પો-
તાની મુસાફરીનું કારણ તેને બાલા દીલથી કહી દીધું.
ફેટલોક વાતચીત પછી વેલા શખ્સે એક તપકીરની
દાખડી પેઝલ સામે ધરી, જેમાંથી ચમટી ભરીને સુઘતાંજ
તે બેહોશ થયો. ફેટલાવાર બેબાન રહ્યો, તેનો કાંઈ તેને
ખ્યાલ નથી. પણ પાછો હોશયારીમાં આવતાં, એક અતી
ઝડપથી દોડતી ઘોડાની ગાડીમાં તેણે પોતાને દીઠો. વેલા
શખ્સ તેની પાસે બેઠો હતો, અને એક ઊંડ જગામાં
થી તેમની ગાડી પસાર થતી હતી. આપણે ક્યાં જઈએ
છીએ કરી પેઝલે પોતાના સાથીને પુછ્યું, પણ તેનો ઊતર
નહી દેતાં, તેણે પેઝલનાં માહડાં ઊપર એક બીણો રામાલ
ફેરવ્યો, અને તેથી તે તરતજ પાછો બેહોશ થયો. છેક
બીજી સહવારે તે હોશયાર થયો, અને તે વેલા એક ખુલી
બગીમાં એક તદનજ અજાણુ શખ્સ સાથે તેણે પોતાને
બેઠો દીઠો. ખેડુતને પોશાક પેહરેલા બાજે એક શખ્સ
તેમની ગાડી હાંકતો હતો, પણ વેલા ખોટા વીમા દલાલ કેથે
નજરે પડ્યો નહી. વલી વધારે તપાસ કરતાં પેઝલને જ-

૨૫૦ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

ણાકુંડે, તેની પછસા ભરેલી કોથલી તથા થંડીનો મોટો હોડવાનો ડગલો ગુમ થયાં હતાં. આ પેલા એક ખીણમાંથી તેમની ગાડી પસાર થતી હતી. થોડે વારે એક ગામડાં મધે એક ભાગેલાં જ્યાં ઘર આગલ ગાડી ઊભી રહી. અંહી ઉતરી પડવાનો તેને હુકમ થયો, અને તે ઘરના એક ઊંચ દેખાવના ઝોરડામાં તેને આર દીવસ સુધી બંધ કરવામાં આવ્યો. તેની ગાડી હાંકવા બેઠેલા પેલા ખેડુત જ્યાં શખસ વખત સર તેને ભાજન લાવી આપતો હતો, તે શીવાય કોઈ માણસ તેના દીઠામાં આવતું નહતું. પાંચમે દીવસે તેને પાછો બાહાર કાઢવામાં આવ્યો, અને એક ગાડીમાં બેસાડીને ગાડી જોરથી દોડાવવામાં આવી. પોતા સાથે ગાડીમાં બેઠેલા શખસને પેઞ્જે તરેહવાર સવાલો પુછ્યા, પણ માત્ર તે એટલો જ જવાબ વાલતો કે, “મુગા રહો ! અમે તમને તમારે ઘેર પાછા લઈ જઈએ છીએ.” અર- ઘાક કલાક એ ગાડીમાં નીકળી જવા પછી, એક નાના રેલવે સ્ટેશન ઉપર તેઓ ઊતર્યા. અંહી પેલા પેઞ્જલને રેલવેમાં મલેલા ડગારે શખસ પાછો નજરે પડ્યો. તેણે તેનો ડગલો, પછસાની કોથલી વગેરે પાછું સ્વાધીન કીધું, તથા સ્ટાયર ખાતે જવા માટેની એક રેલવે ટીકીટ આપી. એવામાં રેલવે ટરૈન આવી લાગી, અને તેઓએ તેને ઝડપથી તે ટરૈનમાં બેસાડી દીધો. એ સઘળું એટલી ઝડપ- માં બન્યું, કે પેલા શખસને કશોખી સવાલ પુછવાનો વ- ખત પેઞ્જલને મલમો નહી. તેણે ટરૈનમાં બેઠા પછી પોતાની પછસાની કોથલી ખાલી, અને તેણે રાખેલી વકી મુજબ તે ખાલી જ હતી. સ્ટાયર આવી પુગવા પછી તેણે સરવ હકીકત પોલીસને કહી તે એટલો તો આખરદાર અને જ- હ્ણીતો માણસ છે, કે તેના ખોલને સઘની તરફથી માન મ.

અંક ૧૧મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૫૧

લે છે; બાકી જે તેની જગામાં બીજો કોઈ હોતે, તો તેની આ નવાઇ સરખી હકીકત માનવા ના પાડીને, સતાવાલા-
ઓ સામે તેની ઉપર પોસટ ખાતાંના નાણા બિચાપત કર-
વાનો વાંક મેલતે.

૩૦૦૧ સઘલી રીતે એકમલતા બેડયા બાઈઓ-
જેડયાં બાઈ બેનો ધણી રીતે એકમકને મલતાં નીવડે, એ-
સ્વભાવીક છે, પણ તદ્દન દરેક બાબતમાં એકમલતાં જો-
ડયાં બાઈ બેનો થોડાંજ હોય છે. તેવું મલતાપણું ધરાવ-
નાર બે જોડયા બાઈઓ થોડી મુદત થઈ લંડનમાં મરણ
પામયા છે. તેઓ માત્ર પોણા બે વરસની ટુકી છંદગી ભાગ-
વી મરણ પામયા છે. તેઓ સઘલી વાતે એક સરખા હતા.
તેઓ જ્યારે આજ્ઞરી પડે ત્યારે સાથેજ પડતા, અને
શેવટની ધડી સુધી તેમનું મલતાપણું ઠકી રહ્યું હતું. ઉ-
પજ્યાનાં દરદથી તેઓ મરણ પામયા. જો રોગ એકી વખતે
બંનેને લાગુ પડ્યો, અને બંને એકજ ધડીએ મરણ
પણ પામયા.

૩૦૦૨ એક અતી સગવડ ભરેલી ગાડી-એક અ-
મેરીકન લોહારે એક ધણી સગવડ ભરેલી ગાડી બનાવી
છે. તે ગાડી માણસોના કરતાં ઘોડા તથા બલદ જેવાં ગા-
ડીમાં જોડાતાં પ્રાણીઓ માટે ધણી સગવડ બલકે આશી-
રવાદ ભરેલી છે. જનવરોનો તે તડકાં વરસાદ વગેરથી બ-
ચાવ કરવા ઉપરાંત, તેમને ટેકડી જેવી જિંચાણ
જગા ઉપરથી ઉતરતી વેલા ગાડી ધસડવાની મેહનત
થી સદંતર બચાવે છે. એ ગાડીને ધણું જિંચાં ચાર
પછડાં છે; અને તેમાંથી એવી રીતે મેહરાબ કાઢાડ્યો છે, કે
તેમાં જોડવાનો ઘોડો અથવા બલદ ગાડીની નીચે અને પ-
છડાંઓની બરાબર વચે વચમાં જોતરી શકાય. ઘોડાની

૨૫૨

સુખ દુઃખનો સાથી.

[પુસ્તક ૭મું-

ગરદન શીવાય સઘલું શરીર ગાડીની નીચે, પણ ધણી મોક-
લાસથી રહે છે. એવી રીતે ગાડી ધસડવાથી જનવર ઉપર
બોલો ધણો કમતો રહે છે. વલી તેમાં એવી ગોઠવણ કરેલી
છે, કે ટેકડી અથવા બીજી જિંચાણ એથી ઉતરતી વેલા ગાડી
પોતાની જ ગતીથી સડસડાટ નીચે ઊતરી જાય છે, અને તે
ટલા સઘલો વખત ઘોડાના પગ એંચાણને જમીનથી સેજ-
જિંચા રહે છે. આથી ઉતરાણ પર ગાડી ધસડવાની મેહનત
ને બદલે, સામો ઘોડો નચીંતાઈથી ગાડીને તલીયે ઊભો
રહે છે. એ ગાડીને બાજુએ ફેરવવા તથા ઉભો રાખવા
માટે ઘોડાને એંચવો પડતો નથી, પણ તે પોતાની મેલેજ
બાજુએ ફેરે તથા ઉભો રહે એવી તેમાં ગોઠવણ કરેલી છે.

૩૦૦૩ બેહાંસી વરશના એક ડોશા. ઉપર મંડા-
યલી લગનનો કોલ તોડવાની ફરયાદી-બેહાંસી વરશનો
એક ડોશા પોતાની વરધ વધને છાજતું એકાંતપણું છોડીને
પરણવા નીકલે, જવાન છોડીએ સાથ પ્યારમા પડે, અને
શેવટે લગનનો કોલ તોડવાના વાંક માટે હનસાફની
અદાલતમાં ઊભો રહે, એ સઘલું, નવાઈએના આ જમા
નામાંબો, આપણને અચરતીમાં નાખે એવું છે. પણ એવો
બનાવ ખરેખર પેનસીલવેનયામાં બન્યો છે. ખરી બનેલી
આ કાહણીનો બુજેરગ નાયક, એકવાર શેરીફનો માનવંત એ
ધો ભોગવી ગયો એક આબરુદાર અને તવંગર ગ્રહસ્થ છે.
થોડોજ વખત થયો તેણે પોતાની બેહાંસીમાં વરસગાંઠ ઉગાડી
હતી. એટલી મોટી વય છતાં તેનામાં એવી જવાની અને તેજ
રહી છે, કે ત્રેવોશ વરસની એક ખુબસુરત કનયા ઉપર તે મોહી
પડ્યો હતો, અને વલી વધારે અજાયબી એ છે કે, તે જવા
ન કનયા તેનો પ્યાર સવીકારતી હતી. કહીશકાતું નથી, કે આ
બુઢા આશક ઉપર યા તેની ગંજવર દોલત ઉપર, આ નાજ

અંક ૧૧મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૫૩

નીન મોહી પડી હતી. તેઓ બંને અરસપરસ લગનના કોલ-
થી બંધાઈ ચુક્યાં હતાં; અને બંનેના કુટુંબીઓ એ લગનની
આડે આવતાં જણાવાથી, તેઓ પોતાને ગામથી નાસી જ-
ઈને છુપી રીતે પરણી આવવાને વઢીક તક્યાર થયાં હતાં.
બંને વચ્ચે થયેલી ગોઠવણ મુજબ, કન્યા પેનસીલવેનવાથી
ચુપચુપ નીકળીને એક બીજા ગામ જઈ રહી. તેણીના ઘ-
રડા દીલદાર પાછલથી તયાં જનાર હતા, પણ તેણીએ તેવણ
મોટે દીવણે સુધી રાહ જોવા છતાં તેમનું ડેકાણું જણાવું
નહી. અંતે નીરાશ થઈ તેણી પાછી પોતાને ગામ આવી,
અને ભારે અજબબી સાથે જાણવું કે, તેણીની ગેરહાજરીમાં
પેલા બુઢો કોઈ બીજા ખુબસુરત કુમારીકા સાથે પરણીને
નચીત બેઠા હતા. તરતજ તેણીએ તે બેવફા બુઢા ઉપર લગ-
નનો કોલ તોડવાની ફરયાદો માંડી, અને તેમાં વીશ હજાર
ડાલરની નુકશાનીનો દાવો કીધો. કોરટે તેણીને માત્ર ત્રણસો
ડાલરજ અપાવ્યાછે, પણ તેથી નારાજ થઈ તેણીએ અપીલ
કરવાથી, આ વરઘોડો વડી અદાલતમાં ગયો છે.

૩૦૦૪ ચીનાઓનો લુઠારાઓનું રક્ષણ કરનાર
દેવતા-ચીનાઓમાં, બીજા મુરતીપુજક લોકો માફક, અ-
ગણીત દેવતાઓની પુજા થાય છે. તરેહવાર પ્રકારના દે-
વતાઓમાં, લુઠારા અને ચોરોનો પણ એક ખાસ દેવતા
હોય છે. “ નીયુ હીંગ કંગ ”નાં નામથી તે ઓળખાયછે.
તેની પુજા કરવાથી દોલતનો વધારો થવાની આશા રાખ-
વામાં આવે છે, અને તેથી ચોર લુઠારાઓજ નહીં, પણ
બીજા ઘણા લોકો તેની આરાધના કરે છે. ચીનાઓના દર
આઠમા મહીનાની સતરમી તારીખે, તેનો તેહવાર ભારે
ધામધુમ સાથે પાલવામાં આવે છે. તેનું કથું ખાસ મંદીર
નથી, અથવા તેની મુરતી પણ બનાવવામાં આવતી નથી;

૨૫૪ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

પણ ખુલી જગામાં ઊભા રહીને, તેના ભગતો તેની આરાધના કરે છે. તેને “ સવરગને વચ્ચે ભાગે વસ્તો દેવતા, ” એવા એકલાખથી પીછાણવામાં આવે છે, અને તેની પ્રાથના વખતે જરૂર એ એતાખનો ઊપયોગ થાય છે. તે જમીન ઊપર કદી ઊતરવાજ, ધ્રુવો નથી, એમ કહેવાય છે, અને તેથીજ, તેનાં માનમાં દેહડું બાંધીને તેને નીચે ઊતરવાનો કંટાળો આપવાને તેના ભગતો દરસ્ત ધારતા નથી.

એ દેવતાને વાસતે એક ઘણી રમુજ દંતકથા તેઓમાં ચાલે છે. કહે છે કે તે પોતે અસલ ચોર હતો. જોયો તે ચોરીમાં એકો હતો, તેવોજ તે માતપીતા તરફની ફરજ બજાવવામાં પણ ચુસ્ત હતો. એક વેલા તે ભાત ઉકાલવાની એક કીટલી કોઈને ત્યાંથી ચોરી લાવ્યો. તેની માતાએ તેને ઠપકો આપીને કહ્યું, “ લોકોને આરાક પકાવવાની અગતની એવીજ ચીજ તું ચોરી લાવ્યો, એ બહુ ખોટું કર્યું. જોની એ કીટલી હશે, તેને બહુ અગવડ ખમવી પડશે, મોટે એ વી ચીજ ઊપર કદીબી હાથ ઊંચકવો નહીં. જો એ કીટલી વચ્ચેને તેના પછસાનું અનાજ તું ઘરમાં લાવશે, તો તે હું કદીબી ખાનારી નહીં.” એવો ઠપકો સાંભળીને, તે કીટલીનું શું કરવું તે વીશે તેણે પોતાની માતાની મરજી પૂછી. જોની તે હોય તેનાં ઘરમાં પાછી તે મેલી આવવાનો તેણીએ હુકમ કીધો. આ હુકમ બજાવવો મુશ્કેલ હતો, કેમકે દેવતાએ તે કીટલી રાતની વખતે અંધારાનો લાભ લેઈને ચોરી હતી, અને હવે છેક ઉજરડું થવા આવેલું હોવાથી, જો તે પાછી મેલવા જાય તો પકડાઈ જવાનો ભય હતો. આ વાંધો તેણે પોતાની માતાને જણાવ્યો, પણ તેણી બોલી, “ જો તું એ કામ બજાવજા જશે, તો જરૂર આકાશમાં અંધારું થઈ આવશે, અને તેના આશરો હેઠલ તું તારું કામકાણું લેજ.” માતાનો હુકમ

અંક ૧૧મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૫૫

માથે ચહડાવી તે પેલી કીટલી પાછી મેલવા ગયો. ત્યાં છે તે. પેલા છેક સહવાર પડવા આવી હતી, અને ઉજરડું સેજ-સાજ થયું હતું, તો પણ તે પેલા કીટલીના માલિકનાં ઘર આગલ જઈ પુગો, એટલે આકાશ ઘેરાઈ આવીને રાતના નેવું અંધાર પડવા માંડ્યું. તે તકનો લાભ લેધને તેણે પેલી કીટલી, તેની અસલ જગાએ મેલી દીધી.

૩૦૦૫ પટા રમનારી સ્ત્રીઓ-એક ફરેંગ પત્રવાલાએ થોડી મુદત બપોર પોતાની આફ્રીસમાં એક મીત્ર મંડલ ભેગું કરી, તેમની ગમત માટે એક નવીજ પ્રકારનો તમાશો કરાવ્યો હતો. કેટલીક જવાન અને ચાલાક છોડીઓ પાસે તલવાર તથા અંજરથી પટાખાજીની રમત ત્યાં કરાવવામાં આવી હતી. એ રમતને અનુકૂલ થઈ પડે એવો, તો પણ સુંદર અને પુરતી રીતે મલાજે જાલવે એવો પોશાક, આ લડાયક નાજુક પંથનીઓએ પેહરવો હતો, અને તે, તેમજ તેમની પટા રમતી પેલાની ઢપછપથી સરવ તમાશગીરોનાં મન બપોર ઘણી સરસ અસર થઈ હતી. મરદના નેવી ચાલાકી, હીમત, અને ઝડપ સાથે તેમની ખુદરતી નાજુક અને મનહરણુ હીલચાલ ભિલાવાથી, તેની ખુબીમાં બહુ વધારો થયો હતો. સરવેથી સરસ રમનારી માટે એક બાંગડીનું ધનામ કરાવવામાં આવ્યું હતું. તે માટે જખરી કસાકસી ચાલવા પછી, સઘલી રમનારીઓને પછાત પાડીને બે બેહનોએ હરીફાઈ કરવા માંડી હતી, અને કેટલેક વારે તેમાંની એક ફતેહમંદ ઉતરી હતી.

૩૦૦૬ ઈંગિરેજ નીશાલયાઓનાં પરીક્ષા પત્રકોના કેટલાક રમુજી નમુના-લંડનની શાલાઓનો વહીવટ કરનારી મંડલી તરફની કેટલીક સકાલરશીયો માટેની વારશીક પ્રીક્ષા થોડો વખત ઉપર લેવાઈ હતી, એ પરીક્ષામાં હરીફાઈ

કરવા નીકલેલા જવાન વીદ્યારથીઓમાંના કેટલાકોનાં પત્રો ધણી રમુજ ભુલોથી બરેલા હતાં, અને તેના કેટલાક નમુના ત્યાંનાં કેલવણીને લગતાં એક પત્રે ઉતારી લીધા છે. અમારા વાંચનારાઓની ગમત માટે, તેમાંના થોડાક અતરે ઉતારી લેવાની અમને લાલચ થાય છે. એક ચાલાક વીદ્યારથી, રાણી વીક્ટોરયા ક્યા હકની રહે ઈંગ્લંડનાં તખ્તપર બેઠી છે, એવા સવાલના જવાબમાં જણાવે છે કે, તેણી પ્રીનસ આલબરટની ધણીયાણી હતી, અને માજી રાજની બેઠી હતી, તેથી ઈંગ્લંડની ગાદી ઉપર તેના હક લાગુ પડે છે. બીજો વધારે આગલ વધીને કહે છે કે, તેણી રાજ એડવરડ છઠા (જે છેક સોલમી સદીમાં થઈ ગયો છે) ની બેઠી હતી. પણ ત્રીજો ચોતાના પેહલા બંને બાઈબંધાને છેક પછાત પાડે છે. તે કહે છે કે, તેણીએ એક મોટી લડાઈ જીતવાથી, તેને ગ્રેટ બરીટનનું રાજ આપવામાં આવ્યું હતું. સતરમી સદીમાં ઈંગ્લંડમાં પ્રજાસત્તાક રાજ સ્થાપનાર પ્રખ્યાત આલીવર કરામબેલને, હાલ ના સેનાધીપતી લારડ બિલસ્લીના બાઈતરીકે, એક વીદ્યારથી ઓલખાવે છે. તેના બીજો બાઈબંધ, અમેરીકાના પ્રખ્યાત પ્રેસીડન્ટ જ્યારજ વાશીંગ્ટનને વરાલ યંત્રનો શોધ કરતા બનાવી મૂકે છે. વલી બીજો જવાન, વાશીંગ્ટનને લારડ મેલસનનો એક મદદનીશ અમલદાર કહે છે. કનસરવેટીવ અને લીબરલ ટોલી વીશે સમજ માંગનારા એક સવાલના જવાબમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, જો પ્રજાના પાંચસા છુટે હાથે ખરે છે, તેઓ લીબરલ ટોલીના કેહવાય છે; જો લીબરલોને ધીકારે છે, તેઓ કનસરવેટીવના નામથી ઓલખાય છે; મીં ગલાડસ્ટન લીબરલ છે, અને આમની સભાનો તે પ્રમુખ છે; લારડ બીકનસફીલડ કનસરવેટીવ છે, અને બિમરાવોની સભામાં તે વડો ગણાય છે. “ આ દુનયા

અક ૧૧મો.] સુખ દુઃખનો સાથો. ૨૫૭

એક નાટકનો તખ્તો છે," એવી નાટક ગુરુ શેક્ષપીયરની કેહવતનો અર્થ, એક જવાન વીદ્યારથી તદ્દન નવીજ રીતનો સમજાવે છે. તે કહે છે કે, લોકોને ચાલવાને બની શકે એવા ચપટા તખ્તો જોવી આ પરથવી છે, તેથી તેને નાટકના તખ્તો સાથે સરખાવવામાં આવી છે. દેશી વીદ્યારથીઓના અભ્યાસમાં જોડ આપણ કાહડનારા તથા તેમની દરેક નાની બુલોને મોટું રૂપ આપી તે બપર ચુંથણું પાડનારા આ દેશના અંગ્રેજોને. પોતાના સ્વદેશી વીદ્યારથીઓની ચાલાકીના આ નમુનાઓનો ધ્યાનથી અભ્યાસ કરવાની અમારી ભલામણ છે.

૩૦૦૭ અમેરીકન સ્ત્રીઓની એક વીચીત્ર આદત-જ્યારે અમેરીકન સ્ત્રીઓ, કાંઈ કામ પ્રસંગે બહાર જાય છે, ત્યારે હાથમાં એક નાનું પાકીટ રાખવાની તેમની ટેવ હોય છે. એવું જણાય છે કે, ફ્રેન્ચ લોકોને આ રીવાજ પસંદ પડતો નથી, કારણ તેમના દેશમાં તો પરચુટણ વધદનો ધંધો કરનારી સ્ત્રીઓ, પોતાનાં નાનાં હથીઆરો રાખવાને વાસ્તે જ, આવાં પાકીટોનો ઉપયોગ કરે છે. એક વખતે એક અમેરીકન જુવાન સ્ત્રી, હાથમાં પાકીટ લઈ, પોતાની એક ફ્રેન્ચ સહીપણીની સાથે ફરવા નીકળી હશે. તે રસતામાં એક તેમને ફ્રાન્સથી નવી આવેલી સ્ત્રી મળી, જેની સાથે આખને જણી વાત કરવા ઉભી રહી. પણ ફ્રેન્ચ સ્ત્રીતો અચંબો પામી જરા દુર જઈ ગઈ. જ્યારે તેણીને ખોલાવવામાં આવી, ત્યારે તેણીએ પેલી અમેરીકન તરફ હાથ કરી પુછ્યું કે, આવાં માણસો મંડલીમાં આવી શકે ખરાં કે ? તેણીની સહીએ જણાવ્યું કે તમે ખોલો છો તેની કાંઈ ખબર પડતી નથી, જવાબમાં તેણીએ પાકીટ ભણી આંગલી કરી. પણ જ્યારે તે ફ્રેન્ચ સ્ત્રીને સમજાવવામાં આવ્યું કે, આતો

૨૫૮ સુખ દુઃખનો સાથી. — [પુસ્તક ૭મું—

ન્યુયાર્કની એક આબરુદાર અને ગ્રહસ્થ સ્ત્રી છે, ત્યારે તે ધણી વીચારમાં પડી ગઈ હતી.

૩૦૦૮ છુપા ખજાનાની શોધમાં જનાર કાફલો—
એક છુપા ખજાનાની શોધમાં આગ્રીલ ખાતે ગયેલા એક કાફલાને લગતો હેવાલ એક અંગ્રેજી પત્ર નીચે મુજબ આપે છે:—એવું કહેવાય છે કે, આ ખજાનો શોધી કાઢવાની હીમત કરનાર એક ધરડો અને પ્રખ્યાત વહાણવટી છે. આ વહાણવટીએ અગાઉ ધણા વરસ સુધી મોટા વેપાર ખેડ્યો હતો. એક વખતે તેની સાથે એક ધરડો ખલાસી હતો, જેણે વહાણવટીને જણાવ્યું કે જો તમે મને ભાગ આપવાને વાસ્તે બંધાઓ તો હું તમને એક છુપા ખજાનાનો પત્તો આપું, કારણ કે હું પોતે ઘણો ગરીબ છું. અને વલી મંદવાડે મને હેરાન કીધો છે, મોટે ભરજી હોય તો કબુલ કરો. આ જિપરથી વહાણવટીએ તેની વાત કબુલ કરી તેને લગતી સઘલી લખીતવાર ખાતરી મેલવી. ધરડા ખલાસીએ, દોલત કેવી સંભાલથી ડટાયલી છે તે ખરાબર નજરે જોયું હતું, કારણ તે વખતે પોતે નાની જિમરનો હતો, અને આંચીઆઓની સાથે કામ કરતો હતો. આ લોકોએ એક દોલત ભરેલું વહાણ લુટી લીધું હતું, અને સઘલી દોલત એકઠી કરી, અમુક જગ્યાએ ડાટી હતી. એ વીગત જાણવા પછી, વહાણવટીએ આગ્રીલ તરફના કોઈ પણ બંદર જિપર નોંધાયેલું વહાણ મેલવવાની કોશિશ કરી, જેમાં તે આખરે કાળ્યો, અને રાયો ડી જેનીરા જવાનું વહાણ એક તેના હસ્તકમાં આવ્યું. હવે આ ખજાનો ત્રીનીદાદના ટાપુમાં એક ઢોકાણે દાટ્યો હતો, ત્યાં જવાની તે તજવીજ કરવા લાગ્યો. પણ ધારવા કરતાં આ કામ ઘણું મુશ્કેલ હતું. તેઓના રસતેથી આ ટાપુ પાસે

અંક ૧૧મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૫૯

હતો, પણ નાની હોડીઓની તાણુને લીધે, ટાપુ ઉપર જવા માં તેઓ સરવે કાવયા નહી. આખરે એક જુવાન છોકરે તરીને તયાં જવાનો ઠરાવ કર્યો. તે તરીને ટાપુપર ગયો, અને ખજનાને લગતા કાગળોમાં લખ્યા પ્રમાણે તે જ્યાં ખજનો દાટ્યો હતો તયાં પોહિંચ્યો તો ખરો, પણ તે પછી તેને નીરાશ થઈ પાછું ફરવું પડ્યું હતું. આમ થવાનું કારણ એટલું જ કે, તયાંની જમીન ઉપર માટીનો મોટો થર બંધાઈ ગયો હતો, તેથી જ ખરેખરો પતો મલ્યો નહોતો. વહાણવટીએ જ્યારે આવી ખખર સાંભલી, ત્યારે વધારે કોશિશ કર્યા શીવાય, પોતાની સફરનો મારગ પકડ્યો હતો. સ્વદેશમાં પાછા આવીને તેણે ખજનાને લગતા કાગળો સાચવીને રાખી મુક્યાં. ઘણો કાલ વહી ગયો પણ તેને વાસતે કાંઈ કરવામાં આવ્યું નહી. હાલ થોડા માસ ઉપર તે વહાણવટીએ એક કંપની કાઢી, અને તયાં જવાને વાસ્તે એક આગમોટ તૈયાર કરી છે. આ સટીમરથી જો વહાણવટી તયાં પોહિંચ્યો, અને ખજનો મેલવ્યો, તો ખરેખર તેઓ પ્રખ્યાતી મેલવશે. તેની આગમોટ ઉપર જથાબંધ કોલસો, પાવડા, નાની રેલવેની ગાડીઓ, ઠરામવેની ગાડીઓ, નાની હોડીઓ, વગેરે ભરવામાં આવ્યું છે. હાલ તે સટીમર ટાઉન શહેરની ગોદોમાં છે, તયાંથી કાલમાઉથ જશે, અને પછી પોતાની મોટી સફરે હંકારી જશે. તયાં પોહિંચ્યા પછી જો ખરાબર જમીનનું ઠેકાણું લાગશે, તો ખજનો હાથ આવતાં વાર લાગશે નહી. પણ જો આ માથે લીધેલું કામ છેવટે તયાં પરીપુરણ નહી થાય તો, સટીમર કેપ ટાઉન તરફ હંકારી જશે; અને તેમાં બરેલા કોલસો તયાં વેચી નાખી, એક વેપારી સફર કરીને પાછી ફરશે.

૨૬૦ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

૩૦૦૯ ફ્રાન્સના વડા જોશીએ કાઢેલાં કેટલાક જાણવાબેગ વરતારા-ફ્રાન્સના વડા જોશી મોશય ગ્રેન્ડ સે-લ્વે, કેટલાંએક ભવીષ્યો જોધ કાઢ્યાં છે, જે યુરોપનાં આ દશાહી કુટુંબના વડાઓનાં મરણને લગતાં છે. તે જોશી પોતાના શાસ્ત્રની ગણતરીથી એવું જાહેર કરે છે કે, ફ્રાન્સના પ્રીન્સ જોરોમ નેપોલીઅનને સને ૧૮૦૭ સપ્ટેમ્બર તા. ૩ ૭ મંગલવાર અગાઉ કોઇ મારી શકનાર નથી. તેના છોકરા પ્રીન્સ વીક્ટર જે કે વહેલો નહીં મરી જાય, તો પણ સને ૧૮૧૬ ના મારચ મહીનાની આઠમી તારીખે ગાડીના અકસ્માતથી કે પડી જવાના અકસ્માતથી તેનું મરણ નીપજશે. કોમ્ટી ડી પારીસ અને તેરમા પોપ લીઓ, એ બંને જાણને મારી નાખવામાં આવશે. પહેલાને સને ૧૮૮૩ ના એપ્રિલ માસની ૧૬ મી તારીખ અને શનીવારને દીવસ, અને બીજાને સને ૧૮૮૬ ના જુલાઈની ૪ થી તારીખે, ઠાર કરવામાં આવશે. મોશય ગ્રેવી, સને ૧૮૦૦ ના ફેબ્રુઆરીની ૫મી તારીખ સુધી પોતાની સુખી જીંદગી ભોગવો પછી મરણ પામશે. ઈંગ્લેન્ડની મહારાણીનું મરણ આગના અકસ્માતથી સને ૧૮૮૮ ના સપ્ટેમ્બરની ૧૦ મી તારીખે થશે. પ્રીન્સ આર્ચ વેલ્સને વાસ્તે એમ જાણાવ્યું છે કે, તે લશ્કરી હુલડની અસરથી, સને ૧૮૮૧ના જાને વારીની ૨૦મી તારીખે, પોતાનો જાન ગોશે. જરમનીનો શેહનશાહ ત્રાલું વરસ ત્રણ મહીના અને અઢાર દીવસ સુધી જીવીને, ૧૮૮૦ના જુલાઈની ૧૦મી તારીખે મરી જશે. પ્રીન્સ પીસ્મારકનું મરણ તેના ધણી કરતાં ૪૧ દીવસ પહેલું થશે, અને ધણી કરીને તેને ૧૮૮૦ના મે માસની ૩૦મી તારીખે મારી નાખવામાં આવશે. અજાયબ જેવું એ છે કે, જે શાહનશાહના મરણને વાસ્તે ઘણીજ દહેશત રાખવી પડે-

અંક ૧૧મો.] મુખ દુઃખનો સાથી. ૨૬૧

છે, તેનું જ મરણ ધણું મોટું થવાનું આ જોશીએ કહ્યું છે; એટલે કે, રૂશીઆના ઝારનું મરણ સને ૧૯૦૦ અગાઉ થવાનું નથી. આ જોશીએ ફ્રાન્સના મરનાર શાહજાદાને વાસ્તે એવું બીજી કહ્યું હતું કે, જીનની પહેલી અને આઠમી તારીખ વચ્ચે તેનું મરણ થશે, અને તે પ્રમાણે થયું હતું, તેથી ઘણા લોકોને ઊપલાં બીજીયો ઉપર વીશવાસ લાવવાનું મન થાય છે.

૩૦૧૦ ટેલીફોનનો એક નવો ઉપયોગ-ટેલીફોનનો એક નવો જ ઉપયોગ, ટ્યુનીસ ખાતે વસતા મુસલમાની ધરમમાં વટલી ગયલા એક ફ્રેંચમેને કરેલો જાણવામાં આવ્યો છે. કેરવાન શેહરની એક પવીત્ર દરગાહના રખેવાલની નોકરીએ તે ફ્રેંચમેન રહેલો છે. આગલ તે એક ખ્રીસ્તી ધરમ ગુરૂ હતો, અને મુસલમાની ધરમમાં વટલવા પછી ખી ઘણા ચાલાક અને બણેલો જાણવાથી, ધર્મ ગુરૂનું જ કામ તેને સોંપવામાં આવ્યું છે. અરબી ભાષા, તે એક આરબ જેવી સફાઈથી બોલે છે, અને તે જ્યારે વાચન કરે છે, ત્યારે તેને સાંભલનારા આરબો તેની વીદવતાથી છક થઈ જઈ તેને ભારે માન આપે છે. તેની દરગાહની ભેટ લેવા આવનારાઓ જે બક્ષીશ આપે તે ઉપર તેનું ગુજરાણુ ચાલે છે, પણ તે કમાઈ ઝાઝી નહી હોવાથી, તેમાં વધારો કરવાને આ ચાલાક ફ્રેંચમેને એક નવી યુક્તિ અજમાવી છે, અને તે પાર પડવાની ઘણી આશા છે. તેણે પોતાની દરગાહમાં ટેલીફોન દાખલ કર્યું છે, અને પીરની મદદથી લોકોનું બીજીય પારખવાનો હેતુ કરી, ટેલીફોનનો મદદથી તે લોકોને છેતરે છે. ટેલીફોન યંત્ર તેણે દરગાહમાં મુક્યું છે, અને તેના ખીજા ભાગ પોતાના આરડામાં મેલ્યો છે, લોકોને જો સવાલો પુછવા હોય, તેઓ ટેલીફોન આગલ

૨૬૨ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

ઉભા રહી સવાલો કરે છે, અને તેના જવાબ તે પોતાના
ઘોરડામાંથી આપે છે, અને લોકો સમજે છે કે, તેમને પીર
તરફથી જવાબ મળ્યો. ત્યાંના લોકો હજી અજ્ઞાન
હાલતમાં છે. એટલે આ ઠગાઇ સમજવાને તેમને ધણે
વખત જોઇયે.

૩૦૧૧ ચીનાઈ નાટકો-ચીનમાં ઘણીવાર નાટકો દે-
હડાં મધે થાય છે. માણસો માફક દેવતાઓને પણ નાટકનો ખ
હુ શોખ છે એમ ચીનાઓ માનતા હોવાથી, પોતાનાં મંદીર
માં દેવતાઓની મુરતી સનમુખ તેઓ નાટક કરે છે. દેહ-
ડાંમાં થતા નાટકો લોકો મુક્ત જોઈ શકે છે. એકેક નાટક
ત્રણ ચાર દીવસ સુધી ચાલુ રહે છે, અને તે લંબાણ ટાહેલાં
થી લોકો કદી કંટાળતા નથી. નાટક ચાલતો હોય તે વેલા,
એક નાની સરખી જતરા જોવા દેખાવ મંદીરમાં થઈ રહે
છે. દેહડાંની ખરાબર સામે તેના ચોક મધે નાટક તપ્પતો
ઉભા કરવામાં આવે છે. તેની આસપાસ ફરતી ગાલરીઓ
ખાંધીને જાણીતા માણસો અને સરકારી અમલદારોને માટે
આસ રાખવામાં આવે છે. સાધારણ લોકો જ્યાં જગા મલે
ત્યાં ઊભા થઈને અથવા બેસવાનું મલે તો બેસીને બેઠ
જોય છે. મુક્તની મજા મલતી હોવાથી ટોલાંખંધ લોકો
એવી વેલાએ ઊતરી પડે છે. મેવા મીઠાઈવાલાઓ એ તકનો
લાભ લેવા મુકતા નથી, અને તેમને સારો તડકો પડી
જાય છે. વહી હજમી માટે પણ અંહી સારું કામ નીકળી
આવે છે. ઘણા ચીનાઓ નાટકની ગમત જોવા સાથે મુંડી
છોલાવતા જવાનો શોખ રાખે છે, અને તેથી એક તરફ
નાટક ચાલતો હોય ત્યારે ખીજી તરફથી કેટલાક હજમત
કરાવતા જોલા ચીનાઓ નજરે પડે છે. સંઘલો દેખાવ

અંક ૧૧મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૬૩

સામટો લેતાં તેમાં ધણું રમુજ ઉપજાવે એવું જોવામાં આવે છે.

૩૦૧૨ ગાયનના રાગ વગાડતું ખીછાણું—જરમની ખાતે એક ધણીએ એવું ખીછાણું બનાવ્યું છે, જે ઉપર કોઈખી માણસ સુવે, એટલે તરત તેના બારથી ખીછાણામાં છુપાવેલું એક વાજીંત્ર મધુર રાગો વગાડવા મંડી જાય છે. એ રાગો થોડોજ વખત વાગે છે, અને તે એવા મધુર હોય છે, કે તે સાંભળનારને તરત ઊંઘ આવી જાય. જોવી રીતે ઊંઘ લાવવામાં તેમજ ઊંઘ ઊરાડવામાં પણ એ ખીછાણું કામ લાગે છે. તેને એક છેડે એક તખ્તી ગોઠવી તે ઉપર ઘડયાલ ના કલાક માફકના કાપા માંડીને એક કાંટો ગોઠવેલા હોય છે. જોલે વાગે ઊંઘમાંથી ઉઠવું હોય, તેટલા કલાકના કાપા ઉપર પેલા કાંટો ગોઠવી મુકયો હોય, એટલે વખતસર એક ઘોંઘાટ જરયો રાગ એટલે મોટે અવાજે વાગવા માંડે છે, કે તે ગમે એવા ઊંઘણુસીનીખી ઊંઘ લેવા વીના રહે નહીં.

૩૦૧૩ છતરીથી જાનવરો ઉપર થતી અસર—ગાય, ઢોર વગેરે જાનવરો સામે અંચીતી છતરી ઊંઘાડવાથી તેઓ ભડકીને નાસવા માંડે છે, અને ઘણીવાર એ જાનવરો ઊસકેરાઈને કોઈનાં આંગણ પર જાય તયારે તેમની સામે એ ધિાજ કામે લગાડવામાં આવે છે, તે આપણે જાણીયે છીએ. પણ સીંહ જેવાં બલવાન પ્રાણી ઊપર છતરીની અસર થાય, એમ જલદીથી માની શકાશે નહીં; તોપણ તેમ ખરેખર બન્યું છે. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સનાં લશ્કરનો પ્રખ્યાત જનરલ સીકલસ તે વાતનો પુરાવો પોતાના જાતી અનુભવ ઉપરથી આપે છે. તે કહે છે કે, મારું કુટુંબ કોલરેડોમાં રહેતું હતું, તે વેલા અમારા ઘરમાંની કેટલીક જંગલમાં ચરવા મેલેલી ગાયો યુમ થઈ જવાથી, મારાં માણસો ભોગો હું

તેમની શોધમાં નીકળ્યો. અમો સઘલા છુટા પડીને ચારે બાજુએ વીખરાઈ ગયા, અને તેવી રીતે ફરતો ફરતો કેટલેક દુર આવી લાગવા પછી, મને મારી ગાયો નજરે પડી. હું તરતજ તેમની પાસે જઈ ગિભા. પણ તેવાંમાં તેઓએ અંચીતા પોતાના કાન ગિભા કરીને ગભરાટનાં ચીનહો દેખાડયાં, અને પછી લાગલીજ ઉભી પુછડીએ નાહાસવા માંડ્યું. તેમના ગભરાટનું કારણ શું હશે તે જાણવા માટે હું આસતો બધેબધે નજર કરું છું, તેવામાં થોડાં કદમના તફાવતપર આવેલી એક ઝાડીમાં મેં કાંઈ અખડાટ સાંભળ્યો, અને તે તરફ જોતાંજ, એક જખરો સીંહ મારી ઉપર ડોલા કકડાવતો ગિભિલો મેં દોડો. મારેથી દસેક પગલાંને છેટે તે હતો. અને મારી ઉપર ગિછલવાની પુર તથ્યારીમાં દીસતો હતો. તેની સામે થવાનું કશુંબી સાધન મારી પાસે હતું નહીં. એક નાની છરી વટીક મારી પાસે હતી નહીં, કે તે વતે મને મારો બચાવ કરવાની જરાબી આશા રહે. એ સાંટક વચે મેં છંદગીની આશા છોડી; પણ તેટલાં એક વીચાર મને સુજ્યો. હું ધરથી નીકલ્યો તે વેલા સેજસાજ વરસાદ પડતો હોવાથી એક મોટી છતરી મેં સાથે લીધેલી હતી, અને તેની મદદ અજમાવી જોવાનો મેં વીચાર કીધો. મેં તે ખરાખર સીંહનાં મોહડાંની સામે તાકીને ઝડપથી ખાલી ! ધા રેલી અસર તેથી થઈ, અને તુરતજ સીંહે બડકીને, એક મોટા કુદકો મારીને નજદીકમાં આવેલું એક નાહું કુદાવી નાસવા માંડ્યું. નાહાંને પેલે પાર જઈ ઉતરવા પછી, તેણે પોતાનો ગુસો દેખાડવા માટે જે ગરજના કીધી, તેથી આખું જંગલ ધુણ રહ્યું. પણ તેના ગુસાની હદમાંથી હવે હું બાહરે હતો, એટલે તેની ગરજનાની જાણ અસર મારી ઉપર થઈ નહીં. એ રીતે, એક નજીવી છત્રીએ મને સીંહનો ભાગ થતો બચાવ્યો.

અંક ૧૨મો.] મુખ દુઃખનો સાથી. ૨૬૫

૩૦૧૪ ઓહિનોસ જાતના લોકોનો કેટલોક જાણવાબેગ હેવાલ-આ લોકો, યેઝો, કુચુરાઇલટાપુ, સગેલીય-ન અને કામસઆટકાના દક્ષીણ વીભાગમાં વસેછે. આમાં થી કેટલાક લોકો જાપાનના રાજની અને કેટલાક રશીયાનાં ઝારની રહ્યત છે. તેઓ જોરાવર, અને સારા બાધાના દેખાય છે. કદમાં જરા નીચા અને તેમનાં શરીર વાલવાલાં હોય છે. જો કે તદન વાલવાલાં નહીં, તો પાણુદાઢી, મુઘ્ઘ, અને માથાનાં વાલને બીન હરકતે ઘણાજ વધવાદી-ધેલા એવા હોય છે. તોપણ કેટલાકે જાપાનીઓની રીત ધારણ કરી છે, અને તેઓ માથું ખોડાવે છે. આ લોકોની સ્ત્રીઓ કોઇ પણ રીતે માણસો સાથે સરખાવવા લાયક નથી, કારણ કે તેઓ કદમાં ઘણીજ નીચી હોય છે. તેઓને ધરડો થઈ જતાં વાર લાગતી નથી, કારણ કે તેઓને સખત કામ કરવું પડેછે. તેઓનો ચેહેરો પણ જલદીથી કરમાઇ જાય છે. આ ઓહિનોસ લોકોનું મુજ શું હશે તે કાંઈ હાલ નકી કરી શકાતું નથી. તેઓ કોઇ પણ રીતે જાપાનના કે બીજી કાલો જાતને મલતા નથી. તેઓનો ચેહેરો ભુરો હોય છે. તેઓ ઘણા અકલવાલા નથી. રાજકરતાની બાધા તેઓ જલદી શીખી લેય છે, અને તેમનો કેટલોક ધરમ પણ પાલે છે. તેઓ પોતાની ઊમર કોઇને કેહતા નથી. ખરે જોતાં તેમને વખતનું જ્ઞાન ન હોવાથી, તેઓ પોતાની ઉમર જણાવી શકતા નથી તેઓની એક વીચીત્ર રીત ઊપરથી માલમ પડે છે કે, તેઓ ઊતર તરફથી યજ્ઞમાં આવયા છે. તેઓને યુર, હોમ પ્રારથના, હવન, દેવલ, વગેરે કાંઈ હોતું નથી. તેઓ માને છે કે, નદી, પરવત વગેરેને પરમેશ્વરે મોટી શક્તીઓ બક્ષીશ કીધેલી છે, અને સુરજ, ચંદર, સાગર, જંગલ, એવા દેવતાઓની શક્તીથી તેઓ ડરે છે.

૨૬૬ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

તેઓ માત્ર યોશીસ્તુન, જે જાપાનનો એક વીર થઈ ગયો, તેને માન આપે છે. ભવીષ્ય વીશે તેઓ મનમાં કાંઈ ખ્યાલ લાવતા નથી. પણ દરેક વીશ્યના જવાબમાં તેઓ કહેશે કે “કેમ માલમ પડે. કોઈ પણ આપણને કેહવા વાસતે પાછો આવ્યો નથી.” એકથી વધારે બધરી પરણવાનો તેઓમાં રીવાજ છે, પણ તે મોટા લોકોમાંજ. વીધવાઓને તેઓ ફરીથી પરણવા દેય છે. જે તેમની નાતનો વડો આગેવાન રજા આપે તો છુટા છેડા કરવાનો પણ રીવાજ છે. એક સ્ત્રી પોતાના ઘણીને દુખ દેતી હોય તો, એક કુંવારો તે ઘણી ને ખુશી કરી, તે સ્ત્રીને પરણી જાય છે. જીવતા સાપથી તેઓ દુર નહાસે છે, અને મરી ગયલાથી તો તેઓ વધારે બીએ છે. આ લોકોની ફેરલીક કોમમાં સાપનું પુજન કરવા નો રીવાજ છે. કોઈ પણ ઓઢનોસંમુએલાં માણસની કબર પાસે જવાની હીંમત કરતો નથી. કદી ઘોર ઉપર સોનાનું પક્ષી પડ્યું હોય, તોપણ તેઓ તે તરફ નજર નહીં કરશે.

૩૦૧૫ અતી ફાટેલ સ્વભાવનો એક નમુનો-ફાટલ મીજાજના માણસ જ્યારે હાર ઉપર આવે છે, ત્યારે દરેક બાબતને વાસ્તે, પોતાના ગુસ્સાને કેવી રીતે રસતો આપે છે, તે નીચેના દાખલા ઉપરથી જણાશે:—

ફેટલાક વરસ અગાઉ એડીનબરો ખાતે સેનડી બેલક નામનો એક ફાટેલ મીજાજનો ગ્રહસ્થ હતો. આ માણસ પોતાના ખરાબ સ્વભાવને રસતો લેવા દેખને વારંવાર એટલે બધો ગુસ્સો દેખાડી આપતો, કે જેનાર લોકોને ગમત ઉપજતી. પણ તેની ડાહી, અને ધંધરિયવાન સ્ત્રી આ જોઈ એદ પામતી હતી. એક દીવસે સવારના સેનડી કહ્યો કરતોજ ઊઠ્યો, અને તેની સ્ત્રી સાથે બોલાચાલી કરવા લાગ્યો હતો. પછી નાસતાને વખતે નાસતો પણ જેમ તેમ

અંક ૧૨મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૬૭

કરી લીધો. આ થયા પછી થોડી વારે તેની સ્ત્રીએ પુછ્યું.
કે આણા વખતે તમારે શું આવના વીચાર છે? જવાબ
માં તેણે એક મરઘીનું પીલું જણાવ્યું. સ્ત્રીએ પુછ્યું કે,
રોસટ કરેલું કે ખાંડેલું? તેણે કહ્યું જો તું શાણી અને
સમજી સ્ત્રી હશે તો, મને ક્યું પસંદ છે, તે જાણી લીધું
હશે. આટલું બોલી જુમા પાડતો તે ઘેર દોડી ચાલતો
થયો. સ્ત્રીએ જોયું કે તેના મીઠાજ ગયો છે, તેથી તે
રાજી થાય તે માટે બહુ સંભાલથી આણું પકાવ્યું. જ્યારે
આણાનો વખત થયો ત્યારે સેનડી એક મીઠા ભેગો ઘર
આવ્યો અને બંને જમાવ બેઠા. પેહલી વાણી તરીકે આવેલી
માછલી તો મુંગા મુંગા ખાઈ લીધી, પણ તેની પાસે પ-
ડેલી એક રકાબી ઊપરનું ઢાંકણ અણેડતાં એક ખાંડેલું
પીલું નજરે પડ્યું, તેવો જ જોરથી બોલી ઉઠ્યો કે પીલું
ખાંડ્યું, તે કાંઈ કામનું નહીં. તરત જ બીજી રકાબી બોલીને
જીએ છે તો, રોસટ કીધેલું પીલું નજરે પડ્યું; આ ઊપરથી
તેણે પોકારીને તે આવનાની ના પાડી. અને સ્ત્રીને જણાવ્યું
કે તને સારી રીતે ખબર છે કે પીલું કેમ રાંધવું જોઈયે. ત-
રત જ એક સાઈં મસાલાદાર પીલું લાવીને ધણીયાણીએ ટે-
બલ ઉપર મુક્યું; ત્યારે તેણે સાથે લીલા વટાણા માંગ્યા.
તે પણ હાજર કર્યા, ત્યારે પુકારી બેઠો કે, આ પ્રમાણે
તું મારા પદસા બેઠાવી દેવાની હિંમત કરે છે? સ્ત્રીએ
ઉત્તર વાલ્યો, સાહેબ એ સઘળું તો બિટ દાખલ આવેલું
છે. આ બેઠાથી મીઠું સેનડી જોસમાને જોસમાં ખુરસી ઉ-
પરથી બેઠી તેણીની પાછલ, મુઠીઓ વાલી એકદમ ધરી
બાજવા લાગ્યો કે, મારી રજા શીવાય આ પ્રમાણે તું બિટ
લેવાની કેમ હિંમત કરે છે? આ વખતે પેલા મીઠા તેના
હાટેલા મીઠાજ ઊપર હસવા લાગ્યો, અને તેને સમજાવી
લીધો.

૨૬૮ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

૩૦૧૬ આપણું શરીરમાં સમાયલી અદાલત-માણસનું મન, એ તેનાં શરીરની અદાલત છે. તેનું અંતઃકરણ નયાયાધીશની જગા લેય છે અને તેના હવશો તથા ધૃષ્ટિઓ વકીલ, ખારીસટર તરીકે કામ કરે છે. અંતઃકરણના નયાયાધીશને જો તેનો સીધો રસતો લેવા દીધો, તો પેલા હવસના વકીલો પોત પોતાની તરફ તેને એવવાને ગમે એટલી હીકમતી તકરારો આણે, અને હવશો હમેશાં વકીલો માફકની હીકમતી તકરારો આપણાં મનની અદાલતમાં ઉભી કરે છેજ, તોપણ તે નયાયાધીશ તે તકરારોથી ઠગાતો નથી. પણ આપણે કેટલીકવાર તે નયાયાધીશને લાંચ આપીને તેનો ખરો રસતો છોડાવયે છીએ. અને તે પેલા, તે આપણા જ હવસના વકીલની આપણે તરફેણ કરયે તેની તકરારો ખરી તરીકે જાહાલ રાખે છે.

૩૦૧૭ સસલા વીશે અંગરેજ સેલરોનો વેહમ-અંગ્રેજ ખલાશીઓ તરેહવાર વેહમથી ભરેલા હોય છે, અને તેના કેટલાક દાખલા આ આપાનયામાં આગલ અપાધ ગયા છે. તેમના સંખ્યાબંધ વેહમોમાં, એક સસલા વીશે પણ છે. તેઓ માને છે કે, જો સફરે જતાં વાહાણ ઉપર એકબી સસલો રાખ્યો હોય, તો વાહાણને હાની પુગવા વીના રહે નહી. તે વેહમનો એક દાખલો એક અંગ્રેજ ગ્રહસ્થ આપે છે. તે કહે છે કે, એક સટીમરમાં એકવાર હું સુલીનાથી એનટવરપ જતો હતો મારગમાં અમે માલદા ખાતે બંદર કીધું, તે પેલા મેં કીનારે ઊતરીને મારા મડા દીકરાની રમત માટે એક નાનો સસલો ખરીદ્યો, તેને મેં વાહાણ ઉપર આણતાંજ, સેલરો મારી તરફ કચવાટની નજરે જાવા લાગ્યા, પણ તુરત પેલા તેઓએ તેની સામે કશો વાંધો દેખાડ્યો નહી. સાંજ પડવા પછી પવન તોફાની થવા માંડ્યો

અંક ૧૨મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૬૯

એટલે તેઓમાંના થોડાકો મારી પાસે આવીને પૈલા સસ-
લાને મારી નાખવાની વીનંતી કરવા લાગા. મેં તેમને તરે-
હવાર દાખલાઓથી તેમના વહેમનું કઠંગાપણું દેખાડવાની
વેત્તણ કરી, પણ ફેકટ. એવામાં વાહાણનો સટુઅરડ ત્યાં
આવી લાગો. તે એવા વેહમાં બેઠો પાહવરદો હતો,
એટલે સેલરોએ એ બાબતમાં તેનું મત પુછ્યું. પોતાના
વેહમી બાઈબિંધોની વાત બહુ ધ્યાનથી સાંભળીને, તેણે
ગંભીર દેખાવે મને પુછ્યું, “તે સસલાનો રંગ કેવો છે
વારં. મેં કહ્યું, “ભુરો. ” “હં, ત્યારે તો જાહજી ચીંતા
નહી.” તે બોલ્યો. “સફેદ હતો, તો ઘણી જાખમની વાત
હતી. પણ ભુરોબી કાંઈ વાહણ ઉપર રાખવો સારો નહી.
તેબી જરા લગાર અડચણ કરનારો છે. ” એવામાં પવને
આગલ કરતાં વધારે તોફાની રૂપ પકડવાથી, સઘલાઓ ઘ-
ણાજ મારી પુઠે લાગા, તેમને રાજી રાખવા ખાતર મેં તેમને
તે સસલો આપ્યો, અને તેને કાપીને તેની લેહજતદાર
પાઈબનાવવાની જલામણ કીધી. તે સુજબ, રાતના અ-
મારી ટેબલ ઉપર સરવથી સરસ વાણી તરીકે તે સસલાની
પાઈ આવી. સહવાર સુધીમાં તોફાન સમીજીને દરયો શાંત
થયો, અને તેથી સેલરો મનમાં મલકાયા કે, તેઓએ હુજત
કરીને મારા સસલાનો જીવ લેવાડ્યો, તેના પરીણામમાં સ-
મુદરને સાંતી થઈ હતી.

૩૦૧૮ શેહર સુધરાઈને લગતી ગોઠવણો ઉપર
મરણોનો આધાર-જ્યાં પાણી, ગટર વગેરે શેહર સુધારા-
ઈને લગતી ગોઠવણોની ગેરહાજરી હોય છે, ત્યાં મરણોનું
પ્રણાલું અતી ઘણું મોટું છે, એમ ફેટલીક ગણત્રીઓ ઉપ-
રથી માલમ પડે છે. સેંટ પીટરસબરગમાં મરણનું પ્રમાણ
હજારે પાંત્રીશ માણસોનું આવે છે, અને એટલાં મોટાં

પ્રમાણનું કારણ એવું જણાય છે કે, ત્યાંની નીવા નદી-માંથી શેડરના વપરાસ માટે લેવાતું પાણી ઘણું ગદ્દું છે, અને ત્યાં ગટરો બીલકુલ નથી. કેરો ખાતેબી ગટરોનો ગોઠવણ નથી, અને નાઇલ નદીમાંનું ગદ્દું પાણી લેકિ-ના વપરાસમાં લેવામાં આવે છે, જેનાં પરીણામમાં ત્યાં દર હજાર માણસે સાડતરીસ મરણોનું પ્રમાણ આવે છે. પેકી ગમાં ગટર, મોડલાએની સફાઈ, સોજી પાણી, વગેરે સુ-અશાંતીનાં સાધણોની કશીબી ગોઠવણ નથી, અને તેથી ત્યાં મરણોની હજારે પચાસ જેટલી માટી રાસ આવે છે.

૩૦૧૯ હઠીલાઈ ઠેકાણે લાવવાનો સેહલ રસતો-ઈંગ્લંડના રાજ બીજા ચારલસના વખતમાં થઈ ગયલા પ્રખ્યાત ગાયણકાર જોન એબલને માટે કહેછે કે, કાંઈ ધ-રમ સંબંધી અપ્રાપ્તને લીધે તેને ૧૬૮૮ નાં સાલમાં ઈ-ંગ્લંડથી દેશ નીકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. એ કારણે, દેશ પ્રદેશ ભટકતો તે એકવાર પોલાંડની રાજધાણી વાર-સા શહેર ખાતે આવી ચઢ્યો. પોલાંડના તે પેલાના રા-જાને એબલની પધરાણીની અખર મલતાં, ગાયણ કલાના એ પ્રવીણ ઊસતાને સાંભલવાને તેને બહુ મન થયું. પણ તેની મરજી રાખવાની એબલને ઇચ્છા ન હોવાથી, તેણે પો-તાને સખત સરકમ થવાનું બાહાણું કાઢી, માન સાથે રાજાનું નોતરું નામંજુર કીધું. તોપણ રાજાએ તેને અ-મસથો મલવાને તેડાવ્યો. અલખતાં તે વાત તે ના પાડી શક્યો નહી, અને રાજાની દરબારમાં તે ગયો. ત્યાં જતાંજ, કશે પણ ખુલાશો કરવા વીના, કે-ટલાક દરબાનો તેને ઊંચકીને એક માટાં દીવાનખા-નામાં લેઈ ગયા, અને તેને એક માટી અઢેજવાની ખુ-રસીમાં બેસાડીને બાંધી બંધી. તે ખુરસીને તેઓએ તઇયાર

અંક ૧૨મો.] મુખ કુઃખનો સાથી. ૨૭૧

સમ્બલી કપીઓની મદદથી દીવાનખાનાને મથાલે જાયકીને લટકતી રાખી. એ દીવાનખાનાને આરે બાજુએ ફરતી ગાલરી હતી, અને ત્યાં રાજા તથા તેની દરબારના બાજુએ અને ગરહથા ખેડેલા હતાં. તેઓ સરવેની નજર સામે એબલને લટકતો કરવામાં આવ્યો હતો. તે પોતાની વાચી ત્ર લાલત વીથે વીચાર કરતો હતો, તેવામાં એક જંગલી અને વાકરાલ દેખાવનાં રીંછને તેના ઓરડામાં છેડાડી મેલવામાં આવ્યું. તે રીંછ દેખાડીને તેને રાજાના હજુરયાઓએ કહ્યું, “તારે માટે માત્ર એ રસતા છે. ગમે તો અતરે ભિગી મલેલી મીઠાસને તારું ગાયન સંભલાવ, નહીં તો તારો ખુરશી અમે નીચે ઉતારીએ અને પછી આ રીંછ સાથે તારું જોર અજમાવ.” અલખતાં એબલે પેલેલા મારગ પસંદ કીધો. રીંછની ધાસતીથી તેનો સરકમ એવો દબી ગયો, કે કશી હરકત વગર ઘણા સરસ અવાજે ગાયન કરીને, તેણે પોલાંડના રાજાને ખુશી કરી નાખ્યો.

૩૦૨૦ કાચખાનું કોઠલું—કાચખાને પોતાનું કોઠલું, પોતાની છાંદગીમાં ઘણી વાર બદલવું પડે છે. તેની પીઠ ઉપરનું જ કોઠલું માત્ર નહીં, પણ તેના પગ ઉપરના તથા તેનાં શરીરના બીજા સઘલા ભાગો ઉપરનાં કઠણ પડ, થોડી થોડી મુદતે તેને કાઢી નાખવાં પડે છે. તે પડ ખરી જવા પછી થોડાજ કલાકની અંદર, પડની નીચે રહેલી નરમ આંમડી બંધાઈને પડ જેવી કઠણ થઈ જાય છે. એવી રીતે કોઠલું બદલતી વેલા કાચખાને ઘણી એકાંત જગામાં જવું પડે છે, કેમકે કોઠલાં વીનાનું તેનું પોચું શરીર જો તેનાજ ભાષાબંધ બીજા કાચખાઓની નજરે પડે, તો જીની દોસતી બુલી જઈ, તેઓ તેને ખાધ જવાને ચુકતા નથી. વલી કેટલીક જાતની માછલીઓને પણ તેમનાં કુમલાં શરીર ઉ

૨૭૨ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

થર ભોજન કરવાનો શોખ હોવાથી, તેમના સપાટામાં ખી
આવી ન જવાય તેની તેને સંભાલ રાખવી પડે છે. કોઠલું
ખદલવાનો વખત, એટલા માટે, એક કાચબા માટે બહુ
જોખમ ભર્યો ગણાય છે, અને તેમાંથી પરવારે, એટલે
એક મોટી આફતમાંથી છુટવા જેવું કામ થયલું ગણાય છે.

૩૦૨૧ જમવા આગમજ બંદગી કરતા કુતરા!-
ખરફમાં દટાયલા મુસાફરોને મદદ કરવા માટે વખણાયલા
સેંટ ખરનારડના મઠના કુતરાઓ માટે કહે છે કે, તેમને પા
લનારા સાધુઓ ઘણીજ સરસ તરખીયતથી તેમને કેલવે છે.
દરરોજ તેમને ભોજન કરાવવા આગમજ, એક જગાએ
હારદોર બેસાડવામાં આવે છે, અને પતરાંની રકાખીમાં તે
મનું ભોજન તેમની સામે મેલીને એક સાધુ બંદગી કરે
છે, જે સઘળો વખત કુતરાઓ માથું નમાવીને બેસી રહે છે.
બંદગી પુરી થયા પછીજ, તે કુતરાઓ પોતાનું ભોજન
ખાવા મંડી જાય છે. એક વાર એવી તાલીમ લેવા પછી,
જમતી વેલાની તાજમતવાજોમાં તેઓ કદી ખલલ કરતા
નથી. જો કોઈ નવું કુતલીયું કદાચ એ કાનુનથી ઊલટું
ચાલવા જાય, તો જીના કુતરાઓ ગંભીરાઈથી સેજ ભાંસીને
તેને તેમ કરતું અટકાવે છે.

૩૦૨૨ વીચીત્ર ઝરાઓ-કેલોફિરનીયાના પરવતોમાં
ઘણાં નવાઈ જેવા ઝરાઓ નજર પડે છે. એક ઝરો, જે
“ડાકણનો ગોફો,” એવાં નામથી ઓળખાય છે, તે એક
સંગીત ખડકમાં પડેલાં ગોફો જેવાં ગખાલાંમાંથી વહે છે.
તે ઝરો ક્યાં જઈને પડે છે, તેના પતોજ મલતો નથી. તેનું
પાણી શાડી જેવા કાલા રંગનું અને ખલખલતું ગરમ
હોય છે. જાણે દોઝખનાં ઊંડાણમાંથી નીકળી આવતો હોય
એવો ત્રાસદાયક તેનો દેખાવ લાગે છે. એક ચાલાક ફોટો

અંક ૧૨મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૭૩

ગરાફરે એક વાર એ ઝરાને મથાલે તરણુ બાનુએને જલદુધ લાકડી ધરી તથા એકમેકનો હાથ પકડીને ઉભી રહેલી ગાઠ વીને, તેના ફેટાચાક પાડી લીધો હતો, જે દેખાવ, કાંઈ ત લેશમાતી દેખાવ જેવો દીસતો હતો, “ભુતની સ્ત્રી”નાં નામથી જાણાયલો એક બીજો ઝરો છે, તે પણ અન્યથાથી બરપુર છે. તે ઝરામાં બી પાણીને બદલે ફક્ત વરાજ નીકલે છે. તે એટલા જોરથી બહાર નીકલે છે, કે તેના મારગમાં પથર અથવા બીજી વજનદાર ચીજો મેલી હોય, તે એક હલકાં પીછા જેટલી સેડલાઈથી હવામાં ઊંચે ઊડી જાય છે. તે વેહતી વેલા, અંદરથી એક મીઠા ચાલતી હોય તેવો અવાજ આવે છે, અને ભુતની સ્ત્રીનાં તેના નામને બંધાયે સતોજ જાણે તે અવાજ છે. “શિતાનનો ખડીયો,” એવે નામનો એક ત્રીજો ઝરો છે, જેનાં પાણી શાફી જેવાં કાલાં છે, અને તેવતે કાગળ ઉપર લખી વટીક શકાય છે.

૩૦૨૩ ઇંગિલંડની ગાદીનો એક દાવાદાર!—ટીક મોરનની અથવા એવીજ કોઈ મોટી મીલકત માટે ખોટા દાવાદાર નીકલી આવે તેમાં ઝાણું અજાણ્ય થવાનું નથી, પણ ઇંગિલંડની ગાદી ઉપર દાવો કરી, આપણી પ્રતાપવતી માહારાણીના વાજબી હુક ઉપર સુખન લેઈ જવાની કોઈ હીમ, ત કરે, એ ખરેજ નવાઈજનું છે. અમેરીકામાં સેવેના શ્રે હરમાં તેવો એક શખસ હાલ નીકલી આવ્યો છે. તેનું ખરું નામ હાવરડ છે, પણ તેણે હારડ બાલ્ટીમોરનું નામ ધારણ કર્યું છે, અને ચીકોમાં ડક્કસ મારતો ફરે છે કે, જે વખત જાય છે તેમાં ઇંગિલંડ જઈને હું મારો દાવો રજૂ કરીશ. તે કેટલાક વીચીત્ર દસતાવેજો, જોડોને પોતાના દાવાનો સાબિતીમાં બતાવતો ફરે છે, અને ઘણાક બાલા માણસો તે ઉપર વીશવાસની તજજો જોય છે. આગળ તે એક સાદો

દુકાનદાર હતો, પણ જ્યારથી ઇંગિલંડની ગાદી ઊપર દાવો કરવાનું તેને મન થયું છે, ત્યારથી તેણે દુકાન પડતો મેલી છે. કેટલાક ભોલા શરદો તેના ખતાવેલા દસતાવેજો ખરા માનીને, તેના દાવાને લગતી લડત ચલાવવાના ખરચ માટે મોટી રકમો તેને ધીરી ચુકા છે. તેને ઇંગિલંડની ગાદી મેળે ત્યારે મોટાં વચાજ સાથે તે નાણાં પાછાં વાલવાનો તેણે તેઓ સાથે શરત કરી છે, જે વાયદા ઊપર આધાર રાખીને, તેઓ પોતાના પહસા ઝોહી બેઠા છે.

૩૦૨૪ કરકસર-ખરચને વાસ્તે ધણીજ દરકાર રાખવી; કમાણી શું થાય છે, તે ઊપર થોડો વીચાર કરવો, પણ જે વધારે ખરચ થઈ જતો હોય તો ગરીબ થઈ જવાના સંભવ હમેશા રહે છે. પહસા એકઠા કરવા એમાં કાંઈ કરામત નથી, પણ તે સાચવી રાખવામાં છે, એકેક વાલ ખરીને માથાં ઊપર ટાલ પડી જાય છે, અને તરખેલે તરખેલે હું પડાનું છાપડું પણ ફિડી જાય છે; ટીપું ટીપું વરસાદ પડે તેમાંથી રહેવાના ઘરમાં પણ પાણી બરાધ જાય છે. જો ખચાવ કરવો શરૂ કરો તો, પહેલે તમારા મોં આગલથી કરવા માડજો, કારણ તેની અંદર ઘણું કરવાનું હોય છે. દારૂનો પચાલો, તે એક નાશનું મુલ છે. બીજી સમઘલી બાબતમાં હવે ઊપરાંત જવું નહીં. પોતાના બીછાના કરતાં વધુ પગ વધારવો નહીં, નહીં તો તેને ડુંડો પડી જતાં વાર ન લાગે. પહેરવાનાં કપડા હમેશાં લાયક અને ટકાવે જોવાં. પણ કાંઈ તદ્દન ખરાબ નહીંજ પહેરવાં પહસો તો એક મુરખ પણ મેલવી શકે. પણ વાજખી ખરચ તો એક ડાહ્યોજ કરે. એક પડી જતી ચીમની અટકાવવાના કરતાં, જે નવી બાંધવી સેફલ છે, તે યાદ રાખવું. જો તમે સમઘું ખાવા પોવા અને પેહેરવા-ઓઢવામાં વાપરી નાંખો તો, પછી સેવીંગ બેંકમાં શું સુ

કશો ? જવાન છે તયાં સુધી, સખત ખાણુ ખાઓ, અને સખત મહેનત કરો, તોજ જ્યારે તમે ધરડા થશો ત્યારે આરામ લેવાની તક મલશે.

૩૦૨૫ કેરો શેહરના ફેરીયાઓ-કેરો શેહરના રસ-તાઓ ઉપર પુશકલ ફેરીયાઓ ધંધો ચલાવે છે. આપણે જાણીએ છીએ કે, ગરમ દેશમાં ધંધાદારીઓ પોતાના ધંધો હમિશાં ખુલલી જગ્યામાં ચલાવે છે, કારણ સાંકડી અને અણુગમતી દુકાનોમાં ખેશી ધંધો ચલાવવા કરતાં ખુલ્લે રસતે, તે પ્રમાણે કરવું, તેઓ વધારે પસંદ કરે છે. આથી રસતાઓ ગીચગીચ ભરેલા દેખાય છે. ભીમીઆઓ, ગધેડાં હાકના રાઓ અને કાસદો હમિશાં પરદેશીઓને માટે ફાંફાં મારતા હોય છે. મેવાવાલા, શેરડીવાલા, પાણીવાલા અને સરખત-વાલાઓનો તો પારજ નહીં. સરખત, જે એક વનસપતોનો ઉમદા અરક છે, તે દુનીઆના લોકોને આ શેહરના રસતા ઉપર સેહજમાં મલે છે. આ સરખત આસપાસના સઘલા ભાગમાંથી આણવામાં આવે છે, અને તે ઘણું ખર્ચ નારંગી-નું, લીંબુનું અને દાડમનું હોય છે. આ ધંધો કરનારાઓ ખીજા ધંધાદારીની માફકજ, શાંત અને મુંગા મુંગા રસતા ઉપર ફરયા કરે છે. તેમના જભા કંગાલ જવા, પાંદડીનો રંગ કાંઘ કહેવાય નહીં એવો, અને તેમના જાડા તો પગ સાથેજ ચોંટી રહે એવા હોય છે. તેઓની સાથે એક માટીની બરણીમાં સરખત રાખેલું હોય છે, અને સાથે એક માટીના લોટો પણ રાખે છે. ધરાક દુરથી નીશાની કરી બોલાવે કે તે હાજર થાય છે, અને ધરતાથી સરખતને લોટો ભરી હાથમાં લઈ ઊભો રહે છે. અને ધરાક તે લોટો લઈ ખાલી કરી આપે પછી, રીવાજ મુજબ દામ લઈ ખીજા ધરાકનો શોધમાં રસતો પકડે છે.

૩૦૨૬ યાદદાસ્ત-જેમ તનના જીદા જીદા અવયવો, ફેંસરત અને કેલવણીથી સુધરે છે, તેમજ યાદદાસ્ત પણ છે. યાદદાસ્તને કેલવણીથી એક રીત એ છે, કે માણસ જે કાંઈ સાંભલે યા જીએ તેની અસર તેના મગજમાં ખરાબર નોંધાઈ ગઈ, કે નહીં તેનું અવલોક કરવું, અને ઉપરા ઉપરી તેનો ખર્ચાલ મનમાં લાવવો, જેથી તે યાદ રહી જાય છે. બીજી રીત એવી છે, કે નજીવી બાબતની અસર મગજ ઉપર લાગી નહીં જાય તેને વાસતે સાવચેતી રાખવી, અને આવા નકામા કચરાથી મનને દુર રાખવું, અને તેમજ ડહાપણથી જે અગત્યનું નથી તેને વીસારી મુકવું, વીસારી મુકવાની રીત, યાદ રાખવાની રીતને ઘણે દરજ્જે મદદગાર છે. આપણે સડી ગયલાં ફૂલો એકઠા નહીં કરતાં તે ફેંકી દઈએ છીએ, તેમજ જે આ જીંદગીમાં નકામા ખર્ચાલ આપણા મગજમાં આવે તે એકદમ કાઢી નાખવા જોઈએ.

૩૦૨૭ વીઠીને લગતા કેટલાએક જાણુવાજોગ વેહ મો-એક અંગ્રેજી પત્ર, વીઠીને લગતા કેટલાએક જાણુવા જોગ વેહમોની નીચે પ્રમાણે વીગત આપે છે:—

અસહનના યાહુદી લેખિા વીઠીને એક સતાની નીશાની તરીકે ગણતા હતા. જે કોઈ પુરુષ યા સ્ત્રી કોઈ પણ જાતનો હોદ્દો ધરાવતું હોય, તેજ વીઠી પેહરી શકે, એવો રીવાજ હતો. એક રાજ જ્યારે કોઈ અમલદારને ઊંચી પાય રીની જગ્યા આપતો, ત્યારે તેને પોતાની વીઠી પેહરવા આપતો હતો. એવી રીતે અગાઉના વખતમાં ઘણા અમલદારો વીઠી મેલવતા હતા. રાજ્યચુરની વીઠીમાં અલકીકીક ગુણ રહેલો ગણાતો હતો. સતરમી સદીની આખરે એક રાજ રાણીની વીઠીએ એટલા બધા અમતકાર ખતાવ્યા હતા, કે તેના ઉપર એક ગ્રંથ લખવામાં આવ્યો હતો.

અંક ૧૨મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૭૭

લીડીઆના રાજ માટે કહે છે કે, તે એક એવી વીઠી પહેર
તો હતો, કે જેના ગુણથી તે અદ્રશ્ય રહી શકતો હતો. વલો
એક બીજા રાજ પાસે એવી વીઠી રહેલી કહેવાય છે, કે
જે મુસાફરી વખતે ઘણી ઉપયોગી થઈ પડતી હતી,
કારણ કે તેનામાં ખરો રસતો બતાવવાનો ગુણ હતો. અસ
લ સચીડનની કુમારીકાએ ત્રણ જુદા જુદા પચાલા નીચે
ત્રણ ચીજ સંતાડી પોતાનું નસીબ પારખતી હતી, તેમાં
એક વીઠી, એક સીંકા અને એક રૈશમી કપડાંનો કડકો તે
એ મેલતી હતી. આ કીયાનો ખુલાસો એવો હતો કે,
જે અક્ષમાતથી વીઠી ખુલી પડી જાય તો, તેણી એક વ
રસમાં પરણશે, જો સીંકા ખુલી પડે તો, તેણીને એક ત-
વંગર ઘણું મળશે, અને જો રૈશમી કડકો ખુલી પડી
જાય તો, તેણી કુંવારોજી મરી જશે, એમ તેઓ
માનતી હતી. રશીઆની છોકરીઓમાં એવી એક બી
જી પેહલી રમત સાધારણ થઈ પડી છે. તે એ
કે, સઘલી છોકરીઓ એક અનાજના નાના ઢગલામાં
પોતપોતાની વીઠીઓ સંતાડીને, એક મરઘીને તે અનાજ
ના ઘણા ચણવા મુકતી હતી. હવે ચણતાં ચણતાં જેની
વીઠી પેહલી નજરે પડે, તે સઉમાં પેહલી પરણશે એવી
રીતે માનતી હતી. તેઓ વલો એમ પણ માને છે, કે પરણે
તરની વીઠી લઈ આંખ ઊપર થયલી આંજણી ઉપર ફેર
વવાથી, તે મટી જાય છે. ફરાનસના લોકોમાં પરણતી વખતે
એક સોનાની વીઠી પગ તલે મુકવાનો રવાજ હતો. એથા
સમ્રાટમાં એક રાજ્ય વધદ પોતાના દરદીને હરકુલીસની
તસવીરવાલી વીઠી પેહરવાનો બલામણ, એવી મતલબથી
કરતો હતો કે, તેમ કરવાથી તેનું દરદ મટી જવાનો સંભવ
છે. કેલોનના તરણ રાજના નામની વીઠીના ગુણમાં ઘણી

૨૭૮ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું-

જ આસથા રાખવામાં આવતી હતી. પંદરમી અને સોલમી સદીમાં ઇંગ્લેન્ડમાં “ટોડ” જાતના દેડકાના માથામાં થતા કીમતી પથરની વીંટી પેહરવાનો ચાલ ધણે વધી ગયો હતો.

૩૦૨૮ ઊતારાએને રેલવેમાં મુક્તબરફનું પાણી પાવાની ગોઠવણુ-નોરવેની રેલવેઓમાં મુસાફરોને હમેશ બરફનું પાણી મુક્ત મલી શકે છે. રેલવેની દરેક ગાડીના બે વીભાગની વચ્ચે રાખવામાં આવતી દેવાલમાં, કાચનું એક નાનું ટાંકુ ગોઠવી રાખવામાં આવે છે. એ ટાંકામાં પાણી તથા આઈસનો ઘણો વખત પુરો એવો મોટો બરફનો કકડો નાખી રાખવામાં આવે છે, એટલે મુસાફરો ગમે તે વેલા થંડું પાણી પીએ છે.

૩૦૨૯ પોલાદની તખતી ઉપર લખવાની રીત-પોલાદની તખતી ઉપર અક્ષરો પાડવાની એક સહેલી અને જાણવા જોગ રીત નીચે મુજબ છે:-

પહેલાં તખતીને તેલથી સાફ કરી, તેના ઉપર મધ માખીના મીણનું પતલું અસતર કરવું. પછી કાંઈ પણ ઝીણું અણીદાર હથયાર લઈ, તે મીણના અસતર ઉપર અક્ષરો કાઢવા. બાદ, એક ઝીણી પીછીથી, તે અક્ષરો ઉપર, એક આર્ગિસ નાઈટરીક અસીડ અને એક આર્ગિસ ના છઠ્ઠા ભાગ જેટલાં મધુરયેટ્રીક એસીડથી બનાવેલી શાહી લગાડવી. આ પ્રમાણે દરેક અક્ષર ઉપર તે સાહી લગાડવા પછી, પાંચ મીનીટ સુધી એવીજ હાલતમાં તેને રહેવા દેવા, અને પછી પાણીમાં બોલી તખતી સાફ કરી નાખવી; એટલે અક્ષરો તખતી ઉપર બરાબર માલમ પડશે.

૩૦૩૦ ઊંચી ક્રીસમનું ઉત્ત બનાવવાની રીત-એક અમેરિકન પત્ર બિનની નીપજમાં કેમ સુધારો કરવો તેની વીગત નીચે મુજબ આપે છે. તે જણાવે છે કે, ઉ-

અક ૧૨મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૭૯

નનો સુધારો કરવામાં, પેડલાં તો ઘેટાં સારી રીતે બધરેલાં જોઈએ, અને પછી તેને પાલવાની અને તેને મોટાં કરવાં ની સંભાલ રાખવી જોઈએ, અને જેમ જેમ બિન વધતું જાય તેમ તેમ તેની વધારે સંભાલ રાખવી જોઈએ. વલી ઉન ઉતારી લીધા પછી પણ તેને જાલવી રાખવું જોઈએ. ગમે તેવી સારી સથીતીમાં ઘેટાં ઉછેરેલાં હોય અને ગમે તેવી સારી રીતે બિન બિતારવામાં આવ્યું હોય, તોપણ જો તે સારી રીતે જાલવવામાં ન આવે, તો ખચીત તે ઉન વેપારીને લાયકનું રહેશે નહીં. કેટલાએક એમ ધારે છે કે, ગમે તેવી રીતે ઘેટાંને પાલીએ પણ ઉન તો બિગતું હોય તેટલું જ બિગે. એવા વીચારવાલા માણસો, પોતાનાં ઉનને સારી રીતે બિધારેલાં ઘેટાંનાં ઉન સાથે સરખાવશે તો ખુલુ માલમ પડશે કે, કઈ જાતનું બિન સારું છે. સંભાલથી પાલિલાં ઘેટાંનું બિન, વધારે નરમ, સીંધા તારવાલું અને પાસે પાસે ગુંથાયલું માલમ પડશે. અને પેલું બીજું બિન ઘણું નબલું દેખાશે.

૩૦૩૧ માછલીનો ખોરાક—માછલીનો ખોરાક ઘણો પ્રશ્નોત્કારક અને પસંદ કરવા જોગ છે, પણ તેને ગુજરાણ નાં મુખ્ય સાધન તરીકે વાપરવામાં તેવો ફાયદો થતો ન થી. ખોજ સરવ ખોરાક કરતાં માછલીમાં ફાસફરસનો જથ્થો આપણે ઘણો મેલવી શકીએ છીએ, જે તત્વ ભિજાંની મજા પુતી માટે જરૂરનું છે. જેઓને ભિજાંની મેહનત ઘણી કરવી પડતી હોય, તેમજ ચીંતા અને દુખનો ખોજો જે મનમગજ બિચર ઘણો પડતો હોય, તેમને માટે માછલી નો ખોરાક ઘણો ગુનગારો છે. ખોજ ખોરાક ભિજો જ લેવાથી માછલીનો ખોરાક સારો છે, બાકી તેની બિપરજ રહેવાથી કાંઈ શરીરને જેવી જોઈએ એવી

પુશ્ટી મલતી નથી. માછલી, દુધ અને ઇંડાના ઓ
રાક ઉપર રહેનારાઓ માંશના એકલા ઓરાક જોઈ શકતી,
એ ત્રણ ઓરાકનાં જોડાણ છતાં મેલવી શકશે નહીં. વલી
તદન માછલીના ઓરાક ઉપર રહેવામાં એક જોખમ મા
નવામાં આવે છે. કહે છે કે, એ ઓરાક સાધારણ રીતે
કીડ, ખુજલી, અને જોડું જેવા કમકમાટ ભરેલા રોગ વ
ટીક લાગુ પાડે છે. મેડીટરેનયન સમુદ્રના કોસ્ટા તરફ આ
વેલા સપેનના કોસ્ટાક જીલાઓનાં લોકો માટે કહે છે કે, તે
ઓનો મુખ્ય ઓરાક માછલીનો છે, અને તેઓમાં જોડુંનો
ઉપદ્રવ પણ ઝાઝો જણાય છે. નારવેના ઉત્તર કોસ્ટા ઉપર
ના લોકો, જેઓ પણ માછલીનો ઘણો આહાર કરે છે. તે
મનામાંથી એ રોગનો ઉપદ્રવ જણાય છે, તો જો કે તેઓ
માછલી જોડે ગોશતનો ઉપયોગ પણ કરે છે, અને વલી
તેઓ મુખ્ય કરી રાત્રી સામન ખાય છે, જેનું માંસ ઘણે
દરજે જનવરોનાં ગોસતને મલતું આવે છે. પણ જો
પુરતી વનસપતી તથા બીજા ઓરાકો જોડે માછલીનો ઓ
રાકથી લેવામાં આવે, તો તેમાં કશો ભય સમાવેલો નથી.

માછલીઓ સાધારણ રીતે બે વરગમાં વેંડવાયલી
હોય છે. તે વરગો લાલ અને સફેદ લોહીવાલી માછલીનાં
નામથી ઓળખાય છે. પેહલા વરગની માછલીનું માંસ
ચોપગાં જનવરોનાં માંસને બહુ મલતું હોય છે. બીજા
વરગનીનું માંસ મરઘી કરતાં બી કમલું હોય છે,

જુદી જુદી માછલીઓનાં માંશમાં બીજાં જનવરો
કરતાં અરસ પરસની સરખામણીમાં ઘણો તકાવત રહે છે.
માત્ર ઉપર ટપકેથી લેતાં સફેદ અને રાતાં લોહીની માછલી
ઓનાં તત્વોમાં નીચે પ્રમાણેનો તકાવત રહે છે:-

પાણી. કવતીદાર તત્વો. ચરબી. ખાર.

સફેદમાં.....૭૮.....૧૮.૧.....૨.૯..... ૧

રાતીમાં.....૭૭.....૧૬.૧.....૫.૫..... ૧.૪

સાધારણ રીતે દરેક વરગની માછલીમાં જીદાં જીદાં. તતવોના ભાગ સેંકડે ફેટલા છે, તે ઊપલા કોઠામાં આપ્યા છે, અને તેથી ખંને વચેનો ફરક સમજી શકાશે.

૩૦૩૨ જરમન રાજકુવરોને કેવી રીતે ઉછેરવામાં આવે છે—જરમનીના પાઠવી કુવરના વડા પુત્ર પ્રીતસ ફરે ડરીક વીજયમને તરણુ નાના ખેટાઓ છે, તેમને કેવી રીતે ઊછેરવામાં આવે છે તેના સરસ હેવાલ, એક જરમન પત્ર આપે છે. તે કહે છે કે, ખે વડો આયાઓ, ખે મદદનીસ આયાઓ, એક ધવાડનારી અને ખીજા ફેટલાક નોકરો, એ રાજકુવરોની સેવામાં રહે છે. સરવેથી વડો શાહજીદો ત્રણ વરસનો છે, અને તેનું નામ વીજયમ છે. ખીજો શાહજીદો ૧૯ માસની વયનો છે, અને તેનું નામ ફરેડરીક છે. ત્રીજો શાહજીદો સાત માસનો છે, જેનું નામ એડાલબરટ છે. સરવેથી નાના શાહજીદો પોતાના બપાવાના બાપના વખતનાં પાલણુમાં, જે તેના માટે હેંશીથી વધુ વરસો આગમજ બનાવવામાં આવ્યું હતું, તેમાં મુવે છે. એટલીલાંખી મુદત છતાં તે હજી જેવું ને તેવું રહ્યું છે. એ શાહજીદો એને હંમેશ સફેદજ પોશાક પેહરાવવામાં આવે છે, અને કેહવાની કાંઈ જરૂર નથી કે, ઊંચામાં ઊંચી જાતનાં કપડાંમાંથી તે બનાવેલો હોય છે. તેમની રખેવાલ સ્ત્રીઓ ઘણી પાકી વયની, અનુભવી, અને સરસ વરતનુકની સ્ત્રીઓ છે. તેઓની વડી એક ઘરડી સ્ત્રી છે, જેની મરજીને સરવે માન આવે છે, અને તેણીના જખરો તહરાસ ચાલે છે. જવાન શાહજીદો ઉપર જોકે તેણીનો ધાક છે, તોપણ નામદાર શાહજીદાના એલકાબથીજ તે તેઓ સાથે સઘલી વાતચીત કરે છે. એ બાલકોને લગતું સઘલું કામકાજ ઘણાજ ચોકસ નીચમીથી ચાલે છે. રાજ સહવારના પોહરામાં તેમને ગરમ

પાણીએ નહવાડવામાં આવે છે, જે પાણીની ગરમી હમેશાં એકસરખી અને તેમની ઉમરનાં પ્રમાણમાં ઠરાવેલી હોય છે. સરવેથી વડા શાહજીદાને રોજ ૭૭ ડીગરી જેટલાં ગરમ, વચ્ચલાં ૮૬ જેટલાં અને નાનાં ૯૩ ડીગરીની ગરમીનાં પાણીથી નહવાડવામાં આવે છે. તેમને નહવાડવાની એ ક્રીયા વેલા તેમની માતા ધણી ખરી હાજર રહે છે. વડો શાહજીદો, જે જો લાંબી ઊમરનો થાય, તો પોતાના મોટા બપાવા, બપાવા અને બાપની પછી જરમનોની ગાદીએ આવશે, તેને અત્યારથી લશ્કરી સલામ શીખવવામાં આવી છે, અને પોતાની માતાને તે હમેશાં એજ ઢપથી નમન કરે છે. એ શાહજીદાને સાધારણ રમકડાંનો શોખ નથી, પણ બીજી મોટી ચોજાને તે તાણી તોડીને પોતાની રમતમાં લેવા માંગે છે, જે અલખતાં એક કોરતીવંત રાજવંશીના બાલ ચરીત્રની નીશાની ગણાય છે, અને તે જોઈ તેના બાપ, બપાવાને બહુ હરખ થાય છે. તેમના પોશાક બદલવાના ઓરડામાં એક જોખ રાખેલું છે, જેમાં ત્રણડે કુંવરોને દર અઠવાડીયે તોલી જોવામાં આવે છે, અને ખોદાની બક્ષેશથી તેમનું વજન ધણે સારો વધારો કરવું હોય છે. એ જોખને ઘડી ઘડી સમારવું પડે છે, કેમકે તેનાં સાંચાકામની ઘડી ઘડી તપાસ લેવા જતાં, શાહજીદો વીલયમ તેમાં બિથલ પાછલ કરતો રહે છે. એ શાહજીદો જાજો બોલકનો નથી, તોપણ તેને ગણતાં ૨૭મી જાનેવારીને દીને, પોતાના બાપની વરસગાંઠને ઠાંકણે, મુબારકબાદીની એક નાની કવીતા બોલવી પડી હતી, અને તે કામ તેણે સારી રીતે બજાવ્યું હતું.

૩૦૩૩ એક જંગલી અમેરીકન ટોલાનો યુરોપય ન સરદાર-નડુયારક ખાતેનાં એક વરતમાન પત્રનો લખનાર નામે મી• હંટલી, સીયોક્ષને નામે ખોલખાતા એક

જંગલી અમેરીકન ટોલાનો હાલ સરદાર બનયો છે. આ વાત ઘણી વીચીત્ર છે. અને તે માનવામાંથી નહીં આવી શકે, પણ તેની સચાઈ વીશે ઘણી મજબૂત ખાતરી આપવામાં આવે છે. કહે છે કે, કેટલાંક વરસોની વાતપર એ ટોલાના મુલકમાં હંટલી જઈ ચઢ્યો હતો, અને તે વેલા સી યોક્ષ ટોલાના સરદારના પગને થયલાં દરદની તેણે કંઈ દવા કરી હતી. તે દરદથી મજકુર સરદાર કેટલાંક વરસો થયાં રી બતો હતો, અને તેના જંગલી તખીયો પોતાના તરેહવાર છાલાપાલા અજમાવીને થાકા પછી, તેઓએ તેનાં દરદને કદી સાઈ ન થાય એવું જણાવ્યું હતું. હંટલીને કાંઈ બાથું તુટું વઢવાનું માન હતું, અને તેની મદદથી તેણે બુઢા સરદારને સાજો કીધો. તે બનાવથી બુઢો તેનો બહુ આભારી થયો, અને બોલ્યો કે, આજથી હું તુને મારો કરી લીધેલો પુત્ર સમજીશ. તે પછી હંટલી પાછો નયુવારક ફર્યો, અને ત્યારથી અત્યાર સુધીમાં તે બુઢો સરદાર તથા તેના બે બેટાઓ મરણ પામ્યા છે. તેનો બીજો કોઈ છોકરો હવે બાકી રહ્યો નથી, પણ હંટલીને દીકરો લેખવાની તેની કબુલાતને, તે જાતના રૈવાજ પ્રમાણે દત્તક કરી લેવાની એક કીયા જોટલું વજન લાગુ પાડવામાં આવે છે, અને તે મુજબ હંટલીને તે મરનાર સરદારના કાયદાપુરવક વારસ તરીકે તેઓએ ગણી ને તેને પોતાનો સરદાર બનાવ્યો છે. તે બોધો તેણે સર્વી કાર્યો છે, અને “વાકપી વાપન” નું દેશી નામ ધારણ કરી ને, તેણે પોતાનો અધિકાર લીધો છે.

૩૦૩૪ ચીનના શાહાનશાહથી એકવાર યુરોપયનો કેટલા ડરતા હતા—આજે યુરોપયન રાજો જરા જરામાં ચીનના શાહાનશાહને દમ બરાવીને ઉભાં રહે છે, પણ સાહાઈ વરસ ઊપર એવો વખત હતો, કે તેની સંતા અને બલ

૨૮૪ સુખ દુઃખનો સાથી. [પુસ્તક ૭મું]

તીશે તે રાજેને બહુ મોટો વીચાર હતો, અને તેઓ તેના થી બીહતા હતા. ૧૮૨૦નાં સાલમાં ચીનને તેઓ એક જ બરી બલવાન શાહાનશાહાત સમજતા હતા, અને તેની સાથે કોઇબી બાહણે ખટપટમાં ઊતરવાનું તેઓ દુર રાખતા હતા. બીજા હાથ ઊપર ચીનાઇ સતાવાલાઓ યુરોપ-યનો સાથ દમામથી કામ લેતા હતા. તેઓ વચેના એવા પેહવારનો એક સરસ દાખલો નીચલા બનાવમાં મલી આવે છે:-૧૮૨૦નાં સાલમાં ઇસિટ ઇંડિયા કંપનીની એક સટીમર ચીન તરફના દરયામાં પડેલી હતી, તે અરસામાં સટીમરના એક માલમને હાથે ભુલમાં ગોલી લાગવાથી એક ચીનાનું મરણ નીપજ્યું. ચીનાઇ સતાવાલાઓએ લાગલીજ તે સટીમરને અટકાવી, અને ચીનાનો જન લેનાર માલમને પોતાને હસતક માંગ્યો. તે માલમ પોતાનું મોત ચેતીને કેથે વઢી ગયેલો, એટલે સટીમરના સતાવાલાઓ ચીનાઓની મરણ બર લાવી શક્યા નહી. ચીનાઓએ તે નાં પેરમાં વધારે સખતાઇથી કામ લીધું. તેઓએ તે સટીમરને કેદી તરીકે રાખી, અને જણાવ્યું કે, જ્યાં સુધી પેલો નાહોલો માલમ પકડાય નહી, ત્યાં સુધી તેમનો છુટક થનાર નથી. અંગ્રેજો તે સામે કાંઈબી ઉપાય કરી શક્યા નહી, પણ ચીનાઇ સતાવાલાઓના નજર કેદી તરીકે તેઓ મુગે મોહો રહ્યા. કોણ જાણે ક્યાં સુધી તેવી હાલતમાં તેમને રેહ્યું પડતે, પણ તેટલાં એક અક્સમાતથી તેઓનો છુટક થયો. સટીમર ઉપરનો એક ખાટકી આપઘાત કરી મરણ પામ્યો, અને તે તકનો લાભ લેધને, સટીમરવાલાઓએ ખાટકીની લાશને એક માલમનો પોશાક પેહરાવયો, અને ચીનાઇ સતાવાલાઓને કેહવાડ્યું કે, નાહસેલો માલમ પકડાયો છે, પણ તેમના હાથમાંથી છટકવા માટે તેણે આપ

અંક ૧૨મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૮૫

ધાતથી પોતાનો અંત આણ્યો છે. પોતાના હાથમાંથી છઠ્ઠેલા અપ્રાધીની લાશ તપાસવા માટે સંખ્યાબંધ અમલદારો સટીમર ઉપર આવયા, અને કેટલીક તપાસ પછી સંતોષ પામીને સટીમરને ઉપડવાની રજા આપી. એકાદ બે જણને, તે વાત છુપી રાખવા માટે, સટીમરવાલાઓને મોટી રકમની લાંચ વટીક આપવી પડી હતી.

૩૦૩૫ દરદીની માવજત કરનારાંએ માટે એક સુચના-દરદીની માવજત કરવાના સંબંધમાં એક અગતની સુચના, એમબરસ જરનલ નામે ચોપાનયાંમા એક અનુભવી સ્ત્રી કરે છે. તે કહે છે કે, કાગળના એક તાવ ઉપર, રોજ દરદીની હકીકત તથા તેને વોશે ડાકટરને કાંઈ સવાલો પુછવા હોય તેની નોંધ કરવી અરધા તાવ ઉપર રાતની નોંધ, અને અરધા ઉપર દીવસની કરવી. વલી બંને નોંધમાં એક બાજુ હકીકત લખવા ઉપર અને બીજી બાજુ સવાલો પુછવા માટે રોકવી. દરદીએ જુદે જુદે વખતે લીધેલા ખોરાક, તેથી તેના ઉપર થતી અસર વખતે વખત તેની હાલતમાં થતો ફેરફાર વગેરે બાબતો, તે બનવાના ખરાબર વખત સાથે નોંધવી, તેમજ તેના ખોરાક તથા બીજી બાબતો વોશે દાકતરને જે ખાલાશો પુછવો હોય, તે સવાલવાલો બાજુએ લખવો. આ પ્રમાણે કરવાથી, ડાકટરને તેમજ દરદીની સારવાર કરનારને ઘણી સગવડ પડશે. ડાકટરને યાદ કરી કરીને બધા સવાલો પુછવાની, તથા દરદીની માવજત કરનારને યાદ આવે તેટલી વીગત કહીને બીજું અધુરું રહેવાથી પસતાવો કરવાની અટપટ પડશે નહીં. ડાકટર આવતાંવાર તેના હાથમાં આ નોંધનું કાગલ મેલી દીધું, એટલે બંનેને કશી તસદીજ નહીં. દરદીની ઘણી ખારીક સંબાલ લેવાની જરૂર હોય, તેવા વખતમાં આવી મોઢવણુ ઘણી ઉપયોગી થઈ પડશે.

૩૦૩૬ અમેરીકામાં મોટાં શહેરો કેટલાં જલદી ઉભાં થાય છે-અમેરીકા જેમ દરેક પ્રકારના વધારામાં આગલ છે, તેમ નવાં શહેરો ઉભાં કરવામાં પણ તે ખીજ દેશ કરતાં ઘણું ઉતાવળું છે. ખીજ દેશમાં એક નવી જગાએ વસાયલાં શહેરને આબાદીએ પુગતાં સદીઓ લાગે છે, અને અમેરીકામાં તે કામ જોતાં જોતાંમાં થઇ જાય છે. પાંત્રીશ વરશની વાત ઉપર ત્યાંના સેન્ટપાલ અને મીન પોલીસ નામે શહેરને ભુગોલ વીદ્યા બનાવનારાઓ જાણતાખી ન હતા, અને આજે તે દરેક શહેરમાં ઓછામાં ઓછી એક લાખની વસતી છે, બોહલા અને રોજ બરો જ વધતા જતા વેપારથી તેઓ આબાદ થયાં છે, અને દુનયાનાં પેહલા વરગનાં શહેરોની સંક્રમાં તેઓ ગણાય છે. ફ્રેલાં એકજ વરસમાં એ બંને શહેરોમાં જે ધમારતો બંધાઈ છે, તેમની એકંદર કીમત ત્રીશ કરોડ રૂપયાથીખી વધારે થવા જાય છે.

૩૦૩૭ આગ વેલા કામ લાગે એવી એક નીસરણી-આગ વેલા બલતાં ધરતી ખારીએથી રસતામાં કુદી પડાય એવી એક સગવડ ભરેલી નીસરણી, એક અમેરીકન કારીગરે હાલ બનાવી છે. તેમાં કેનવાસ, દોરડાં અને લાખંડના સલીયા વાપરીને તેને એવી રીતની બનાવી છે, કે તે ઘણી હલકા વજનની, અને ઘડી વાલીને એક નાનાં ખંડલ જેવી કરી શકાય એવી છે.

૩૦૩૮ નામદાર પ્રીનસ આફ વેલસ તથા તેની આગમજના પાટવી કુંવરોની આવક-નામદાર પ્રીનસ આફ વેલસનો વડો બેટા ઉમરે પુગો તે વેલા તેને ખાસ લવાજમ નકી કરી આપવાની ચરચા ચાલી હતી, તે ટાંકણે એક અંગ્રેજી પત્રે આપણા પાટવી કુંવર તથા તેની આગમજના

અંક ૧૨મો.] સુખ દુઃખનો સાથી. ૨૮૭

એની વારશીક આવકની કેટલીક ગણતરી આપી હતી. તે ઉપરથી જણાય છે કે, પારલામેન્ટે નામદાર પ્રીનસ મોટે ચાર લાખ અને તેની બાનું મોટે એક લાખનું મલી પાંચ લાખ રૂપયાનું સાલીયાણું નક્કી કર્યું છે. પણ એટલા ઉપરજ તે નામદારોની આવક અટકેલી નથી. કારનવાલના ડ્યુકનો એતાખ નામદાર પ્રીનસ ભાગવે છે, અને તે એતાખ સાથે એક માટી મીઝકત જોડાયેલી છે, જેની વારશીક ઉપજ સાહડા છ લાખ રૂપયાથી વધુ છે. એ રીતે, તે નામદારની એખી વારસીક આવક સાહડા અગયાર લાખ રૂપયા થી વધારે છે, અને તે ઉપરાંત તેને લગતો બીજો કેટલોક પરચુટણ અરમ્ય, તરેહવાર આકારમાં સરકારે તીજેરી ઉપર પડેલો છે. પોતાની આગમજ થઈ ગયેલા પાટવી કુવરો કરતાં નામદાર પ્રીનસ, આવકની આખતમાં વધારે ભાગ્યશાલી છે. નામદાર માહરાણી વીક્ટોરીયા તખ્તે આવવા આગમજ, પાટવી કુવરોને પારલામેન્ટ તરફથી કશો લવાજમ આપવાનો ધારો ન હતો; અને તેમને રાજકરતો રાજ અથવા રાણી પોતાનાં સાલીયાનાંમાંથી ગમે તે રકમ આપતાં હતાં. વલી કારનવાલની મીઝકત, જે તેના એતાખ સાથે હંમેશાં પાટવી કુવરોનેજ વંશપરમપરા મલતી આવી છે, તેની આવક આગલ ઘણીજ થોડી હતી. આગલ તેમાંથી વરસ દહાડે ઘણાંમાં ઘણા એક લાખ રૂપયા ઉપજતા હતા, પણ નામદાર પ્રીનસના હાથમાં આવવા પછી તે સાહડા છ લાખ સુધી વધી છે, અને હજી તેમાં વધારો ચાલુ રહ્યો છે. એ રીતે આગલા પાટવી કુવરો કરતાં હાલના આપણા નામદાર શાહજહાને ખેવડો લાભ મળે છે.

૩૦૩૯ હુનરની શુરઆત-માણસની હસ્તી સાથે હુનરની શરઆત થઈ છે એમ કહીશું, તો તે ખાટું ગ-

ણાશે નહીં. ગમે એટલા પ્રાચીન વખત ઉપર આપણે જ-
 ધ્યે ધીરે, અને જંગલીમાં જંગલી સ્થિતિમાં માણસો હ-
 તાં. તે વખતની તેમની મલી આવતી કાંઈપી નીશાનીઓ
 ઉપર આપણે અવલોકન કરીયે ધીરે, તો માલમ પડે છે કે,
 હુનરનો થોડો ઘણોપી ખ્યાલ માણસોને હતો. યુરોપમાં
 છેક જુના કાલમાં માણસો યુક્ષની અંદર વસતાં હતાં, અને
 તે યુક્ષોમાંના કોઈ કોઈ ફરાનસ, તથા ઈંગલંડમાં હજીપી
 જોવામાં આવે છે. તે યુક્ષ ખાદી જોતાં અસલી યુરોપયનોના
 વખતની જે કાંઈ નીશાનીઓ મલી આવે છે, તેમાં હુનરનું
 આંખું રૂપ આપણી નજરે પડે છે. જો કે ધાતુના ઉપયો-
 ગથી તેઓ અન્નણ હતા, તોપણ હાડકાં વગેરે બીજી જે
 ચીજો તેઓ ધાતુની જગામાં વાપરતા હતા, તેમાં તેઓ
 સારી સફાઈ દેખાડતા હતા. હાડકાની ખનાવેલી તેમની
 શાયમાં, ઘણી સફાઈ અને મેહનત વાપરેલી જણાય છે.
 તેમના હાથનાં કેટલાંક ચીતરે તથા કોતરકામો મલી આ-
 વ્યાં છે, તેમાં કોઈ કોઈ ખરેખર શોભાયમાન દીસે છે.
 ધાતુના હથયારોની ગેરહાજરી છતાં, પથરથી અનીદાર ખ-
 નાવેલાં તેમના તીર અને બાલાના માથાં, ઘણાં સંબાલ-
 થી ખનાવેલાં જોવામાં આવે છે. શરીર સીનગારના હુનર
 થી પણ તે લોકો છેક અન્નણ ન હતા. કોડીઓ અને રં-
 ગીન પથરોમાં કાણાં પાડીને તેઓ જે સાંકલીઓ ખના
 વતા હતા, તેની ગોઠવણમાં તેઓનો સારો “ટેસ્ટ” સા-
 ખેત થાય છે. તેઓનાં કેટલાંક ચીતરે તથા કોતર કામના
 નમુના, હાલના જમાનાના કારીગરોના હાથને ગ્રાહ્ય
 આપે એવાં છે.

